

JORGE AMADO

ZEMĚ BEZ KONCE

1948

MÁJ · PRAHA

130461

ON - LINE
277 704

R 83

56392 ✓

R 66

Věnováno Matildě
v upomínku na zimu

— připsáno v účtě Dimitriji Šostakovičovi,
skladateli a vojáku leningradskému

— připsáno Carmen Ghioldi, Terese Kelmanové,
Aparecidě a Paulovi Mendesovým
a Remí Fonseca

Před deseti lety jsem napsal malý prudký román na totéž thema kakaa, ke kterému se dnes vracím. Bylo mi tehdy devatenáct roků a začal jsem teprve být spisovatelem. Za těchto deset let jsem napsal sedm románů a dvě biografie. Psal jsem i básně a sta článků, uspořádal jsem desítky přednášek. Můj život byl každodenním bojem. Cestoval jsem a řečnil, žil jsem se svým lidem a pro něj. S radostí mohu říci, že mé dílo i můj vlastní život za toto desetiletí jsou proniknuty jedinou myšlenkou, od níž jsem nikdy neustoupil: nadějí — víc než nadějí, jistotou, že zítřek bude lepší a krásnější. Pro tento zítřek, který již svítá nad bitevním polem evropského východu, jsem žil a psal.

Montevideo, 1942.

*Uslyšíte pověst,
jež vám srdce sevře...*

(Lidová romance.)

ZEMI ZALITÉ KRVÍ

LOĎ

1.

Zahoukání lodní píšťaly zaznělo jako nářek večerním soumrakem, který pokrýl město. Kapitán Joano Magalhanes se opřel o zábradlí. Viděl řadu starobylých budov, věže kostelů, temné štíty domů a ulice dlážděné mohutnými kameny. Objal pohledem mnohotvárnost střech, ale z ulice viděl jen malý úsek, kudy nikdo nešel. Nevěděl, proč mu připadají ony kameny, kterými kdysi ruce otroků vydláždily cestu, tak dojemně krásné. I temné střechy byly krásné, i zvony chrámů, které začaly vyzvánět a svolávat zbožné město k večernímu požehnání. Sírěna znovu protrhla ticho soumraku, který zahaloval město Bahii. Joano napřáhl ruce, dávaje městu sbohem. Bylo mu, jako by se loučil s milovanou, srdci drahou ženou.

Na palubě se muži i ženy bavili. Venku na kraji můstku muž v černém, s plstěným kloboukem v ruce, líbal na rty mladou blondou ženu. Tlustý člověk vedle Joana, opřený o zábradlí lavičky, začal hovořit s portugalským obchodním cestujícím. Cestující se podíval na hodinky a řekl tak hlasitě, že každý mohl slyšet:

„Ještě pět minut . . .“

Joano soudil, že se hodinky cestujícího zpozdlily, poněvadž loď právě naposledy zahoukala. Všichni, kdo se opozdili, opouštěli rychle palubu, a ti, kdo odjížděli, tlačili se na můstek a spěchali nahoru.

Hluk strojů Joana náhle ujistil, že odjíždí. Obrátil se podivně dojat, aby se ještě jednou podíval na město, na staré střechy a na

kus cesty, dlážděné obrovskými kameny. Zvon zněl, a Joanovi se zdálo, že ho volá, že ho zve, aby se znovu proběhl uličkami města, aby sestoupil po jeho schodištích, dal si časně zrána vaječnou omeletu z manioku na Terreiru, napil se kořeněného rumu, zahrál si v karty ráno v koutě na tržišti, večer „jedenadvacet“ u Violety, kde se scházela veselá společnost, a v noci poker v herně s bohatými muži, kteří požívali úcty. Za úsvitu vyjít opět do ulic se zcuchanými vlasy padajícími do očí, říkat škádlivá slůvka ženám, které půjdou mimo s rukama zkříženými na prsou v ranním chladu, podívat se za přáteli dolů do města a strávit příjemnou chvíli při kytáře... Pak si vzpomněl, jak oddechovala Violeta, jak světlo měsíce padalo otevřeným oknem do jejího pokoje, a vítr v zahradě chvěl korunami dvou kakaovníků. Vítr odnášel daleko vzdechy lásky, snad až k stříbrnému měsíci, kdo ví?

Vzlyky bledé ženy odvedly zase Joana od vzpomínek. Řekla s neomylnou jistotou:

„Již nikdy, Roberio, již nikdy...“

Muž ji políbil v trýznivém vzrušení a odpověděl s námahou:

„Do měsíce se vrátím, má milá, přivedu děti. A tobě bude dobře... Lékař mi řekl...“

Hlas mladé ženy byl plný smutku, a Joano cítil bolest.

„Vím, že zemru, Roberio. Už nikdy tě neuvidím, ani děti.“

Opakovala tišeji: „Ani děti...“ a rozvzlykala se.

Muž chtěl něco říci, ale nemohl. Potrásl hlavou, pohlédl na můstek, sklouzl pohledem k Joanovi, jako by prosil o pomoc. Žena jen plakala: „Již tě neuvidím...“ Muž v černém se dál díval na Joana, osamělý se svým žalem. Joano byl chvíli nerozhodný. Sám nevěděl, jak by muži v černém mohl pomoci. Potom chtěl sestoupit k můstku, námořníci jej však již táhli na palubu, poněvadž se loď dala do pohybu. Osamělý muž měl právě čas, aby políbil ještě jednou rty bledé ženy horkým, hlubokým a prodlužovaným polibkem, jako by sám chtěl dostat nemoc, která se vplížila do jejích prsou. Skočil na loď. Ale jeho bolest byla větší, než jeho statečnost. Vzdechy se mu draly z hrudi a naplnily odplou-

vající loď. Tlustý plukovník ustal v hovoru s obchodním cestujícím. Slyšeli ženský hlas, který volal, skoro křičel zdálky: „Piš mi, piš...“

A ještě:

„Nezapomeň na mě...“

2.

Šátky mávaly na rozloučenou, ale jen po jediné tváři stékaly slzy, po tváři mladé ženy, jejíž hrud se chvěla prudkým pláčem. Tehdy ještě nestála nová přístavní hráz v Bahii, a vlny vnikaly skoro až do ulic. Loď se rozjížděla a zrychlovala svůj běh. Plačící žena horlivě mávala kapesníkem, ale mezi cestujícími už nebylo možno rozeznat toho, komu patřilo její srdce. Rychlost stále vzrůstala. Lidé, kteří přišli k odjezdu parníku, se vraceli. Starší pán vzal mladou ženu pod paží, vedl ji pryč a dobrácky k ní mručel slova útěchy a naděje. Loď se vzdalovala.

Skupiny se promísily již v prvních minutách plavby. Ženy začaly odcházet do kabin, muži zůstali na palubě a pozorovali lodní kola, která se nořila do vln. V té době ještě lodi, které jezdily z Bahie do Ilhéu, měly kola a jimi zdolávaly oceán, kde prudce duh vítr z jihu, jako by nešlo o víc, než o plavbu po tichých vodách řeky.

Vítr zavál silněji a s paluby unášel do noci nad Bahií úryvky, hovoru, několik zvučných slov: půda, peníze, kakao, smrt.

3.

Domy mizely v dálce, Joano otáčel prstenem na prstě a hleděl se vyhnout pohledu muže v černém, který si osušil oči a řekl jako na vysvětlenou:

„Ach, ona má tuberkulosu, chudák. Lékař nedává žádnou naději.“

Joano se díval na temně zelené moře a začal znovu myslet na to, proč utíká z města. Inženýrův prsten mu dokonale seděl na prstě, jako by byl dělán pro něho. Zamumlal pro sebe:

„I kdyby mi to nebyli doporučili...“

Zasmál se, když si vzpomněl na inženýra. Lehká kořist! Ještě nikdy neviděl takového hlupáka. Ještě ani neslyšel, co je poker. Prohrál všechno, co měl, i prsten. Té noci, je tomu týden, vybral Joano čistě bank! Jen plukovníka Juvencia obehral o patnáct set. Byla to jeho vina? Odpočíval polosvlečený v posteli u Violety, která líbezně zpívala a prsty mu splétala vlasy, až najednou přiběhl Tabarisův chlapec, že ho hledá po celém městě...

Rodolfo se mu vždy staral o hru. Když nebyl počet hráčů úplný, Rodolfo se dotazoval spoluhráčů:

„Znají, pánové, kapitána Joana Magalhanese? Kapitána mimo službu?“

Vždycky se vyskytl někdo, kdo ho znal a kdo s ním již hrál.

„Není to nějaký chytrák?“ ptali se druzí.

Rodolfo odporoval rozhořčeně:

„Kapitán hraje vážně. Hraje poctivě a nikdy nezapírá skutečnou barvu. Dám ruku za toho, kdo hraje tak poctivě a přesně jako kapitán.“

Lhal s nej cyničtější tváří na světě:

„Hra bez kapitána není hra...“

Za tento chvalozpěv bral Rodolfo provisi. Věděl také, že hra s Joanem Magalhanesem je hra, při níž teče víno proudem a sázka v banku je vysoká. Poslal chlapce za Joanem a připravil zatím karty.

Jak se všechno přihodilo: Joano si pohodlně ležel na lůžku, Violetiny prsty si hrály v jeho vlasech, a zvuk jejího hlasu ho uspával, když chlapec přiběhl. Joano se rychle oblékl a za několik okamžiků již zasedl ke hře vzadu v herně. Vyhrál na plukovníkovi Juvenciovi tisíc pět set a inženýrovi vzal všechno, co měl, i dok-

torský prsten, který mladík vsadil, když se domníval, že je ve výhodě, poněvadž měl jako triumf dámy. Joano Magalhanes však v této hře rozdával karty a inženýr prohrál, protože kapitán přebil králem. Jiný spoluhráč, obchodník z dolní čtvrti, současně vyhrál: něco přes dvě stě cruiserů. Ve hře, v níž hrál Joano, vždycky jeden spoluhráč vyhrál, to byla jeho taktika. Poněvadž měl kapitán skvělý talent, jak říkali přátelé, vybíral si bystrým zrakem, koho nechával vyhrát, zrakem, který si nejpozorněji všiml těch, kdo byli z Ria. Na profesionála se díval výsměšně a hněvivě. Svítalo již, když se všichni zvedli. Rodolfo odhadoval cenu prstenu na víc než tisíc milreisů. Inženýr vsadil tři sta dvacet. Joano na lodi se zasmál: jen hlupák dámám věří...

Vrátil se k Violetě lehce a zvesela. Myslíl na to, jakou bude mít radost, až jí přinese šaty z modrého hedvábí, které viděla ve výkladní skříni. Kdo by si byl pomyslíl, že inženýr ztratí rozum a druhého dne poběží na policii. Vyprávěl tam zmatenou historii a namluvil možné i nemožné o Joanovi. Dotazoval se, u které posádky je kapitánem, proč ho policie nepředvolá k výslechu a proč ho již dávno nezatkla. Rodolfo ho dobře ukryl a Agripino Doca mu napovídal podivuhodné pověsti o Ilhéu a o kakau. Nyní stojí na této lodi po osmi měsících strávených v Bahii a plaví se do Ilhéu, kde vyrostlo kakao a s ním závatné bohatství. Prsten inženýrův na prstě, karty v kapse a v druhé sto visitek:

Kapitán Dr. Joano Magalhanes,
vojenský inženýr.

Pomalú mizel Joanův smutek, že opouští město, které tak miloval v oněch osmi měsících. Začal si všimát okolní krajiny, stromů v dálce a domků na břehu, jež byly stále menší. Siréna opět zahoukala, a mořská voda stříkla Joanovi na čapku. Sňal ji s hlavy, otřel navoněným kapesníkem a zastrčil pod paži. Pak si uhladil rozházené vlasy, jež byly naondulované, ale úmyslně poněkud zanedbávané. Přelétl zrakem palubu. Zastavil se u muže v černém,

kteřý se dosud upřeně díval na neviditelné pobřeží, a u tlustého plukovníka, který vyprávěl obchodnímu cestujícímu o svých odvažných dobrodružstvích v polodivoké provincii Svätý Jiří u Ilhéu. Otáčeje zamyšleně prstenem na ruce Joano studoval tváře svých spoucestujících. Najde se mezi nimi pár dobrých mužů na malou partii? Pravda, měl v kapse slušnou částku, ale peníze nemohou nikdy škodit. Jemně si pískal sám pro sebe.

Na lodi se již všichni dali do hovoru. Joano měl pocit, že je čas, aby se vmísil. Přemýšlel, jak by sezval hráče. Vytáhl cigaretu a zapálil si. Znovu ho upoutala země, poněvadž loď plula velmi blízko břehu, vyjíždějíc na volné moře. Před ubohou hliněnou chatrčí stáli dva nazí malí chlapci s nafouklými bříšký a volali na loď. Z jiného domu mávala rukou na pozdrav mladá hezká dívka, zpola skrytá v okně. Joano věděl, že pozdrav asi platí topiči nebo všem cestujícím, ale odpověděl za ně. Blahovolně pokynul dívce svou jemnou rukou.

Tlustý plukovník udivoval stále víc obchodního cestujícího. Vyprávěl, co se mu přihodilo v Bahii u děvčat. Několik mizerných uličníků mu chtělo přebrat mladou mulatku. Ale stačilo, aby vytáhl revolver a vzkřikl na ně:

„Pánové, kdo má chuť, jsem z Ilhéu...“

Mladíci zalezli jako baby.

Obchodní cestující žasl:

„Tomu se říká odvaha, pane!“

Kapitán Joano Mahalganes se k nim zvolna přiblížil.

4.

Margot vyšla z kabiny a prošla se po lodi z jednoho konce na druhý. V jedné ruce pohupovala deštníkem z jemné látky, a druhou si držela bohatou vlečku sukne. Věděla, že ji obdivují: ať to byli obchodní cestující, kteří hned měli na jazyku lichotku, ať to byli

plantážníci, kteří jen otvírali oči, nebo lidé z třetí třídy, kteří jeli na jih hledat práci.

Omlouvala se, ale zpola se smíchem, když se prodírala mezi skupinami cestujících. Všude umlkali, když se přiblížila, aby ji lépe viděli a užili pohledu na ni. Teprve když přešla vrátil se hovor k stálému námětu: kakao. Obchodní cestující se usmívali, když viděli Margot kráčet mezi plantážníky. Věděli, že se rozhlíží po penězích, a že je snadno získá od těchto chlapíků. Ale přestali se smát, když vystoupil ze stínu Juca Badaró, vzal Margot pod paži a krácel s ní k zábradlí, odkud bylo vidět Itaparicu a Bahii jako podélný shluk domů, mizící na obzoru. Noc se rychle snášela na moře a loď se drala vpřed za rachotu strojů.

„Odkud jsi?“ Malé oči Jucovy rychle prohlédly mladou ženu od hlavy k patě a zastavily se na vteřinu jen na jejích bocích a prsou. Natáhl ruku až k Margotinyým nádrům a licherově je pohladil. Cítil jak jsou pevná.

Margot se zatvářila uraženě.

„Vždyť vás neznám... Co si to dovoluujete?“

Juca Badaró ji vzal za bradu, zvedl její světlou hlavu a díval se jí upřeně do očí:

„Nezapomeň,“ řekl s důrazem na každém slově, „že ještě mnoho uslyšíš o Jucovi Badaró. Pamatuj, že ode dneška patříš mně. Chovej se, jak se patří. Neříkám nic dvakrát.“

Pak rychle pustil dřvčinu bradu, obrátil se a odešel na záď lodi, kde seděli v hloučku cestující třetí třídy, a odkud zněly kytary a harmoniky.

5.

Měsíc začal stoupat po obloze, obrovský narudlý měsíc, za nímž se táhl třpytivý, krvavý pruh po temné hladině moře.

Antonio Victor se protáhl na dlouhých nohou a znovu si sedl, bradu na kolenou. Zpěv venkovana, který seděl vedle něho, ztrácel

se v obrovském prostoru nad hladinou moře. Srdce Antoniovo při jeho zpěvu zaplavil smutek. Připomněl mu měsíční noci v malém městečku, kde dosud žil, noci, kdy měsíc jako jediná lucerna svítil na hladinu řeky u mostu, kde s druhými hochy a dívkami chytával ryby. Ale chytání ryb bylo jen záminkou, aby se ruce mohly tisknout, až se měsíc skryje za mrakem. Ivone sedávala vedle něho. Bylo jí patnáct let a pracovala v přádelně. Byla hlavou rodiny, starala se o matku a čtyři bratry, když je otec jednoho večera opustil. Nikdo nevěděl kam utekl. Už o něm neslyšeli. Ivone musela jít do továrny, aby uživila všechny hladové krky. Hovory s chlapci u mostu byly jedinou radostí, kterou měla. Položila si hnědou hlavu na Antoniovo rameno a nastavovala mu plné rty k polibkům, sotva se měsíc schoval. Antonio obdělával s dvěma bratry prosné pole za městem. Výtěžek byl hubený, a vyprávělo se, že se mnohem víc vyplatí pracovat na jihu, kde je možno vydělat jmění na kakau. Tak jednoho dne stejně jako otec Ivonin, jako vlastní bratr a jako tisíce jiných, opustil rodné městečko a vstoupil na loď v Aracajú. Vyspal se dvakrát v levném přístavním hostinci v Bahii a pak se octl v třetí třídě na lodi, plující do Ilhéu. Antoniovi předkové byli od dávných dob usedlí v této zemi. Byl vysoký a hubený, pod kůží mu vyskakovaly svaly, měl mozolnaté dlaně jako lopaty. Bylo mu dvacet let, srdce mu přetévalo smutkem. Nepoznal dosud cit, který ho teď pátil v hrudi. Způsobil to snad rudý měsíc? Nebo smutný zpěv venkovanův...? Muži i ženy, procházející se po palubě, mluvili jen o svých nadějích, jež se upínaly k zemi jihu.

„Jedu do Taboca,“ řekl muž s prořídlou bradou a prošedlými vlasy. „Říkají, že je to země budoucnosti.“

„Ale také se říká, že je to divočina, samý vrah a lupič, Bůh mi odpusť...“ vmísil se do hovoru malý muž drsného hlasu.

„Slyšel jsem o tom... Ale nevěřím těm povídkám. Tak se vždycky mluví.“

„Pánu Bohu poručeno,“ řekla žena s šátkem kolem hlavy.

„Já jedu do Ferrady,“ prohlásil mladík. „Mám tam bratra, kte-

rému se dobře daří. Pracuje pro plukovníka Horacia, to je boháč! Budu u něho a on mi opatří práci. Pak se vrátím pro Zildu.“

„To je tvoje snoubenka?“ ptala se žena.

„Moje žena. Máme holčičku, jsou jí dva roky, a druhé dítě je na cestě. Je to hezká holka.“

„Ty už se nikdy nevrátíš...“ vpadl mu do řeči stařec zahalený do pláště. „Nevrátíš se, není horší past na světě než Ferrada. Víš co tě čeká na polích plukovníka Horacia? Buď budeš dřít jako mezek nebo bude z tebe vrah jako druzí. Kdo nedovede jedno nebo druhé, nemá cenu pro plukovníka. Nevrátíš se...“ Stařec si zuřivě odplivl.

Antonio Victor slyšel tento rozhovor, ale písně, které zpívali jiní, harmonika a kytara ho přenášely znovu k mostu v Estancii, kde měsíc dovedl být tak úchvatný a život tak klidný a mírný. Ivone ho prosila, aby neodcházel. Prosné pole by jim stačilo oběma. Proč se chce hnát za penězi na jih, o němž se vypráví tolik zlých pověstí? Přesto se Antonio jedné měsíční noci s nebem plným hvězd rozhodl, že odejde do Ilhéu. Muži, kteří odešli dříve, psali v dopisech, že lehce vydělávají peníze a že každý může levně koupit půdu. Pěstují na ní strom, nazývaný kakaovník — strom, který nese plody barvy zlata a cennější než samo zlato. Země čeká na ty, kdo si ji chtějí vzít. Nepatří dosud nikomu. Bude toho, kdo bude mít odvahu obrátit pustinu, vyhladit prales, zasadit kakaovníky, proso a maniok, a kdo vydrží být živ několik let jen chlebem a tím, co uloví, dokud kakaovník neponese plody. Od toho okamžiku bude boháčem. Bude mít peněz, že je nebude moci utratit, dům v městě, tabák, láhve likérů... Čas od času naopak leckdo vyprávěl, že kdosi zemřel zákeřnou kulkou, na hadí uštknutí, nebo surovou ranou pěsti kdesi při rvačce. Ale co platil život jednoho člověka, když bylo na obzoru takové bohatství? V rodném městě Antonia Victora se žilo chudě, a budoucnost neslibovala o nic víc. Skoro všichni mužové odcházeli, málo se jich vrátilo. Kdo se vracel, přicházel jen na krátko, smířen s tím, co prožil za všechna léta své nepřítomnosti, poněvadž zbohatl.

Ukazoval zlaté hodinky, prsteny na rukou a perly v kravatové jehlici. Utrácel peníze plnými rukama, rozhazoval je na drahé dárky starým rodičům, na dary kostelům a svým svatým patronům. Štědře je rozdával na veselice k oslavě konce roku. „Vrátil se jako boháč!“ — Jen tolik mohl slyšet Antonio ve svém městě. Zbohatlí rodáci zase odjížděli, poněvadž si nemohli zvyknout na klidný život malého města. Tím více povzbuzovali Antonia, aby šel za nimi. Ivone byla jediná bytost, která ho držovala doma. Její rty ho držovaly, její prosící oči a její hlas. Avšak jednoho dne rozbil Antonio navždy tato pouta. Odešel, zanechav Ivonu v pláči na mostě, kde se rozloučili.

„Zbohatnu do roka,“ sliboval, „a vrátím se pro tebe.“

Měsíc od rodné Estancie ozařoval nyní loď, ale nebyl to zlatě jasný měsíc, který rozléval záři na dvojici milenců na mostě. Byl krvavě rudý... a stařec říkal, že se nikdo nevrátí ze země kakaa.

Antonio Victor zakoušel pocit, který nikdy dříve nepoznal. Byl to strach? Byla to touha po domově? Měsíc v něm vyvolával vzpomínku na Ivoniny rty, prosící, aby neodjížděl, na její oči plné slz a na noc, kdy se rozloučili. Té noci však měsíc nesvítil, a nikdo nechytal ryby na mostě. Bylo zachmuřené nebe a řeka šuměla, když přišla Ivone s tělem horkým a s tváří smáčenou slzami.

„Rozhodl ses, že půjdeš?“ Nastala dlouhá minuta smutného mlčení.

„Už se nevrátíš.“

„Přisáhám, že se vrátím.“

Naznačila hlavou, že ne. Sestoupila na břeh řeky a zavolala ho k sobě. Dala mu své tělo jako květ, jenž se otvírá slunci, bez jediného slova, bez jediného vzdechu. Antoniovy oči se rozšířily úžasem nad nečekaným darem... Pak si svlékla plátěnou sukni s tištěnými květy, které zbarvila její krev, a ukryla si tvář v dlaních. Řekla mu přerývaným hlasem:

„Už se nikdy nevrátíš. Měl by mě jednou jiný. Jsem ráda, že ty jsi první. Budeš aspoň vědět, jak jsem tě milovala.“

„Přisáhám ti, že se vrátím.“

„Nikdy se nevrátíš.“

Přes rozkoš, kterou mu dala, vyčítal si, že se jí zmocnil. Myslíl na to, že snad za sebou nechává dítě. Říkal si, že vydělá peníze pro ni i pro dítě a vrátí se za rok pro ně. Může snadno získat půdu v Ilhéu. Bude pěstovat kakao, sklídí plody a vrátí se pak pro Ivonu a dítě. Její otec se sice nevrátil a nikdo neví, kde je... Stařec říkal, že se nikdo nevrátí z těch končin, ani ten, kdo má ženu a děti... Proč harmonika pořád hraje, proč zní hudba tak smutně? Proč je měsíc nad mořem červený jako krev?

6.

Písnička je smutná, jako by předpovídala neštěstí. Vítr se žene nad mořem, sbírá útržky melodie a zase rozhazuje na jiné strany, takže se zdá, že píseň je bez konce. Hudba přináší smutek. Zmocnil se cestujících ve třetí třídě, i těhotné ženy, která se zavěsila do Filomena. Tóny harmoniky doprovázejí píseň, kterou zpívá silný hlas mladého muže. Antonio Victor se schoulil do sebe. Do obrazu tiché Estancie a do vzpomínek na Ivonu, odevzdávající se mu bez zavzdychnutí, mísí se nové vidiny o nedotčené zemi, která čeká, aby byla dobytá, o bouřlivé zemi, kde se střílí, nečekaně umírá, kde je zlato a peníze.

Osamělý stařec se protlačil mezi skupinami cestujících a opřel se o zábradlí. Narudlým pruhem se odrážel svit měsíce na hladině moře, a píseň drásala srdce:

*Sbohem, lásko, naždy loučíme se spolu,
nečekej, že vrátím se ti znovu!*

Píseň vyvolala vidinu jiných vzdálených zemí, jiných lidí, jiných moří, jiných břehů, za nimiž leží vyprahlá pole. Nejednoho ces-

tující zanechal za sebou opuštěnou lásku. Někteří právě pro lásku odjíždějí, aby našli to, čím by milovanou ženu získali, aby našli zlato, kterým se kupuje štěstí. Zlato prý pučí ze země u Ilhéu na plantážích kakaovníků. Písnička jim říká, že se nevrátí, že v té zemi číhá smrt za každým stromem. Měsíc je zarudlý jako krev, loď padá a zvedá se na neklidných vlnách.

Stařec měl pod pláštěm holé a bosé nohy. Kouřil viržinko. Jeho oči hleděly tvrdě do dálky. Dávaje připálit jinému cestujícímu, několikrát zadýmal.

„Mnohokrát děkuju, dědo.“

„Nemáš za co.“

„Zdá se, že dostaneme bouřku.“

„Je teď doba jižních větrů. Někdy vítr tak prudce fouká, že žádná loď neudrží směr.“

„V Ceaře jsme měli bouřku!“ vmísila se žena s šátkem do hovoru. „Zdálo se, že je konec světa...“

„To jsem slyšel,“ odpověděl stařec. „Říkali to lidé.“

Připojili se ke skupině, kde se hrálo v karty a diváci radili.

„Jste z Ilhéu?“

„Bydlím v Tabocu již pět roků. Pocházím z vnitrozemí.“

„Co tam děláte? Máte už léta.“

„Nejprve tam šel můj syn Joachim. Dobře se mu vedlo, měl malou plantáž. Když matka zemřela, poslal pro mne.“

Odmlčel se, a zdálo se, že naslouchá hudbě, kterou vítr odnášel k městu, skrytému v temnotě. I druzí poslouchali. Ale hluk hovoru z první třídy a píseň, kterou zpíval černoš, opět přerušily ticho.

Nečekej, že vrátím se ti znovu.

Umírat budu v daleké zemi.

Píseň zněla dál, ale všemi zachvěl náhlý chlad. Vítr, vanoucí z jihu, se prudčeji vzepřel, a loď se zakymácela na vlnách. Mnoho cestujících nikdy předtím nejelo na lodi. Přijeli přes daleké pusté lesy z vnitrozemí v nekonečně dlouhých vlcích pro vystěhovalce.

Stařec se na ně díval tvrdýma očima.

„Rozumíte? Umírat budu v daleké zemi... Tak je to pravda. Kdo jednou přijde do této země, nikdy se nevrátí... Je prokletá, jako vějička na ptáky... Past na lidi...“

„Ale peníze se vydělají snadno, co říkáte?“

„Peníze...? Ty právě lákají lidi. Jdou tam, poněvadž je mohou mít, ale peníze plodí neštěstí, jsou prokleté. Pálí v ruce. Sotva lidé obdělají plantáž...“

Hudba se ztlumila, a hráči karet dohráli. Chystali se na další partii.

Stařec přelétl pohledem všechny, kdo mu naslouchali, a pohlédl do očí mladíkovi, jenž se ho ptal:

„Slyšel jste někdy, že zabavují půdu?“

„Říkají, že je to advokátská lotrovina. Advokát přijde a vezme vám půdu...“

„Advokát přijde s plukovníkem, a udělají to. Vezme ti kakaovníky, které jsi sám zasadil.“

Ještě jednou si prohlédl všechny, kdo stáli kolem. Pak rozevřel své ohromné dlaně:

„Vidíte moje ruce. Zasadily hezkou řádku kakaovníků. Pracoval jsem sám s Joachimem. Háje nám vyrostly z holé země. Ryli jsme v zemi jako krtci, jako červi. Co nám z toho zbylo?“ ptal se všech, ptal se hráčů, těhotné ženy a mladíka.

Znovu se zaposlouchal do zvuků hudby a dlouze se zahleděl do dálky na měsíc.

„Říká se, že bude křik po ulicích, když má měsíc tuhle krvavou barvu. Tu barvu měl i tenkrát večer, když zabili Joachima. Neměli důvod, aby ho zabíjeli. Jen proto, že jsou zlí psi, to udělali.“

„Proč ho zavraždili?“ zeptala se žena.

„Plukovník Horacio a doktor Rui nám zabavili půdu. Vzali nám plantáže, které jsme pěstovali... Že půda je jeho a že Joachim není vlastníkem. Plukovník Horacio přišel se svými dozorci a svazkem papírů. Vyhnali nás z půdy a vzali nám i kakao, které jsme již sušili, abychom je prodali. Joachim byl dobrý hoch. Ne-

bál se práce, ale byl hotov, když mu vzali jeho stromy. Dal se do pití. Jednou, když se napil, řekl, že se pomstí, že si to s plukovníkem vyřídí. Asi to slyšel některý z jeho míšenců a běžel to říci pánovi. Počíhali si na Joachima a zabili ho příští noci na cestě do Ferrady.“

Stařec se odmlčel, a nikdo se už na nic neptal.

Hráči se vrátili ke kartám. Hudba doznívala, a vítr vanul stále silněji. Stařec pokračoval:

„Joachim měl rád pokoj, nikdy by byl nikoho nezabil. Plukovník Horacio to dobře věděl, i ti jeho psi. Joachim to řekl jenom proto, že pil. Nešel by nikoho zabít. Byl to pracovitý hoch. Chtěl jen být živ... Bylo mu líto, že mu vzali pole, jistě mu to bylo líto. Ale jen proto se to stalo, že pil... Můj hoch nebyl žádný vrah... Zabili ho ze zadu...“

„Zatkli je?“

Stařec se podíval s opovržením.

„Ještě tu noc, kdy to udělali, šli pít do hospody a chlubil se, jak to provedli...“

Všichni ztichli. Jen jeden z hráčů zvolal:

„Sedm.“

Výherce nebral své peníze. Díval se upřeně na starce, který stál vztyčen, zahleděn do sebe, jako by zapomněl na celý svět, docela sám se svým smutkem. Těhotná žena se zeptala tiše:

„A vy?“

„Posadili mě na loď do Bahie. Řekli mi, že tam nemohu zůstat... Ale teď se vracím...“

Stařec se náhle narovnal, jeho oči nabyly opět tvrdého lesku, jenž z nich zmizel ku konci vyprávění. Řekl pevným hlasem:

„Vracím se teď. Zůstanu tam navždy, a nikdo mě už nevyžene... Osud určil, co se s námi stane. Nikdo se nenarodí dobrý ani špatný, ale osud každému zkříví hřbet...“

„Ale...“ žena se zarazila.

„Jen to řečnete, nebojte se.“

„Jak chcete být živ? Už nejste mladík, abyste dělal těžkou práci...“

„Když se člověk pro něco rozhodne, paní, všechno se přizpůsobí... Já jsem se rozhodl. Můj syn byl dobrý hoch, nebyl by zabil plukovníka. Já si také nechci zamazat ruce krví,“ ukázal své ohromné dlaně, jež celý život drtily hlínu, „ale zabili mého syna...“

„Vás taky...“ naznačila žena s úzkostí.

Stařec se obrátil a pomalým krokem odcházel.

„Zabijí ho...“ řekl své mínění neduživý malý muž.

Hudba znovu prudce zazněla z podpalubí, a měsíc stoupal rychle k vrcholu své dráhy. Hráč, který rozdával karty, zakýval hlavou na souhlas s tím, co právě řekl malý muž. Těhotná žena pevněji sevřela ruku Filomenovu a zašeptala:

„Mám strach...“

Harmonika přestala hrát. Měsíc se zbarvil ještě více krví.

7.

José da Ribeira byl středem jiné skupiny. Vyprávěl příběhy ze země kaka, jeden podivuhodnější, než druhý. Plival přes palubu jako starý veterán, spokojen, že má dychtivé posluchače, jimž může vypovědět všechno, co ví. Poslouchali ho napjatě jako člověka, který zná svou věc.

„Málem jsem změnila úmysl,“ řekla drobná žena, která kojila dítě, „když jsem slyšela, že tam řádí horečka, která naráz usmrtí člověka.“

José se zasmál tak hlučně, že se všichni k němu obrátili. Nasadil tón člověka, který o tom dobře ví.

„To vám nelhali, mladá paní, rozhodně ne. Viděl jsem hodně mužů, dřív byli silnější než kůň, které zlomila tato horečka. Tři noci vydrželi a bylo po všem...“

„Jak je to s neštovicemi?“

„Neštovic je hodně, ale o tom vám nemusím povídat. Jsou obyčejné neštovice a neštovice z vody a hodně takových nemocí. Nejhorší ale ze všech je černá horečka. Ještě jsem neviděl člověka, který by z ní vyvázl živ. Ale o té horečce vám povím, to je docela nový druh horečky. Nikdo neví, co to je. Chytne vás, než se nadějete a je po všem, než mrknete okem.“

„Pane Bože...“ vzdychla jiná žena.

José si odplívl a pokračoval, kde přestal.

„Přijel jednou doktor s diplomem. Byl to mladíček, vousy mu sotva vyrážely, krásný hoch. Říkal, že přišel skoncovat s horečkou ve Ferradě. Horečka skoncovala s ním — i s jeho pěknou hlavičkou. Byl to nejošklivější nebožtík, jakého jsem kdy viděl. Ošklivější ještě než Garangau, který byl zavražděn v Macacu, a který byl rozřezán na kusy, oči vypíchané, jazyk uříznutý a ještě ránu v prsou.“

„Proč mu to, chudákovi, udělali?“ ptala se žena, která kojila.

„Chudákovi?“ — José da Ribeira se rozchechtal, že mu smích otrásal vnitřnostmi. Zdálo se, že se skvěle baví. „Chudák! Nejhorší vrah mezi bandami na jihu byl Vicente Garangau. Jednou zabil sám sedm lidí z Juparana... Nejhorší lotr, jakého Bůh stvořil...“

Celá skupina v té chvíli ani nedýchala. Ticho přerušil muž z Ceary:

„Sedm je nešťastné číslo, José.“

José se zasmál ještě jednou a nassál hluboce kouř ze své cigarety. Poznámka ho nepřivedla z rovnováhy.

„Jsi ještě hlupák, co víš o životě tam dole? Podívej se na mě. Mám padesátku na zádech. Prošel jsem už hodně zemí, deset let už žiju tam v těch lesích. Býval jsem voják a něco jsem už mezi lidmi viděl, ale nic se nedá přirovnat k tomu, co vidíš tam dole. Slyšel jsi někdy třeba o číhané?“

„To znám,“ zvolal jiný muž, „schovají se za strom a počkají na někoho. Pak ho zabijí zezadu.“

„Ale to jste neslyšeli, jak to udělal jeden velký chytrák. Řekl, že půjde na číhanou a vsadil se s kamarádem o deset tisíc mil-reisů, že vyhlédnutý nebožtík přijde po jedné cestě. Přítel se přišel k té cestě podívat a dostal sám kulku, která měla rozhodnout sázku. Už jste slyšeli něco takového?“

Muž z Ceary se zachvěl děsem. Jedna žena nechtěla věřit.

„Jen proto, aby získal sázku?“

José da Ribeira si odplívl a vysvětloval:

„Znám to tam. Prošel jsem pořádný kus světa, byl jsem vojákem, viděl jsem věci, že by vám vstávaly vlasy hrůzou. Něco takového, jako tam dole, jsem neviděl nikde... Je to chlapecká země, ale jen peníze tam něco znamenají. Jen tomu, kdo drží prst pořád blízko kohoutku své pušky, může se něco dařit...“

„Co vy jste tam dole dělali?“

„Nějaký čas jsem byl seržantem u policie. Pak jsem si koupil malou plantáž, to je výnosnější, a žiju tam. Byl jsem v Bahii, abych se trochu zotavil a nakoupil, co potřebuji.“

„A to se vracíte ve třetí třídě?“ zeptal se muž z Ceary, aby ho popíchl.

José se znovu zasmál hrdelním smíchem.

„Děvčátka,“ přiznával se, „mě obrala o všechny peníze, chlapče. Taková holka je jako divoká kočka v lese... Když uvidíš bělošku v hlavním městě, zamotá se ti hlava... Zůstal jsem čistý jako oblázek v řece...“

Nikdo už dál nic neřekl, neboť v tom okamžiku se zastavil za jejich zády muž malé postavy, s hůlkou v ruce a s chilským klobokem na hlavě. José se obrátil a řekl uctivě:

„Jak se daří, pane Juco?“

„A jak tobě, drahý příteli. Co tvoje pole?“

„Byl jsem pryč třicet dní... Musel jsem si trochu odpočinout tento rok.“

Juca Badaró souhlasil kývnutím hlavy a podíval se pronikavým pohledem na celou skupinu.

„Znáš ty lidi?“

„Seznamuji se s nimi, pane Juco. Máte důvod, že se ptáte?“
Juca neodpověděl a přistoupil až do samého středu hloučku.
„Odkud jsi?“ zeptal se jednoho.
„Z Ceary, pane . . . Z Grata.“
„Jaké povolání? Mulař?“
„Ne, pane, odpusťte. Mám malé hospodářství.“ Aniž čekal na otázku, dodal. „Sucho mě zničilo.“
„Máš rodinu? Jsi sám?“
„Mám ženu, a dítě je na cestě.“
„Chceš pracovat u mne?“
„Ano, pane, děkuji za laskavost.“
Tak Juca Badaró najímal lidi. Najal hráče, který rozdával karty, dva z jeho hry, muže z Ceary, jednoho mladíka a Antonia Victora, který se díval na nebe s tisíci hvězdami. Mnozí se nabízel, ale Juca Badaró je odmítl. Měl velkou zkušenost s lidmi. Poznání přesně, kteří se hodí pro jeho plantáž, kteří na porážení lesů, kdo se hodí na obdělávání půdy a kdo na hlídání úrody.

8.

Kapitán Joano Magalhanes dal přinést láhev portského. Obchodní cestující přijal pozvání, ale plukovník odmítl. Pohyb lodí mu rozhoupal žaludek.

„Kdybych se při tomhle mizerném větru napil vína, obrátily by se mi vnitřnosti naruby.“

„Pivo by nebylo lepší? Nebo koňak?“

Plukovník nechtěl nic. Joano Magalhanes vyprávěl skvělé příběhy ze svého života v Riu, kde byl jako kapitán v důležitých vojenských záležitostech.

„Jsem vlastníkem několika domů . . . Mám i jiné hodnoty.“

Vymyslí si rychle historii o dědictví po bezdětné tetě miliónáře. Vyprávěl o významných mužích z politického světa, kteří

jsou — jak naznačoval — jeho přáteli, nazýval je křestními jmény, chodil s nimi hrát a pít. Opustil službu, zotavuje se a cestuje po rodné zemi. Přichází z Rio-Grande do Sul a chce dojít až na Amazonku. Dřív než jede člověk do ciziny, má poznat svou vlastní zemi. Nechce být, jako lidé, kteří sotva získali peníze, jedou je utratit do Francie s Pařížankami . . .

Plukovník souhlasil a pokládal to za velmi vlastenecké. Pak chtěl slyšet o Joanových zkušenostech z „francouzských domů“ v Riu, jestli tam děvčata opravdu dělají „všechno“ nebo jestli jsou to jen povídačky. Slyšel totiž vypravovat, že v Riu jsou opravdu takové ženy . . . Joano Magalhanes potvrdil, že je to skutečně pravda a začal líčit vzrušující podrobnosti. Obchodní cestující horlivě doplňoval jeho vyprávění, aby ukázal, že není se svými zkušenostmi pozadu. Byl jednou v Riu, a to byla největší událost jeho života. Plukovník byl unesen.

„Ale to už je svinstvo, kapitáne, co mi vypravujete, na mou věru!“

Nato kapitán začal mírnit svou dávku. Neprodělal už tolik u zvrubných popisů a vrátil se raději k svému jmění a svým stykům. Nemohl by plukovníkovi v Riu nějak prospět? Od některého významného politika vhodné doporučení? Jestli ano, nemusí se plukovník rozpakovat. Je rád na světě, poněvadž může posloužit dobrým přátelům. Lituje jen toho, že se nepoznali již dříve. Rozuměli by si skvěle, a byl by šťasten, kdyby si mohl plukovníka jakkoliv zavázat. Plukovník nepotřeboval v Riu nic, ale přesto živě děkoval. Poněvadž právě šel mimo plukovník Maneca Dantas, obhroublý tlustý muž ve zpocených košili, s vlhkýma rukama, zavolal ho ke stolu a představil:

„Plukovník Maneca Dantas, největší plantážník u nás. Peněz má, že neví, co s nimi . . .“

Joano Magalhanes vstal. Choval se velmi zdvořile.

„Kapitán Joano Magalhanes, vojenský inženýr. Velmi mě těší.“

Vytáhl jednu z vizitek a podal ji plukovníkovi. Pak mu nabídl

židli a tvářil se, jako by byl neslyšel poznámku, kterou řekl obchodní cestující k plukovníkovi Ferreirinhovi:

„Je skutečně jemný...“

„Vzdělaný a dobře vychovaný, to je vidět.“

Plukovník Maneca Dantas se dal pozvat na víno. Netrpěl mořskou nemocí.

„Cítím tady stejné pohodlí jako doma na Auricidii ve své posteli. Auricidia se jmenuje moje malá plantáž, kapitáne. Kdybyste snad chtěl u nás strávit několik dní a spokojil se k jídlu se sušeným hovězím...“

Ferreirinha se zasmál jako při nejlepším žertu:

„Sušené hovězí... Kapitáne, na Auricidii je každá snídaně banquet, každý oběd je jako oběd o křtinách. Paní Auricidia má v kuchyni černošky, které vaří jako andělé...“

Plukovník Ferreirinha si olízl rty s gestem labužníka, jako by měl před sebou mísy pochoutek z Auricidie. „Udělají vám paštiku, že musíte myslit na nebeský ráj...“

Maneca Dantas se zasmál, velmi polichocen touto chválou, a snažil se vysvětlit Joanovi:

„Žijeme v pustině, kapitáne. Lidé kácejí pralesy, aby zasadili kakao, dřeme se jako robotníci, neustále musí člověk dávat pozor, aby ho neuštkl had a střežit se před zákeřným přepadením. Nuže, kdybychom dobře nejedli, co by z nás zbylo? Nemáme luxusní zábavu města, žádné divadlo, žádné ženy, kavárny, vůbec nic. Pracujeme ve dne v noci, kácíme a sázíme.“

Ferreirinha potvrdil jeho řeč:

„Pracuje se tvrdě, to je jisté.“

„Ale vydělá se hodně peněz,“ vmísil se obchodní cestující, okoušeje víno na rtech.

Maneca Dantas se znovu zasmál.

„To se rozumí, peníze se dají vydělat. Je to dobrá půda, kapitáne, na které se práce vyplatí. Dává hodně kakaa, a cena je dobrá. Lidé tam dole si nemohou stěžovat. Vždycky máme dosti, abychom mohli nabídnout přáteli.“

„Budu blízko vás šestnáctého, cestou do Sequeira Grande,“ řekl obchodní cestující. „Strávil bych u vás noc.“

„Budeme velmi rádi,“ zval ho Maneca. „A vy, kapitáne, nepřišel byste také k nám?“

Joano odpověděl, že je to docela možné, neboť zamýšlí strávit v těchto místech několik dní. Chtěl by se podívat, zdali by stálo zato, vložit nějaké peníze do kakaových plantáží. Říkali mu v Riu o tomto kraji a o tom, co se z něho dá vyzískat. Je ve velkém pokušení vložit část svého jmění do plantáží. Nemusí si rovněž stěžovat, má většinu peněz v nemovitostech v Riu de Janeiro, které dávají dobrý výnos, ale zbytek má v bance, je to několik milionů, a značnou část má také ve státních papírech. Jestli to stojí za námahu...

Maneca Dantas řekl vážně:

„Jistě stojí, kapitáne, tady se námaha vyplatí. Kakao je nová rostlina, a tato půda je právě pro kulturu kakaa nejlepší na světě. Mnoho expertů ji zkoušelo a všichni se v tom shodují. Není lepší půdy pro kakao a nenajde se lepší výnos. Nevyměnil bych ji za kávu ani za cukrovou třtinu. Jediné, co mluví proti, je, že lidé jsou tam hrubí a vznětliví, vždy ochotni k hádce. Ale muž tak zdatný jako vy, nemá čeho se bát. Na to vám dám slovo, kapitáne. Za dvacet let bude Ilhéus velké město, hlavní město. Všechna města v tomto kraji, která jsou dnes malá, budou také velkoměsty. Kakao je zlato, kapitáne!“

Hovor pokračoval tímto směrem. Mluvílo se o cestách, a Joano Magalhanes vzpomínal na jiné země, které viděl, na své cesty po pevnině a na oceánských parnicích. Každou minutou rostl obdiv jeho společníků. Po každém příběhu a po každé další láhvi se zvětšoval kroužek jeho obdivovatelů. Po celou dobu se pokoušel kapitán zavést hovor na karty. Nakonec byla připravena partie pokeru.

Plukovník Totonho, vlastník plantáží Riacho Seco, přisedl ke stolu, ale obchodní cestující se zdržel hry. Bank i vklady byly pro něj příliš vysoké. Joano a tři plukovníci zaujali místo u stolu, ostatní se dívali. Maneca Dantas si svlékl plášť:

„Neznám příliš dobře tuto hru . . .“

Ferreirinha se hlučně rozesmál: „Nevěřte mu, kapitáne. Maneca je mistr v pokeru. Neviděl jsem nikoho, kdo by se mu vyrovnal.“

Maneca odložil revolver do kapsy svrchníku, poněvadž na jeho opasku byl příliš nápadný. Joano Magalhanes uvažoval, že bude lépe, ztratí-li první hru, aby neukázal hned svou sílu.

Barový číšník přinesl karty a Maneca se ptal:

„S jokerem?“

„Jak si přejete,“ odpověděl Joano.

„Joker kazí poker,“ řekl Totonho, který po prvé promluvil. Vynecháme jokera, nejste-li proti tomu.“

„Správně, příteli,“ řekl Maneca a odložil jokera stranou.

Ferreirinha držel bank. Hrací známky byly po pěti stech milreisů. Joano pozoroval bedlivě Totonha. Měl nejistý pohled a na každé ruce tři prsteny. Jeho tvář byla zachmuřená a stále mlčel. Bylo lepší dát mu karty. Joano se rozhodl, že nebude hrát falešně, nýbrž zkusí hrát odvážně, možná i trochu riskovat a něco málo ztratit. Navnadí své druhy pro příští hru, která se mu důkladně vyplatí.

Měl v ruce dvojici králů a oznámil sázku, Maneca Dantas si přisadil, Ferreira se spokojil a Totonho rovněž. Joano viděl do jeho karet. Ferreira nabídl karty, Maneca si vzal dvě, Totonho jednu.

„Prosím, pánové,“ vyzval je Joano. Totonho vyložil své karty. Maneca měl horší karty, ale nikdo to neviděl a Maneca vzal celou sázku. Blufoval, ale nevaroval se, aby Joano neviděl, co má v ruce.

„Tři krále,“ ohlásil, ale měl spodek, krále a dámu. Vytáhl tři karty za sebou. Joano Magalhanes se zasmál a poklepal mu na rameno:

„Výborně, plukovníku, to bylo skvělé.“

Totonho se na něj podíval s nehybnou tváří a neříkal nic. Joano prohrál všechno, co vsadil do hry, aby vyhráli druzí. Není pochyby, mysleli si spoluhráči, ten jistě přinese peníze do země kakaa.

Obchodního cestujícího záhy unavilo dívat se na hráče. Vyšel na palubu, kde stála u zábradlí Margot, nakloněna nad mořem a ponořená v myšlenky. Měsíc ji halil do zlatého třpytu. Moře bylo temně zelené, a dávno již zmizela poslední světla Bahie. Loď se nakláněla s boku na bok. Skoro všichni cestující sestoupili do kabin nebo leželi v lehátkách, zabaleni do teplých přikrývek. Ve třetí třídě harmonika znovu spustila jímavou píseň. Měsíc stál uprostřed nebeské klenby. S jihu dul studený vítr a rozhazoval Margotiny dlouhé světlé kadeře. Držela se hladkého zábradlí a nechala vlasy poletovat ve větru. Obchodní cestující viděl, že je sama. Začal si tiše pohvizdovat a krok za krokem se blížil k ní. Neměl žádný plán, jen jiskra naděje se mu chvěla v srdci.

„Dobry večer.“

Margot se obrátila, přidržujíc si rukou vlasy.

„Dobry večer!“

„Ochladilo se, vidíte?“

„Opravdu.“

Podívala se ještě jednou na moře, v němž se odrážel svit hvězd. Uvazujíc si hedvábný šátek kolem hlavy, udělala mu místo u zábradlí. Dlouhou chvíli mlčeli. Margot jako by o něm nevěděla, hluboce přemýšlela o tajích moře a nebes. Konečně promluvil:

„Jedete do Ilhéu?“

„Ano.“

„Chcete tam zůstat?“

„Nevím, jestli se mi tam bude líbit.“

„Byla jste u Lisie, že se nemýlím?“

Kývla hlavou.

„Viděl jsem vás tam minulou sobotu. Byla jste s doktorem . . .“

„Vím.“ Obrátila se znovu od něho a dívala se na moře, dávajíc najevo, že nechce v hovoru pokračovat.

„Ilhéus je město, kde jsou peníze . . . Nějaký hoch, tak hezký

jako vy, mohl by vám tam snadno koupit malou plantáž . . . Jistě tam najdete i plukovníka.“

Přestala se dívat na moře a pohlédla upřeně na cestujícího. Zdálo se, že uvažuje, má-li promluvit. Ale rozmyslila se a opět se beze slova naklonila nad moře.

„Juca Badaró s vámi před chvílí mluvil . . . Dejte si pozor.“

„Kdo je to?“

„Jeden z nejbohatších mužů v této zemi — velmi mnoho se odvažuje. Říká se, že s ním pracuje ďáblova sebranka. Přepadají cizí pole a vraždí na potkání. Badaró je pánem v Sequeiro Grande.“

Zdálo se, že to Margot zajímá.

„Vypravuje se, že celá rodina je stejná, muži i ženy. I ženy vraždí. Chcete dobrou radu? Držte se stranou!“

Margot pohrdlivě ohrnula ret. „Kdo vám říkal, že mne zajímá? Nejdou za penězi . . . Dvořil se mi, je jako starý kohout . . . Ale nechci s ním nic mít.“

Obchodní cestující se nedůvěřivě zasmál a pokrčil rameny, jako by vůbec nezáleželo na tom, co si děvče myslí.

„Vypravuje se, že jeho žena dala pěkně zřídít hlavu děvčete, které bylo milenkou Jucovou . . .“

„Ale co pořád máte s tím, že mám o něj nějaký zájem . . . Ať má milenek kolik chce. Nejsem z těch, které bude mít . . .“ Malou rukou se pohněvaně udeřila do hrudi.

Ještě jednou se zdálo, že váhá, má-li hovořit, nebo ne. Náhle se rozhodla:

„Vy jste mě viděl tančit s Virgilem? Virgilio je v Ilhéu a jedu za ním.“

„Máte pravdu. Zapomněl jsem. Má kancelář v Ilhéu. Má skvělou budoucnost, co říkáte? Říká se, že plukovník Horacio jej získal, aby vedl jeho stranu.“ Naklonil se k ní důvěrně a řekl přesvědčivě: „Je-li to pravda, nemusím už nic říkat. Mohu vám jen radit: Pozor na Jucu Badaró . . .“

Odešel od ní, neboť nemělo význam dál s ní hovořit: zamilovaná

žena je horší než panna. Jak si asi bude počínat Juca Badaró? Margot rozvázala šátek a nechala vlasy vlát ve větru.

10.

Mužský stín se přikradl po schodišti. Dřív než vstoupil na palubu první třídy, rychle se rozhlédl, aby se ujistil, že nablízku nikdo není. Uhladil si vlasy a upravil šátek na krku. Měl ještě naběhlé klouby na zápěstí od posledního setkání s policií. Na prstě už neměl svůj prsten s falešným kamenem. Komisař poznamenal, že by mu asi museli zpřelámat všechny prsty, aby je už nestrkal do cizích kapes. Fernando vystoupil na poslední schod a zamířil k boku lodi na protější straně, než kde stála opřena Margot. Po chvílce rozmyšlení přiskočil k lehátku, kde hlučně oddechoval spící cestující. Jeho obratné prsty vklouzly pod pokrývku, zajely pod kabát, dotkly se chladné oceli revolveru a vytáhly z kapsy oběti silnou náprsní tašku. Spáč se ani nepohnul.

Zloděj se vrátil do třetí třídy. Tašku zahodil do moře a peníze strčil do kapsy. Po špičkách se plížil mezi spícími, hledaje kohosi. V koutě, natažen na zemi, spal stařec, který se vracel, aby pomstil syna. Hlučně chrápal. Fernando oddělil několik bankovek a vynakládaje všechnu obratnost, které byly schopny jeho prsty, zastrčil je do starcovy kapsy. Zatajiv dech vložil zbytek bankovek za podšívku svrchníku a šel si lehnout do druhého kouta, kde spal Antonio a snil o Estancii a teplu Ivonině.

11.

Po půlnoci bylo chladno, a cestující se halili do pokrývek. Margot slyšela nedaleko hovořit dva muže:

„Jestli kakao dosáhne čtrnáct milreisů, odvezu tento rok rodinu do Ria.“

„Raději bych si vystavěl dům v Ilhéu.“

Muži se přiblížili.

„To byl špinavý případ. Nechali zabít Zequinhu zezadu...“

„Tentokrát ale bude soud, za to ručím...“

„Doufejme...“

Zastavili se u Margot a začali se bez ostychu dívat na její záda. Menší zavalitý se zálibně usmíval pod dlouhými vousy, které si po celou dobu přihlazoval.

„Mohla byste tady nastydnout, milá slečno.“

Margot neodpověděla.

„Kdepak budete bydlet v Ilhéu, u Machadany?“ zeptal se druhý.

„Co vám je po tom?“

„Neměj na nás tak svrchu, maličká. Kdyby nebylo nás, jak bys žila? Tady můj přítel Moura ti může zařídit krásný život.“

Menší zavalitý muž si potahoval vousy:

„Udělám pro tebe všechno, krásko. Řekni jen slovo...“

Spatřili přicházet Jucu Badaró.

„Promiňte mi, pánové.“

„Dobrý večer, Juco!“ Oba diskretně odcházeli.

Juca kývl hlavou na pozdrav a obrátil se k Margot:

„Je čas jít spát, má milá. Lepší je spát, než bavit se s kdekým, kdo jde kolem.“

Pohlédl s nevolí za oběma muži, kteří zrychlili krok. Margot mu pohlédla do tváře:

„Kdo vám řekl, abyste strkal nos do mých záležitostí.“

„Buď opatrnější. Půjdu teď dolů podívat se do kabiny, jak se zařídila má žena, ale vrátím se zase. Jestli tě tu najdu, budeme mít hádku. Žena, která mi patří, mě poslouchá...!“

„Žena, která mi patří,“ opakovala si Margot opovržlivě. Odcházela rychle do kabiny. Cestou zaslechla opět malého zavalitého s vousy:

„Ten Juca Badaró zaslouží důkladnou lekci.“

V tom okamžiku pocítila Margot, že je ženou Jucovou.

A proč ne? Proč by mu nedala všechno, co žena má?

12.

Hluboké ticho se rozprostřelo nad lodí. Jen dole tiše šumělo noční moře. Harmoniky a kytary ve třetí třídě už nehrály. Žádný hlas už nezpíval smutné písně lásky. Margot vešla do kabiny a nikdo se už neopíral o zábradlí, ponořen do snů. Hovor cestujících, hrajících poker, zanikal než dolétl nad hladinu. Loď obklopena tichem, plula dál v rudém hrozivém svitu měsíce. Po celé lodi se nad hlavami spících vznášely sny o nadějích.

Kapitán sestoupil s můstku, provázen prvním důstojníkem. Prošli mezi cestujícími první třídy, kteří spali pod pokrývkami na lehátkách. Chvillemi někdo zamumlal ze sna několik slov o plantážích a stromech obtížených kakaem. Kapitán s důstojníkem sestoupili po úzkém schodišti do třetí třídy, kde spali muži i ženy těsně přitisknuti k sobě, aby se zahřáli. Kapitán mlčel, důstojník si pohvizdoval známý popěvek. Antonio Victor spal s blaženým výrazem na rtech. Snad se mu zdálo, že rychle bez námahy získal jmění na plantážích v Ilhéu, že se vrací do Estancie pro Ivonu. Kapitán se zastavil. Díval se zamyšleně na spícího mulata. Obrátil se k průvodci:

„Vidíte ho? Nebude se usmívat, až bude v pralese...“

Ukázal špičkou boty na hlavu Antoniovu: „Je mi jich líto.“

Přišli k zábradlí na zádi lodi. Vlny se vysoko vzdouvaly, a měsíc byl stále ještě rudý. Oba mlčeli. Důstojník si zapálil lulku. Kapitán konečně promluvil:

„Často mi napadá, že jsem kapitánem na staré otrokářské lodi, která vozila černochoy...“

Poněvadž důstojník neodpovídal, vysvětloval:

„Rozumíte, na lodi, která je veze na trh, prodat do otroctví.“
Ukázal prstem na spící postavy ve třetí třídě a na Antonia Victora, který se stále usmíval.

„Jaký je tu rozdíl?“

Důstojník pokrčil rameny a vypustil obláček dýmu. Díval se na moře, do nesmírné noci, na nebe plné hvězd.

PRALES

1.

Prales odpočíval, spal od věků svůj tichý spánek. Nad jeho korunami mýjely dny a noci, pátilo žhavé slunce v létě a v zimě se snášely proudy deště. Zeleň staletých stromů pokrývala hory, táhla se nížinami a ztrácela se v nekonečných dálkách jako moře, kde dosud nikdo neplul, uzavřené do vlastního tajemství. Prales nedotknutý jako dívčí tělo, které neví, co je vášeň. Byl krásný jako panna, vzrostlý, zářivý a mladý i se svými staletými stromy. Byl záhadný jako žena, jež se nikdy ještě nikomu nedala, a svůdný jako ona.

Z nitra pralesa pronikavě křičeli ptáci v ranním slunci. Mořské vlaštovky poletovaly po vrcholcích větví. Stáda opic šplhala po stromech, skákaly s větve na větev, nahoru a dolů. Za tichých měsíčních nocí strašidelně houkaly velké sovy. Jejich nárek nevěstil ještě lidem neštěstí, dokud nepronikli do obrovitého lesa. Hadi mnoha druhů plazili se neslyšně ve vlhkém listí, a jaguáři vydávali děsivé skřeky v nocích lásky.

Prales snil ve stínu staletých porostů. Proplétající se liany, hluboké pásy bažin a ostré ostny citlivek střežily jeho spánek.

Strach, zrozený v tajemných hlubinách lesa, vkrádal se do srdcí lidí. Došli k hradbě pralesa jednoho odpoledne, když vyšlapali cestu v bažinách a přešli nespočetné potoky. Když stáli lesu tváří v tvář, ochromil je strach. Přišla noc, černá mračna a těžký červenový déšť. Tehdy po prvé cítili zvuk neštěstí v houkání sov. Podivný křik se rozléhal ozvěnou po celém lese. Probouzel zvěř, hadi

syčeli, jaguáři kvíleli před svými brlohy, vysílené vlaštovky padaly mrtvé k zemi, a opice prchaly v korunách. Hrozila bouře, a blesky všech barev protínaly oblohu. Té noci ožily spící přízraky — člověk vlkodlak, tančící skřítek caapora, zakletá mula a býk boitata, jemuž oheň šlehá z nozder.

Strachem se lidé přitiskli k sobě. Les jim naháněl posvátnou hrůzu. Neviděli nikde cestu, stáli před říší zvířat a přízraků. Strach už neopustil jejich srdce.

Bouře se rozpoutala. Blesky rvaly oblohu, hrom burácel v pralese, jako by se lesní bohové roztřáslí strachem před lidskou hrozbou. Na dlouhé vteřiny se rozsvěcovaly blesky nad mořem zeleně. Lidé neviděli nic, než sevřenou hradbu kmenů, ale ztichlí hrůzou a osamělí v míhajících se stínech blesků, poslouchali, jak syčí a šustí prchající hadi a kvílí vyděšení jaguáři. Zahlédli oheň v korunách stromů: není to oheň sršící z nozder býka boitaty? Slyšeli zvuky kopyt: není to krok zakleté muly, která utíká křovínamí, té muly, která kdysi byla krásnou dívkou a zachváčena láskou se vzdala knězi v svatokrádežném oběti? Už nekvílel jaguár — ve stínu nařikal hrozný vlkodlak, půl člověk, půl vlk s ohromnými drápy, jehož zaklela matka. Na jedné noze s jedinou paží tančil skřítek caapora a smál se na všechny strany svou dvojitou tváří. Hrůzou se stahovala lidská srdce.

Děšť padal v proudech jako před novou potopou. Všechno připomínalo začátek světa. Neproniknutelný a záhadný prales, starý jako svět a přitom stále mladý jako jaro, připadal lidem jen jako obrovské sídlo přízraků, příbytek a úkryt vlkodlaka a skřítků. Zdál se jim nesmírný a nezdolatelý, jako by byli drobný hmyz u jeho nohou, malá, ustrašená, chvějící se zvířata. Z jeho hlubin zněly podivné zvuky. Nejděsivější v bouři bylo temné nebe bez jediné hvězdy, jejíž světlo by přivítalo příchodí.

Přišli z jiných zemí, od jiného moře, kde byly lesy dávno člověkem dobyté, pokácené, protkané cestami, ozářené ohněm, odkud odešli jaguáři, a kde had byl vzácný tvor.

Docela jiný les měli před sebou, panenský, bez pěn a cest,

kam nevročila lidská noha. Nebe nad ním je těžké bouří, není na něm hvězd. V jejich rodných krajích jen babičky vyprávěly za měsíčných nocí o strašidlech a zlém duchu. Říkaly, že kdesi v nejztracenějším a nejvzdálenějším koutu země, nikdo neví kde, ani největší cestovatelé, sídlí duchové i skřítkové. Tak to říkaly moudré a zkušené stařenky.

Znenadání v bouřné noci lidé poznali, že tady na kraji lesa je onen daleký kout světa, kde žijí skřítkové a přízraky. Tady žijí — v těchto houštinách mezi pnoucími se lianami, jedovatými plazy, divokými jaguáry a sovami, volajícími neštěstí. Kletba je proměnila ve fantastická zvířata a čekají odplatu za své hříchy. Číhají za temných nocí u velkých cest na chodce kteří se vracejí domů, a nahánějí lidem hrůzu.

Proto se v bouři lidé zastavili, semkli se k sobě, cítíce, jak jsou malí. Poslouchali rozehvěni zoufalé kvílení lesních duchů. Viděli mezi dvěma blesky, jak ústa plivají oheň, a zahlédli neuvěřitelný tanec tančícího skřítku caapory. Viděli les. Není jen nebezpečný a hrozný, les je sám Bůh!

Nevane čerstvý vítr od moře. Moře je daleko za zelenými vlnami lesů. Lidé se chvějí, třesou se hrůzou vlastního srdce, které zastavuje svůj tlukot. Před sebou mají Boha lesa — v sobě strach.

Sekery, pily i kosa jim vypadly z rukou. Ruce bezvládně klesly a se strachem pozorují příšerné divadlo, které rozehrál les. Velikýma rozšířenýma očima hledí v úžasu na běsnící božstva. Tady konečně vidí zvířata, nepřátele člověka, věštící neštěstí, tady žijí přízraky a stíny. Nemožno jít dál. Člověk se nezvedne proti Bohu. Mohou jen zpět, strach mají v srdcích. Blesk ozářil nebeskou klenbu nad pralesem, řvou jaguáři, syčí hadi, ale silnější než bouře je nářek vlkodlaků, skřítků a zakletých mul, strážících nedotknutelnost a tajemství lesa. Nesmírný les před jejich očima je minulost i nový začátek světa. Zahazují sekery a nože, pily a kosa. Jediná cesta je cesta zpátky.

Lidé se obracejí. Šli dlouhé hodiny, dny i noci, aby se dostali až sem. Přepšli řeky a prodrali se houštinami. Hoch, uštknutý hadem, odpočívá nedaleko nové cesty. Hrubý kříž na malé mohyle je všechno, co zůstalo po mladém muži z Ceary, jenž tady padl. Na jeho kříži není jméno, nebylo čím je napsat. Na této cestě do země kakaa je to první kříž. Mnoho jich bude později vroubit všechny cesty — památka na všechny, kdo zahynuli, když dobývali tyto kraje. Druhého zchvátila horečka — týž druh zimnice, který zabíjí opice. Vlekl se s ostatními až sem, nyní i on ustupuje, a horečka ho souží halucinacemi. Křičí v deliriu:

„Je to vlkodlak . . .“

Muži jdou zpět, z počátku pomalu, krok za krokem, až k místu, kde se cesta rozšiřuje, kde je méně trnů a méně bažin. S nebe se řine červnový déšť, který promáčí jejich šaty. Chvějí se zimou. Ale za nimi je prales, bouře, přízraky. Lidé ustupují.

Octnou se na pěšině, kde může jít jen jeden za druhým. Pěšina vede na břeh řeky, kde bude loď. Vydechnou úlevou. Nemocný hoch necítí již horečku. Strach dává vyčerpanému tělu novou sílu.

Avšak náhle spatří před sebou nataženou ruku, třímající revolver. I on došel až na kraj lesa. I on viděl blesky, slyšel dunění hromu, poslouchal skučení šelem a sykot hadů. I jeho srdce se stáhlo děsem, když sovy věštily neštěstí. Věděl tak dobře jako ostatní, že v lese sídlí duchové. Ale Juca Badaró neviděl už les, viděl začátek světa. Jeho oči se naplnily vidinou nového života. Viděl černou půdu, nejlepší půdu světa, v níž poroste kakao. Již nestál před ním prales, do něhož bily blesky, plný tajemných hlasů, propletený lianami, opřádajícími staleté kmeny, útočiště divokých šelem a fantastických kouzel. Viděl obdělávané lány kakaovníků, stromy se zlatými plody v pravidelných řadách, zrající a zlatnoucí kakaové ořechy na větvích. Viděl, jak plantáž za plantáží pokrývá tuto zemi, kde se rozprostíral prales. Bylo to překrásné. Na světě není nic krásnějšího, než plantáž kakaa. Obrácen tváří

k lesu, k své vidině, Juca Badaró se zasmál. Tady budou brzy kakaovníky obtížené plody a na zem bude padat jejich řídký stín. Neviděl zděšené muže, kteří jdou zpět.

Když je spatřil, měl právě čas seběhnout na místo, kde vyústila pěšina, a postavit se s revolverem proti nim, odhodlán ke všemu.

„Zastřelím toho, kdo udělá ještě krok.“

Lidé se zastavili. Nevěděli v prvním okamžiku, co by udělali. Za nimi byl les, před nimi Juca Badaró připraven vystřelit.

„Je to vlkodlak,“ vykřikl nemocný a skočil vpřed.

Juca Badaró střelil, malý blesk šlehl do noci. Les odpověděl ozvěnou. Ostatní zůstali stát kolem muže, jenž padl, hlavy svěšený. Juca Badaró kráčel zvolna k nim, revolver stále v ruce. Antonio Victor se sklonil a podepřel hlavu raněného. Kulka zasáhla rameno. Juca Badaró řekl hlasem docela klidným:

„Nestřílel jsem, abych zabil, nýbrž, abych vám ukázal, že je nutno mě poslechnout . . .“

Dodal: „Jděte pro vodu a omyjte mu ránu.“

Pomohl jim muže ošetřit, přinesl dokonce kus látky na obvaz a pomohl jej odnést do tábora nedaleko lesa. Všichni se chvěli, ale šli. Muž blouznil, když ho kladli na zem. V lese svobodně blouzdili skřítkové.

„Všichni vpřed!“ dal rozkaz Juca.

Podívali se jeden na druhého. Juca vytáhl revolver.

„Jde se!“

Sekery a těžké nože začaly v pravidelném rytmu bít do těla pralesa, rušice jeho sen. Juca Badaró hleděl přímo před sebe. Znovu viděl všechnu černou půdu pralesa osázenou kakaem, pole za polem, obtížené žlutými plody. Červnový liják padal mužům na záda. Nemocný žádal slabým hlasem vodu. Juca nepouštěl revolver z ruky.

V ranním slunci zláty zelené kakaové oříšky. Plukovník Horacio se procházel mezi pravidelnými řadami mladých stromů. Byly to pětileté kakaovníky, plantáž dávala toho roku první plody. I tady byl napřed tajemný, hrozivý prales. Vyhladil jej se svými lidmi, sekery, pily, nože a oheň zničily obrovské stromy, lidé vyhnali jaguáry i zlé duchy. Pak byla pečlivě vybrána půda pro pole, aby výnos byl co největší. Po pěti letech rozkvetly po prvé kakaovníky, a onoho jitra ze všech větví visely malé zelené oříšky, první plody. Budou zlátnout. Plukovníkovi bylo asi padesát let. Jeho těžká, zchmuřená tvář byla znetvořena důlky po neštovicích. V ruce držel svinutý list tabáku a nožik a připravoval si cigaretu. Tyto velké mozolnaté ruce kdysi držely jen bič na osly a muly. Býval mularšem na plantáži v Rio-de-Braso. Tytéž ruce se později naučily zacházet s opakovací puškou, když se stal pionýrem a dobyvatelem. Vyprávělo se o něm mnoho pověstí. Plukovník však nic nedbal na to, co se o něm říkalo v Ilhéu, v Tabocu, v Palestině, ve Ferradě, v Agua-Branca a v Agua-Preta. Byl spokojen sám se sebou i se svým životem. Modlilky z kostela Svatého Jiří v Ilhéu vyprávěly, že plukovník Horacio z Ferrady má pod postelí ďábla chyceného do láhve. Dlouhý příběh líčil, jak ho chytil, když mu za bouře prodával svou duši. Ďábel se stal jeho pokorným sluhou. Vyplní každé jeho přání, rozmnožuje jeho bohatství a pomáhá mu proti nepřátelům. Ale jednoho dne — předpovídaly zbožné ženy — Horacio zemře bez rozhršení, ďábel vystoupí z láhve a odnese jeho duši do nejhlubšího pekla. Plukovník věděl o této pověsti a smál se jí. Smál se jí svým krátkým suchým smíchem, který byl strašnější, než jeho vzteklý řev, jež bylo možno slyšet ráno na plantážích.

Jiné pověsti, které se o něm vyprávěly, byly pravděpodobnější. Doktor Rui rád vzpomínal, když pil, jak obhajoval před lety plukovníka Horacia. Horacio byl obžalován z trojnásobné vraždy. Obžaloba tvrdila, že se u jedné z obětí nespokojil s pouhou vraždou.

Uřízl zavražděnému uši, jazyk a mrtvolu zneuctil. Doktor Rui byl jeho obhájcem a žádal pro svého klienta zproštění obžaloby. Hájil jej skvěle. V závěrečné řeči mluvil o „křiklavé nespravedlnosti“ obžaloby a o „pomluvách, šířených anonymními bezectnými nepřáteli“. Jeho řeč byla triumfem, byl to jeden z úspěchů, který ho učinil slavným advokátem. V obhajobě nazval plukovníka jedním z nejvýznamnějších pěstitelů v kraji, kterému měla být postavena ne pouhá kaple ve Ferradě, nýbrž kostel v Tabocu. Je to muž, který ctí zákony. Dvakrát byl členem městské rady v Ilhéu. Je předsedou velké lože zednářské. Takový muž by se mohl dopustit tak hanebného činu?

Všichni věděli, že se dopustil. Záležitost vznikla pro nedodržení smlouvy. Černoch Altino, jeho švagr Orlando a jejich známý Zacarias uzavřeli smlouvu s plukovníkem Horaciem, že mu vypestují kakaový háj na jednom z jeho pozemků. Vykáceli les, spálili jej a zúrodnili půdu, zasadili kakao a mezi stromy maniok a proso, aby se uživilo po tři léta, než kakaovníky vyrostou. Když uplynuly tři roky, šli za plukovníkem, aby mu odevzdali plantáž a vzali svou mzdu, pět set reisů za stopu plantáže dospělých kakaovníků. Za ony peníze si chtěli koupit kus země, několik měr lesa, který chtěli opět pokácet a znovu zasadit kakao. Byli veselí a celou cestu si zpívali. Týden před tím byl Zacarias ve skladu vyměnit proso a maniok za sušené hovězí, rum a fazole. Potkal plukovníka, který se s ním dal do řeči. Zacarias mu vyprávěl, jak je na plantáži. Plukovník se sám zmínil, že zakrátko skončí lhůta tří let. Pozval Zacaria na sklenku do svého domu a vyptával se ho, co udělají s penězi. Zacarias mu vyprávěl, že si chtějí koupit pozemek a zřít kakaovou plantáž. Plukovník vlídným ónem schválil tento plán a nabídl Zacariovi, že jim pomůže. Nevědí snad, že on má nejlepší pozemky, nejvhodnější pro pěstování kaka? V okolí Ferrady, kde mu patří celý pustý kraj, mohou si vybrat. Je mu úplně jedno, který kus si vezmou. Je to to nejlepší, co mohou udělat, neutratí zbytečně své peníze. Zacarias zářil, když se vrátil do společné chatrče.

Lhůta došla a stáli před plukovníkem. Udali mu počet stop zralých kakaovníků a řekli mu, který pozemek si chtějí koupit. Dohodli se a prodej utvrdili několika sklenicemi rumu. Pak promluvil Horacio:

„Můžete začít kácet. Některého z nejbližších dnů půjdu do Ilhéu a řeknu vám. Půjdete se mnou a všechno dáme zapsat na registračním úřadě...“

Žádali ho, aby jim dal písemné potvrzení. Plukovník jim řekl, aby byli bez starosti. Do měsíce, nebo nejpozději do dvou bude mít jistě cestu do Ilhéu. Všichni tři tedy s poklonami a mnohými díky odešli. Příštího dne se vydali k lesu, začali kácet a stavět si obydlí. Čas plynul a plukovník již byl dvakrát nebo třikrát v Ilhéu a tři muži již začali přerývat pole. Jednoho dne ztratil Altino trpělivost a řekl plukovníkovi:

„Odpusťte, pane plukovníku, rádi bychom věděli, kdy a kdo nám dá listinu o koupi půdy.“

Horacio byl napřed uražen, že mu nevěří. Ale když se Altino omlouval, řekl mu, že již dal příkaz doktorovi Ruimu, svému advokátu, aby záležitost vyřídil. Nebude to dlouho trvat. V nejbližších dnech pošle pro ně, zaskočí si do Ilhéu a bude to hotovo. Ale čas zase plynul, a z obdělané půdy vyrazily první výhonky kakaá, z nichž budou brzo stromy. Altino, Orlando a Zacarias s láskou hleděli na mladé rostliny. Byly to jejich kakaovníky, sázeli je do země, kterou vlastníma rukama vyrvali lesu. Vyrastou a dají plody krásné jako zlato. Zapomněli na smlouvu. Jen černochoch Altino si občas vzpomněl. Znal dlouho plukovníka a nevěřil mu. Přesto byli zděšeni jednoho dne, když slyšeli, že celá strana, nazývaná Beia-Flor, byla prodána plukovníkovi Ramirovi, a že jejich pole patří do prodaných pozemků. Šli si o tom promluvit s plukovníkem Horaciem. Orlando zůstal venku, druzí dva vešli do domu. Plukovníka nenašli, je prý v Tabocu. Přišli opět druhého dne, plukovník byl ve Ferradě. Orlando se rozhodl, že půjde sám. Plantáž byla všechno, co měl, nechtěl ji ztratit. Řekli mu, že plukovník je v Ilhéu. Orlando nedbal a vtrhl dovnitř. Spatřil plukov-

níka u stolu v jídelně. Horacio se podíval na svého bývalého dělníka a řekl suše:

„Chceš jíst, Orlando? Sedni si...“

„Nechci, děkuju, pane.“

„Co tě přivádí, stalo se něco?“

„Ano, pane, stalo se něco nepříjemného. Plukovník Ramiro přišel k nám a řekl, že naše pole patří jemu, že je od vás koupil.“

„Když to plukovník Ramiro řekl, je to pravda. Není to člověk, který lže...“

Orlando se díval s úžasem na plukovníka, který začal klidně jíst. Hleděl na jeho velké mozolnaté ruce, na unavenou těžkou tvář. Konečně ze sebe vypravil:

„Tak vy jste je prodal?“

„To je moje věc.“

„Ale vy se nepamatujete, že jste prodal nám ten kus lesa za peníze, které jste nám měl zaplatit za kakao?“

„Máte něco písemného?“ zeptal se Horacio a chystal se znovu jíst. Orlando otáčel v rukou širokým slaměným kloboukem. Pochopil v celém rozsahu neštěstí, které postihlo jej a jeho dva druhy. Věděl, že nemají zákonného prostředku proti plukovníkovi. Viděl, že nemají půdu ani plantáž, že nemají nic. Krev mu stoupla do hlavy a nemyslel již na to, co říká:

„Přejde vás smích, pane plukovníku! Říkám vám, že nám draze zaplatíte, jestli plukovník Ramiro vstoupí na naše pole, splatíte všechno... Dobře si to rozmyslete!“

Když to řekl, obrátil se a odcházel. Rukou odstrčil černošku Felicii, která obsluhovala plukovníka. Horacio obědval, jako by se nic nestalo.

Téže noci šel Horacio se svými lidmi na plantáž tří přátel. Když se přiblížili k chalupě, řekl jim, že si věc sám se všemi třemi vyřídí. Když to bylo hotovo, nožem na sklizení plodů vyřízal Orlando jazyk, oči, uřízl mu nos, svlékl mu kalhoty a zneuctil mrtvolu. Vrátil se pak se svými pomocníky, a když byl později jeden z nich

v opilosti zatčen, a obžalován z tohoto zločinu, zasmál se Horacio svým suchým smíchem. U soudu byl osvobozen.

Jeho lidé, placení zabijeci, říkali, že plukovník je ostrý chlap, a že se vyplatí pracovat pro takového muže.

Nikdy nenechal své lidi ve vězení. Jednou vykonal zvlášť cestu do Ferrady, aby jednoho z nich vytáhl ze žaláře. Když ho dostal ven, roztrhal ještě v soudní kanceláři před očima zřízence celou obžalobu.

Mnoho se vyprávělo o plukovníkovi. Říkalo se, že než se stal hlavou opoziční strany, poslal své lidi, aby počíhali na dřívějšího předsedu, obchodníka z Taboca, a zavraždili jej. Pak svalil vinu na politické odpůrce. Nyní byl plukovník beze sporu pánem kraje, největším vlastníkem plantáží, jež chtěl dál rozšiřovat. Co mu záleželo na tom, co se mluví! Majitelé polí, dělníci, všichni kdo pracovali na menších plantážích prokazovali mu úctu. Měl nesčetné množství malých služebníků.

Onoho časného jitra se procházel řadami kakaovníků, které nesly první plody. Nakonec si zapálil velkýma rukama cigaretu. Kouřil zvolna a nemyslel na nic, ani na pověsti, jež se o něm vypravují, ani na nedávný příchod doktora Virgilia, nového advokáta, kterého strana poslala z Bahie, aby pracoval v Tabocu. Nemyslel ani na Ester, svou ženu, tak mladou a krásnou. Byla dcerou starého Salustina, obchodníka v Ilhéu. Vychována byla u jeptišek v Bahii. Otec byl šťastný, že ji mohl dát plukovníkovi. Ester byla jeho druhou ženou. První zemřela, když byl ještě mulařem. Ester byla bledá a krásná. Její tvář měla zvláštní odstín smutku. Byla jedinou bytostí, na kterou se dovedla jeho ústa usmát jiným než obvyklým smíchem. Ale nemyslel na Ester. Nemyslel na nic. Viděl jen maličké plody kakaovníku, dosud zelené, první, které vydala tato plantáž. Dotkl se malého oblého oříšku, hladil jej v prstech s něhou a láskou. S něhou a láskou, jako by hladil něžné tělo své Ester. Byl do nich zamilován, nekonečně zamilován.

Ester zasedla k pianu. Křídlo zaujímal celý roh velkého salonu. Přejížděla rukou po klávesnici, a prsty začínaly mechanicky melodii starého valčíku, který jí připomínal školní slavnosti. Vzpomínala na Lucii. Kde je asi v té chvíli, ptala se v duchu. Dlouho už neměla žádnou zprávu o přítelkyni, už dávno nedostala dopis plný veselí a dívčích pošetilostí. Byla to její vina. Neodpověděla už na několik dopisů. Ani nepoděkovala za francouzské módní časopisy, které jí Lucie poslala. . . Ležely před ní na klavíru, zároveň se starými notami. Ester se smutně usmála a udeřila znovu do kláves. K čemu jsou jí vzory toalet v tomto ztraceném kraji, v této samotě. Na slavnostech v den svátku svatého Josefa v Tabocu a svatého Jiří v Ilhéu je móda o několik let pozadu. Nikdy by se nemohla obléci do šatů, které nosí její přítelkyně v Paříži. . . Ach! Kdyby si Lucie dovedla představit, co je to „fazenda“, dům uprostřed plantáže, ztracený mezi kakaovníky, kde syčí v bázini hadi, hltaající žáby. A prales, jaká hrůza! Rozprostírá se za domem, spleť kmenů a lian. Ester se ho bojí jako nepřítele. Věděla naprosto jistě, že si na něj nikdy nezvykne. Byla zoufalá, poněvadž věděla, že celý život bude muset strávit na těchto plantážích, v tomto cizím světě, který jí děsí.

Narodila se v Bahii, v domě dědečka a babičky, kam její matka přijela slehnout. Zemřela, když jí dala život. Otec byl obchodníkem v Ilhéu. Tehdy začínal. Ester zůstala u dědečka a babičky, kteří dělali, co jí na očích viděli. Vyplnili jí každé přání a žili jen pro ni. Otcův obchod v Ilhéu vzkvétal. Čas od času přijel na návštěvu do Bahie. Obvykle přijížděl dvakrát do roka do hlavního města, kde si zároveň obstaral své záležitosti. Ester chodila do nejlepší soukromé školy pro dívky v Bahii, vedené klášterními sestrami. Nejprve docházela, později, po smrti dědečka a babičky, ve škole i bydlela. Zemřeli oba za sebou v jediném měsíci. Ester oblékla smutek, ale tehdy se necítila osamělá. Měla tolik družek, čítaly spolu francouzské romány a příběhy princezen, při nichž se

myšlenky rozlétaly do nejkrásnějších snů. Všechny snily ctižádostivé, dětinské, krásné sny o budoucnosti: o sňatcích, bohatství, lásce, elegantních šatech, o cestách do Ria-de-Janeira a do Evropy. Všechny, kromě Genie, Ester a Lucie, které byly pokládány za nejbohatší a nejkrásnější ve třídě, nebrzdily ničím svou fantasii. Na školním dvoře o přestávkách a večer v ložnici si vymýšlely největší pošetilosti.

Ester vstala. Poslední tón dozněl až venku v lese. Jak šťastné byly dny ve škole. Vzpomněla si, co jí řekla jednou sestra Angelica, nejmilejší ze všech, která jim všem nejlépe rozuměla, když si jednoho dne přály, aby dny letěly rychleji, aby již konečně nastal okamžik, kdy se jim otevře život v celé plnosti. Položila drobné ruce na ramena svéžačky — tak něžná ramínka — a řekla:

„Žádný okamžik v životě, Ester, není krásnější, než ten, kdy můžeš ještě snít.“

Tehdy nerozuměla. Musila uplynout léta, aby se rozpoměla na tuto větu a připomínala si ji od té doby každý den. Ach, šťastné dny školní...! Ester vyšla ven a sedla si na houpací rohož na verandě. Viděla odtud na hlavní cestu, kde chvílemi přešel dělník, mířící do Taboca nebo do Ferrary. Také bylo odtud vidět žlaby, kde se sušilo na slunci kakao, a černochoy, kteří bosýma černýma nohama sešlapávali plody. Když dokončila školu, odešla do Ilhéu. Ani nevyčkala Luciina sňatku s doktorem Alfredem, známým lékařem. Přítelkyně pak odcestovala, nejprve do Ria, pak do Evropy, kde se její manžel specialisoval na slavných klinikách. Lucie uskutečnila své sny o přepychových oděvech, drahých voňavkách a plesech. Jak rozdílné jsou jejich osudy, přemýšlela Ester. Odešla do Ilhéu, do docela jiného světa. Malé město se sotva začalo rozvíjet. Jeho obyvatelstvo byli jen nádeníci a dobrodruzi. Nemluvilo se o jiném než o kakau a o smrti.

Otec bydlel v prvním patře nad skladem. Z okna viděla Ester jednotvárnou krajinu, v níž stálo město. S každé strany byl malý pahorek. Neviděla nic krásného, nelíbila se jí řeka ani moře. Pro ni všechna krása byla jen v životě, jež žila Lucie, v pařížských

plesech. Smutek ji neopouštěl, ani když připluly lodi do přístavu, když celé město oživilo, když došly noviny z hlavního města a když se obchody naplnily lidmi živě hovořícími o politice. Ani v těchto dnech, které byly svátkem, nesetřásla Ester svůj stesk. Muži ji obdivovali a z dálky se jí dvořili. Jednou po plesu jí napsal psaníčko student medicíny a poslal jí verše. Ale Ester právě oplákovávala dědečkovu smrt, která ji nakonec vyhnala do tohoto místa. Děsily ji pověsti o smrtelné nevráživosti plantážníků, chvěla se bezmocným zoufalstvím. Ale pomalu nad ní vítězil život maloměsta. Ztratila svou jemnou eleganci, o které se tolik mluvilo když sem přišla. A když jí jednoho dne otec, velmi šťastný tou událostí, oznámil, že plukovník Horacio, jeden z nejbohatších pěstitelů, požádal ho o její ruku, jen trochu zaplakala.

Teď bylo pro ni svátkem, když jela do Ilhéu. Sen o velkých městech Evropy, o plesech na panovnických dvorech a pařížských toaletách uletěl někam daleko a rozplynul se v mlze času, toho času, kdy mohla ještě snít. Uplynulo několik let, ale Ester se zdálo, že žila jen v jakési temné halucinaci. Největším snem pro ni teď bylo jít do Ilhéu na církevní slavnost, na procesí, na dobročinný bazar, nebo na dražbu. Začala se pohupovat na rohoži. Před ní, kám až dohlédla, ná svázích páhorků, všude na plantážích stály kakaovníky obtížené plody. Na trávníku kolem domu se procházely krůty, a pobíhaly slepice. Černoši sešlapovali kakao ve žlabech. Slunce vyšlo náhle z mraků, a záře zalila krajinu. Ester si vzpomněla na den svého sňatku. Tehdy přišla s manželem na plantáž. Chvěla se ještě nyní, ležíc na houpací rohoži, když se jí vybavily tyto okamžiky. Nezažila nikdy v životě nic hroznějšího. Pamatovala se, jak ode dne, kdy bylo oznámeno její zasnoubení, bylo město plné pověstí a šeptání. Žena, která k nim nikdy nechočila, přišla jí jednoho dne povědět spoustu pověstí o plukovníkovi. Již předtím ji několik zbožných žen, velmi dobře známých ve zdejším katolickém kruhu, upozornilo na pověsti o ďáblu, jež kolují o plukovníkovi. Ale žena, jež potom přišla, vyprávěla jí mnohem důležitější a skutečnější věc, a také mnohem hroznější. Řekla Ester,

že Horacio zavraždil svou první ženu. Ubil ji bičem, když ji přistihl s jiným v posteli. Bylo to v době, kdy byl ještě mulářem a vozil náklady po nových stezkách, prosekaných v hrozném pralese. Později, když zbohatl, začala tato příhoda kolovat po Ilhéu a mezi rodícími se plantážemi. Snad proto, že celé město si šeptalo jen o těch věcech, odvrátila se Ester s pohrdáním a pokračovala v přípravách k sňatku. Před svatbou několik týdnů přicházel Horacio v neděli do města, aby poobědval v domě jejího otce. Byly to neděle, jež plynuly v mlčení, svatba, které nepředcházely polibky a lichotky, svatba bez slov lásky, tak dokonale odlišná od toho, o čem snila Ester v dívčí škole u zbožných sester.

Přála si prostou svatbu, ačkoliv Horacio zpočátku naléhal, aby slavnost byla okázalá; banket, tanec, pochodně a zpívaná mše. Sňatek byl tedy tichý. Byly dva obřady: církevní a světský, oba v domě nevěstině. Duchovní promluvil krátkou řeč. Soudce s unavenou tváří velkého pijáka jim přál štěstí, a po něm měl ozdobný řečnický projev doktor Rui. Svatba byla ráno, a večer již na hřbeotech mul přebrodili močály a stanuli před Horaciovým domem na plantážích. Před branou byli shromážděni dělníci a vypálili salvu, když spatřili blížící se průvod. Bylo to přivítání, ale Ester se stáhlo srdce leknutím při výstřelech v šeru. Horacio dal rozdat rum služebnictvu. Za několik minut zůstala již Ester sama. Horacio se šel podívat na stromy a na sušící se kakao, zdali mu neublížil déšť. Když se vrátil, černí sluhové rozsvítili lampy. Ester se děsila křiku, který vydávaly žáby. Horacio nevěděl, co by jí vyprávěl. Netrpělivě sledoval čas. Když jiná žába vykřikla v bažině, zeptala se:

„Co je to?“

Odpověděl lhostejně:

„Had polyká žabu . . .“

Černošky přinesly večeri a podezřívavě si prohlížely Ester. Náhle, sotva přestala jíst, strhal jí Horacio šaty a hrubě a nečekáně se zmocnil jejího těla.

Smířila se později se vším. Zvykla si i na černošky. Dokonce

si zamilovala oddanou mšenkou Felicii. Zvykla si i na manžela, na mlčení s ním, na jeho náhlé záchvaty smyslnosti, na jeho zuřivé výbuchy vzteku, před nimiž ustoupil i jeho nejdrsnější zabijec. Zvykla i nočním výstřelům na hlavní cestě i na mrtvé, kteří byli nešeni v rohožích za truchlivého doprovodu plačících žen. Jen na prales za zadní stěnou domu si nemohla zvyknout, kde za noci v zákrutech řeky vyrážely žáby zoufalý skřek v hrdlech vražedných hadů. Na konci desátého měsíce se jí narodil hošík. Nyní mu bylo rok a půl. Ester se hrozila, když viděla, že v dítěti znovu ožívá Horacio. Byl věrně podoben otci, a Ester se nedovedla ubránit myšlence, že je to její vina, poněvadž nespolupracovala při aktu, při němž došlo k početí. Nikdy se Horaciovi nedala, vždycky si ji sám vzal, jako věc, jako zvíře. Přesto dítě vášnivě milovala a trpěla pro ně. Zvykla si na všechno, jen prales a noc nedovedla snášet.

Bouřlivé noci byly plné hrůzy. Blesky ozařovaly nejvyšší koruny stromů, hrom duněl, stromy se s praskotem lámaly. Za takových nocí se Ester choulila v lůžku a zděšena plakala nad svým osudem. Byly to noci hrůzy, nepřekonatelného děsu hmotného a hmatatelného. Strach začínal v tísnivé hodině soumraku. Ach, ony večery, věštící bouři . . . Odpoledne nebe ztemnělo pod nízkými černými mraky, a stíny se podobaly tápající ruce smrti. Žádná lampa neměla sílu, by je záhnila a zabránila jim vniknout do domu. Najdou ji, zmocní se jí, a ona i celý dům, háje kakaovníků i prales splynou v jediné temné a bezmezné tělo noci. Stromy rostly v obry, a kmeny se zvedaly, až byly větší než stíny. Slyšela žalostné volání, křik ptáků a neznámých tvorů. Ester se nikdy nedověděla, odkud přicházejí. A jak syčeli hadi v šustícím listí! Ester měla vždycky pocit, že vyšplají jednoho dne na verandu, vniknou za bouře do domu, přijdou a uchvátí ji i dítě, sevrou jí krk a ovinou se kolem jako náhrdelník. Nedovedla vypovědět hrůzu těchto okamžiků, které trvaly od setmění až do rozpoutání bouře. A když se konečně snesla bouře se vši zuřivostí, jako by chtěla všechno zničit, běžela k rozsvícené lampě. Ale bála se i stínů, jež

vrhalo toto malé světlo. S rozrušenou představivostí potom věřila i nejpověřivějším příhodám, které vyprávěli negři. Jedna vzpomínka se jí stále vracela za takových večerů, vzpomínka na ukolébavky, které jí dávno, před mnoha léty, zpívala její babička, aby upokojila postrašené děvčátko. Zpívala je teď sama v slzách u kolébky svého dítěte, tichým hlasem jednu po druhé, přemožena jejich kouzelnou mocí. Zapomněla na tmou na verandě, na hrozné stíny venku, na výhrůžné houkání sov ve stromech, na smutek noci, na prales a jeho tajemství. Zdálo se jí, že dobrotivý stín milé, chápající babičky ji chrání.

Náhle však znovu skřek žáby, kterou rdousil had, pronikl pralesem a kakaovými háji až do domu. Silnější než houkání sov, šumot listů a svištění větru, dozněl v ozářeném pokoji, kde seděla u lampy chvějící se Ester. Zmlkla. Zavřela oči a viděla — přesně do posledních podrobností — jak se odporňi lesklí hadi plazí mezi zvadlým listím a vrhnou se náhle na nevinnou žábu. Zoufalý smrtelný křik rozvlní hladinu řeky a rozezvučí hrůzou, bolestí a neštěstím noční divadlo.

V takových nocích viděla Ester hada v každém koutku domu. Vylézali ven, šplhali po šterbinách zdí, v okapech a po střeše mezi taškami. Vnikali dovnitř, jakmile se otevřely dveře. V jednom okamžiku se zavřenýma očima viděla, jak se opatrně chystají k osudnému skoku. V příštím okamžiku se již domnívala, že je jeden v místnosti, že se plíží tiše podél jejího lůžka z růžového dřeva, aby ji zardousil ve spánku. Kolik nocí nespala, přesvědčena, že had slézá po zdi. Nejmenší zvuk, který zaslechla, když se probudila, stačil, aby jí nahnal hrůzu. Odhodila pokrývku, vstala a spěchala ke kolébce svého chlapce. Když se přesvědčila, že tiše spí, prohlédla se svíčkou pokoj ve všech koutech, oči rozšířené strachem. Horacio se někdy probudil, zamručel několik slov, ale Ester dál marně hledala. Už nespala a čekala, ochromená děsem, až příšera přijde. Příšera přišla, přilezla k lůžku, ale Ester nebyla schopna se pohnout nebo vykřiknout. Cítila příšeru, jež se jí ovíjela kolem hrdla, aby ji zardousila. Viděla své dítě mrtvé,

ležící v kolébce, oblečené v modrém šatě, se stopami smrtelného uštknutí na tvářičce.

Jednou spatřila za šera kus silného provazu na cestě. Vyrazila výkřik podobný křiku žab, který se nesl daleko přes pole do hloubi pralesa.

Ester si vzpomněla na jinou noc. Horacio odešel do Taboca. Byla sama s dítětem a se služebnictvem. Všechno špalo, když někdo zabouchal na dveře. Felicia se běžela podívat a přivolala paní. Venku stálo několik dělníků z plantáže. Jeden z nich, jmenoval se Amaro, byl uštknut. Ester na něj pohlédla jen od prahu, neodvážila se jít o krok dál. Slyšela, že lidé žádají léky. Jeden z mužů drsným hlasem rychle vysvětloval, co se stalo. Byl to křovňák had, trigonocephalus, jedovatý jako čert. Zavázali Amaroví nohu provazem nad ránu. Felicia přinesla z kuchyně rozpalené železo. Ester viděla, jak je přikládají. Maso se škvařilo. Amaro sténal, a domem se šířil zvláštní pach spáleniny. Jeden z dělníků spěchal do Ferrady koupit protilek, ale jed účinkoval tak rychle, že ubožák zemřel Ester před očima. Jeho obličej zežloutl, a oči vystoupily z důlků. Ester nesnesla pohled na mrtvého. Z úst, nyní navždy ztichlých, zaslechla ještě tíž výkřik agonie, který vyrážel z hrdel žab, rdousených hady v bažinách. Když se vrátil v noci Horacio z Taboca, nařídil, aby přenesli tělo do příbytku dřevorubců. Našel Ester v křečovitém záchvatu pláče. Prosila ho vzlykajíc, aby odešli, aby ji odvedl do města, že tady zemře, že přijde mnoho hadů, celou ji pokousají a zardousí jejich dítě lepkavými studenými prstenci svých strašných těl. Cítila vlhké, chladné tělo hadí na své hrudi. Třásla se a plákala, jako dosud nikdy. Horacio se smál jejímu nářku. Když se chtěl jít podívat za muži, kteří byli u mrtvého, nedovedla se ovládnout a zůstat sama. Šla s ním.

Muži sedící u mrtvého pili rum a vyprávěli si příběhy. Příběhy o hadech a o José Tararangovi, který pil od rána do večera. Jedné noci se vracel klopýtavě domů, lucernu v jedné ruce a láhev rumu v druhé. V záhybu cesty vyskočil proti lucerně trigono-

cephalus a porazil Josého. Sotva José cítil, že ho had kousl, otevřel láhev a vypil celý obsah. Druhý den ho lidé, jdoucí do práce, našli spícího. Had spal také, svinut na jeho prsou. Zabili hada a našli na Joséově těle sedmáct kousnutí, která mu nijak neublížila, díky rumu. Alkohol rozpustil jed. José potom otekl, že byl jako kůň. Trvalo to čtrnáct dní, ale pak byl zase zdrav jako dřív.

Potom vyprávěli o hadích kouzelnících, kterým jed neublíží. Sbírají hady po cestách, a nikdy se jim nic nestane. Takovou moc měl Agostinho ze sousední plantáže. Očaroval hady, a žádný mu nemohl ublížit. Nabízel jim ruku, aby ho kousli.

Joana, žena mularova, která pila víc než muži, začala vyprávět tragický příběh, který zažila na ranči ve vnitrozemí, než přišla sem na jih.

Byla s rodinou, kde sloužila, v domě na venkově, kam jezdili vždy na vánoční svátky. Toho roku byli velmi šťastni, poněvadž se jim narodilo první dítě po půl druhém roce manželství. Do domu vnikl v noci had, doplazil se do kolébky. Ráno našli děcko mrtvé. Jed účinkoval rychle. Matka, jež byla velmi krásná žena, hrůzou zestárla k nepoznání. Dům zůstal navždy opuštěn. Rodina se tam již nikdy nevrátila. Břečťan se rozrostl po verandě, a divoké rostliny vnikly do kuchyně. Kdo tam dnes přijde, uslyší sykot hadů, kteří se uhníždili v celém domě.

Joana skončila, napila se a otočila se k Ester. Ale paní tu již nebyla. Běžela domů ke kolébce dítěte, jako by zešílela.

Ester si nyní na verandě zalité sluneční září vzpomněla na onu noc a mnoho jiných stejně krutých. Lucie jí posílala dopisy z Paříže, které přicházely o tři měsíce později, a vyprávěla v nich o docela jiném životě, o jiných lidech, o civilisaci a radostech. Tady jsou jen lesy s hrozbou pralesa, noci bouří a hadů, noci kdy nezbyvá, než plakat nad osudem. Ale jakou mohla mít naději? Její život, osudem seslaný, nedal se změnit...

Plakala i v jiných nocích, když viděla večer Horacia kamsi odcházet v čele svých lidí... Věděla, že té noci bude odněkud slyšet výstřely. Věděla, že někde kdosi umře pro několik metr

země. Horaciova plantáž, která je i její plantáží, vzroste zase a kus lesa. A Lucie jí psala z Paříže, vyprávěla jí o plesu na vyslanectví, o operách a koncertech. Tady v domě na plantáži piano čeká na ladiče, který nikdy nepříjde.

Ach, ty noci, kdy Horacio odcházel na výpravu s ozbrojenými lidmi! Po jeho odchodu jednou Ester napadlo, co by se stalo, kdyby Horacio zemřel. Kdyby zemřel... Plantáž by patřila jí samotné. Dala by ji otci, aby se o ni staral, a odjela by... Jela by za Lucii. Ale tento sen trval jen krátce. Horacio je snad nesmrtelný, je pánem, je „plukovníkem“... Byla si jista, že zemře dřív než on. Vládl zemi, lidem, penězům. Jeho tělo bylo ze železa. Nikdy nebyl nemocen. Zdálo se, že kulky se mu vyhýbají, jako by se ho bály. Proto se Ester nemohla ukolébat tímto nádherným, třebaže zlým snem. Neviděla vůbec žádnou naději. Její život byl určen osudem, a tak jej musí žít. Kolik dívek v Ilhéu jí ještě závidí! Ona je dona Ester, žena nejbohatšího muže v kraji kolem Taboca, žena politického předáka, majitele nesčetných plantáží kakaa a velké části pralesa.

Horacio přicházel k její houpací rohoži. Měla sotva čas osušit slzy. Držel v ruce malý oříšek kakaa, první plod nové plantáže.

„Mladý háj už má plody,“ řekl jí s úsměvem.

Stál před ní a nedovedl pochopit, proč pláče. Nejprve řekl rozhněván:

„Proč u čerta pláčeš, nic jiného neumíš? Nemáš všechno, co chceš? Co ti schází?“

„To nic není,“ řekla Ester, dusíc v hrdle vzlykot. „Jsem hloupá...“

Vzala do ruku kakaový oříšek, poněvadž věděla, že tím manžela potěší. Horacio se opět vesele zasmál. Měl radost že má tuto ženu a jeho oči zálibně tékaly po jejím těle. Jen dvě věci na světě miloval: Ester a kakao. Sedl si na rohož vedle ní.

„Proč pláčeš, hlupáčku?“

„Teď už nepláču...“

Horacio chvíli přemýšlel, pak promluvil, dívaje se k plantážím, malý oříšek v mozolnaté dlani.

„Až náš chlapík vyroste“ — říkal svému dítěti vždycky chlapík — „bude už všechna půda tady porostlá kakaovníky. Všechny už ponese plody...“

Chvilku mlčel, pak dodal:

„Můj syn nebude muset žít ve vlhkých bažinách jako my. Bude dělat politiku, bude poslancem a guvernérem. Proto se musím honit za penězi.“

Podíval se s úsměvem na Ester a rukou přejel po jejím těle.

„Osuš si oči a řekni v kuchyni, aby dnes udělali bezvadnou večeři. Přijede k nám doktor Virgilio, nový advokát z Taboca. A vezmi si nejlepší šaty, ať vidí ten mladík, že nejsme tady žádní zálesáci.“

Zasmál se svým známým smíchem, opustil Ester, které nechal v ruce oříšek, a šel dát příkazy dělníkům. Ester zůstala sedět. Myslíla na večeři s jakýmsi novým advokátem. To bude asi zas někdo jako doktor Rui, který se opije hned po desertu, nikdy neví kdy má odejít, když už je dávno čas jít spát, plívá na podlahu a vypráví neslušné historky... Z Paříže psala Lucie o společnostech, o divadle, toaletách a banketech.

5.

Dva muži stáli na prahu. První z nich, černoch, se zeptal: „Poslal jste pro nás, pane plukovníku?“

Juca Badaró je chtěl vést dovnitř, ale jeho bratr naznačil pohybem ruky, že mají zůstat venku. Muži uposlechli a sedli si na dřevěnou lavici na verandě. Juca přecházel místností od jednoho kouta ke druhému a kouřil cigaretu. Čekal, až bratr promluví. Sinho Badaró byl hlavou rodiny. Seděl pohodlně natažen v staré evropské židli s vysokým opěradlem, která podivně kontrastovala

s ostatním nábytkem, s dřevěnými lavicemi, vyplétanými židlemi, rohožemi v rozích, i s venkovskou prostotou celé místnosti se stěnami obilnými vápnem. Sinho Badaró přemýšlel. Oči měl přivřené, a černý vous mu splýval na prsa. Podíval se na Jucu, který přecházel místností, bičik v ruce a cigaretu v ústech. Pak se jeho pohled zastavil na podivném obraze, zdobícím stěnu. Byla to barevná litografie, znázorňující evropskou pastýřskou scénu. Ovce se pásly na modravé louce. Pastýři hráli na flétny, a světlovlasá pastýřka tančila uprostřed stáda. Nevyslovitelný mír vyzářoval z tohoto barevného obrazu. Sinho Badaró si vzpomněl, jak se stalo, že jej koupil. Přišel jednou do arabského obchodu v Bahii, aby se zeptal na cenu zlatých hodinek. Spatřil obraz a vzpomněl si na donu Annu, která mu před nedávnem řekla, že by na stěnách v salonu mělo být něco veselého. Koupil proto tento obraz, ale teprve dnes si jej po prvé pozorně prohlédl. Pokojná louka s ovce- mi a pastýři s flétnami a tancem. Modrá barva jako modř nebe. Krajina docela jiná, než země kakaa kolem něho. Proč louky tady nejsou jako v Evropě. Ale Juca Badaró chodí netrpělivě od stěny ke stěně a čeká na rozhodnutí staršího bratra. Sinho Badaró nerád prolévá lidskou krev. Přesto učinil již mnohokrát rozhodnutí, na jaké dnes odpoledne čeká Juca Badaró. Nebylo by to po prvé, kdy poslal jednoho nebo dva muže „na číhanou“, aby na někoho počkali na cestě.

Díval se na obraz. Krásná dívka, růžové tváře, oči jako nebe. Mnohem krásnější než dona Anna. A pastýři! Docela jiní muži, než mulari na plantáži... Sinho Badaró měl rád půdu, s láskou pěstoval stromy na plantáži, rád pěstoval i zvířata, velké tažné voly, nervosní koně a bečící berany s měkkou srstí. Proto otálel tak dlouho, jak jen bylo možné, než řekne konečné rozhodnutí. Byl hlavou rodiny, jeho povinností bylo rozmnožovat jmění rodiny Badaró. Musel cvládnout ten sklon své povahy, který ho odlišoval od bratra, a který Juca nazýval „slabostí“. Nikdy si ještě ne- všiml dobře onoho obrazu. Jeho modrá barva byla tak krásná, rozhodně krásnější, než obrazy na kalendářích, jež přicházely na

konci každého roku, a které bývaly velmi pěkné! Juca Badaró se zastavil před bratrem:

„Již jsem ti říkal, Sinho, že nezbývá nic jiného. Ten člověk je tvrdohlavý jako mezek. Nechce prodat les. Nechce peníze, že prý je nepotřebuje. Ty říkáš, že Firmo byl vždycky známý jako tvrdohlavec. Nedá se tedy nic jiného dělat.“

Sinho Badaró se smutně obrátil od barevného obrazu.

„Je to škoda, protože ten člověk ještě nikomu neublížil. Kdyby byla jinde možnost zvětšit pozemky Sequeira Grande... jinak les padne do rukou Horacia.“

Jeho hlas změnil lehce tón, když vyslovil nenáviděné jméno. Juca souhlasil:

„Jestli my neuděláme nic, udělá to jistě Horacio. Kdo bude mít les Firmův, má klíč k Sequeiru Grande.“

Sinho Badaró se znovu obrátil k obrazu. Juca pokračoval:

„Ty víš, Sinho, že nikdo nezná lépe kraj kakaa než já. Ty jsi byl pryč, ale já jsem se tady narodil a od dětství jsem se učil znát, která zem je vhodná pro kakaovou kulturu. Mohu tě ujistit, že mi stačí šlápnout kamkoli, abych věděl, jakou má půda cenu pro kakao. Mám to prostě v chodidlech. Říkám ti, že není lepší kakaová půda než Sequeiro Grande. Co nocí jsem strávil v pralese, když jsem hledal půdu. Jestliže si nepospíšíme, Horacio nás předejde. Má také čich!“

Sinho Badaró si pohladil zamyšleně černý vous.

„Je to špinavá věc, Juco. Ty jsi můj bratr. Má matka, staroušek Filomena, byla také tvou matkou. Bůh jí dopřej klid! Táta Marcelino byl také tvým otcem, a přesto jsme každý tak jiný, jak jen se mohou dva lidé od sebe lišit. Ty nejradši jdeš na všechno kulkou a vraždou. Ale rád bych se tě na něco zeptal: zabíjíš rád lidi? Nemáš vůbec žádný cit, nic nemáš uvnitř, v sobě? Nic tady?“ Sinho Badaró ukázal na srdce.

Juca vssál kouř cigarety, udeřil bičíkem do své zaprášené boty a začal znovu chodit. Pak odpověděl:

„Kdybych tě neznal, Sinho, jako tě znám, a kdybych neměl

k tobě úctu jako k staršímu bratrovi, byl bych v pokušení si myslit, že jsi zbabělec.“

„Neodpověděl jsi na mou otázku.“

„Jestli rád zabíjím lidi? Sám nevím. Když mě někdo rozzuří, byl bych schopen ho rozsekat na kusy. Však víš...“

„A když nemáš zlost?“

„Když mi někdo překáží, musí ustoupit, abych mohl jít. Ty jsi můj starší bratr a ty také rozhoduješ o rodinných záležitostech. Otec ti nechal všechno na starosti — les, děti i mne. Ty jsi odpovědný za jmění Badarů. Ale říkám ti, Sinho, kdybych byl na tvém místě, měli bychom dvakrát tolik pozemků.“

Sinho Badaró vstal. Byl vysoký skoro dva metry. Drobně vlnitý vous, černý jako inkoust, padal mu na hrud. Oči mu planuly, a hlas naplnil místnost.

„Kdy jsi mě viděl, Juco, že bych byl neudělal něco, co bylo nutné? Víš dobře, nemám rád krev jako ty. Kdy jsi viděl, že bych odmítl zbavit se někoho, když toho bylo třeba?“

Juca neodpověděl. Měl úctu k staršímu bratru. Byl snad jediným člověkem, který mu naháněl strach. Sinho Badaró snížil hlas:

„Nejsem prostě jako ty — nejsem vrah. Jsem člověk, který jedná z nutnosti. Nechal jsem zmizet lidi. Bůh je mým svědkem, že to bylo jen tenkrát, když se nedalo dělat nic jiného. Víím, že mi to právě mnoho nepomůže, až bude súčtování tam nahoře, ale alespoň mému svědomí tady to ulehčuje.“

Juca čekal, až se bratr uklidní. Pak řekl:

„Co se týče Firma, je to mezek a paličatý idiot... Můžeš mě nazývat jak chceš, je mi to jedno. Ale neustále ti budu říkat: Není lepší půda pro kakao, než Sequeiro Grande. Jestli chceš, aby tyto pozemky měli Badarové, není na vybranou. Firmo nechce prodat svůj les.“

Sinho Badaró mávl rukou. Juca pochopil a zavolal muže, kteří čekali na verandě. Ještě než vstoupili, řekl bratrovi:

„Jestli chceš, vysvětlím jim celou věc.“

Sinho seděl s očima přivřenýma v křesle s vysokým opěradlem.

„Když se pro něco rozhodnu, nesu celou odpovědnost. Řeknu jim to sám.“

Podíval se na obraz a na jeho modř, tak uklidňující. Kdyby se louka namalovaná na barvotisku hodila pro pěstování kakaa, musel by asi on, Sinho, poslat své bandity, by počíhali za stromem na pastýře s flétnou i na krásnou dívku s růžovými tvářemi, která tak vesele tančí...

Muži čekali. Pokusil se vyhladit z vědomí celý výjev obrazu. Obvyklým tónem, pevným, klidným a odměřeným dal rozkazy.

6.

Oba muži s ručnicemi přes ramena kráčeli po hlavní silnici. Večerní prudký vítr zvedal oblaky rudého prachu. Viriato, mulat, který přišel z vnitrozemí, nabízel sázku:

„O pět milreisů, že přijde po mé cestě...“

Hlavní silnice se rozvětvovala nedaleko malé plantáže Firmovy. Proto poslal Sinho Badaró dva muže, každého na jednu cestu. Černoch Damiano, k němuž měl Badaró naprostou důvěru, přesný střelec a věrný svému pánu jako pes, měl čekat na cestě, kudy Firmo téměř určitě půjde. Byla nejkratší a znamenala pro něj úsporu času. Viriato měl čekat na hlavní cestě za indiánskou hrušní. V tomto místě už padla nejedna oběť.

Viriato nabídl sázku. Přesto, že Firmo půjde skoro jistě zkratkou, nechtěl se Damiano sázet. Viriato se podívil.

„Co je s tebou, bratře. Jsi na suchu?“

Ale pravá příčina nebyla, že by Damiano neměl pět milreisů, plat za pouhé dva dny služby. Mnohokrát se vsadil o mnohem víc při podobných příležitostech, když šel na číhanou. Ale dnes mu něco bránilo, aby se sázel.

Setmělo se, zatím co šli po silnici. Nikde nebylo vidět žádného chodce. Potkali jediného hochu na oslu. Díval se na ně upřeně

a pak pohnal zvíře, aby vzdálenost mezi ním a oběma muži byla co největší. Kdo by neznal v tomto kraji černého Damiana, zabijče Sinha Badaró a jeho tělesného strážce. Damiano byl pověstný v celém kraji mezi Palestinou, Ferradou a Tabocem. Z hostinců v Ilhéu, kde se vyprávělo o jeho zločinech, dostala se pověst o něm ven a po lodích až do hlavního města. Jeden denní list v Bahii vytiskl jednou velkými písmeny jeho jméno. Poněvadž to byly opoziční noviny, řekly o něm všechno, co špatného věděly, a jmenovaly ho nevybíranými slovy. Damiano se dobře pamatoval na ten den: Sinho Badaró ho zavolał do domu při snídani. U stolu sedělo mnoho hostů. Otevřené láhve vína znamenaly, že je přítomen soudce. Byl zde také doktor Genaro, advokát Badaró. Právě on přinesl noviny. Doktor Genaro nebyl tak skvělý řečník jako doktor Rui, nedovedl pronášet tak dokonalé řeči, plné ozdobných obrátů, zato znal do poslední podrobnosti zákruty zákonů. Sinho Badaró mu dával přednost před všemi advokáty v Ilhéu.

Sinho se zasmál na Damiana a ukázal jej společnosti.

„Tady je náš divoch...“

Poněvadž se pán smál, zasmál se i Damiano, nevinně a ze široka. Ukázal řadu bezvadných bílých zubů v širokých ústech. Soudce, který s chutí upíjel vína, smál se zplna hrdla. Doktor Genaro se jen lehce usmál a bylo cítit, že tak činí jen ze zdvořilosti. Sinho Badaró pokračoval. Mluvil nyní k Damianovi.

„Víš, černý, že o tobě pší noviny v hlavním městě? Říkají, že není lepší střelec v celém kraji, než Damiano, muž Sinha Badaró.“

Řekl to pyšným tónem a Damiano s pýchou odpověděl:

„Ano, pane, říkají pravdu. Nikdo lépe nestřílí než černý Damiano, který stojí před vámi.“ Spokojeně se zasmál.

Doktor Genaro polkl silný doušek a naplnil si znovu sklenici. Sinho Badaró se bujně rozesmál, a soudce se připojil k všeobecnému veselí. Pak Sinho četl článek Damianovi, který rozuměl jen z poloviny, neboť v něm bylo mnoho nesrozumitelných výrazů. Ale byl spokojen a tužil dobrý konec, když Sinho zavolał:

„Dono Anno, dono Anno!“

Jeho dcera vyšla z kuchyně, kde dohlížela na přípravu snídaně. Soudce si ji se zájmem prohlížel. Sinho nařídil: „Přines ze zásuvky padesát milreisů pro Damiana. Jeho jméno je dnes v novinách.“

Pak černocho propustil, a hosté opět navázali přerušovaný rozhovor. Damiano šel večer do Palestiny utratit peníze s děvčaty. Pil celou noc a každému vyprávěl, že o něm píší noviny v Bahii a říkají, že není v celém kraji lepšího střelce než Damiano.

Proto člověk na oslu pobídl zvíře k rychlejšímu kroku. Věděl, že kulka od černého Damiana znamená pohřeb, a že lidé Sinha Badara se nemají čeho bát. Policie si jich nevšímala. Každý věděl, že soudce je člověk Badarův. Sinho mu vypěstoval i malou plantáž. Badaro měl velký politický vliv a mohl se proto spoléhat na podporu soudu. Viriato se rozesmál, když viděl, jak muž na oslu uhání pryč od nich. Ale tvář černocho Damiana zůstala vážná. „Co je s tebou, bratře,“ opakoval svou otázku Viriato.

Damiano sám nevěděl, co je mu. Mnohokrát předtím se šel postavit na číhanou, aby zabil člověka. Ale tentokrát mu bylo, jako by šel po prvě.

Došli k místu, kde se cesta dělila. Viriato znovu nabízel: „Nechceš se vsadit, černý?“

„Říkal jsem že ne.“

Odloučili se, a Viriato se vzdaloval hvízdaje. Byla již úplná noc. Vyšel měsíc. Nejlepší noc na číhanou. Na silnici bylo vidět jako ve dne. Černoch Damiano stoupal po úzké cestě. Znal vhodný strom na jednom místě — chlebovník se silným kmenem, rostoucí stranou od stezky, jako by tam byl zasazen právě proto, aby se za ním ukryl ten, který chce zabit mimojdoucího. „Ještě jsem na nikoho nestřelil s tohoto místa,“ říkal si Damiano. Černocho byl smutný, protože na verandě vyslechl celý rozhovor bratří Badarů. Slyšel, co Sinho říká Jucovi, a byl tím neobyčejně zmaten. Úzkost stáhla jeho nevinné srdce. Damiano dřív nic takového nezažil. Nechápal, co se s ním děje. Nic ho nebolelo, nebyl nemocen a přece měl pocit, jako by byl.

Kdyby mu byl někdo dříve řekl, že je hrozné čekat na někoho a zabít ho, nebyl by uvěřil. Jeho srdce bylo nevinné a neznalo zlý úmysl. Děti z plantáží zbožňovaly černého Damiana. Hrál si na koně s nejmenšími, trhal jim nejměkčí a nejchutnější plody chlebovníku, nosil jim věnce nejsladších banánů z banánových sadů, kde se skrývali hadi, vysazoval starší na krotké osly a chodil se s nimi koupát do řeky, kde je učil plavat. Děti ho zbožňovaly. Nikoho na světě neměly raději, než černého Damiana.

Zabíjet bylo jeho povolání. Damiano ani dobře nevěděl, jak to začalo. Plukovník ho poslal — zabil. Nevěděl, kolik jich už bylo. Damiano nedovedl počítat dál než do pěti, a to jen na prstech pravé ruky. Bylo mu jedno, kolik jich zabil. Neměl k nikomu nenávisť. Sám nikdy nikomu neublížil. Aspoň si to myslel až do dnešního dne. Proč má dnes srdce těžké, jako by byl nemocen? Dovedl se starat o druhé, třeba svým drsným způsobem. Když onemocněl dělník na plantáži, Damiano šel k němu, aby mu poradil, jaké léčivé rostliny má užívat, nebo došel sám ke kouzelníku Jeremiášovi. Někdy se zastavili v domě Badarů obchodní cestující a nutili Damiana, aby jim vyprávěl o někom, koho zabil. Damiano setřásl se sebe klidným, tichým hlasem všechnu vinu. Rozkaz Sinha Badara byl pro něj svatý. Sinho ho poslal zabít, proto zabil. Stejně když ho poslal osedlat mulu na cestu, učinil tak, jak nejrychleji dovedl. Tím spíš, že nebyl vůbec v nebezpečí, že by byl zatčen. Člověk Sinha Badara nikdy nešel do vězení. Sinho to mohl svým lidem zaručit. Bylo příjemné pracovat pro něho. Nebyl jako plukovník Clementino, který pošle člověka, aby udělal práci, a pak se ho zbaví. Damiano jím pohrdal. Pán jako plukovník Clementino nezasluhuje, aby pro něj pracovali odvážní chlapi. Damiano u něho pracoval dávno, už od dětství. Naučil se u něho střílet a zabil prvního člověka. Potom však musel uprchnout s plantáže, protože ho policie přišla hledat, aniž ho plukovník předem varoval... Uchýlil se na plantáž Badarů a stal se osobním průvodcem Sinhovým. Jestliže se jeho srdce dovedlo na někoho hněvat a někým hluboce opovrhovat, byl to plukovník Clementino.

Kdykoliv zaslechl jeho jméno někde mezi dřevorubci, odplivl si zhluboka a řekl:

„To není muž. Je zbabělejší než holka... Měl by nosit sukně.“

Když to říkal, smál se celý jeho obličej, jeho bělostné zuby, velké oči a široké tváře. Měl zdravý, veselý chlapecký smích. Na plantáži před domem Badarů, když si hrál v trávě s dětmi, nebylo možno jeho smích rozoznat od smíchu dětí.

Černý Damiano čekal za kmenem chlebovníku. Spustil s rame-
ne pušku a opřel ji o strom. Z kapsy kalhot vytáhl svitek ta-
báku a nožem si začal ukrajovat, kolik potřeboval na cigaretu.
Měsíc byl velký a kulatý. Damiano jej ještě nikdy neviděl tak
velký. Cítil, že uvnitř ho něco sevřelo, jako by se ho chopila tak
velká ruka, jako jeho vlastní. Do uší mu stále zněla slova Sinha
Badara: „Zabíjíš rád lidi? Vůbec nic necítíš? Nic necítíš uvnitř?“
Damiana nikdy nenapadlo, že by měl něco cítit. Ale dnes ležela
slova plukovníkova na jeho hrudi jako těžké závaží. Ani on, černý
Damiano, neměl sílu, aby je odhodil. Vždycky se bál tělesného
utrpení. Přesto je dovedl snášet. Jednou se sekl nožem do levé
paže, když ořezával s kakaovníku zralé plody. Rána šla až na
kost. Nerad ukazoval bolest před druhými, ale nemohl se ubránit,
aby několikrát nezasykl, když dona Anna natírala ránu jodem.
Jednou se také Jacudino sekl nožem a udělal si tři řezné rány na
noze. Takovou bolest Damiano chápal. Byla tu jakási hmatatelná
příčina, kterou mohl očima vidět. Ale bolest, kterou nyní zakou-
šel, byla jiná. Myšlenky, které ho nikdy nenapadly, vířily mu
hlavou, a lebka mu třestila. Sinho Badaró mu nasadil brouky do
hlavy. Najednou se mu vynořovaly v mysli obrazy, které dosud
neznal. Cítil v sobě něco podivného, neznámého.
Svinul si cigaretu. Plamének zápalky zazářil. Vtáhl do sebe
dým. Nedovedl si přestavit, že by plukovník mohl mít výčitky.
Výčitky — ano, to je to. Obchodní cestující se ho jednou ptal,
jestli necítí výčitky svědomí. Ptal se, co to slovo znamená. Ces-
tující mu vysvětloval, v čem spočívají výčitky. Damiano odpo-
věděl s přirozenou nevinností:

„Proč bych měl výčitky?“

Obchodník byl udiven. Mnohokrát pak vyprávěl tento příběh
v kavárnách v Bahii, když někdo z jeho přátel začal filosofo-
vat o lidském životě.

O nějaký čas později pozval Sinho Badaró o vánocích na
plantáž kněze. Na verandě byl postaven nádherný oltář. Damiano
se zasmál, když si na to vzpomněl. To bylo jedenkrát za tuto
noc, kdy čekal za stromem, co se zasmál. Pomáhal tenkrát doně
Anně, zemřelé doně Lidii a doně Olze, paní Juca Badara, které
připravovaly slavnost. Kněz přijel večer, a nejdřív byla slavnostní
večeře s množstvím pochoutek. Jedla se kuřata, krůty, pečená
selata, jehněčí, zvěřina i ryby, pro které bylo posláno až do
Agua Branca. Měli také ledový bílý kámen, říkali tomu zmrzli-
na. Dona Anna, která se přes noc změnila z dítěte v dospělou
slečnu, dala trochu Damianovi. Damiano si spálil jazyk, a dona
Anna se srdečně rozesmála, když viděla, jak se tváří.

Druhého dne byla mše. Dvojice, které žily na plantáži jako
milenci, byly spojeny manželským svazkem a děti pokřtěny. Kmotry
a kmotrami byly jako vždycky členové rodiny Badarů. Nako-
nec měl Otec kázání, které bylo daleko krásnější, než všechny
řeči doktora Ruiho, třebaže jeho řeči u soudu v Ilhéu byly ne-
obyčejně krásné. Je pravda, kněz se někdy překl, protože byl
cizinec, ale když začal mluvit o pekle a o plamenech, které budou
věčně pálit hříšníky, roztřásl se všichni posluchači hrůzou. I Da-
miano byl poděšen. Nikdy předtím nepřemýšlel o pekle a vůbec
jen zřídka na něco myslel. Dnes se rozpomněl na kněze a na
mocný hněv, kterým bouřil proti tomu, kdo zabije bližního. Otec
mluvil o výčitkách, které jsou peklem již v tomto životě. Damiano
věděl, co slovo znamená, ale málo se ho tehdy dotklo. Ale popis
pekla ho ohromil. Dýchlo na něho hrůzou, když slyšel o ohni,
jenž nikdy neuhasne a jenž bez ustání pálí lidské maso. Damiano
měl na ruce jizvu od spáleniny. Jednou mu na ni spadl hořící
uhel z kamen, když pomáhal v kuchyni. Strašně to pálilo. Dovedl
si představit, co to asi je, kdyby jeho celé tělo bylo páleno bez

konce, na věky, na věky. Otec řekl, že zabít jediného člověka stačí, aby vrah šel do pekla. Damiano ani nevěděl, kolik zabil lidí. Věděl, že jich bylo víc než pět, poněvadž nedovedl víc počítat než do pěti. Pět jich už napočítal, a to nebyli všichni. Pak už se mu počet nedařil, ale Damiano tomu nepřikládal velkou důležitost. Ale dnes, když kouřil cigaretu a čekal za stromem, marně se pokoušel na všechny si vzpomenout. Nejprve to byl mulař, který urazil plukovníka Clementina. To se stalo nečekaně. Doprovázel plukovníka. Jeli oba na koni. Roztrhli karavanu oslů, kteří nesli náklad do Banco da Vitoria. Když uviděl mulař Clementina, šlehl ho dlouhým bičem do tváře. Clementino zbledl vztechem a vykřikl na Damiana:

„Zab ho!“

Damiano vytrhl revolver z pouzdra za pasem, vystřelil a mulař padl na zem. Polekaní oslí pošlapali mrtvého. Clementino se vrátil na plantáž s rudou pálicí stopou po biči v tváři. Damiano neměl ani čas přemýšlet, neboť policie přišla v několika dnech a musel utéci. Pak začal zabíjet pro Sinha Badara: nejprve to byl Zequinha Fontes, pak plukovník Eduardo, dva lidé plukovníka Horacia při srážce v Tabocu — to bylo pět. Ale pak přišel Silvio da Toca. Damiano už nevěděl, kolikátý to je. Dále ten, co se chystal zabít Jucu Badaró, když byl u děvčat v Tabocu, a neudělal to jen proto, že Damiano byl rychlejší než on? A ještě dál mnoho jiných. Kolik jich bude dohromady s Firmem? Damiano musí požádat donu Annu, aby ho naučila počítat i na druhé ruce. Někteří černoši na plantáži umějí počítat i na prstech na nohou, ale ti jsou chytří. Nemají oslí hlavu, jako černý Damiano. Ale aspoň počítat na obou rukou kdyby teď uměl! Kolik už zabil lidí? Měsíc nad chlebovníkem zářil na cestu, kudy má přijít Firmo. Byla to zkratka, dlouhá asi dvě míle. Firmo se jistě bude vracet tudy, bude spěchat, aby byl co nejdřív doma u dony Terezy, své ženy. Damiano ji znal. Několikrát se zastavil u jejich domu, když šel kolem, a požádal o hrnek vody. Dona Tereza mu dokonce jednou dala trochu vína a promluvila s ním pár slov.

Byla velmi krásná. Její kůže byla bělejší než papír, na který se píše. Bělejší ještě než dona Anna. Tváře dony Anny byly snědé, opálené sluncem. Jako by dona Tereza nikdy nechodila na slunci, jako by se slunce nedotýkalo jejích tváří a jejího těla. Přišla z města, byla dcera Itala. Měla krásný hlas, jako by zpívala, když mluvila. Firmo bude jistě spěchat, aby se vrátil, aby již byl u své ženy s tak bílým tělem. Žena byla vzácná v těchto krajích. Byly tu jen nevěstky, čtyři nebo pět v každém malém městě, a skoro všechny byly nemocné. Jinak jen velmi málo mužů mělo ženy. Nešlo to ani jinak u dělníků z plantáží. Ale Firmo nebyl dělník. Měl malou plantáž. Dařilo se mu dobře. Říkalo se, že bude brzy také „plukovníkem“ a bude mít mnoho země. Když si zřídil pole a nasázel stromy, odešel do Ilhéu hledat ženu. Oženil se s dcerou italského pekaře, bílou a krásnou dívkou. Říkalo se, že Juca Badaró který měl slabost pro ženy, se o ni pokoušel. Damiano si tím však nebyl jist. Ale i kdyby to bylo pravda, bylo jisté, že ona nechtěla, neboť Juca začal chodit jinam, a pověsti zas utichly. Ano, není pochyby o tom, že Firmo půjde touto cestou. Nešel by delší cestou, když na něj čeká mladá, bílá žena. Damiano by byl raději, kdyby Firmo šel po hlavní silnici... Po prvé se mu něco takového přihodilo. V hlavě mu vířilo, a v hrudi ho tlačila podivná bolest, ale nejsilnější byl pocit ponížení. Jako by nebyl zvyklý na to, co se má stát. Jako by se nejmenoval černý Damiano, nýbrž Antonio Victor, mladý dělník, který přišel ze Sergipu a který, když zabil člověka v bitce s lidmi Horaciovými v Tabocu, plakal jako žena a třásl se celou noc. Ale i on si za nějaký čas zvykl. Je teď nejlepším člověkem Juca Badara a jede vždy po jeho boku, když Juca někam cestuje. Černý Damiano je dnes jako Antonio Victor tenkrát. Jako kdyby si neuměl počkat v noci ve stínu na svého člověka. Ostatní by se mu dnes pěkně vysmáli, jako se smáli tehdy Antoniově Victorovi.

Černoch zavřel oči, aby zapomněl na tyto obrazy. Dokouřil cigaretu a uvažoval, má-li si ukrotit novou. Neměl mnoho tabáku a možná, že bude dlouho čekat. Kdo ví, v kolik hodin přijde Firmo.

Nemohl dospět k žádnému konci se svými myšlenkami a byl rád, že mu teď napadlo přemýšlet raději o tabáku. Dobrý tabák... dobrý tabák je jen z vnitrozemí. Ten, který se dostane v Ilhéu, nestojí za nic. Má špatnou chuť, je suchý, rychle hoří... Jaká je asi bílá tvář Terezina? Ale kdo ji sem volal. Černoch se rozzuřil. Ženská všude strká nos. Je všude, kam ji nikdo nezval. Ale přece je tu ještě něco jiného. Proč Sinho Badaró říkal bratrovi odpoledne ty podivné věci? A proč, když s ním chtěl o tom mluvit, neposlal Viriata a Damiana dál od domu. Na verandě slyšel Damiano celý rozhovor.

„Zabíjíš rád lidi? Vůbec nic necítíš? Nic necítíš uvnitř?“

Černý Damiano nevěděl, co by měl cítit. Nikdy předtím nic necítil. Kdyby ta slova nebyl řekl Sinho Badaró, nýbrž Juca, neměla by pro Damiana žádný význam. Ale Sinho mu byl bohem. Měl k němu větší úctu, než ke kouzelníkovi Jeremiášovi, který léčil rány po kulce a hadí kousnutí. Slova Sinhova utkvěla v jeho mysli, svírala mu srdce, vířila zmateně hlavou. Ona mu přivedla na mysl obraz čekající dony Terezy, jež mu opakovala slova Sinhova i slova zbožného Otce. Jako kněz, i ona byla zpola cizinka. Hlas knězův, když mluvil o hrůzách, které přijdou, drsně chraptěl, avšak hlas Terezin byl tichý a sladký jako hudba.

Damiano už nemyslil na to, má-li si svinout cigaretu a kouřit. Myslíl na donu Terezu, jak čeká na Firma a jeho lásku ve sva-tebním lůžku. Bílé tělo očekávalo manžela. Měla dobrotivou tvář. Jednou dala Damianovi trochu vína... Promluvili spolu několik slov. Mluvili o slunci, které svítilo tehdy odpoledne na cestu. Ano, byla hodná, nebyla hloupá, jako bývají jiné. Dovedla mluvit i s černým zabijáčem Damianem. Měla svou vlastní plantáž a mohla tedy být pyšná jako tolik jiných. Ale místo toho mu dala víno a mluvila s ním o slunci a horku. Nebála se ho, jako tolik jiných. Mnoho žen mělo strach a schovávaly se do domů, když viděly, že jde Damiano. Byly schovány, dokud nepřišel jejich muž. Damiano se smál jejich strachu. Dokonce býval pyšný, neboť cítil, jak je mocný. Ale dnes po prvé cítil, že neutíkají před odvážným černo-

chem, nýbrž před černým vrahem... Černý vrah... Opakoval si tiše a zvolna tato dvě slova. Zněla mu do uší ozvěnou neštěstí. Otec kázal, že nikdo nesmí zabít bližního, neboť je to smrtelný hřích, který musí odpykat v pekle. Damiano o tom tehdy nepřemýšlel. Ale dnes Sinho Badaró sám řekl něco takového, když mluvil o zabíjení. Černý vrah... Dona Tereza je dobrá a krásná, jak jen může člověk být, a bělejší než všechny ženy na všech plantážích kolem. Milovala svého manžela, to bylo vidět. Milovala ho tolik, že nechtěla Jucu Badaró, boháče, za nímž bláznily všechny ženy... Jeho, Damiana, vraha se ženy bály... Vzpomněl si na celou řadu svých zážitků. Ženy, jež utíkaly s trávníku, když ho spatřily. Jiné se bázně dívaly z oken. Vzpomněl na lehkou holku ve Ferradě, která s ním za nic na světě nechtěla spát, ačkoliv jí ukazoval desetimilreisovou bankovku. Prostě odmítla, neřekla proč. Říkala, že je nemocná, ale na její tváři viděl Damiano něco jiného: strach. Ne-dbal toho. Smál se svým hluchým smíchem a šel hledat jinou. Ale dnes bylo toto staré odmítnutí lehké holky novou čerstvou ranou. Jediná dona Anna Badaró byla k němu dobrá, nebála se ho. Ale dona Anna byla odvážná dívka, byla z rodu Badaró. Také děti se ho nebály. Ale děti ještě ničemu nerozuměly. Nevěděly, že je zabijáčem, že chodí číhat do stínu, aby zabíjel lidi svou neomylnou ranou. Miloval děti. Rozuměl si s nimi lépe než s dospělými. Rád si s nimi hrál jejich dětské hry. Jak rád vyplnil každé přání ubohým malým dětem v chalupách dřevorubců. Mezi dětmi byl jeho šťastný svět...

Náhle mu prolétla myslí strašná myšlenka: Jestli je dona Tereza těhotná a nosí ve svém těle dítě? Dítě se narodí bez otce. Otec byl zabít kulkou černého Damiana. Vztyčil se pod nápoem náhlé hrů-zy. Velkou hlavu měl těžkou, jako když se nejvíc opil. Ne, dona Tereza nemůže být těhotná! Dobře si jí všiml, když s ním mluvila na prahu Firmova domu. Neměla dítě, ne, ne, nebyla těhotná. Ale je to už šest měsíců. Jaká je teď? Kdo může vědět? Je docela dobře možné, že teď nosí dítě, dítě ve svém těle. Narodí se bez otce. Doví se, že jeho otec padl na silnici za měsíční noci, zabít

kulkou černého Damiana. Toto dítě ho bude nenávidět. Nebude si s ním hrát jako jiné děti, nebude mu lézt po zádech, dřív než začne šplhat na hřbet trpělivého osla. Nebude si ukusovat z plodu chlebovníku, který mu utrhl Damiano, ani nebude od něho chtít žluté banány, pro které dětem chodí do banánových sadů. Bude ho pozorovat s nenávistí. Damiano bude pro toto dítě stále jen mužem, který zabil jeho otce.

Damiano cítil nevýslovný smutek. Světlo měsíce mu padalo přímo do tváře, ale chlebovník zabraňoval, aby ho bylo vidět s cesty. Pušku měl opřenu o strom. Druzí si nožem vyrývali zářezy do pažby, když zabili člověka. Damiano to nikdy nedělal, poněvadž nechtěl pokazit vzhled své pušky. Měl ji rád. V noci ji věšel nad dřevěnou pryčnu bez zíněnky, na níž spal. Mnohokrát Sinho Badaró odjížděl večer na cestu a posílal pro Damiana, aby ho doprovodil. Stačilo, aby sňal pušku a vstoupil do domu. Koně již byli osedláni, a když Sinho Badaró nasedl, nasedl i Damiano a jel za svým pánem, pušku položenou před sebou na hrušce sedla. U cesty se mohl skrývat někdo z lidí Horaciových. Často ho Sinho cestou zavolal. Damiano pobídl koně a octl se v jedné řadě s pánem. Jel pak po jeho boku a Sinho hovořil o lese, o sklizni, o choulostivých plodech kakaa a o všem ostatním, co přináší život na plantáži. To byly nejšťastnější dny černého Damiana. Když dosáhl cíle cesty, Ria de Braso, Taboca, Ferrady nebo Palestiny, plukovník mu dal pět milreisů a Damiano šel strávit zbytek noci s děvčetem. Pušku měl však vždycky vedle lůžka, neboť Sinho se mohl znenadání rozhodnout, že se vrátí. Poslal v takovém případě někoho, aby hledal po městě Damiana ve vykřičených domech. Damiano vyskočil z lůžka, jednou přímo z náruče ženy, chytil pušku a již byl na cestě. Miloval svou pušku, čistil ji a leštil. Díval se na ni celé hodiny. Ale dnes ho netěšila jako jindy, a hledal jiné místo, kam by upřel svůj pohled. Vysoko na nebi svítil měsíc. Proč se může dívat měsíci do tváře a proč se nikdo nemůže podívat do slunce? Tohle ještě nikdy Damianovi nenapadlo. Zabral se do této myšlenky. Napadlo mu, že stejně se nebude moci podívat do tváře dony Terezy,

ani dítěte, které přijde na svět. Neměl poslouchat, co říká Sinho Badaró, když se ptal Juca:

„Zabíjíš rád lidi? Vůbec nic necítíš? Nic necítíš uvnitř?“

Proč se nikdo nemůže podívat do slunce? Nikdo to nedovede. Ale stejně to bylo s lidmi, které Damiano zabíjel. Nikdy se jim nepodíval do tváře. Neměl ani čas, musel zmizet, sotva byla „práce“ hotova. Nikdy se mu nestala nehoda, že by zůstala jeho oběť živá, jako se přihodilo nebožtíku Vicentovi. Vicenta napadl muž, na kterého střelil. Chtěl se přesvědčit, že je chlapík jak se patří mrtvý a skončil strašným způsobem — rozsekán na kousky. Damiano se nikdy nechodil dívat na člověka, kterého zabil. Jak asi vypadali jeho mrtví? Damiano viděl hodně nebožtíků, ale neviděl ty, které zabil — jací asi byli? Jaký bude Firmo dnes v noci? Padne dopředu na krk svého osla, který ho ponese dál? Nebo spadne na zem, a krev mu poteče z hrudi? Přinesou ho domů, ránu v prsou. Přinesou ho do domu, kde on, Damiano, stál jednou na prahu. Tam bude dona Tereza. Bude už znepokojena, že se její manžel opozdil. Co řekne, až uvidí, že ho nesou už studeného, zabitého ranou černého Damiana? Slzy potekou po křídově bílé tváři. Snad padne do mdlob, poněvadž je těhotná. Snad porodí dítě předčasně. Možná, že zemře, poněvadž je tak útlá, tak slabá a bílá... Tak místo jednoho zabije dva. Zabije ženu. To ještě nikdy neudělal... A dítě? Nepočítal s dítětem. Damiano počítal na prstech — to jsou tři. Nepochyboval už o tom, že dona Tereza je těhotná. Bylo to jisté. Zabije dnes tři lidi, muže, ženu a dítě. Děti jsou tak hezké. Jsou tak milé k černému Damianovi. Jak je má rád! Až dnes vystřelí, jedno zabije. I dona Tereza s bílým tělem bude ležet mrtvá v rakvi. Viděl pohřební průvod, který se dává na cestu k nejbližšímu hřbitovu ve Ferradě. Bude třeba hodně lidí, aby unesli tři rakve. Budou je hledat po okolí a přijdou snad i do domu Badarů! Damiano půjde zvednout světlemodrou rakvičku dítěte, oblečeného jako andělíček... On obyčejně nesl dětské rakve „andělíků“, když umřelo dítě na plantážích. Ale nebude mít sílu, aby zvedl dítě Firmovo, které sám zabil... Černý Damiano učinil ještě

jeden pokus, aby se vzpamatoval. Hlava ho nechtěla poslouchat. Proč? Vždyť nezabil dítě, nezabil donu Terezu, nezabil ještě ani Firma...

V tom okamžiku ho po prvé napadlo, aby Firma nezabíjel. Byl to jen náhlý, prchavý záblesk, ale přesto se zhrozil. Jak by mohl nevykonat rozkaz Sinha Badaró. Sinho Badaró je člověk spravedlivý. Má rád svého černocho Damiana. Hovoří s ním, když jedou spolu po silnici, jedná s ním skoro jako s přítelem. Stejně s ním jednala i dona Anna. Dávali mu peníze. Jeho denní plat byl dva a půl milreisů, ale ve skutečnosti dostával mnohem víc. Každý zabítý znamenal jistou odměnu. Pracoval málo, dávno už nemusel chodit na plantáž. Zdržoval se neustále blízko domu, dělal drobné práce, doprovázel plukovníka na cestách, hrál si s dětmi a čekal, až bude poslán, aby někoho zabil... To bylo jeho povolání: zabíjet. Damiano účtoval v této chvíli sám se sebou. Pokládal se vždycky za dělníka na plantáži Badarů, ale teď si uvědomil, že je jen zabijedem. Zabíjet je jeho povolání. Až nebude koho zabíjet po cestách, nebude mít co dělat. Sinha doprovází jen proto, aby chránil jeho život, proto, aby zabil kohokoli, kdo by se pokusil zabít plukovníka. Je vrah... Toho slova použil Sinho Badaró při rozmluvě s bratrem dnes odpoledne. To slovo bylo jako ulito na Damiana. Co dělá nyní jiného, než že čeká na člověka, aby na něj střelil? Cítil něco podivného, něco nesmírně bolestivého. Bolelo to jako rána, jako by ho někdo uvnitř bodal nožem. Měsíc zářil nad mlčícím lesem. Damiano si vzpomněl, že by si mohl svinout ještě jednu cigaretu. Aspoň by se něčím zaměstnal.

Když byl hotov, a cigareta mu hořela v ústech, znovu ho napadlo: kdyby Firma nezabil...? Přemýšlel nyní o této možnosti. Ne, to není možné. Damiano věděl, že Sinho Badaró potřebuje, aby Firma zemřel. Jen tak se může nejsnadněji zmocnit Firmových pozemků a spojit je s pozemky a lesy Sequeira Grande. Jakmile bude celé toto území v rukou Badarů, budou pány největších plantáží na světě. Budou mít víc kaka, než všichni pěstitelé dohromady. Budou bohatší, než sám plukovník Misail. Ne, kdyby

dnes nezničil Firma, znamenalo by to, že zradil důvěru, kterou k němu měl Sinho. Sinho poslal jeho právě proto, že mu důvěřuje. On, černý Damiano, je přece zabijedem. Zastavil se zase u této myšlenky. Už léta nic jiného nedělá, než zabíjí. Proč by to mělo být dnes těžké? Horší je to proto, že je tu Tereza, bílá dona Tereza s dítětem pod srdcem. Určitě zemře a s ní i dítě. Viděl teď donu Terezu tam, kde předtím byla jen světlá tvář měsíce. Teď se na něj místo lunny dívala bílá tvář Firmovy ženy. Ale vždyť Damiano nic nepil. Jiní pili, než šli zabíjet, on to nikdy nepotřeboval. Přicházel vždycky klidný, věřil své pušce. Nepotřeboval nikdy pít jako druzí, nepotřeboval se opít, aby někoho zabil. Ale dnes měl pocit, jako by se byl důkladně opil, jako by mu rum stoupl do hlavy. Viděl bílou tvář dony Terezy na nebi. Dřív tam byl měsíc, měsíc bílý jako mléko, jenž rozléval svou záři na zem. Teď vstoupila na jeho místo dona Tereza s tváří stejně bílou, ale tak smutnou, s pohledem překvapeným bolestí. Čekala na svého muže a čekala na lásku. Vrátil se jí mrtev s kulkou v hrudi. Obrátila oči k černému Damianovi. Prosila ho, aby nezabíjel Firma, pro lásku Boží, aby ho nezabíjel. I na zemi před sebou spatřil černocho stín její tváře. Strach zachvěl jeho obřím tělem.

Ne, nesmí poslechnout tuto donu Terezu. Sinho Badaró ho poslal, a černý Damiano nic jiného nemůže dělat. Nemůže zradit důvěru dobrého a spravedlivého pána, jako je Sinho Badaró. Ach, kdyby to byl Juca, kdo ho poslal... Ale byl to Sinho, dono Terezo, černocho nemůže nic jiného dělat. Je to také chyba vašeho muže... Proč, u všech čertů, nechtěl prodat pole? Nevěděl, že proti Badarům sám nic nezmuže? Proč nechce prodat les, dono Terezo? Neplačte, černý Damiano by se také rozplakal. Je odvážený chlap, nesluší se, aby plakal, byl by každému k smíchu. Černý Damiano vám přísahá, že by nikdy nezabil Firma, kdyby to záleželo na něm. Ale poslal ho Sinho, a černý Damiano musí poslechnout...

Kdo říká, že dona Tereza je dobrá? Je to lež! Otvírá právě ústa a svým zpěvným hlasem opakuje, co řekl Sinho:

„Zabíjíš rád lidi? Vůbec nic necítíš... Nic necítíš uvnitř?“

Její hlas zpívá, ale je hrozný zároveň. Vniká jako temné prokletí do zděšeného srdce černochova. Cigareta zhasla. Bojí se ji zapálit, aby nezbudil duchy pralesa. Myslí na přízraky, poněvadž tvář Terezina, vržená měsícem na zem, je jistě přízrak. Damiano ví, že mnoho lidí ho proklelo, všichni rodiče těch, které zabil. Vyřkli nad ním ve chvíli hrozného utrpení nejstrašnější slova nenávisti. Ale to už je dávno, a Damiano se sotva doslechl o těchto kletbách. Dnes nic neznamenaají. Ale dnes je tady dona Tereza se smutnými očima, s bílou tváří, zpěvným a hrozným hlasem. Ona proklíná černého Damiana, ona se ptá, zdali něco cítí, zdali cítí něco v srdci. Ano, cítí, dono Terezo. Kdyby mohl, nikdy by nezabil Firma. Ale nic jiného mu nezbyvá, není to proto, že by chtěl zabít, ne...

A kdyby řekl Sinhovi, že chybil? Tato nová myšlenka jako blesk zasvitla v mysli Damianově. Na vteřinu se podíval na kruh měsíce, kam dona Tereza položila svou tvář. Ne, vysmáli by se mu. Druzí nikdy nechybili, tím spíš ne Damiano. Byl nejlepším střelcem v celé zemi kakaa. Nikdy nemusel střílet dvakrát, aby zabil člověka. První rána byla vždycky dobrá. Vysmáli by se mu, všichni by se mu smáli, i ženy a děti. Sinho Badaró by si vzal místo něho jiného... Stal by se znovu dělníkem, jako druzí. Sklízela by kakao, vodil by osly, našlapoval by kakaové ořechy do sušících žlabů. Každý by se mu smál. Ne, to nemůže udělat. K tomu by zradil důvěru Sinha Badaró. Plukovník potřebuje, aby Firmo zemřel. Firmo je sám vinen, doplatí na to, že byl tak tvrdohlavý.

Dona Tereza to všechno ví. Sama je duch, poněvadž její měsíčná tvář, ležící na zemi před ním, připomíná Damianovi, že Sinho Badaró dnes odpoledne váhal, a že poslal své muže jen na naléhání Jucovo. Damiano pokrčil rameny. Rozhodne se Sinho Badaró k něčemu jen proto, že to chce Juca? Kdo by se na věc takto díval, neznal by pravou příčinu... Dona Tereza nezná příčinu ale připomíná Damianovi podrobnosti rozhovoru, a černocho

začíná váhat. Sinho si snad opravdu nepřál, aby Firmo zemřel. Snad je i jemu líto dony Terezy a dítěte v jejím těle. Snad i on cítil něco uvnitř, jako teď černý Damiano. Damiano sevřel hlavu do dlaní. Ne, není to pravda. Je to všechno lež, všechno je zlé kouzlo dony Terezy. Kdyby se Sinho Badaró nechtěl zbavit Firma, nebyl by poslal Damiana. Sinho Badaró ví, co dělá. Proto je bohatý a proto je hlavou rodiny. Juca se ho bojí, přestože je pyšný a vychloubačný. Kdo se nebojí Sinha Badaró? Jen on ne, černý Damiano. Ale jestli nezabije Firma, bude se ho bát celý život. Nikdy se mu nebude moci podívat do tváře.

Tvář dony Terezy na zemi se vysmívá černochovi: „Tak jenom proto, že máš strach před Sinhem, chceš zabít Firma? Jen strach před Sinhem Badarem? Černý Damiano, o němž se říká, že je nejodvážnější, má strach...?“ Dona Tereza se směje, a její smích zvoní jako skleněné perličky a proniká až do morku kostí černého Damiana. Jeho tělo se chvěje při tomto smíchu. Smích vychází s povrchu země, šíří se lesem, zní s cesty, s nebe, se všech stran. Se všech stran slyší Damiano, že se bojí, že je zbabělec — on, černý Damiano, o kterém psaly noviny.

Dono Terezo, nesmějte se, nebo ucítíte i vy mou kulku. Nikdy jsem nestřelil na ženu. Muž nezabíjí ženy. Ale střelím po vás, jestli se nepřestanete smát. Nesmějte se černému Damianovi, dono Terezo! Černochoch se nebojí Sinha Badaró, ale má k němu úctu. Nechce zradit jeho důvěru. Přisahám vám to... Nesmějte se nebo střelím! Ucítíte mou kulku v bílém těle...

Něco mu stisklo hrud, něco ho tiskne k zemi. Je to kouzlo, je to prokletí. Prokletí, které žena poslala na jeho hlavu. Z lesa slyší hlas, který stále opakuje slova Sinha Badaró:

„Zabíjíš rád lidi? Vůbec nic necítíš? Nic necítíš uvnitř?“

Prales se mu vysmívá, celý prales na něj volá tato slova, prales mu stahuje srdce a tančí na jeho hlavě. A před sebou stále vidí donu Terezu — ne celou, jen její tvář. Je to zlé kouzlo, je to prokletí, seslané na jeho hlavu. Damiano ví, co hlasy chtějí. Chtějí, aby nezabíjel Firma. Dona Tereza jej prosí, ale co může

dělat? Sinho Badaró je člověk spravedlivý. Dona Tereza má bílé tělo. Někdo pláče. Kdo je to? Je to tvář dony Terezy, ležící na zemi, nebo je to černý Damiano? Ať je to kdokoli, někdo pláče... Je to horší, než rána nožem na kost, než uhel, pálící černého maso...

Něco sevřelo jeho paži, nemůže vystřelit. Něco sevřelo jeho srdce, nemůže zabít. Po černých tvářích Damianových proudí slzy, které pláčí modré oči dony Terezy. Les se otrásá smíchem, chvěje se vzdechy. Damiano je v moci nočních kouzel. Skrčí se na zemi a pláče jako dítě, jako dítě, kterému nabili.

S cesty je slyšet pravidelný dupot oslíh nohou. Zvuk sílí a blíží se každou minutou. V měsíčním svitu se objeví tvář Firmova. Černý Damiano se chvěje, vstává, v hrdle ho tlačí, třesoucí se rukou zvedá pušku. Les mu kvílí do uší. Firmo se blíží.

7.

„Křišťálové sklo,“ poznamenal Horacio, tukaje prstem do sklenky. Sklo jemně zazvonilo.

„Stálo mě slušné peníze... Koupil jsem je k naší svatbě. Dal jsem je přivést z Ria...“

Doktor Virgilio zvedl svou sklenku naplněnou portským vínem, které zbarvilo třpytné sklo barvou krve.

„Jsou překrásné,“ řekl, drže sklenku před očima.

Jeho poznámka platila všem, ale jeho oči se dívaly na Ester, jako by jí chtěl říci, že ví dobře, že všechno, co je zde krásné, je krásné její zásluhou. Mluvil jemným a vybraným tónem. Volil slova tak pečlivě, jako by mluvil na řečnické soutěži. Usrkával vína jako znalec, jako by poznával půdu, na níž rostlo, i jeho ročník. Jeho uhlazené způsoby, unylý pohled, světlé vlasy a celý vzhled kontrastovaly s ostatním prostředím. Horacio to slabě cítil, zatím co Maneca Dantas si toho byl plně vědom. Ester své okolí

nevnímala. V přítomnosti mladého advokáta měla pocit, že je náhle vytržena z plantáží a lesů a že se vrátila do dávných dnů mládí. Zdálo se jí, že je v klášterní škole, že jsou svátky konce roku, kdy ona i všechny ostatní jemné a krásné dívky tančily na plesu v hlavním městě. Smála se, i ona volila pečlivě řeč i způsoby, a z její tváře vyzařoval lehký nádech smutku, který byl skoro štěstím. „To je vínem,“ myslila si. Víno jí snadno stouplo do hlavy. Věděla to, ale pila tím víc a pila, když Virgilio vyprávěl.

„V domě senátora Laga byl ples... Byla to slavnost na oslavu jeho zvolení. Skvělá slavnost, dono Ester, to si nemůžete ani představit! Všechno bylo tak prosté a přitom vznešené. Byly tam sestry Paivovy — Ester je znala, byly to její spolužačky z klášterní školy — Mariinha byla kouzelná, měla šaty z modrého taftu, podobala se princezně ze snu...“

„Je krásná,“ souhlasila Ester. Avšak v jejím hlase zazněl spodní tón, který neunikl Virgiliovi.

„Ale není nejkrásnější z vaší školy,“ opravil svou chybu mladý advokát. Ester se zarděla a upila znovu vína.

Virgilio pokračoval v hovoru. Mluvil o hudbě a zmínil se o valčíku, jehož melodii si Ester ještě pamatovala. Horacio se vmísil:

„Ester je skvělá pianistka, to nevíte.“

Virgiliův hlas zazněl hned prosebně:

„Opravdu? Rádi bychom si vás po večeri poslechli. Nesmíte nám odmítnout...“

Ale Ester odmítala. Říkala, že už dlouho se nedotkla klavíru, že její prsty už ztratily ohebnost, a k tomu, že je piano ve špatném stavu. Je rozladěné, protože nikdo v celém tomto zapadlém kraji je nedovede opravit.

Ale Virgilio nechtěl přijmout žádnou omluvu. Obrátil se k Horaciovi a prosil ho o přímluvu u Ester, aby nebyla tak skromná a neodmítla hostům trochu hudby. Horacio se přimluvil:

„Nedělej okolky a zahraj našemu mladému doktorovi. Také si tě rád poslechnu. Co stálo to piano peněz! Je to nejlepší klavír,

jaký měli v Bahii. Byla to také pěkná práce, dostat jej až sem, a k čemu teď je? Vyhozené peníze . . . šest tisíc milreisů . . .“

Opakoval číslici, jako by se chtěl zbavit nějaké tíže:

„Šest tisíc milreisů vyhozených oknem . . .“

Podíval se na Manecu, který dovedl pochopit, co to znamená. Maneca Dantas mu neodmítl pomoc:

„Šest tisíc je pěkná suma . . . celá jedna plantáž . . .“

Doktor Virgilio byl však velkorysý:

„Co je to šest tisíc milreisů, plukovníku, šest ubohých tisíc, když můžete udělat radost své paní.“ Zvedl prst těsně před tváří plukovníkovou, prst s pěstěným nehtem, na němž se leskl zlatý advokátský prsten s rubínem. „Říkejte si co chcete, plukovníku, ale jsem jist, že jste nikdy neutratil šest tisíc milreisů, které by vám přinesly tolik radosti, jako když jste koupil toto piano. Není to pravda?“

„Ovšem, měl jsem radost. Žena měla piano doma u otce, ale nechtěl jsem je sem vozit, bylo to staré laciné piano,“ mávl pohrdavě rukou, „starý krám. Koupil jsem tohle nové, ale skoro na ně nehraje. Jednou za rok!“

Ester poslouchala. Zaplavila ji nenávist, nenávist ještě větší, než pocítila ve svatební večer, když s ní Horacio strhal šaty a vrhl se na ni. Byla mírně pod vlivem vína a byla omámena i slovy Virgiliovy. Její oči daly mu nahlédnout víc než jednou za tento večer do snů, které snila jako dívka. V těchto očích byl Horacio jen odporné prase, stejně špinavé, jako vepří z plantáže, kteří se převalují celý den v bažině u hlavní silnice. Virgilio naopak jí připadal jako rytíř, jako mušketýr, jako francouzský šlechtic, postava z románů, které četla ve škole, kde všichni byli ušlechtilí, odvášní a krásní. Přes všechno, i přes nenávist, kterou pocítovala — nebo snad právě pro tuto nenávist? — zdál se jí večer skvělý. Upila z další sklenice vína.

„Dobře tedy,“ povolila se smíchem. „Budu hrát.“ Mluvila k Virgiliovi, ale pak se obrátila k Horaciovi. „Nikdy jsi mě nežádal, abych hrála . . .“ její hlas byl tichý a líbezný v tomto okamžiku,

ale uvědomovala si, že má příležitost pomstít svou nenávist. Cítila, že má k tomu prostředek. Toužíc ho ranit co nejcitlivěji, pokračovala: „Nevěděla jsem, že máš rád hudbu. Teď když to vím, že je tomu tak, nenechám piano ani chvíli na pokoji.“

Tato slova se však u Horacia minula účinkem. Necítil jejich osten. Byl dokonce potěšen. To není dřívější Ester, je to jiná Ester, jež myslí na něj a na jeho přání. Vlna něhy prorazila tvrdou kůru jeho srdce, a pocítil touhu být k ní dobrý. Býval k ní snad nespravedlivý. Snad jí nerozuměl. Byl z jiného světa. Rád by jí něco slíbil, něco nádherného a ušlechtilého, něco, co by ji učinilo šťastnou.

„O svátcích pojedeme do Bahie,“ řekl. Mluvil jen k ní, jen pro ni, jako by zde nebylo hostů.

Hovor se opět rozproudil. Jeho směr však skoro výhradně určovala Ester a Virgilio. Znovu se mluvilo o společnostech, o módě, o hudbě a o románech. Horacio hořel obdivem k své ženě, a Maneca Dantas pozoroval scénu lstivými očima.

„Mám ráda Jiřího Ohneta,“ řekla Ester. „Plakala jsem, když jsem četla ‚Paní továrníkovou‘.“

„Možná,“ řekl Virgilio se smutným odstínem v hlase, „že jste v této knize našla kus vlastního života.“

Horacio a Maneca Dantas nepochopili, co tato věta znamená, ani Ester okamžitě nechápala. Ale když porozuměla, zvedla ruku k tváři a potřásla nervosně hlavou:

„Ach, ne, ne!“

Doktor Virgilio si povzdechl.

Ester cítila, že zašel poněkud daleko.

„To jsem nechtěla říci.“

Ale Virgilio nedbal na to, co říká. Byl skvělý, oči mu zářily.

„A Zola, četla jste Zolu?“

„Ne, nečetla. Sestry v klášteře jej neschvalovaly.“

Virgilio souhlasil, že pro mladé chovanky by se Zola skutečně nehodil. Ale pro vdanou ženu . . . Má s sebou v Ilhéu „Germinal“, pošle ho doně Ester. Černošky přestaly konečně přinášet

zákusky, a Ester navrhla, aby si vypili kávu v saloně. Virgilio vstal zároveň s donou Ester a odsunul její židli, aby mohla odejít od stolu. Horacio si všiml této pozornosti s trochou závisti, zatím co Maneca Dantas obdivoval chování advokátovo. Soudil, že výchova je cosi velmi důležitého. Myslil na své syny, a přál si, aby se jednou podobali doktoru Virgiliovi.

Ester vyšla z jídelny. Muži kráčeli za ní.

Venku padal jemný déšť, který nezastíral ani svit měsíce, ani množství zářících hvězd. Virgilio zamířil ke dveřím a vyšel na verandu. Felicia přinesla podnos s kávou, a Ester podávala cukr. Virgilio se vrátil a poznamenal zamýšleně, jako by přednášel něčí verš:

„Jen v pralese je noc tak krásná . . .“

„Je krásná,“ souhlasil Maneca Dantas, míchaje svou kávu. „Ještě jednu lžičku bych prosil, dono Ester,“ řekl, obraceje se k paní domu. „Mám rád hodně sladkou kávu.“ Pak oslovil znovu advokáta: „Krásná noc, a po dešti je ještě krásnější.“ Snažil se naladit tóninu, v jaké rozmlouval Virgilio s Ester. Cítil uspokojení, poněvadž měl dojem, že řekl podobnou větu, jaké oni spolu hovoří.

„A vy, doktore, hodně cukru nebo málo?“

„Jen docela málo, dono Ester . . . dosti, děkuji vám. Nemyslíte,“ navázal znovu rozhovor, „že pokrok zničí všechnu krásu?“

Ester podala cukřenku Felicii a zaváhala chvíli, než odpověděla. Byla vážná a zamýšlená.

„Myslím, že i pokrok je velmi krásný.“

„Ale ve velkých městech s tolika světly ani nevidíte hvězdy. Básníci milují hvězdy, dono Ester, nebeské i pozemské.“

„Ale jsou noci, kdy není vidět žádnou hvězdu.“ Nyní zněl hlas Esterin až odněkud z hloubky srdce. „Za nočních bouří je to strašné.“

„Bouře v noci je asi velice krásná . . .“ Věta zůstala viset ve vzduchu, jako by se chvěla v tichu mezi nimi. „Je i hrozivá krása . . .“ doplnil advokát.

„Možná . . .“ řekla Ester. „Ale v takových nocích se strašně bojím.“ Podívala se na něho prosebně, jako by byl dávným přítelem.

Virgilio postřehl, že nehraje chvilkovou úlohu, že trpí, hluboce trpí. V té chvíli se po prvé jeho oči na ni podívaly s upřímným zájmem. Byl zvyklý dívat se na lidi chytře a se skrytým výsměchem. Na Ester teď hleděl s hlubokou vážností.

Horacio se ujal slova.

„Víte, čeho se tak bojí můj hlupáček, doktore? Křiku žab, které polykají hadi na břehu řeky.“

Virgilio také již slyšel ten strašný skřek. Také jeho srdce ztrnulo leknutím. Řekl otevřeně:

„Chápu to . . .“

To bylo šťastné slovo. Esteriny oči se zalily slzami čistého, nepředstíraného štěstí. Nic nehrala, trvalo to jen okamžik, ale ten jediný okamžik znamenal nesmírnou úlevu. Zmizela i její nenávisť k Horaciovi.

Kráčela k pianu. Maneca Dantas začal Virgiliovi vysvětlovat záležitost, na kterou již delší čas myslel. Šlo o zabrání cizích pozemků, které byly pro něho velmi důležité, věc, která „stála za mnoho tisíc milreisů“. Virgilio se musel nutit, aby ho pozorně poslouchal. Horacio se několikrát vmísil s poznámkou z bohaté zkušenosti. Advokát citoval text zákona. Místností zazněly první zvuky hry. Virgilio se zasmál:

„Poslechněme si teď donu Ester. Ještě se důkladně podíváme, jak by se daly vaše pozemky rozšířit.“

Maneca se ochotně podrobil, a Virgilio přistoupil k Ester u klavíru. Valčík, který hrála, zněl okny ven přes pole k lesu. Maneca Dantas na pohovce poznamenal:

„Velmi jemný mladík. Zdá se, že své věci rozumí. Říká se, že je básník . . . Jak mluví! Budeme mít dobrého advokáta. Má chytrou hlavu!“

„Co říkáte Ester, příteli? Kde byste našel v Ilhéu, nebo i v Bahii, říkám i v Bahii, ženu takové výchovy a takových znalostí . . . ?“

Rozumí všemu — francouzštině, hudbě, módě... Ta má také dobrou hlavu“ — poklepal si ukazovákem na čelo. „Je víc než jen hezké děvče.“ Mluvil s pýchou vlastníka. V jeho slovech bylo znát ješitnost. Byl šťastný, poněvadž si myslil, že Ester hraje pro něho proto, že ji o to požádal. Maneca Dantas souhlasně kýval hlavou. „Je to skvělá žena, o tom není pochyby.“

Skloněn k pianu, oči plné něhy, Virgilio si tiše pozpěvoval melodii. Když Ester skončila a vstala, natáhl k ní ruku. Ester zůstala stát docela blízko proti němu. Tleskaje za její hru, zašeptal Virgilio, aby to nikdo jiný nemohl slyšet, než ona:

„Jste jako ptáček v hrdle hada.“

Maneca Dantas bouřlivě žádal další číslo. Horacio se přiblížil, Ester s největším úsilím zadržela slzy.

8.

Na kraji pralesa číhal černý Damiano na svou oběť. Viděl přeludy v září měsíce a trpěl. Na jiném kraji lesa v saloně Horaciova domu advokát Virgilio dával svou znalost zákona do služeb ctižádostivých plánů dvou plukovníků a objevoval lásku v poděšených očích Esteriných.

Na opačné straně pralesa na svahu pahorku byla plantáž Badarů, Santa Anna da Alegria. Na břehu řeky, máchaje si nohy ve vodě, čekal Antonio Victor. Řeka nebyla široká v tomto místě. Na tiché čisté hladině plavalo listí kakaovníků, které se mísilo s listy obrovských stromů s druhého břehu, jež nasázela lidská ruka.

Řeka tvořila hranici mezi pralesem a plantážemi. Antonio Victor přemýšlel o tom, že nebude dlouho trvat, a les podlehe sekerám a plamenům. Všude bude růst kakao, a řeka už nebude žádnou hranicí. Juca Badaró měl v úmyslu porazit stromy ještě téhož roku. Dělníci dělali přípravy na vypálení území. Také již byly odděleně pěstovány odnože, které budou nasázeny na uvolněné

prostory. Antonio Victor měl rád les. Jeho rodné město Estancia, daleko odtud a daleké už i v jeho myšlenkách, leželo uprostřed lesů mezi dvěma řekami. Stromy rostly dosud v ulicích a na náměstích. Byl více zvyklý na les, kde celý den míjel v šeru, než na plantáže kakaa, zalité sluncem, zářící svými zralými plody barvy starého zlata. Zvykl si, sotva sem přišel, chodit k řece na kraji lesa, jakmile skončila práce na plantážích. Tam vzpomínal na Estancii, dokud ještě vzpomínka byla dosti živá, a na Ivonu, kterou zanechal na mostě, jež vedl přes jejich řeku. Na tomto místě se ho vždycky zmocňoval tichý, sladký smutek.

Prvé dny byly tvrdé. Uvnitř ho hlodal smutek a stesk, a práce byla těžká, mnohem těžší než doma, kde obdělával s bratry prosné pole, než se vydal na jih. Na plantážích se vstávalo ve čtyři hodiny. Bylo nutno navařit sušeného hovězího masa a kaše z maniokové mouky na polední jídlo. Sotva potom vypili ve spěchu kávu, vyšli na plantáže, aby byli na místě v pět hodin, právě když se začalo slunce zvedat nad pahorkem za domem Badarů. V tom okamžiku slunce začalo také nemilosrdně pálit do nahých zad Antonia Victora a jeho druhů, zvláště těch, kteří nebyli zvyklí. Nohy se bořily do bahna. Mazlavá půda pod kakaovníky se lepí na kůži. Čas od času přišel déšť, který ještě zhoršil jejich nesnáze. Hnán prudkým větrem z hustého lesa, nesl sebou úlomky větví a všechen lesní hmyz. V poledne se práce zastavila. Leželi na slunci, a když snědli jídlo, setřásali s kmenů chlebovníků na osvěžení jejich měkké plody. Ale již se objevil dozorce na koni a křičel na muže své skupiny, aby vzali nože a šli do práce. Pracovali dál bez odpočinku až do šesti hodin večer, kdy slunce zapadlo za kakaovníky. Rychle nastala smutná chmurná noc, noc bez ženy, k níž by se Antonio vracel z práce, noc bez Ivony, s kterou se měl rád na tichém mostě, noc bez kamarádů, s nimiž chytal ryby doma v Estancii. Lidé na jihu mluvili jen o penězích, o hromadách peněz. Ale celá jejich mzda byla dva a půl milreisů za den. Stačili je utratit v obchodě a na konci měsíce nezbyvalo téměř nic.

Noc přinášela touhy a vzpomínky. Antonio Victor chodil na kraj lesa, namočil si nohy ve vodě, zavřel oči a oddal se vzpomínkám. Jiní zůstávali v chalupách, postavených na udusané zemi, nataženi na dřevěných pryčnách, kam se složili po práci, právě na konci svých sil, a spali. Někteří zpívali smutné zpěvy o lásce. Smutně zněly kytary, a písně z rodných krajů jim připomínaly domovy, jež opustili. Hudba jim rozrývala srdce. Antonio Victor sedal u lesa, unášen ve vzpomínkách daleko odtud. Znovu, již po sté, se zmocňoval Ivony na trávě pod mostem v Estancii a vždycky to prožíval jako po prvé. Po každé znovu ji sevřel v náručí a poskvrnil její šaty s tištěnými květy. V jeho mozolnatých dlaních dělníka z plantáže ležela sladká žena, Ivone, která se jemu vzdala. Jeho ruce tiskly měkké, teplé a něžné ženské tělo. Z kraje lesa se vynořovala a znovu ožívala v představě Antoniově panna, jež se mu odevzdala. Tak snil Antonio Victor na břehu řeky v prvních dnech a měsících. Pak ale řeka všecko smyla, omyla v noční koupeli tělo i srdce. Jen bláto s kakaových polí, měkké a lepkavé, stále totéž, lpělo na chodidlech jako podivné střevíce.

Pak si ho oblíbil Juca Badaró Antonio Victor se mu líbil hned od začátku, poněvadž neměl strach jako druzí a neprchal zběsile v noci za bouře s místa, kde káceli prales. Bvl to Antonio Victor, kdo porazil první strom. Dnes je na tomto místě plantáž Repartimento. Výhonky kaka brzy vyrostou v stromy a po prvé rozkvetou. Později při rvačce v Tabocu Antonio Victor zabil člověka — svého prvního člověka — aby zachránil život Jucův. Je pravda, že potom zoufale plakal, když se vrátil na plantáž. Mnoho nocí viděl ve snách znovu padat toho muže, ruku na hrudi, ústa rozevřená. Ale i to přešlo. Juca ho osvobodil z práce na plantáži a svěřil mu mnohem příjemnější práci svého tělesného strážce. Doprovázel nyní Jucu, když jezdil vyplácet lidi a za čtených cest do sousedních osad a malých měst. Nůž a sekeru vyměnil Antonio za pušku. Seznámil se se všemi prostitutkami ve Ferradě, v Tabocu, v Palestině a v Ilhéu. Dostal ošklivou nemoc. Jednou ho zasáhla kulka do ramene. Ivone byla už jen mdlý daleký stín a

Estancia zapomenutá. Ale stále chodil večer k řece na kraji lesa a máčel si nohy ve vodě.

Čekával nyní na Raimundu. Přicházela s vědry pro vodu na večerní lázeň pro donu Annu Badaró. Zpívala si cestou, ale sotva spatřila Antonia, přestala a obličej jí ztuhl, jako by se ho bála. Odpovídala jen na půl úst na jeho pozdrav, a když se jednoho dne pokusil ji obejmout, odstrčila ho, že spadl do vody. Měla sílu jako muž. Přesto chodil Antonio dál k řece každý večer, ale už se nepokoušel ji získat. Říkal jí „dobrý večer“. Raimunda mu polohlasitě odpověděla a znovu začala zpívat píseň, kterou jí přetřhl. Naplnila vědro na břehu a Antonio jí pomohl, když si je zvedala na hlavu. Raimunda zmizela mezi kakaovníky. Bylo slyšet jen její černé nohy mnohem tmavší než její mulatská tvář, v blátě cesty. Antonio se ponořil do vody a pak se vracel plantáží k domu, aby přijal Jucovy rozkazy na zítřejší den. Někdy mu dona Anna poslala sklenici vína. Antonio Victor poslouchal, jak Raimunda chodí po kuchyni, a mluví s donou Annou.

Raimunda byla kmotřenka dony Anny, ačkoliv byly obě stejného věku. Narodila se téhož dne. Byla dcerou černoškv Risolety, kuchařky v domě Badarů, hezké ženy s kulatými stehny a pevným tuhým tělem. Nikdo nevěděl, kdo je Raimundiným otcem. Dítě se narodilo se světlou pleť a s téměř hladkými vlasy. Říkalo se, že to byl starý Marcelino Badaró, otec Sinhův a Jucův. Přes tyto pověsti nepropustila dona Filomena ve vhodný čas svou kuchařku. Naopak, když se narodila „malá slečna“, první dcera staršího Badara, živila ji Risoleta ze svých velkých černých ňader. Dona Anna a Raimunda rostly společně. Risoleta nosila každou na jedné paži a každou přitisknutou k jednomu prsu. Téhož dne, kdy byla křtěna dona Anna, byla pokřtěna i Raimunda. Černoška Risoleta si sama vybrala kmotru i kmotra. Kmotrem byl Sinho, jemuž nebylo tehdy ještě ani dvacet let. Kmotrou byla několika-měsíční dona Anna. Kněz ničeho nenamítal, neboť v té době Badarové znamenali již moc, před kterou se skláněl zákon i církve.

Raimunda vyrůstala v domě Badarů, neboť byla odkoiena týž

mlékem jako dona Anna. Dona Anna oživila celý dům a stala se největší radostí starého děda a babičky, neboť uplynulo již mnoho let, co chovali poslední děčko. Vyplnili jí každé přání, a z přebytku lásky, kterou ji obklopili, dostalo se i na Raimundu. Dona Filomena, zbožná a dobrá žena, říkala, že Badarové musejí něco udělat pro malou mulatku, poněvadž Risoleta je jako druhá matka dony Anny. To byla pravda. Černá Risoleta neměla nikoho raději, než „svou bílou dcerušku“, svou „malou slečnu“, svou „donu Annu“.

Risoleta se dokonce za ni postavila, kdž chtěl starý Badaró jednoho dne potrestat živou a neposlušnou vnučku. Risoleta zrudla, sotva uslyšela křik dony Anny za dveřmi. Vyběhla z kuchyně, a oči se jí blýskaly hněvem. Juca byl tehdy ieště mladík a rád ubližoval malé sestřenici jen proto, aby spatřil blesky hněvu v tváři černé Risolety. Risoleta neměla z něho žádný strach. Říkala o něm, že je „čert“ a „horší než čerch“. „Ten chlapec je horší než mor,“ říkala v kuchyni, když si utírala slzy.

Dona Anna našla v kuchyni vždycky útočiště. Kdž něco špatného provedla, spěchala se ukrýt za sukně své „černé mámy“. Ani dona Filomena, ani starý Marcelino, ani její otec Sinho tam za ní nešli. Černoška byla připravena se za ni bít.

Raimunda dělala lehčí práci v kuchyni, ale v domě Badarů se naučila také šít, vyšívat, číst, podepsat své jméno a trochu sečítat a odčítat. Tím pokládali Badarové svůi dluh za splacený.

Risoleta zemřela, šeptajíc jméno dony Anny. Dívala se upřeně na svou „dcerušku“, která jí způsobila nekonečnou radost, když zůstala u ní v poslední hodině. Starý Marcelino Badaró zemřel o dva roky dříve. Příštího roku zemřela jeho dcera, která se prodala za obchodníka v Bahii. Nedovedla si zvyknout na velké město a na život tak daleko od plantáží. Chřadla a dostala tuberkulosu. Dona Filomena vzala Raimundu z kuchyně a dala jí práci v domě. Pokládala se za její ochránkyni do celou dobu svého života. Později zemřela také Sinhova žena na tuberkulosu. Raimundě zůstali jen její kmotři, Juca a dona Anna. Žila stále

stejně jako služebná v domácnosti — prala, spravovala prádlo, chodila pro vodu do řeky a připravovala moučnickv a sladkosti. O svátcích dostala dárek od dony Anny, nové šatv, a od Sinha střevice a něco peněz. Nikdy je sama nežádala. K čemu by je měla — v domě Badarů dostávala všechno, co potřebovala. Když jí ve svátek svatého Jana a o vánocích dával Sinho obvvklých deset milreisů, říkal vždycky:

„Dej si je stranou, až se budeš vdávat . . .“

Sinha nikdy nenapadlo, že by Raimunda mohla něco potřebovat. Přesto bylo její srdce od dětství plné nesplněných snů. Nejdříve záviděla doně Anně panenky a hračky, které přicházely z Bahie, a na které nesměla sahat. Kolik pohlavků dostala od Risolety, když si chtěla hrát s hračkou dony Anny. Později toužila sednout si jako ona na koně s ozdobným řemením a proižďet se po plantážích. Když vyrostla, jak ráda by byla měla mnohé věci, které měla dona Anna, náhrdelník, náušnice a španělský hřeben do vlasů. Našla jeden odložený, kterému chyběly všechny zuby kromě tří. Večer při světle lampy ve svém pokojíku si jej zastrčila do vlasů a smála se sama na sebe. To byl první její smích za celý den. Raimundina tvář byla vážná, zachmuřená, ke každému stejně nepřívětivá. Juca, který nenechal žádnou ženu na pokoji, ať byla lehká holka, vdaná žena z města, mulatka z plantáže nebo i černoška, choval se k Raimundě s odstupem. Možná, že se mu zdála ošklivá. Její plochý černošský nos kazil světlou tvář. Byla nepřívětivá, sama dona Anna to říkala. Na plantážích se říkalo, že je zlá, že má špatné srdce. Zdálo se, že nemá o nikoho zájem, že žije jen svým tichým, osamělým životem. Pracovala však za čtyři, a za všechno, co dostávala, polohlasitě zahanbeně děkovala. Tak vyrostla a stala se z ní dospělá žena. Nejedem člověk se s ní chtěl oženit, spoléhaje, že Sinho Badaró ukáže svou přízeň tomu, kdo si vezme jeho schovanku. Chtěl si ii vzít příručí z obchodu na plantáži, mladý hlupáček, který přišel z Bahie a čívedl číst i počítat. Ale byl slabý a hubený a nosil brýle. Raimunda nechtěla o něm slyšet. Plakala, kdž s ní Sinho o něm

mluvil, říkala, že ne, rozhodně ne. Sinho pokrčil lhosteině rameny:

„Když nechceš, tak je to vyřízeno. Nikdo tě nenutí.“

Juca se vmísil do rozhovoru:

„Ale byl by to dobrý člověk pro tebe. Raimundo — běloch, má vzdělání. Nenajdeš tak snadno lepšího. Nevím, co chce ta holka.“

Raimunda se podívala prosebně na Sinha. Sinho dal najevo, že není třeba o věci víc mluvit. Sám řekl mladému dříručímu, že Raimunda odmítla. Juca se ho se smíchem zeptal, co se mu může líbit na její mulatské tváři s plochým nosem. Také Agostinho, dohlížitel na jedné plantáži Badarů, přišel za ní. Raimunda mu dala stejně nepřátelskou odpověď. Dona Anna to dovedla vysvětlit:

„Raimunda nás nechce opustit. Tváří se nevlídně, ale má nás ráda...“

Pocítila náhlé dojetí, když si vzpomněla na Risoletu. Dala Raimundě odložené šaty a korále. Ale Badarové nemluvili často o Raimundě, neměli čas myslit na schovanku.

Antonio Victor dělal co mohl, aby získal Raimundu. Na plantáži byla žena přepychem. Jeho mladé tělo hořelo žádostivostí. Miloval se s prostitutkami při každé cestě do města, ale to mu nestačilo. Toužil po těle, které by hrálo v noci v chladných měsících tropické zimy od května do září, v době studených dešťů.

Chodil na ni čekat na kraj lesa. Vždycky nejdřív uslyšel její zpěv na cestě. Její tvář nebyla hezká, jak se říkalo, ale Antonio byl zaujat něčím jiným — jejím mohutným tělem, bohatými prsy a oblými stehny. Nebe temnělo, a nad řekou se snášela noc. Řeka tiše plynula mezi břehy. Zdálo se, že přijde déšť. Z lesa zněl hluchý zpěv cikád. Listí plulo po hladině. Tolik se mluvilo o tom, co peněz je na jihu. Antonio sliboval, že se vrátí bohat, v krásných šatech a v nových lesklých botách. Tyto myšlenky už dávno zmizely z jeho hlavy. Už ho dávno opustily sny, jaké snil ještě na lodi, když plul do Ilhéu. Měl už jen jedno přání: oženit se s Raimundou a bydlet s ní v hliněné chatrči. Oženit se s Rai-

mundou, mít její silné oblé tělo, kam by složil hlavu v noci po práci, po dlouhé cestě špatnými cestami nebo když se vrátí z noční výpravy, když zabil člověka. Lehnout si k jejímu tělu, položit na ně hlavu a spát beze snů.

Raimunda zpívá na pěšině. Antonio Victor zvedne horní polovinu těla. Až přijde, pomůže jí nabrat vodu do vědra. Noc zahalila les a řeka tiše plyne.

9.

Dva muži se zastavili před kamenným domem na plantáži, které se říkalo Opičí vrch.

Krásnější jméno tohoto místa bylo plantáž Auricidia. Maneca Dantas je tak pojmenoval k počtě své manželky, tlusté a kypré ženy, jejíž všechen životní zájem byl soustředěn na její děti a na pečení sladkých zákusků, které nikdo nedovedl dělat lépe. K velké nelibosti plukovníkově se nové jméno neujalo, a každý nazýval místo Opičím vrchem. Byl to název dřívějšího lesa, který ležel mezi velikými državami Badarů a Horaciovými. Dříve bylo zde vidět prchat před člověkem celá stáda opic. Jméno Auricidia bylo zapsáno jen v úředních listinách. Jediný Maneca Dantas říkal „u nás na Auricidii“. Všichni jinak užívali lidového názvu.

Muži položili na zem rohož, kterou nesli na ramenou na dlouhé tyči. Mrtvý v rohoži konal svou poslední pozemskou cestu. V slabě osvětlené hale domu se objevilo objemné tělo dony Auricidie. Zavolala na ně:

„Kdo je tam?“

„Bůh s vámi, paní,“ odpověděl jeden z mužů.

Na verandu vyběhlo dítě a vrátilo se k matce:

„Maminko, jsou tam dva a nesou mrtvého... je hrozně hubený.“

Dřív než si uvědomila, co se děje, opravila dona Auricidia dítě. Byla dřív učitelkou:

„Rui, říká se pěkně jsou tam dva páni a ne jsou tam dva . . .“

Pak zamířila ke dveřím a hoch se přidržel jejích sukní. Mladší děti už spaly. Muži usedli na verandě na lavičku a rohož s mrtvým ležela otevřená před nimi.

„Dej Bůh dobrý večer,“ pozdravil první, bělovlasý stařec. Druhý smekl uctivě klobouk.

Auricidia poděkovala na pozdrav a čekala, co řeknou.

„Jdeme s ním z plantáže Baraunas,“ vysvětlil mladší muž.

„Pracoval tam. Neseme ho na hřbitov do Ferrady.“

„Proč ho nepochováte v lese?“

„Má tři dcery ve Ferradě, rozumíte . . . Neseme ho k nim. Jestli nám dovolíte, odpočineme si tady chvíli. Je to daleko, a starý už tolik nemůže . . .“ Ukázal hlavou na bělovlasého starce.

„Na co umřel?“ zeptala se paní Auricidia.

„Horečka . . .“ Teď opět odpovídal stařec. „Ta zatracená horečka v lese. Dělal v lese, když ho to chytlo. Je to tři dny. Žádný lék by mu nepomohl . . .“

Dona Auricidia odstrčila dítě a sama ustoupila o několik kroků. Okamžik uvažovala, zatím co mrtvé tělo starého hubeného muže odpočívalo v rozevřené rohoži na verandě.

„Odneste ho do chalupy k černochem. Tam si odpočínáte . . . Tady nemůžete. Jděte ještě kousek a dojdete k chalupám. Řekněte, že vás posílám. Tady nemůžete zůstat kvůli dětem . . .“

Bála se nákazy, měla strach z této horečky, proti níž nebylo léku. Teprve o mnoho let později bylo zjištěno, že je to tyfus, jenž se endemicky vyskytuje v celém kraji. Dona Auricidia vyčkala, až muži zvednou rohož, položí si tvč na ramena a odejdou.

„Sbohem, paní.“

„Sbohem.“

Zůstala stát na verandě, oči upřeny na místo, kde předtím ležela mrtvola. Pak se její mohutné tělo prudce rozhýbalo. Zavolala černošky, nařídila jim, aby přinesly vodu a mýdlo a umyly verandu, přestože byla noc. Odvedla dítě a sama mu drhla ruce, až křičelo. Celou noc nespala. Neustále vstávala a chodila se dívat

na malého Ruiho, jestli nemá horečku. Ke všemu nebyl Maneca doma, neboť večerel u Horacia . . .

Muži se zastavili s rohoží před první chalupou plantážních dělníků. Stařec byl velmi unaven. Mladý poznamenal:

„Je pěkně těžký . . .“

Byl to nápad starého, nést mrtvého do Ferrady. Bvli oba přátelé. Rozhodl se, že dopraví mrtvolu k jeho dcerám, aby mohla být křesťansky pohřbena. Bylo to patnáct mil daleko. Už několik hodin šli namáhavě měsícnou nocí. Položili znovu rohož na zem. Mladší muž si otřel pot s čela. Starý zaklepal holí na silná vrata chalupy. Uvnitř se rozsvítila lampa, a někdo se zeptal:

„Kdo je tam?“

„Jsme přátelé,“ odpověděl stařec.

Černoch, který otevřel, držel přesto revolver v ruce, neboť v tomto kraji nikdy není opatnosti nazbyt. Stařec opakoval svou historii. Zakončil tím, že ho posílá Auricidia. Hubený mladík, který se objevil za černochem, poznamenal:

„Tak ona ho nechtěla mít pod okny . . . Aby se chlapci nenakazili. Na nás nezáleží.“ Dal se do smíchu.

Stařec myslil, že i oni ho pošlou pryč. Začal vsvětlovat, ale hubený mladík ho přerušil:

„Nic nevádí, starý, můžeš jít dál. Mv horečku nechytíme! Máme tvrdší kůži.“

Vstoupili, a ostatní, kteří již spali, se probudili. Bylo jich pět v chalupě, která pozůstávala z jediné místnosti. Stěny byly z jílu, střecha ze zinkového plechu — pokoj, kuchyně i salon v týchž čtyřech stěnách. Ostatní příslušenství bylo venku, na zdravém vzduchu, na poli a v lese. Položili rohož s mrtvým na jednu palandu, kde spali lidé, a zůstali stát kolem. Stařec vvtáhl z kapsy svíčku, rozsvítil ji a postavil k hlavě mrtvého. Svíčka byla již zpola ohořelá, poněvadž již jednou na začátku cesty ji rozsvítil. Ještě ji zapálí k ránu, až donesou mrtvého do domu jeho dcer.

„Co dělají jeho dcery ve Ferradě?“ zeptal se černoch.

„Co se dělá jiného ve Ferradě?“ odpověděl stařec. „Jsou lehké.“

„Všechny tři?“ podivil se hubený muž.

„Ano, všechny tři.“

Nastal okamžik ticha kolem mrtvého s černým, bíle prokvetlým vousem.

„Jedna byla vdaná,“ pokračoval stařec, „její muž umřel.“

„Byl už starý?“ zeptal se černocho, ukazuje na mrtvého. „Ten již měl jistě šedesát.“

„Mohl by nám všem být dědečkem,“ poznamenal jeden z obyvatelů chalupy, který se dosud nezúčastnil hovoru. Ale nikdo se nesmál.

Hubený mladík vytáhl láhev rumu a nalil do misky, která kolovala z ruky do ruky. Mladý nocležník, který přišel na plantáž teprve téhož dne odpoledne, chtěl vědět, na jakou horečku zemřel stařec.

„Nikdo neví, co to je. Je to horečka z lesa. Chytne chlapa a je po něm, než se naděje. Žádný lék tě nepostaví na nohy — ani opravdový doktor. Dokonce ani byliny dědka Jeremiáše.“

Černocho vyprávěl krátce nováčkovi z Ceary, že kouzelník Jeremiáš žije sám v lese u Sequeira Grande v rozbité chatrči, skryté mezi stromy. Jen v nejnutnějším případě smějí jít lidé za ním. Jeremiáš se živí kořeny lesních rostlin a divokými plody. Má léky na bolesti těla i na bolesti lásky. Ale nic nezmůže proti této horečce.

„Slyšel jsem o ní v Ceare, ale nevěřil jsem tomu. Hodně se toho povídá o tomto kraji. Člověk slyší spoustu nesmyslů.“

Hubený člověk se ptal, co se vypravuje, jestli je to dobré nebo špatné.

„Obojí, dobré i špatné, ale víc špatného. Říká se, že tato země je zlatý důl, že člověk zbohatne, sotva vystoupil z lodi. Říká se, že ulice jsou dlážděny penězi, a že peněz je tu jako písku. Co je tu špatné, je prý horečka, hadi, zákeřní vrazi a ještě pár jiných věcí.“

„A přece jsi tam šel.“ Člověk z Ceary neodpověděl, promluvil stařec, který přišel s mrtvým.

„Není ještě špatné, mít hodně peněz, jen když člověk už dál nic nechce. Ale kdo zas žije jen pro peníze, je ubožák. Je slepý a hluchý, kdyby neví, jak na něj mluví. Proto je tady u nás tolik neštěstí...“

Hubený mladík kýval na souhlas hlavou. Také opustil otce, matku, děvče a sestru a hnal se za penězi do Ilhéu. Roky uplynuly a stále ještě sklízel kakao na plantáži pro Manecu Danta.

„Je tady tolik bohatství, ale lidé je nevidí,“ pokračoval stařec.

Plamen svíčky plápolavě zářil nad hlavou mrtvého. Jeho velké uši jako by naslouchaly. Miska s rumem kolovala ještě jednou. Začalo pršet, a černocho zavřel dveře. Stařec se upřeně díval na mrtvého a jeho bílý vous. Z jeho hlasu zněl smutek a ztracené naděje:

„Podívejte se na něj. Víc než deset let pracoval na plantáži Baraunas pro plukovníka Teodora. Neměl nic, ani dcery nemohl mít u sebe... Deset let živořil u plukovníka a měl dluhy. Teď ho zabila horečka, ale plukovník nechtěl dát ani groš, aby pomohl jeho dcerám ho pohřbít.“

Mladší dokončil starcovo vyprávění:

„Řekl, že mohou být rády, když od nich nechce, co mu byl starý dlužen. Že holky si vydělají dost...“

Hubený mladík si s opovržením odplivl. Zdálo se, že velké uši nebožtíka stále poslouchají. Člověka z Ceary přivedl tento rozhovor z rovnováhy. Právě sem přišel. Jeden z dohlížeců Manecových ho najal v Ilhéu a s ním ještě několik dalších, kteří přijeli na téže lodi. Dorazili na plantáž dnešního dne a byli rozděleni do několika chalup. Černocho mu pomáhal, aby se co nejdřív rozhlédl. Nalil novou misku rumu.

„Zítra uvidíš...“

Stařec, jenž přišel s mrtvým, pokračoval:

„Nevím, kdo by měl horší život, než dělník na kakaové plantáži.“

Hubený mladík se vmísil se svými myšlenkami:

„Ti co střilejí, mají to lepší,“ řekl směrem k hochovi z Ceary.

„Jestli dobře střílíš, máš vyhráno. Tady má peníze ten, kdo dovede zabít druhého...“

Nováček ze severu rozevřel postrašen oči. Mrtvý ho začal děsit. Byl hmatatelným dokladem, že muži kolem něho říkají pravdu.

„Kdo dovede zabít druhého?“

Černoch se zasmál, a hubený mladík vysvětloval podrobněji:

„Chlapík, který nikdy nestřelí vedle, brzy zbohatne... Považuje se pak v městě s holkami, má vždycky plnou kapsu, nemusí dělat dluhy... Ale ten, kdo dělá na plantáži, co bych ti povídal, zítra uvidíš...“

To už byl druhý, co mluvil o zítřku. Hoch z Ceary se začal zvědavě vyptávat, co ho čeká zítra. Od každého by byl dostal stejnou odpověď. Hubený mladík mluvil dál za všechny:

„Ráno tě pošlou do obchodu, aby sis nakoupil zásoby na celý týden. Nemáš náradí, také si je musíš koupit. Koupíš si sekací nůž, koupíš sekeru a motyku. To tě bude stát nějakých sto milreisů. Musíš mít mouku, maso, rum a kávu vždycky na týden. Za jídlo dáš aspoň deset milreisů. Na konci týdne dostaneš patnáct za celou tu dřinu...“ Hoch z Ceary v duchu počítal - šest dní po dvou a půl milreisech, to souhlasí. „Zbude ti pět milreisů, ale nedají ti je. Musíš je nechat v obchodě na dluh za náradí. Tu stovku dluhu budeš splácet aspoň rok, a do ruky nedostaneš ani groš... Možná, že ti o vánocích dá plukovník dopředu desítku, kterou půjdeš propít s holkami do Ferrady.“

Hubený mladík mluvil s humorem, ale jeho hlas zněl zpola cynicky, zpola tragicky. Natáhl ruku po misce s rumem. Hoch z Ceary se mlčky díval na mrtvého. Pak se zeptal:

„Sto milreisů za sekeru, motyku a nůž?“

„V Ilhéu,“ řekl stařec, „bys dal za nůž možná jen dvanáct, ale v obchodě na plantáži nedostaneš jej laciněji, než za pětadvacet.“

„Celý rok...“ opakoval si hoch z Ceary. V duchu počítal, jak daleko je do příštích dešťů v jeho rodném kraji, postiženém su-

chem. Chtěl se vrátit do té doby, aby zoral suchou půdu. Chtěl se vrátit s penězi a koupit krávu a jalovici. „Celý rok...“ Díval se upřeně na mrtvého, jehož ústa jako by se smála.

„Než zaplatíš dluh, jiný ti vyroste. Budeš potřebovat kalhoty a košili. Koupíš si léky a Bůh ví, že jsou drahé. Koupíš si revolver, to jsou nejlépe uložené peníze v téhle zemi. Nedostaneš se z dluhů. Tady u nás,“ obsáhl širokým mávnutím ruky všechny přítomné, všechny obyvatele chalupy, kteří pracovali na plantážích Opičeho vrchu i oba příchozí z Baraunas, „tady má každý dluhy. Nikdo nedostane na dlaň ani chlup...“

Bylo vidět strach v očích hochy z Ceary. Ze svíčky zbýval malý oharek, a její plamen vrhal narudlé světlo na tvář mrtvého. Venku přšelo. Stařec vstal:

„Pamatuji ještě otroctví,“ řekl. „Můj otec byl otrok, i moje matka. Ale nebylo to o nic horší než dnes. Nic se nezměnilo, ať mluví kdo chce co chce.“

Hoch z Ceary nechal doma ženu a děvčátko. Měl se vrátit, jakmile mu z domova napíše, že začalo pršet, kapsy plné peněz z pohádkového jihu. Pomocí těchto peněz chtěli začít znovu žít. Má teď srdce plné strachu. Úsměv mrtvého ve stínu svíčky se rozširuje a zmenšuje, jak vítr hýbe plamenem. Hubený mladík potvrdil, co řekl stařec:

„Není v tom žádný rozdíl.“

Stařec zhasl svíčku a strčil ji do kapsy. Pak zdvihl pomalu rohož s pomocí mladšího. Hubený mladík jim otevřel dveře.

„A říkal jsi, že jeho dcery jsou lehké?“ zeptal se černoch.

„Jsou, všechny tři.“

„A kde bydlí?“

„V ulici Sapo, druhý dům...“

Stařec se ještě jednou ohlédl na muže z Ceary:

„Odtud se nikdo nevrátí. Dluhy tě přiváží k obchodu, sotva sem přijdeš. Jestli chceš odejít, pojď s námi. Pomůžeš nám trochu... Jinak bude pozdě...“

Nováček ještě váhal. Stařec s mladým stáli a čekali, rohož zavěšenou na ramenou. Z úst mu vyklouzla otázka:

„Kam půjdu, co budu dělat?“

Nikdo mu nedovedl odpovědět. Nikomu nepřišla nikdy tato otázka na mysl. Ani stařec nevěděl co říci, ani hubený mladík s cynickým a výsměšným hlasem. Stáli všichni kolem a hleděli ke dveřím. Černoch se pokřivoval směrem k mrtvému, ale myslel při tom na tři děvčata, na tři sestry v ulici Sapó, druhý dům... Navštíví je, jakmile se zas dostane do Ferrady. Hoch z Ceary hleděl za dvojicí, kterou pohltila noc.

„Jdu také,“ vykřikl náhle.

Sebral horečně své věci, řekl sbohem hloučku mužů v chatě a vyrazil ven. Hubený muž zavřel dveře.

„Kam půjde..?“ Poněvadž nikdo neodpovídal, odpověděl sám. „Půjde na jinou plantáž a bude mít totéž.“

Zhasl lampu.

10.

V téže chvíli, kdy hubený muž zhášel lampu, přál Horacio doktorovi Virgiliovi dobrou noc na prahu jeho pokoje. Doktor Virgilio spal v pokoji pro hosty v přední části domu. Zvučný hlas advokátův odpověděl s jemnou zdvořilostí:

„Vyspěte se dobře, plukovníku.“

V tichu ložnice svírala Ester v dlaních svou hrud, jako by chtěla ztlumit tlukot svého srdce. Ze salonu slyšela pravidelně chrápat Manecu Danta. Jejich starý přítel postoupil advokátovi pokoj pro hosty, kde pravidelně spával, a lehl si na rohožové lehátko v saloně. Ve tmě sledovala Ester pohyby svého manžela. Prožívala nezvyklý pocit — přítomnost Virgiliovu v blízkém pokoji. Horacio se svlékal potmě. Slyšela, jak dopadly jeho boty na podlahu. Seděl na kraji lůžka a byl neobyčejně šťastný. Rozveselil se jako dítě od okamžiku, kdy Ester souhlasila, že bude hrát na

jeho žádost. Slyšel ji, jak oddechuje. Shodil kalhoty a prádlo a oblékl si noční košili, vyšívávanou na prsou červenými kvítky. Vstal a šel zavřít dveře, které spojovaly jejich pokoj s dětským pokojem, kde spal jejich syn, hlídán Felicií. Ester se mnohokrát bránila proti tomu, aby byly tyto dveře zavírány, poněvadž se bála hadů, kteří by v noci mohli dítě zardousit. Horacio zavíral dveře pomalu a tiše. S očima široce rozevřenými sledovala dál jeho pohyby. Věděla, že si k ní přijde dnes lehnout. Vždycky zavíral dveře mezi oběma pokoji, když se s ní chtěl milovat. Ale této noci — bylo v tom cosi podivného, a celý večer byl tak zvláštní — nepocítovala Ester temný odpor, který ji zaplavoval, kdykoliv si k ní Horacio přicházel pro lásku. Bylo jí všechno jako cizí. Jindy se již podvědomě krčila v lůžku, a tělem i údy jí probíhalo chvění, které jí tisklo srdce. Podvolovala se s úzkostí jeho objetí. Dnes necítila nic podobného. Proto snad, že zatím co se dívala temnotou na Horacia, dlel její duch v předním pokoji, kde spal Virgilio? Ale spí skutečně Virgilio? Možná, že ne, možná, že myslí na ni, že jeho oči pronikají tmou a dveřmi, chodbou a dalšími dveřmi a pokoušejí se spatřit její tělo pod batistovým nočním šatem. Zachvěla se při této představě. Ale nebyl to pocit hrůzy. Sladké, toužebné chvění jí proběhlo celým tělem a údy. Nikdy ještě nepocítila to, co dnes. Horacio vždycky jen hrubě znásilnil její tělo v náhlém vzplanutí vášně... Zavřela oči, aby neviděla Horacia, který šel k ní. Viděla Virgilia a slyšela jeho krásná slova, jeho přirovnání o ptáčeti v hrdle hada... a ona si myslila, že bude pít jako doktor Rui... Zasmála se, a Horacio myslel, že se směje na něj. Virgilio byl ten, na něhož čekala, když ještě byla školačkou. Horacio byl šťasten této noci. Nikdy ji ještě neviděl takovou jako dnes. Hrál dnes pro něho... Vzal do rukou její krásnou hlavu.

V tom okamžiku někdo dole zabouchal na dveře domu. Horacio slyšel, že Maneca Dantas vstává. Bušení bylo stále hlučnější. Slyšel, jak Maneca odsunuje závoru, otvírá dveře a ptá se. Držel v rukou hlavu Ester, která zvolna otvírala oči. Horacio slyšel

blížít se kroky Manecovy a pustil z rukou teplé tělo Esterino. Pociťoval náhlu zlost, že ho ruší v této šťastné chvíli, a jeho oči se zlobně přivřely. S chodby se ozval Manecův hlas:

„Horacio, příteli Horacio.“

„Co je?“

„Pojď sem na minutku, vážná věc...“

Z druhé místnosti bylo slyšet hlas Virgiliův:

„Potřebujete mou pomoc?“

„Pojďte sem také, doktore,“ odpověděl Maneca.

Z ložnice se ozval úzkostlivý hlas Esterin:

„Co se stalo, Horacio?“

Horacio se obrátil k ní, zasmál se na ni a pohladil ji po tváři:

„Podívám se a vrátím se zas.“

„Půjdu také.“

Když vyšel z pokoje, vstala také a oblékla si župan. Myslíla na to, že spatří ještě jednou Virgilia. Horacio vyšel ven tak, jak byl, v ruce lampu, oblečen v dlouhé noční košili, která mu padala až na paty, se směšným vyšíváním na prsou. Virgilio již byl s Manecou v saloně, když Horacio vstoupil. Horacio poznal ihned třetího muže, který byl přítomen — Firma, jenž má plantáž na kraji pralesa Sequeiro Grande. Byl zřejmě unaven. Seděl sklesle na židli, boty zablácené, tvář špinavou od prachu. Horacio slyšel vstoupit Ester.

„Přines nám něco k pití,“ požádal ji.

Postačila si všimnout, že Virgilio nemá na sobě noční košili, jako druzí dva. Byl převlečen do elegantního pyjama a kouřil nervosně cigaretu. Maneca Dantas využil Esteriny nepřítomnosti a přetáhl si rychle přes noční košili kalhoty. Vzbudil tím směšnější dojem, poněvadž mu vzadu košile visela přes kalhoty. Firmo začal vysvětlovat Horaciovi, co se stalo.

„Badarové mě chtěli zabít...“

Maneca vypadal směšně ve svém nepořádném ustrojení, ale otázka, kterou dal Firmovi, ukázala, že zná dokonale muže Badarovy.

„A jak to, že jsi ještě živ?“

Také Horacio čekal odpověď. Virgilio se díval na něho. Plukovník s vráskami na čele se zdál ohromný ve směšné noční košili. Firmo vyprávěl:

„Černoch se lekl a chybil...“

„Ale víš přesně, že to byl člověk Badarův?“ chtěl mít Horacio jistotu.

„Byl to černý Damiano.“

„A že tě chybil?“ Hlas Maneca Danta prozrazoval nedůvěru.

„Chybil mě. Možná, že pil. Vylezl a utíkal pryč po cestě jako blázen. Měsíc tak krásně svítil, že jsem dobře viděl jeho černou tvář...“

Maneca Dantas řekl po krátké přestávce:

„To můžeš dát zapálit v kostele svíčku. Uniknout kulce černého Damiana je zázrak, pořádný zázrak!“

Mlčeli všichni. Vešla Ester s lahví rumu a sklenkami. Nalila, a Firmo naráz vyprázdnil svou sklenici. Požádal o druhou a stejně rychle ji vypil. Virgilio obdivoval Esterinu šiji, když se sehнула, aby nalila Manecovi. Pod uvolněnými vlasy se objevil kousek bělostné pleti. Horacio stál, když mu Ester nalévala. Virgilio se díval na ně a měl chuť se smát. Plukovník byl směšný. V noční košili s vyšíváním a s tváří znešvařenou neštovicemi podobal se paňáčovi z cirkusu. U stolu to byl jen bázlivý chlapík, který nerozuměl ani polovině toho, o čem hovořil s Ester. Nyní byl dokonale směšný; a mladý advokát se již cítil pánem této ženy, kterou náhoda zahrnala do prostředí, jež jí bylo cizí. Obrovský plantážník se mu zdál slabou překážkou. Nepřikládal mu velký význam v plánu, který se mu rodil v hlavě. Firmův hlas ho přivedl opět ke skutečnosti.

„Proto tak piju — mohl jsem teď ležet tam na cestě.“

Ester se zachvěla, a láhev se jí zatřásla v ruce. Virgilio se náhle octl jako spoluherec uprostřed scény. Před ním stál člověk, který unikl smrti. Po prvé se přímo setkal s tím, o čem mu vyprávěli přátelé v Bahii, když se chystal odjet do Ilhéu. Ještě teď nechápal pravý smysl toho, co říkali. Domníval se, že svráštělé čelo Horaci-

ovo a neklidný pohled Manecův jsou jen výrazem rozčilení, že mají před sebou člověka, který právě unikl vražednému útoku. Za krátkou dobu, kdy žil v kraji kaka, mnoho slyšel hovořit o těchto věcech, ale ještě se nesetkal s žádným takovým případem tváří v tvář. Rvačka v Tabocu mezi lidmi Horaciiovými a Badarovými se udála, když byl na dovolené v Bahii. Po jeho návratu se ještě o ní hodně hovořilo, ale o mnohém, co slyšel měl pochybnost. Slyšel hovořit o Sequeiro Grande. Slyšel, že Horacio i Badarové mají o ně stejně velký zájem, ale nikdy této záležitosti nepřičítal velkou důležitost. K tomu všemu se Horacio ve svém spacím úboru tolik podobá clownovi a dokresluje ještě směšný dojem, který vzbudil již při večeri a později při zábavě v saloně. Kdyby neviděl zároveň tvář Firmovu, tragický smysl scény by mu byl úplně unikl. Přesto byl překvapen, když se Horacio obrátil k Manecovi a řekl:

„Nedá se nic jiného dělat . . . Co chtěli, budou mít.“

Virgilio nečekal tento pevný rozhodný ton. Neshodoval se s jeho předchozím dojmem. Pohlédl tázavě na Horacia, který se rozhovořil, aby mu poskytl nutné vysvětlení:

„Budeme Vás potřebovat, doktore. Když jsem žádal doktora Seabru o dobrého advokáta, věděl jsem již, co se bude dít . . . My tady děláme politiku od spoda a nemůžeme se vším běhat za soudcem. Potřebujeme někoho, kdo zná zákon . . . Na doktora Ruiho není už spolehnutí. Je piják, a pohádal se už s kdekým, i se soudcem a úřady. Mluví dobře, ale nic jiného neumí. Potřebujeme advokáta, který má dobrou hlavu.“

Otevřenost, s jakou Horacio mluvil o advokátech, o soudcích a spravedlnosti, nevybíraná slova, jichž použil, a jistá dávka pohrdání, která zněla z jeho vět, znovu Virgilia překvapily. Obraz, který si učinil o plukovníkovi — zábavného clowna — dostával povážlivě trhliny. Zeptal se:

„Ale oč se jedná?“

Kolem Firma, který se ještě nezotavil ze svého nočního útoku a jehož šaty byly promočeny deštěm, byla shromážděna podivná skupinka: Obrovský Horacio v noční košili, Maneca Dantas s bledou

tváří, který nevěděl, že mu vzadu visí košile z kalhot, a Virgilio, jenž nervosně kouřil cigaretu. Ester seděla a měla oči jen pro Virgilia. I ona byla bledá. Věděla, že začne bitva o Sequeiro Grande. Ale daleko důležitější než to byla pro ni přítomnost Virgiliova, bouře v jejím srdci a radost skrytá uvnitř. Na otázku Virgiliovu odpověděl Horacio:

„Sedněte si.“

V jeho hlase byl opět nový panovačný ton, který Virgilio dříve nepostřehl. Takový rozkaz nepřipouštěl odmluvy. Virgilio si vzpomněl na všechno, co slyšel o Horaciiovi v Tabocu a v Ilhéu, na četné vraždy, na staré ženy a jejich historii o čertu v láhvi. Byl nyní v nejistotě, který obraz Horaciův je správný, zdali obraz silného a mocného muže, pána a vládce, nebo podoba hloupého, nadutého clowna, který je jen slaboch. Sedící Horacio promluvil, a obraz clowna rázem zmizel:

„Jedná se o to,“ začal, „— les Sequeiro Grande je skvělá půda pro kakaao, nejlepší v celém kraji. Ještě nikdo tam nevstoupil, aby začal prales obracet v plantáže. Jediný, kdo tam žije, je blázen, poustevník, který dovede léčit . . . S této strany lesa jsou moje pozemky, a malou část porostu jsem už porazil. Na druhé straně jsou Badarové a jejich plantáže. Také se už zakousli do pralesa. Tento les má pro nás nesmírný význam, doktore. Kdo jej bude mít, bude nejbohatším člověkem v Ilhéu. Stane se zároveň pánem Taboca, Ferrady, železnic i lodí . . .“

Druzí se napili při těchto slovech, a Maneca Dantas kýval hlavou. Virgilio začal chápat. Firmo se již zbavil strachu. Horacio pokračoval:

„Na přední straně lesa, mezi mými pozemky a plantážemi Badarů, má plantáže Maneca. O něco výše má pole Teodoro das Baraunas. To jsou jediné dvě velké državy. Ostatní mají jen menší háje, jako Firmo. Všichni okusují les, ale nikdo nemá odvahu vniknout dovnitř. Už dávno se chystám porazit Sequeiro Grande. Badarové to vědí. Míchají se do mých plánů, poněvadž chtějí sami . . .“

Podíval se přímo před sebe. Jeho poslední slova jako by předpovídala nenapravitelnou pohromu. Maneca Dantas vysvětlil:

„Jsou politicky na vrchu, proto se odvažují...“

Virgilio chtěl vědět jedno:

„Jak to souvisí s Firmem?“

„Jeho plantáž je vklíněna do pozemků Badarů. Pokoušeli se ji před časem od něho koupit. Nabídl mu dokonce víc, než jakou má cenu. Ale Firmo je můj přítel. Už léta je mým voličem. Přišel ke mně a poradil jsem mu, aby neprodával. Vím, jaké pokušení je pro Badary získání tohoto lesa, ale nebyl bych věřil, že se pokusí zabít Firma... Kdo by byl řekl, že jsou tak odhodlaní... tak žádostiví...“

V jeho hlase byla hrozba. Muži sklonili hlavy. Horacio se zasmál svým přidušeným smíchem. Teď poznal Virgilio, že je to člověk s nesmírnou mocí. V panovačném tónu tohoto hlasu se rozplynula i směšnost kvítků na jeho prsou. Plukovník kývl rukou, a Ester nalila všem po druhé rum. Horacio se zeptal doktora Virgilia:

„Myslíte, doktore, že Seabra vyhraje volby?“

„Jsem si tím jist.“

„Tím lépe. Věřím vám...“ Mluvil, jako by se právě konečně rozhodl. Vstal a šel k Firmovi: „Nedá se nic jiného dělat, Firmo. Co tomu říkáš? A ty, příteli?“ obrátil se k Manecovi. „Myslíte vy oba, že může mít na kraji lesa plantáže někdo, kdo není mým přítelem?“

Firmo promluvil první:

„Budou všichni s vámi.“

Maneca Dantas cítil, že musí opravit toto tvrzení:

„Nemohu ručit za Teodora Barauna. Často je ho vidět, jak se točí kolem Badarů.“

Horacio dlouho neváhal s rozhodnutím:

„Ty, Firmo, se ihned vrátíš. Dám ti na ochranu dva muže. Promluvíš se všemi ostatními, s Brazem, s José Ribeirou, s vdovou Merendou a s Colem. Nezapomeň na našeho přítele Jarde, je to správný chlap. Řekni jim všem, aby přišli ráno ke mně na snídani.“

Advokát je tady a všechno sepíšeme. Zaberu les až k řece. Ostatní, co je na druhém břehu, si rozdělíte. Souhlasíš?“

Firmo souhlasil. Stál již na nohou připraven k odchodu. Virgiliovi se zatočila hlava. Podíval se na Ester, která byla bílá jako křída. Neřekla ani slovo. Horacio mluvil nyní s Manecou, dáváje mu pokyny. Ukázal dokonale, že je pánem i vůdcem.

„Ty, příteli, pohovoříš s Teodorem. Vysvětlí mu, oč jde. Jestli chce zítra přijít, ať přijde. Dohodnu se s ním. Ale jestli nechce, ať se připraví. Přijde zhruba o padesát čtverečních mil.“

Vyšel na trávník před domem. Virgilio se díval za ním, oči rozšířeny údivem. Pak se bázlivě otočil k Ester. Zdála se mu vzdálená, skoro nedostupná. Venku křičel Horacio směrem k chatám svých lidí:

„Algemiro! Joe Littlefinger! Red John!“

Stáli na verandě, sotva dozněla jeho slova. Před domem již lidé ze stáje sedlali koně, a muži si připínali zbraně. Všichni odjeli společně, Maneca Dantas, Firmo a tři muži Horaciovi. Dusot kopyt zněl do ticha probouzejícího se jitra. Správce stáje přistoupil blíž, a Horacio i jemu vysvětlil, co se stalo. Virgilio a Ester se vrátili do salonu. Přiblížila se k němu s hořící tváří. Mluvila rychle, jako by slova rvala ze svého srdce:

„Odveďte mne odtud... daleko odtud...“

Slyšeli kroky Horaciovy dříve, než Virgilio mohl odpovědět. Plukovník vstoupil a řekl své ženě a advokátovi:

„Ten les bude můj, i kdybych měl tu zemi zalít krví... Připravte se, doktore, bitva začne...“

Náhle si všiml hrůzy v očích Ester.

„Ty půjdeš do Ilhéu, bude to lepší.“

Bezprostřední skutečnost však opět zaujala všechnu jeho mysl. „Uvidíte, doktore, jak se vyřizuje banda ničemů... Nic jiného než ničemové tihle Badarové nejsou...“

Vzal Virgilia pod paži a vedl ho na verandu. Vycházející slunce zvolna zalilo zemi smutným mlžným světlem. Horacio ukázal daleko k obzoru, sotva viditelnému:

„Na té straně, doktore, všude kolem, jsou lesy Sequiera Grande. Jednoho dne všude budou jen kakaové plantáže. Tím jsem si tak jist, jako že se jmenuji Horacio da Silveira.

11.

Pes štěkal venku na trávníku. Dona Anna Badaró seděla na rohoži a chvěla se. Nebyl to strach — v městě i v sousedních osadách se říkávalo, že Badarové neznají strach. Chvěla se neklidem. Cítila toho večera, že něco před ní skrývají, že její otec a strýc mají mezi sebou tajemství, které tají před ženami v domě. Když si všimla i nepřítomnosti Damianovy a Viriatovy, ptala se kde jsou, a Juca odpověděl, že si vyrazili někam za zábavou. Poznala na jeho hlase, že lže, ale neřekla nic. Cítila něco vážného ve vzduchu a byla zmatena. Pes vyl na měsíc, zmítán milostnou touhou. Dona Anna se podívala na otcovu tvář. Seděl s přivřenými očima a čekal, až začne číst. Sinho Badaró byl klidný. Z jeho očí, vousu a širokých rukou, ležících nebybně na stehnech, vyzařoval jasný klid. Celý jeho vzhled vzbuzoval klid a důvěru. Kdyby se Juca nehýbal stále na své židli a kdyby pes venku tak žalostně nevytl, jistě by tento klid přešel i na donu Annu.

Seděli v saloně, a byla hodina obvyklého čtení bible. Tento zvyk, číst každý večer bibli, byl dávného data, ještě z doby, kdy žila dona Lidie, matka dony Anny. Dona Lidie byla velmi zbožná. Ráda vyhledávala v bibli radu pro záležitosti svého manžela. Když zemřela, udržoval Sinho zbožně dál tento zvyk. Ať byl kdekoli na plantáži, v Ilhéu nebo i v Bahii za svými záležitostmi, někdo mu večer musel přečíst několik náhodně vybraných míst z bible. Hledal v nich radu nebo přímo věštecké slovo, jež by vrhlo světlo na to, co právě podnikal. Po smrti Lidiině vzrůstala zbožnost Sinhova. Jeho katolicismus se mísil se značnou dávkou spiritualismu a pověry. Zvyk čtení bible se v něm hluboko zako-

řetil. V Ilhéu se o tom vyprávěly vtipy. V kavárnách kolovala historka, že se Sinho jednou šel vyspat k holkám. Dřív, než si lehl s děvčetem, vytáhl z kapsy starou bibli a požádal ji, aby mu přečetla několik odstavců. Pro tento příběh se porval Juca Badaró v kavárně u Zeca Tripy a udeřil pěstí do obličeje lékárníka Carlose Silvu, který jej vyprávěl za všeobecného smíchu.

Po smrti dony Lidie předčítala Sinhovi na plantáži nebo na cestách v Ilhéu dona Anna. Rodinná bible byl starý výtisk s ohmatanými listy, mnohde poskvněnými a potrhányi. Sinho Badaró ji nikdy nechtěl vyměnit za jinou, přesvědčen, že mu přináší štěstí. Nevyměnil ji ani tenkrát, když kanovník Freitas, který jednou spal v domě Badarů, ho upozornil, že je to bible protestantská, a že se nehodí, aby řádný katolík si četl v knize, která je stížena klatbou. Sinho nechápal význam těchto slov, ale nežádal ani o vysvětlení. Odpověděl prostě, že na tom málo záleží, že mu vždycky dobře poradila a že „bible není almanach“, který by se každý rok vyměnil. Kanovník Freitas neodporoval a raději mlčel. Je to vůbec zázrak, že plukovník v kakaové zemi čte každý večer bibli.

Také Sinho Badaró nepřipustil, aby dona Anna vybírala, co se bude číst. Pokoušela se z počátku, když se stala nástupkyní dony Lidie a hlavou domácnosti. Navrhovala, aby se začalo číst na první stránce a četlo se až do konce, ale Sinho protestoval. Věřil, že bible se má otvírat náhodně. Pro něho byla kouzelnou knihou, a místo náhodně nalezené bylo právě to, jež mu mělo něco sdělit. Když nebyl spokojen, nařídil dceři otevřít na jiné stránce, pak zas na jiné, až konečně našla místo, které se hodilo k dané situaci. Naslouchal neobyčejně pozorně každému slovu, mnohému nerozuměl, hledal skrytý smysl slov, vykládal si je po svém a přizpůsoboval jejich význam své vlastní potřebě. Mnohokrát něco vykonal nebo naopak ustoupil od nějakého záměru, poslušně slova Mojžíšových nebo Abrahamových. Říkal, že nikdy neudělal špatně. Běda tomu, ať to byl přítel nebo příbuzný, kdo přišel v hodině četby a chtěl o něčem hovořit. Sinho Badaró ztratil svůj klid, a zmocnila se ho zlost. Ani Juca se neodvážil mluvit něco proti

tomuto zvyku, který mu byl jinak velmi nepříjemný. Musel se nutit, aby dával pozor. Baval se jen při místech, která pojednávají o milostných záležitostech starozákonních. Jediný rozuměl určitým slovům, jejichž skutečný smysl unikal Sinhovi i doně Anně.

Dona Anna pohlédla na zamyšleného otce, sedícího v křesle s vysokým opěradlem. Zdálo se, že přivřenými očima pozoruje obraz na stěně. Byl to onen obraz, který náhodou našel v obchodě v Bahii, když si vzpomněl, že by bylo třeba něčím rozveselit jejich pokoj. Podívala se také na barvotisk a pocítila mír, který se v něm skrýval. Juca byl stále neklidnější. Už ho nebavila ani četba novin, starých dva týdny, které přišly z Bahie. Pes začal znovu výt.

„Jakmile pojedu do Ilhéu, přivezu mu fenu. Pery už ji potřebuje.“

Doně Anně se zdálo, že jeho slova znějí nepřírozně, jako by Juca chtěl jimi zastřít svůj neklid. Neoklame ji tak snadno. Něco se děje, něco velmi vážného. Kde je Damiano a Viriato? Kolikrát už dřív Anna cítila podobnou ponuru atmosféru v domě. Většinou pochopila až o mnoho dní později, že zabili člověka, a že država Badarů opět vzrostla. Byla pohoršena, že před ní skrývají takové záležitosti jako před dítětem. Přestala se dívat na strýce, jemuž nikdo na jeho větu neodpověděl, a pohlédla na klidnou tvář dony Olgy, ženy Jucovy, která bezstarostně háčkovala po boku svého manžela. Olga žila jen zřídka na plantáži. Když musela sednout v Ilhéu do vlaku, donucena Jucou, aby strávila měsíc s donou Annou, přijela vždycky v slzách a trpce si stěžovala na svůj osud. Pro ni život znamenal shánět klípky v Ilhéu, kde před přítelkyněmi a starými nábožnými ženami ráda hrála úlohu mučednice. Vzdychala dnem i nocí nad milostnými dobrodružstvími Jucovými. Zpočátku se pokoušela čelit opakovaným nevěrám svého manžela. Našla si zdatné chlapíky, které poslala s výhrůzkami za ženami, s nimiž měl Juca poměr. Jednou dala zle zřídít mulatku, kterou si Juca vydržoval. Juca se velmi rozzuřil — sousedé říkali, že Olgu zbil — a od té doby se dona Olga spokojila tím, že si stěžovala každému na potkání a tvářila se jako oběť smířená s osu-

dem, která nemá jinou útěchu, než církevní slavnosti. To byl celý její život. Jejím jediným požitkem bylo vzdychat nad osudem a poslouchat nářky a šeptem sdělovaná tajemství zbožných stařen. Možná, že by se byla cítila ochuzena, kdyby se byl Juca náhle obrátil a stal se řádným manželem.

Olga neměla ráda život na plantáži, kde Sinho neměl pochopení pro její bolesti a kde si nemohla postěžovat ani doně Anně, zaměstnané celý den. Anna se ostatně na věci dívala stejně jako Badarové a nespátovala nic zlého v dobrodružstvích Jucových, ponevadž své ženě jinak dával všechno, co potřebovala. Stejně posuzovala svého otce a všechny muže. Olga neměla vůbec zájem o rodinné záležitosti. Jako neměla ráda venkov, tak stejně málo věděla o pěstování kakaa. Doně Anně se zdála úplně cizím členem rodiny, vzdáleným a nebezpečným. Jako by dýchala docela jiný vzduch než Sinho, Juca a ona. Přesto se v tomto okamžiku dívala s jistou závistí na klidnou Olgu, a na její lhostejnost k tajemství, jež viselo ve vzduchu nad jejich hlavami. Dona Anna cítila, že se děje něco vážného. Cítila smutek i hněv, že mají před ní tajemství a nepřiznávají jí místo, které jí přísluší v rodině Badarů. Stále nezáčínala číst a bloudila očima s tváře na tvář.

Vešla Raimunda, jež skončila práci v kuchyni. Sedla si na rohož za donu Annu a začala se prsty probírat v pletencích jejích vlasů. Ale ani hbitá hra mulatčiných prstů neutišila Annin neklid. Jaké tajemství před ní Juca a Sinho skrývají? Kde je Viriato a černý Damiano? Proč je Juca tak nervosní? Proč se dívá každou chvíli na hodinky? Štěkot psa zaplašil nehybné noční ticho.

Sinho otevřel zvolna oči a pohlédl na donu Annu.

„Proč nezačneš, Anno?“

Otevřela bibli. Olga se dívala bez zájmu, a Juca převracel své noviny na kolenou. Dona Anna začala číst:

I vytáhli všichni ti a všechna vojska jejich s nimi, lid mnohý jako písek, kterýž jest na břehu mořském, nesčíslný, i koňů a vozů velmi mnoho.

Byla to historie Jozuy a jeho bitev. Dona Anna přemýšlela, proč

ji Sinho nevyzval, aby otevřela knihu na jiné straně. Naopak, její otec poslouchal velmi pozorně. Pokoušela se tedy objevit smysl slov, jež četla, a hledala, jak by mohla souviset s tím, co ji zneklidňuje. Sinho se otočil k ní a díval se na ni. Dotýkal se vousy svých kolen, jak se skláněl, aby zachytil každé slovo. Četla pomalu, poněvadž i ona chtěla najít klíč k celé hádance.

Sinho ji požádal, aby opakovala odstavec, jež právě přečetla:
A tak vzal Jozue všecku tu zemi, hory, i všecku stranu polední, i všecku zemi Gosen, i roviny, i pole, totiž hory Izraelské, i roviny jejich.

Dona Anna se odmlčela. Otec jí dal znamení, aby přestala číst. Zamyslel se hluboce a ptal se v duchu, jestli božské požehnání bude provázet jeho plány a jeho rodinu. Pocítil veliký mír a naprostou jistotu.

„Bible,“ řekl potom, „nikdy nelže. Nikdy jsem nechybil, když jsem se jí řídil. Bude nám patřit Sequiero Grande, poněvadž je to vůle Boží. Pochyboval jsem dnes o tom, ale teď už nepochybují.“

Teď náhle dona Anna pochopila a byla šťastná. Nyní věděla, že les Sequiero Grande bude vlastnictvím Badarů. Na této půdě vyrostou nové výhonky kakaa, a ona dá jméno nové plantáži, jak slíbil Sinho. Její tvář se rozzářila radostí.

Sinho Badaró vstal. Jeho mohutná postava s dlouhými vlasy, které začínaly šedivět, a s dlouhým černým vousem, vlnícím se mu na prsou, působila dojmem starozákonního proroka. Juca pozoroval staršího bratra:

„Vždycky jsem ti říkal, Sinho, že musíme sáhnout na tento les. Jakmile tam jednou budeme, nikdo nebude mít větší moc než Badarové.“

Úsměv dony Anny rostl při slovech strýcových. Olga se ozvala zděšeným hlasem:

„Chceš znovu začít všechny ty spory a bitky. Je-li tomu tak, raději se vrátím do Ilhéu. Nechci mít nic společného s vražděním...“

V tom okamžiku ji Anna nenáviděla. Pohlédla na ženu svého

strýce s nesmírným pohrdáním. Tato žena patří do jiného světa, neplodného a netečného, myslila si v duchu dona. Hodiny odbíjely.

„Jdi spat, Anno,“ řekl Sinho. „Je jedna hodina. I vy, Olgo. Chci ještě mluvit s Jucou.“

Štěstí zmizelo s Anniny tváře. Olga a Raimunda už stály, ale dona Anna hledala slova, kterými by přemluvila otce, aby směla zůstat. Vtom štěkot psa venku oznámil něčí příchod. Všichni ztichli. V příštím okamžiku se objevil ve dveřích na verandu Viriato a za ním pes, který ho poznal a přestal štěkat. Juca postoupil kupředu a zeptal se ho:

„Jak se vedlo?“

Míšenec sklopil oči, pak rychle odpověděl:

„Šel po kratší cestě. Nepřišel k mému místu. Kdyby byl šel kolem mne, nebyl bych ho minul...“

„Co se tedy stalo? Stalo se něco Damianovi? Mluv rychle!“ žádal ho Sinho.

„Jeho rána minula.“

„To není možné!“

„Chybil?“ ptal se Juca, který nemohl uvěřit.

„Ano, pane, také jsem myslel, že se to nemůže stát. Nevím, co mu bylo. Něco s ním nebylo v pořádku hned, jak jsme od vás odešli. Nepil, to vím...“

„A co tedy doopravdy víš?“ zeptal se Sinho.

Míšenec se znovu podíval k zemi.

„Firmo nebyl ani raněn. Ví to teď už kdekdo. Lidé říkali, že se Damiano zbláznil. Nikdo neví, kam utíkal.“

„A Firmo?“ chtěl vědět Juca.

„Potkal jsem dva lidi, kteří nesli mrtvého. Říkali mi, že potkali Firma, který mířil k domu plukovníka Horacia. Běžel, co mu síly stačily. Řekl jim jen, že jste poslal na něj svého člověka, a že Damiano chybil. To je všechno, co z něho dostali. Měl hrozně naspěch. Potkal jsem je náhodou. Kolem nich stálo plno lidí a o jiném nemluvili...“

Ženy se ani nehýbaly. Dona Anna tiskla bibli pod paži a poslouchala rozhovor s planoucíma očima. Teď rozuměla už úplně všemu a chápala celý význam toho, co se přihodilo. Věděla, že budoucí panství Badarů se octlo ve hře této noci. Sinho přecházel dlouhými kroky po místnosti.

„Co se jen mohlo černému stát?“

Viriato se pokusil o vysvětlení:

„Snad se něčeho lekl.“

„Neptám se tě.“

Míšenec ustoupil o krok, Juca si mnul ruce, aby zakryl nervositu.

„Musíme se s tím smířit... Je lepší začít dřív než Horacio, tohle znamená opravdovou vojnu...“

Olga pocítila strach z manžela. Sinho si znovu sedl. Nastala chvíle ticha. Myslíl na úryvky z bible, které právě četla Anna. Byly docela jasné, ale chtěla vědět víc:

„Čti ještě, Anno!“

Dona Anna vzala knihu, otevřela ji namátkou a četla. Ruce se jí trochu chvěly, ale hlas byl pevný:

Pakliže bude rána smrtelná, dáš život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu...

Sinho si opřel hlavu. Už nepochyboval. Jednou rukou dal znamení ženám, aby odešly. Olga a Raimunda byly už na odchodu, ale dona Anna se nehýbala. Obě už byly na chodbě a Anna stále seděla, knihu v ruce, oči upřeny na otce. Juca by jí byl rád viděl pryč, aby mohl volně mluvit s bratrem. Sinho řekl drsně:

„Říkal jsem ti, abys šla spat, Anno. Nač čekáš?“

Anna mu z paměti odpověděla citátem z bible, hledíc mu přímo do očí:

...kamkoli půjdeš i já půjdu, kdekoli bydleti budeš, i já bydleti budu...

„To nejsou věci pro ženu,“ poznamenal Juca, ale Sinho Badarů ho přerušil:

„Ať zůstane, ona patří k nám. Jednou to budou její děti které

budou sklízet kakao na Sequieru Grande. Můžeš zůstat s námi, Anno.“

Juca a dona Anna si přisedli k němu a začali sestrojovat plán bitvy, která jim dobude Sequiero Grande. Dona Anna Badar byla šťastná a štěstí činilo ještě krásnější její sličnou tmavou hlavu s planoucíma černýma očima.

12.

V této noci ctižádostivých přání a rozpoutaných lidských snů svítilo světlo na všech stranách pralesa: lustr v domě Horaciově a lampy v domě Badarů. Dona Anna zapálila svíčku u nohou Panny Marie na rodinném oltáři a prosila ji o pomoc v příštích dnech. Jiná svíčka svítila na cestu mužům, kteří nesli těžké břímě, aby je složili k nohám tří dcer mrtvého ve Ferradě. Světlo zářilo i na plantáži Baraunas, kam dorazili téměř současně Juca Badarů i Maneca Dantas, aby hovořili s Teodorem. Rudé a čadivé lampičky svítily v dělnických chatrčích, jejichž obyvatelé se dnes probouzeli dřív než obvykle, aby vyslechli, co se stalo černému Damianovi, který minul svůj cíl a pak utekl, nikdo neví kam. Světlo bylo v okně domu Firmova, kde dona Tereza čekala na svého manžela, bílé tělo, chystající se rozdat lásku v lůžku z růžového dřeva. Světla byla v oknech domů malých plantážníků, které nečekaně probudil Firmo s dvěma muži plukovníka Horacia, aby je pozval na snídani. Všude kolem lesa se míhala a zářila světla, svíčky, lucerny a lustry a malé čadivé lampy v chatrčích. Ukazovaly, kde jsou hranice obrovitého pralesa Sequiero Grande na západě i východě, na severu i jihu.

Několikrát bylo vidět muže na koních, kteří projeli krajem lesa po úzkých stezkách, aby dosáhli hlavní cesty. Jeli od plantáže k plantáži, od háje k háji a všude zvali k rozhovoru s plukovníkem Horaciem po ránu, které právě vstávalo z mlhy. Na všech stra-

nách lesa zažehovala světla lidská chamtivost a oživovala silnici dusotem kopyt. Ale ani světla, ani dusot koní nedovedl vyrušit prales Sequiero Grande, který spal staletým spánkem. Jaguáři, hadi a opice odpočívali, a ptáci se ještě neprobudili, aby pozdravili nový den. Jen zářící okna a přízračné lucerničky vrhaly zeleňavé světlo do temných, hustých stínů stromů. Les Sequiero Grande spal, zatím co lidé kolem, dychtiví peněz, vymýšleli plány jak ho dobudou. V srdci pralesa, kde porost byl nejhustší, kde svítila jen bludná a mihotavá světélka zářícího hmyzu, spal rovněž v nízké ubohé chatrči zaříkávač Jeremiáš.

Jako stromy a jako zvěř nevěděl o nebezpečí, jež dolehlo na les, a které přivolala lidská lakota. Nevěděl, že dny staletých stromů, divoké zvěře a přízračných stínů jsou sečteny. V ubohé chatrči spal jako les a jako zvířata. Kolik let už žije tady černoch Jeremiáš? Je stařec s hustými bílými vlasy, jako chomáč vlny, oči už dávno ztratily lesk, jsou skoro slepé, tvář je vráscitá, ústa bez zubů, nemluví jen nutná slova, jimž je sotva rozumět.

Nikdo na padesát mil kolem neví, jak dlouho už tu Jeremiáš žije. Je lesní bytost, bojí se ho jako stromů propletených lianami, jako hadů a šelem, jako temných duchů, kterým on vládne. On je pánem a vládcem Sequiera Grande, o něž se budou přít Badarové s Horaciem. Od břehu moře, od přístavu Ilhéu až k poslední osadě u silnice ve vnitrozemí vypravují si lidé o kouzelníku Jeremiášovi, který léčí nemoci, dává tělu ochranu proti kulce a uštknutí hada. Má léky i proti bolestem lásky, zná kouzla, která připoutají ženu k muži pevnějším poutem než je vlákno, na němž visí se stromu měkký plod chlebovníku. Z daleka chodí se lidé k němu radit.

Kdysi před mnoha lety, kdy se les rozprostíral daleko na všechny strany, kdy dávno ještě lidem nenapadlo, aby káceli stromy a sázeli kakaovníky, kdy kakaovníky ještě ani nebyly přivezeny z krajín na řece Amazonce, uchýlil se Jeremiáš do tohoto lesa. Byl tehdy mladý černoch, který uprchl z otroctví. Pronásledovali ho a proto utekl do lesů, kde sídlili jen Indiáni. Utekl z cukrové plantáže, poněvadž ho pán bičoval. Mnoho let měl na zádech znát stopy biče. I když

se konečně jeho jizvy ztratily, i když už bylo vyhlášeno zrušení otroctví, neodešel Jeremiáš z lesa. Zapomněl i na tyto události. Zůstala mu v paměti jen černošská božstva, která přinesli jeho předkové z Afriky a která nezaměnil za křesťanského Boha svých pánů na cukrové plantáži. Uprostřed pralesa žil se svými bohy, s Ogu-mem, s Omolú, Oxasem a Oxolufanem. Indiáni ho naučili znát léčivé byliny. Jeho černí bozi se smísili s bohy Indiánů. Vzával jednou ty, podruhé ony, když přišli lidé za ním až do srdce lesa, aby ho žádali o radu nebo lék. Přicházelo jich mnoho, i z měst. Jistě muselo přejít lesem mnoho nohou, které úzkost vedla k jeho dveřím, aby vyšlapaly pěšinu k jeho chatrči.

Viděl, jak přišli běloši na kraj lesa. Viděl, jak vybíjejí druhé lidi. Viděl, jak Indiáni utíkají a hledají bezpečí daleko odtud. Viděl, jak rostou první výhonky kakaa, viděl růst první plantáže. Po každé ustoupí dál do hloubi lesa. Na srdci mu ležel strach jako kámen: bál se dne, kdy lidé porazí i prales Sequiero Grande. Předpovídal, že nastanou velké hrůzy tehdy, až se to stane. Říkal každému, kdo přišel za ním, že tento les je sídlem bohů, že každý strom v něm je posvátný a odváželi se lidé vztáhnout na něj ruku, bozi se jim nelitostně pomstí.

Živil se rostlinami a kořínky, pil čistou vodu z řeky, která tekla lesem. Ve své chatrči měl dva hady, kteří naháněli hrůzu návštěvníkům. Nikdo v celé provincii Ilhéu nedovedl vzbudit v lidech tolik strachu jako kouzelník Jeremiáš, ani nejobávanější plukovníci, ani sám Sinho Badaró, nejmocnější politický předák v kraji, ani Horacio, o němž se vyprávělo tolik pověstí, ani Teodoro Baraunas, který měl pověst člověka nesmírně zlého, ani Brasilino, ztělesněná odvaha. Neboť moci, které podléhaly Jeremiášovi, byly nadpřirozené. Tyto síly dovedly odvrátit kulku, dovedly zadržet zdviženou ruku vraha, změnit jed nejjedovatějšího hada, i chřestýše, v neškodnou vodu.

Jeremiáš spal ve své chatrči. Ale jeho sluch, který vnímal nejméně zachvění lesa, zachytil i ve spánku zvuk kroků, spěchajících k němu. Otevřel unavené oči, zvedl hlavu s udusané země, na

níž ležel. Snažil se proniknout očima ranní šero. Jeho tělo, oblečené v cáry, se zvedlo. Kroky se rychle blížily, někdo utíkal po cestě, jež vedla k chýši. Někdo, kdo chce lék nebo radu, kdo přichází se zoufalstvím v srdci. Jeremiáš měl dlouhou zkušenost a poznal velikost člověkovu utrpení už podle kroku, jakým se blížil k jeho přibytku lesní pěšinou. Ten kdo se nyní blíží, je zoufalý. Jeho srdce puká utrpením. Kouzelník se skrčil k zemi. Světlo začalo pronikat větvemi, a paprsek padl na hada, který se plazil po zemi v chatrči. Ten, kdo přicházel, neměl ani světlo. Jeho utrpení ho bezpečně vedlo. Jeremiáš mumlal nesrozumitelná slova.

Náhle se vynořil před chatou černocho Damiano, padl na kolena a jal se líbat ruce Jeremiášovy.

„Otče Jeremiáši, stalo se mi něco hrozného. Nemohu ti to říci, nevím jak. Otče Jeremiáši, je se mnou konec.“

Černochovi se chvěly všechny údy. Jeho obrovské tělo bylo jako rákos, zmítaný větrem na břehu. Jeremiáš položil hubené ruce na jeho hlavu.

„Můj synu, na každé utrpení je lék. Vypravuj, starý Jeremiáš tě bude poslouchat a pomůže ti.“

Mluvil slabým hlasem, ale jeho slova měla přesvědčivou moc. Černý Damiano se přiblížil po kolenou.

„Můj otče, nedovedu ti říci, jak se to stalo. Nikdy se nic takového nepříhodilo černému Damianovi. Když jsi mi dal kouzlo proti kulkám, nikdy jsem nechybil svůj cíl, nikdy jsem se nebál zabít někoho... Nevím, jak se to stalo, otče Jeremiáši, je v tom zlé kouzlo...“

Jeremiáš poslouchal mlčky celý příběh. Nehýbal se, jen položil ruce na Damianovu hlavu. Had přestal lézt po zemi a svinul se v koutě, kde bylo lože kouzelníkovo. Damiano vyprávěl svůj příběh chvějícím se hlasem. Tvořil věty rychle a pomalu, jako by hledal slova.

„Sinho Badaró mě poslal, abych zabil. Byl to Firmo, který má plantáž na kraji lesa... Čekal jsem na něj u cesty, a objevil se mi duch, otče, duch jeho ženy, dony Terezy. Zmátl mi hlavu, otče...“

Zastavil se a prudce oddychoval. Jeho srdce nestačilo pojmout všechny dojmy, které ho přepadly této noci, a které byly pro něj tak nové a cizí. Jeremiáš ho pobídl:

„Mluv dál, můj synu.“

„Čekal jsem a přišla jeho žena. Měla dítě v sobě. Řekla mi, že dítě zemře, a že černý Damiano bude vrahem všech tří. To mě rozplakalo, to bylo kouzlo, které do mne vstoupilo. Vzalo sílu mé ruce, a moje oko už nedovedlo mířit. Bylo to zlé kouzlo, otče. Černý Damiano minul svůj cíl. Co mi řekne Sinho Badaro. Můj pán je člověk spravedlivý, spravedlivý a dobrý k černému Damianovi, a já jsem ho zradil. Nezabil jsem, padlo na mě zlé kouzlo. Dej mi nové kouzlo, otče.“

Jeremiáš se nehýbal, tělo ztmulé, polovyhaslé oči se dívaly do dálky. Za příběhem černého Damiana viděl událost nesmírně důležitou: byl v něm skryt celý osud pralesa Sequeiro Grande.

„Proč se chtěl Sinho zbavit Firma, můj synu?“

„Firmo mu nechtěl prodat svou plantáž, aby Sinho nemohl vkročit do lesa, do tohoto lesa, můj otče. A já jsem zradil svého pána. Nezabil jsem. Oči jeho ženy vzaly odvahu z mého srdce. Je to pravda, otče, přísahám ti to. Černocho, který klečí před tebou, nelže.“

Jeremiáš se vztyčil. Nepotřeboval hůl, aby podepřel své stoleté kosti. Dvěma kroky dosáhl dveří chatrče, odkud mohl obejmout pohledem celou nádheru lesa. Díval se na pěšinu, která vedla z dávné minulosti do nedaleké budoucnosti, v níž je skryt den, který bude koncem jeho života. Věděl nyní, že lidé vstoupí do pralesa, porazí stromy, zabijí zvěř a zasadí kakao do půdy, kde ještě stojí v plné kráse od nepaměti stromy Sequeira Grande. Viděl již kouř ohňů rdousících liany a šplhajících po kmenech. Slyšel kvílení jaguárů prchajících před sykotem hadů, jež pálí plameny. Viděl muže se sekerami a noži, jak dovršují dílo plamenů, obnažují zemi a vytrhávají nejhlubší kořeny. Neviděl už černého Damiana, který zradil svého pána a pláče nyní u jeho kolenou. Viděl zpustošený les, pokácený, spálený, a výhonky kakaa vyrážející ze země. Vlha nenávisti mu stoupla ze srdce až k mozku. Jeho ústa už nemumlala polo-

srozumitelná slova, nemluvil už k černému Damianovi, chvějícímu se a plačícímu, jenž čekal na útěchu a posilu. Jeremiáš mluvil k svým bohům, k bohům své rasy, které přinesli jeho dědové z pralesů Afriky — k Ogumovi, Oxossovi, Iansanovi, Oxolufanovi, Omo-luovi a rovněž k Exuovi, který je sám ďábel. Prosil je, aby seslali svůj hněv nyní na ty, kdo chtějí rušit klid jejich svatého přibytku. Volal:

„Není v nich zbožnosti. Hledí na les bezbožnými očima. Chtějí přijít sem, ale dříve ať všichni zemřou, muži, ženy i děti, a zůstanou ležet jako mršiny v poli. Ať pomřou všichni, až nebude kam je pochovat, až budou supové přesyceni masem, až země bude rudá krví. Ať se řeka vyvalí na cesty, a v jejich vodách ať všichni utonou, aby ani jeden neunikl. Ať vejdou do lesa, ale jen přes těla mrtvých. Za každý strom, za každý padlý keř ať padne člověk. Ať je supů tolik, že zatemní slunce. Ať lidské maso zúrodní půdu, ze které poroste kakao. Každý stromek ať je zalit krví, krví jich všech, ať nikdo neunikne!“

Volal znovu jmény svá božstva. Volal ďábla Exua, prosil ho, aby vykonal pomstu. Jeho hlas pronikal lesem, budil ze spánku ptáky, hady, opice a šelmy. Pak vzkřikl naposled mocným hlasem nejstrašnější kletbu:

„Synové ať zasadí své kakaovníky na břehu řeky krve, která potече z těl jejich otců.“

Pohlédl do vycházejícího slunce, které vítal zpěv ptactva v korunách Sequeira Grande. Jeho vyčerpané tělo kleslo k zemi. Oči se zavřely, údy se natáhly na zemi. Nohama se dotkl černého Damiana, polomrtvého děsem. Ani vzdech již nevyšel z jeho úst, ale poslední silou vědomí se pokoušel Jeremiáš ústy zkrivenými nenávisť opakovat svou strašnou kletbu.

V korunách zpívali ptáci ranní píseň. Jitřní slunce zalilo světlem Sequeiro Grande.

ZROZENÍ MĚST

1.

Byly jednou tři sestry, Marie, Lucie, Violeta, tři sestry, které byly jako jedna, když se bezstarostně smály a nevěděly ještě, co je život. Lucie měla černé copy a Violeta snivé oči. Marie byla nejmladší. Byly jednou tři sestry, ale jen jediný osud na ně čekal.

Lucie ustříhla své černé copy, její ňadra se zakulatila a její tmavé nohy zesílily, až byly oblé jako kamenné sloupy. Odvedl ji pán z města. Lůžko měla z cedrového dřeva, podušky pod hlavou a přikrývala se hedvábnou přikrývkou.

Violeta otevřela oči na svět, její ňadra byla jako dva hroty, její mladé krásné tělo se při chůzi vláčně prohýbalo. Přišel inspektor a odvedl ji — měla železné lůžko z žiněnkou, bílé prostěradlo a nad ním obraz Panny Marie.

Marie, nemladší, měla ňadra nejněžnější, kůži hladkou a měkkou. Přišel pán, nechtěl ji, přišel inspektor a nechtěl ji. Nakonec přišel Pedro, pouhý dělník z plantáže. Lůžkem byla jen volská kůže, prostřená na zemi, nebylo na něm prostěradlo a hedvábná pokrývka, nebylo cedrové dřevo a poduška. Marie měla jen svou lásku.

Byly jednou tři sestry: Marie, Lucie, Violeta, které byly jako jedna, když se bezstarostně smály, než přišel život. Lucie odešla s pánem, Violeta s inspektorem a Marie se svou láskou. Byly jednou tři sestry, které osud rozdělil.

Vlasy Luciiny znovu vyrostly, kulaté prsy povadly, stehna, podobná temným oblým sloupům, pokryla se modřinami. Kam odjel pán v automobilu? Odvezl cedrové lůžko, podušky a přikrývky.

Velké oči Violetiny se přivřely strachem, když viděly, jaký je svět. Její ňadra ztratila svou tvrdost, kojila dítě. Inspektor odejel jednolo dne na ryzáku, aby se už nevrátil. Zmizelo s ním i železné lůžko.

Marie, nejmladší ze tří sester, šla pracovat s mužem na plantáž kakaa. Když se vracela z plantáže, zdála se nejstarší ze všech tří. I Pedro jednoho dne nepřišel. Nebyl pán ani inspektor, odešel v rakvi z prken. Zanechal za sebou lůžko z volské kůže a Marii s její láskou.

Byly jednou tři sestry.

Kde jsou copy Luciiny, ňadra Violetina, láska Mariina?

Tři sestry žijí ve vykřičeném domě a jsou jako jedna v utrpení a zoufalství. Marie, Lucie, Violeta: tři sestry, které čekal jen jediný osud.

2.

U vrat domu, ohozeného jílem, nebíleného a nemalovaného, zastavili se tři muži. Mladší s hochem z Ceary nesli rohož s mrtvým. Stařec odpočíval opřen o hůl. Stáli tak přede dveřmi několik okamžiků. Bylo časně zrána. V ulici se zavřenými vraty domů nebylo ještě vidět žádné znamení života.

„Asi spí se zákazníky... Co máme udělat?“ zeptal se mladší.

Starý zvedl ruce:

„Musíme počkat.“

Tloukli na dveře, ale nikdo neodpovídal. V ulici bylo ticho. Stáli v tiché uličce na předměstí Ferrady s malými domky z hlíny, z nichž některé byly pokryty slamou, dva nebo tři taškami a ostatní zinkovým plechem. Tady žily nevěstky. O svátcích sem chodili dělníci z plantáží za láskou. Stařec zabašil holí na vrata. Zabašil znovu, až konečně se zevnitř ozval křik:

„Kdo je tam. Co u všech čertů chceš?“ volal ven ospalý ženský hlas.

Mužský hlas se přidal:

„Jdi jinam, tady je plno...“ a zasmál se spokojeně.

„Je vidět, mají tam pány,“ poznamenal mladý. Nevěděl, jak odevzdají mrtvého dcerám, když spí s pány.

Stařec chvíli přemýšlel.

„Musíme jim ho dát, nemůžeme si ho nechat...“

Hoch z Ceary navrhol:

„Nebude lepší počkat?“

„A co s ním budeme dělat?“ ukázal stařec na mrtvého. „Už je dlouho na vzduchu. Potřeboval by už chudák pod zem.“ Zavolal znovu do domu:

„Lucie, Violeto, Lucie!“

„Co chcete?“ zeptal se znovu mužský hlas.

Stařec zavola třetí dceru:

„Marie! Slyšíš? Marie!“

U dveří sousedního domu se objevila stará žena s ospalou tváří. Chtěla je okřiknout, aby nedělali hluk, ale když spatřila mrtvého, zeptala se:

„Kdo je to?“

„Je to jejich otec“ odpověděl hoch z Ceary, ukazuje loktem na dům.

„Zabili ho?“ chtěla vědět stařena.

„Dostal horečku...“

Žena vykročila od prahu svého domu a přiblížila se ke skupině. Podívala se na mrtvého s výrazem ošklivosti. Stařec se zeptal:

„Jsou doma? Nikdo nejde otevřít...“

„Včera oslavovaly. Juquinha měl narozeniny, to je ten, co drží s Violetou. Trvalo to až do rána. Proto je nemůžete vzbudit.“

Spojila svůj hlas se starcovým:

„Violeto! Violeto!“

„Co je? Co u čerta chcete?“

Žena vykřikla pronikavě:

„Je tady tvůj táta.“

„Kdo?“ zněla překvapená otázka.

„Tvůj táta.“

Nastalo ticho, v němž bylo slyšet jen pohyby a kroky v domě. Dveře se otevřely a objevila se hlava Violety. Pohlédla na hlouček, natáhla krk a její zrak padl na mrtvého. Vyrasila výkřik. Ruch v domě ještě vzrostl. Celá ulice ožila. Ženy vybíhaly z domů a za nimi muži, kteří byli u nich na noc. Většinou měly na sobě jen noční prádlo. Některé teprve oblékly košili. Stály kolem mrtvého a tlumeně hovořily.

„Byla prý to horečka . . .“

„Žádný lék nepomůže.“

„Ale je to nakažlivé?“

„Říká se, že se to dostane, když se člověk nadýchá par v močálech . . .“

„Měli ho tam hned pochovat . . .“

„Už kolik let neviděl dcery . . . Hněval se na ně, že se spustily.“

„Že prý pro hanbu nikdy nešel do Ferrady . . .“

Mísenky, černošky, tu a tam bílá žena, všechny měly strhané obličej, jizvy na tvářích, na rukou i na nohou. Byl z nich cítit alkohol a špatný parfum. Jedna z žen s vysokým chocholem splených vlasů se přiblížila k mrtvému:

„Jednou jsem s ním spala . . . To bylo v Tabocu . . .“

Tato vzpomínka byla přijata mlčením. Violeta stála dosud na prahu, nemajíc odvahu se přiblížit. Mulatka vyzvala muže:

„Zaneste ho dovnitř.“

Lucie a Marie vyšly ven. Lucie plakala: „Tatínku, tatínku.“ Marie se vydešena přiblížila. Několik mužů šlo za ní. Jedna z žen poznamenala se smíchem:

„Juquinho, umřel ti tchán . . .“ Stařec se otočil:

„Buď slušná před mrtvým . . .“

„Ty jsi pěkná děvka . . .“ smála se druhá.

Muži zvedli rohož a vstoupili do domu. Celý hlouček šel za nimi. Někteří nocležníci se právě oblékli a zapnuli poslední knoflík. Ženy šly tak, jak byly, polonahé. Zdálo se, že jsou všechny stejně staré. Všechny měly stejnou barvu pleti a stejně chorobné vzezření. Byly

to trosky, vyvržené životem do posledního kouta světa. Poněvadž dům neměl místnost kromě pěti pokojíků pro pět žen, položili mrtvého do Violetiny postele v nejbližším pokoji. Stařec zapálil oharek svíčky, která už byla skoro celá spotřebována. Nad lůžkem visel svatý obraz, na druhé stěně list z časopisu, znázorňující nahou mladou ženu. Lucie vzlykala, Marie stála u mrtvého, a Violeta hledala novou svíčku. Lidé zůstali na chodbě. Juquinha vstoupil s lahví rumu a nalil mužům, kteří přinesli nebožtíka. Marie zvedla kytaru, která ležela u hlavy mrtvého. Stařec ukázal na Marii s kytarou v ruce a řekl mladíkovi z Ceary:

„Znal jsem ji jako děcko, úplně maličkou, Bylo to nejhezčí děvče na plantáži, když si brala Pedrá. Nikdo by to dnes nevěřil . . .“

„Ještě se pozná, že byla kdysi hezká . . .“

„Tenhle život na kráse nepřidá . . .“

Mladík se díval se zájmem na Marii.

Některé ženy se šly obléci. Jeden z hostů, než odešel, nabídl Lucii peníze. Violeta a Juquinha počítali, co bude stát rakev a pohřeb. Je to drahé. Vrátili se do místnosti k Marii a Lucii a všichni čtyři začali uvažovat. Juquinha byl jako člen rodiny. Dělal rozpočet. Ne, nebudou moci koupit rakev. I místo na hřbitově je příliš drahé.

„Budeme ho muset pochovat v rohoži,“ řekla Lucie. „Přikryjeme ho prostěradlem.“

Violeta, která napřed plakala, se již uklidnila:

„Nevím, proč ho nechcete pochovat vedle cesty . . . Nikdy si na nás ani nevzdechli.“

„Nemáš srdce,“ přerušila ji Marie. „Proč jsi řvala, když ho přinesli? Jen pro komedii. Táta byl dobrák . . .“

Violeta jí chtěla odseknout, ale Marie pokračovala:

„Styděl se za nás, protože jsme děvky, to je všechno . . . Měl nás rád.“

Na chodbě vykládal stařec, který přišel s mrtvým, jak muž umřel, jak ho zahubila horečka ve třech dnech.

„Žádný lék nepomohl. Přinesli jsme mu plno léků z obchodu na plantáži Baraunas, ale nic to nebylo platné.“

V pokojíku navrhla Lucie, která byla velmi zbožná, aby zavolali k mrtvému Otce Benta, jenž by se nad ním pomodlil. Juquinha pochyboval, že Otec přijde.

„Nevím, jestli by vkročil do takového domu...“

„Co by nešel?“ ptala se Violeta. „Když umírala Isaura, šel. Jenomže si za to počítal.“

Nechtěla, aby si mysleli, že je proti svému otci. Proto mlčela. Juquinha uvažoval dál:

„Půjde, ale bude chtít hodně. Nejmíň dvacet milreisů.“

Lucie se již zříkala tohoto nápadu.

„Když je to tak, nebudem ho volat.“

Podívala se na mrtvého s hubenou nazelenalou tváří. Zdálo se, že se směje. Lucie byla zarmoucená. Bylo jí líto, že se musí zbavit otce tak uboze. Mumlala v slzách:

„Zahrabou ho bez poslední modlitby, chudáka. Nikdy nikomu neudělal nic zlého, byl to dobrák... Nikdo se za něj nepomodlí. To bych si byla nepomyslila... Ah, tatínku!“

Violeta vzala sestru za ruku. Bylo to nejvznešenější gesto, které znala.

„Budeme se samy za něj modlit. Pamatuji si ještě jednu modlitbu.“

Ale míšenka, která jednou spala s mrtvým a na chodbě slyšela celý rozhovor, vytáhla dvacet milreisů z kapsy ve spodničce, vešla do pokojíku a podala je Lucii:

„Ať neodejde bez modlitby...“

Tento dar vnukl Juquinhovi nápad, aby udělal sbírku. Šel od jednoho ke druhému a vybral milodary. Jeden z mužů, který neměl, co by dal, nabídl se, že dojde pro Otce Benta a ihned odešel. Tak i on mohl něčím přispět.

Lucie si vzpomněla, že by měli být příchozí pohoštění.

„Musíme dát aspoň trochu kávy těm, co ho přinesli.“

Marie šla dozadu. Když zavolala na starého, na jeho pomocníka a na hochy z Ceary, šli všichni za nimi do kuchyně. V pokoji u mrtvého zůstala jen Violeta a mulatka, jež dala dvacet milreisů.

Nikdy jí nenapadlo, že bude před jejím očima spát posledním spánkem člověk, s kterým jednou ležela. Byla podivně dojata. Byl jí blízký, jako by to byl její příbuzný.

Když se stařec v kuchyni napil kávy, zavedl hovor na jiný námět:

„Jestlipak víte, že Badarové chtěli včera zabít Firma?“

Všichni nastavili uši.

„Co říkáte? Zabili ho?“

„Ne, kulka šla vedle a to bylo to nejdivnější, protože po něm střílel černý Damiano.“

Jeden z posluchačů si hvízdal na znamení údivu. Jiný se zeptal:

„Černý Damiano chybil? To je konec světa...“

Stařec byl potěšen, že vzbudil takovou pozornost. Zavrtal si prstem mezi zuby a vytáhl kousek manioku, který mu překážel:

„Potkali jsme Firma. Utíkal, jako by mu paty podpálil. Měl namířeno k plukovníkovi Horaciovi. Říkal, že mu to Badarové drazé zaplatí.“

Zapomněli na mrtvého a tísnil se kolem starce. Někteří se naklonili k němu nad malý kuchyňský stůl a druzí natahovali hlavy přes ně, aby jim ani slovo neuniklo. Otvírali oči zvědavostí. Stařec jim vysvětloval, co dávno všichni znali:

„To je všechno pro les Sequeiro Grande, teď to začne.“

Stařec se odmlčel, až nastane ticho, a pokračoval:

„Ano, už to začíná. Později jsme se znovu srazili s Firmem, když se vracel. Byli s ním dva lidé od plukovníka Horacia. Také plukovník Maneca byl s nimi. Jeli kratší cestou, která vede na plantáže Baraunas. Jeli poklusem, měli naspěch.“

Juquinha, jeden z lidí Badarových, řekl své mínění:

„Plukovník Horacio myslí, že Teodoro potáhne s ním. Myslí, že je to malý chlapec, kterého si koupí za cukrle. Neví, že Teodoro je s Badary jedna ruka...“

Lucie ho přerušila:

„Je to nejhorší mizera, neznám tady horšího chlapa... Jde s tím, kdo mu dá víc...“

Jedna z žen se zasmála.

„Ty to budeš vědět, byla jsi jeho miláček. Měl tě první.“

Lucie se vztyčila se vztekem v očích:

„Právě to bylo největší svinstvo, je to podlec!“

„Ale vyzná se...“ poznamenal jeden z mužů.

„Vyzná se v ženských,“ řekla Lucie. „Když za některou běhá, je jako kuře. Tak to dělal i se mnou. Nosil dárky každý den: nové šaty, střevičky, kapesníček. A sliboval toho ještě víc. Mně sliboval dům v Ilhéu, šaty a prsten s diamantem. Slíbil všechno, dokud mě nedostal... Pak bylo po slibech. Dnes jsem tady a táta mi nepožehnal...“

Všichni mlčeli. Hoch z Ceary byl podešen. Lucie se rozhlédla po posluchačích a viděla, že čekají ještě víc:

„Myslíte že jsem sama? Když mne měl dost, začal kroutit očima po Violetě... Kdyby ho byl nepředěšel Ananias, inspektor... Poněvadž se bál Ananiase, nechal toho.“

Stařec se vmísil:

„Když má černoch holku, má ji jen pro bílé pány.“

Lucie vyprávěla dál:

„Když umřel Pedro, který byl ženatý s Marií, přišel za ní plukovník hned v noci po pohřbu, jestli nepotřebuje pomoc. Bylo mu jedno, že je holka smutná. Vlezl k ní do postele, která byla ještě teplá po nebožtíkovi... Neznám horšího chlapa.“

Znovu nastalo ticho. Mladý muž, který pomáhal nést mrtvého, nespouštěl oči s Marie. Kdyby nebyl den smutku, byl by jí navrhl, aby si s ním šla lehnout. Dva měsíce už nespal s ženou. Od prvního okamžiku zbytky pŕuvabů Mariiných pŕitahovaly jeho pozornost. Z celého hovoru ho zajímalo jen to, jak se jí zmocnil plukovník Teodoro v den pohřbu jejího muže.

Stařec, který ztratil hlavní slovo, když ho Lucie pŕerušila, znovu navazoval hovor o událostech minulé noci.

„Kdo umí zabíjet, bude mít teď cenu zlata. Jestli začne bitka, ten, kdo umí střílet, zbohatne. Koupí si třeba celou plantáž.“

„Jsem s Badary,“ řekl Juquinha. „Mají moc a vyhrají. Sinhovi a Jucovi se nikdo nevyrovná.“

„Nesahají ani po kotníky Horaciovovi...“ namítl jeden z posluchačů. Vstal a opustil místnost.

„Chico už se jde hlásit,“ doprovodil jeho odchod Juquinha. „Nesmí nikde scházet, když se něco semele. Je s plukovníkem Horaciem.“

Několik návštěvníků odešlo. Spěchali, aby roznesli dál noviny, které se dověděli. Rozešli se do četných uliček Ferrady. Šli od známého ke známému. Hoch z Ceary nevěděl, co si má o této zemi myslit.

„Tady se nemluví o jiném, než o mrtvých,“ poznamenal.

„Smrt je tady laciná,“ potvrdil vážně stařec. „Budeš rád, jestli jí včas ujdeš.“

„Vy odtud utíkáte?“ zeptala se jedna z děvčat.

„Jdu odtud, dokud ještě mohu.“

Juquinha se smál:

„Teď to bude nejzajímavější.“

Ženy, které se šly obléci, se vracely. Jedna přinesla zvadlou kyticí, kterou jí dal před dvěma dny host, jenž čas od času za ní chodil. Položila ji k nohám mrtvého. Přišli noví muži, dychtiví dovědět se novinky. Mluvílo se už o příhodě v městě a pověsti rostly. Říkalo se, že mrtvý doprovázel Firma, a že ho zasáhla kulka, určená majiteli plantáže. Zázrakem unikl Firmo kulce Damianově. Jiní tvrdili, že mrtvé tělo je Firmovo.

Otec Bento vstoupil do vykřičeného domu, a jedna z žen, která měla dosud na sobě jen noční košili, běžela si pro šaty. Otec vešel do dveří a pozdravil se svým cizím přízvukem ve hlase:

„Bůh s vámi.“

Prošel chodbou, neboť napřed chtěl zvědět všechny novinky. Stařec opakoval tichým hlasem celou historii. Potom vstoupil do pokojíku, kde byl mrtvý. Violeta mu v rozpacích vysvětlila, v jaké jsou peněžní tísní. Když se domluvila se služebníkem Božím, dala mu dvacetimilreisovou bankovku, kterou dostala od míšenky, a k tomu několik mincí. Otec se začal modlit. Muži i ženy opakovali sborem:

„Ora pro nobis.“

Lucie tiše plakala, a všechny tři sestry se tiskly k sobě. Mladík z Ceary se stále díval na Marii. Vyspala by se s ním ještě dnes, až bude po pohřbu? Nespala s plukovníkem Teodorem v noci po pohřbu Pedra, svého manžela? Opakoval s druhými duchem nepřítomen:

„Ora pro nobis.“

Otec odříkával litanii, když venku kdosi zvolal:

„Jede Juca Badaró!“

Všichni vyběhli na ulici, kde ujížděl na koni Juca v oblaku prachu, doprovázen Antoniem Victorem a dvěma dalšími muži. Jeli k Tabocu. Všichni kromě kněze spěchali podívat se na průvod. Otec Bento zůstal skloněn nad mrtvým, ale díval se z okna, natahuje krk, aniž přerušil modlitbu. U mrtvého zůstaly jen tři sestry a mladík, který toužil po Marii. Juca Badaró a jeho strážci byli již na druhé straně města. Když míjeli velkou kůlnu, kde měl Horacio skladiště kakaa, vystřelili do vzduchu salvu z pušek. Lidé prchali zběsile z ulice do domů. Halas hlasů venku přehlušil nyní modlitby knězovy. Mladík se přiblížil k Marii.

3.

O mnoho let později, když návštěvník projížděl Ferradou, doprovázen pamětníkem starých dob v této zemi kakaa, mohl neustále slyšet při pohledu na každý dům a na každou ulici, jejíž někdejší bláto zmizelo pod kamenou dlažbou:

„Tady bývaly nejhorší bandy lotrů a vrahů. Ve Ferradě vyteklo něco krve od těch dob, co se začalo pěstovat kakao.“

Městečko Ferrada stálo pod ochranou Horaciovou. Leželo uprostřed jeho plantáží. Po léta určovalo, kde končí kraj kakaa. Když lidé začali pěstovat tuto novou kulturu v Rio de Braso, sotva tušili, že vytlačí brzo plantáže cukrové třtiny, výrobu rumu z třtiny i plan-

táže kávy, které se prostíraly všude kolem Rio de Braso, Banco da Vitória a Agua Branca, těchto tří kolonií, které tu leží podél břehů řeky Cachoeiry, jež se vlévá do moře u Ilhéu. Kakao nevytlačilo jen palírny rumu a malé plantáže cukru a kávy. Vniklo i do pralesa. Ve stopách jeho vítězného pronikání se zrodilo nejprve malé město Taboco a ještě dál za ním Ferrada, když lidé Horaciovi porazili les na levém břehu řeky.

Po nějakou dobu byla Ferrada nejvzdálenější osadou od Ilhéu. Dobyvatelé nových území vycházeli z tohoto městečka. Čas od času přišli po lesních stezkách cestující z osad Itapiry a z Barra do Ria, které ležely na druhé straně lesů za hranicemi kakaové oblasti. Ferrada se stala obchodním střediskem, malým ale živým. Konec jejího neustálého růstu nastal po dobytí lesů Sequeira Grande, na jehož bývalém kraji mělo ve dvou letech vyrůst nové město Pirangí. Za dalších několik let, jak se rozrůstaly kakaové plantáže, vyvinulo se z osady Baforé, jež byla do té doby jen samotou na vedlejší cestě, nové město, které přijalo zvůčnější jméno Guarací. Ale v době dobývání nové půdy byla nejdůležitější Ferrada, mnohem důležitější, než Taboco. Měla tam vést odbočka železnice. O projektu se hodně hovořilo v hostincích a kavárnách, ale dráha do Ferrady nikdy vystavěna nebyla. Město leželo v oblasti vlivu Horaciova. Byl svrchovaným pánem celého kraje. Byl straníkem Seabrovým, jenž byl vůdcem opoziční strany, a vláda proto neschválila anglický projekt, který zamýšlel vybudovat železniční linku, jež by spojila město s hlavní tratí. Když se konečně Seabra dostal k moci a Horacio měl volnou ruku, měl větší zájem na prodloužení železniční trati do Pirangí na okraji Sequeira Grande.

Ferrada zůstala předsumutou posicí. V této počáteční době však byly její ulice plné ruchu, její obchod vzkvétal, byla sídlem filiálek velkých exportních domů v Bahii, byla křižovatkou cest obchodních zástupců. Přijížděli na koních, a karavany oslů vezly jejich zboží. Několik dní je bylo vždy vidět v městě v jejich bílých oděvech, lišících se nápadně od hnědých oděvů obyvatel. Obchodní zástupci se dvořili mladým dívkám na vdávání, zatančili si, když byl

bál, pili vlažné pivo v restauracích, hlučně si stěžovali že není dost ledu, a dělali dobré obchody. Když se později vrátili do Bahie, vyprávěli v kavárnách neuvěřitelné příběhy o tomto městě dobrodruhů a zabijců z povolání, kde není slušný hotel, kde jsou ulice dlážděny blátem a kde chodí lidé bosí, ale kapsy mají plné peněz.

„Nikde není tolik pětisetmilreisových bankovek, jako ve Ferradě,“ říkali.

Byla to tehdy největší bankovka. O menší bankovky byla ve Ferradě nouze, a drobných nebylo vůbec. Obchodní cestující vyprávěli i jiné historky:

„Když přijдете do Ferrady, Chico Martins, který je majitelem hotelu, vám dá cukr do postele, kde budete spát.“

Kdo poslouchal, podivil se:

„Cukr, proč?“

„Aby přilákal mravence. Mravenci žerou štenice...“

Neštovice a tyfus se vyskytovaly v městě v nepravděpodobných epidemiích. Nejlepší dům Ferrady nebyl v městě, byla to nemocnice, skrytá v lese. Byla útočištěm nakažených, karanténou pro nemocné neštovicemi. Říkalo se, že se nikdo odtamtud nevrátí. Nemocnici spravoval starý čemoch, který prodělal neštovice a uzdravil se. Nikdo nevstoupil do tohoto lesa. Nemocnice naháněla strach všemu obyvatelstvu.

Ferrada vyrostla kolem skladiště, které si postavil Horacio. Potřeboval ústřední budovu, do které by shromažďoval sklizeň ze svých plantáží, ležících na všech stranách. Kolem vyrostly jiné domy, brzy vznikla ulice s dvěma nebo třemi dalšími, jež ji křížovaly. První lehká děvčata a první obchodní zástupci začali přicházet do města. Arab si otevřel v městě hostinec, a z Taboca sem přišli dva holiči. V sobotu se konal trh. Horacio dal zabít po každé dva voly a prodávat maso. Ze vzdálených plantáží přijeli mulari se suchým kakaem a strávili noc ve Ferradě, hlídající svůj náklad před zloději.

O Ferradě se začalo po prvé hodně hovořit, když byl jmenován

pro nové město policejní prefekt. Představený policie v Ilhéu na naléhání Juca Badara, poslal do Ferrady policejního prefekta. Byla to urážka namířená proti Horaciovi, neboť jmenování policejního úředníka do Ferrady bylo zásahem do jeho mocenského postavení. Úřady trvaly na tom, že Ferrada je město. Nezáleží na tom, že leží na pozemcích Horaciových. Je nutno zavést v městě policejní pravomoc a udělat již jednou konec neustálým vraždám a krádežím.

Policejní prefekt přijel jednoho dne odpoledne, doprovázen třemi četníky. Tvářil se přísně a nepřátelsky. Všichni čtyři se vrátili ještě téže noci pěšky a nazí. Napřed byli nemilosrdně ztlučeni.

Vládní noviny v Ilhéu uveřejnily útok na Horacia, týkající se této události. Oposiční tisk se tázal, proč byl jmenován policejní úředník do Ferrady, proč však nebylo vládou nic podniknuto, aby byly vydlážděny ulice a postaveny lampy v temných koutech. Všechno, co prospívá obyvatelstvu Ferrady, bylo provedeno plukovníkem Horaciem Silveirou. Jestliže se vláda chce vměšovat do místních záležitostí, proč tak neučiní raději nějakým dílem obecně prospěšným. Ferrada žije v míru a pokoji a nepotřebuje policejního úředníka. Avšak potřebuje dlažbu, osvětlení a kanalisaci.

Návrhy oposičního tisku, za kterým stál Horacio, nebyly vyslechnuty. Policejní představený v Ilhéu na stále naléhání Jucovo jmenoval nového prefekta. Tentokrát to byl muž osvědčené pověsti, Vicente Garangau, který byl dlouhá léta jedním ze zabijců Badarových. Nastoupil s dvanáctičlenou posádkou a sliboval, že ukáže, co umí. Hned druhého dne zatkl Horaciova dělníka, který ztropil výtržnost v noci u děvčat. Horacio k němu poslal se vzkazem, aby vězně pustil na svobodu. Vicente odpověděl, aby si Horacio sám pro něj přišel. Horacio se dostavil, muž byl propuštěn, a Vicente Garangau byl zabit na cestě do Macaca, když hledal útočiště na plantáži Maneca Dantase. Sedřeli mu kůži s prsou, uřízli uši a poslali je jako výstrahu policejnímu náčelníkovi do Ilhéu. Od onoho dne nebyl už nikdy jmenován policejní úředník do Ferrady z prostého důvodu, že Juca Badaró nenašel člověka, který by byl chtěl toto místo.

Horacio dal postavit ve Ferradě kapli a požádal o kněze. Otec Bento se podobal spíš dobyvateli území než služebníku Božímu. Jeho jediná vášň byla klášterní škola pro dívky, zřízená v Ilhéu s velikými obtížemi. Všechny peníze, které mohl získat, posílal zbožným sestřám na podporu tohoto ústavu. V městě ho proto neměli rádi. Obyvatelé si přáli, aby více pozornosti věnoval Ferradě. Měl se spíše podle jejich mínění starat o to, aby ve Ferradě byl postaven krásnější kostel než v Tabocu, který by nahradil kapli. Avšak Otec Bento myslil jen na dívčí školu v Ilhéu, nádhernou stavbu na návrší Conquista. Byl to jeho sen, a s velkou námahou přemluvil arcibiskupa v Bahii, aby sem poslal zbožné sestry. Přijal místo kaplana ve Ferradě jen proto, aby tady získal co nejvíc peněz. Pohoršovala ho lhostejnost plukovníků k otázce výchovy jejich dcer. Dbali o školení synů, posílali je studovat medicínu, práva nebo na techniku. Tato tři povolání nahradila dřívější aristokratickou společnost, ale na dcery nemysleli. Stačilo, když znaly číst, psát a trochu šít a vyšívat.

Ferrada neodpouštěla Otcí Bentovi jeho nezáměr o město. Začaly se o něm šeptat pověsti. Jedna z nich tvrdila, že spí se svou kuchářkou, mladou mulatkou, která přišla z plantáže Horaciovy. Narodilo se jí dítě. Všichni sice věděli, že otcem je Virgulino, který pracoval u Araba, ale tvrdilo se, že dítě je Bentovo. Otec Bento věděl o těchto pověstech, ale potřásal nad nimi lhostejně rameny: jediné, co chtěl, byly peníze pro jeho školu. Skrytě opovrhoval všemi svými farníky. Pokládal je za ztracené, za bandu vrahů, lupičů, lidí, kteří neznají zákon Boží ani pozemský. Zaslouží si dávno peklo. Říkal to bez ostychu v nedělních kázáních před několika věrnými, kteří chodili do kostela.

Stejně mínění jako Otec Bento měli všichni kněží v ostatních krajích kaka. Slovo Ferrada znamenalo smrt a vraždu. Katolické náboženství, jak je představoval Otec Bento, nezískalo si přízeň obyvatelstva, zato spiritismus ve Ferradě kvetl. Věřící se shromažďovali v domě Eufrosiny, která začínala být pověstným me-
diem. Poslouchali u ní hlasy zemřelých příbuzných a přátel. Eufro-

sina seděla při seancích v křesle a mumlala nesrozumitelná slova tak dlouho, až některý účastník poznal známý hlas svého příbuzného. Vyprávělo se, že duchové, které Eufrosina vyvolávala, a zvlášť duch Inda, který byl jejím vůdcem, předpovídali pohromu, která postihne kraj pro Sequeiro Grande. Věštby měly úspěch. Nikdo ve Ferradě nepožíval takové úcty, jakou lidé prokazovali hubené mšence Eufrosině, když kráčela blátivými ulicemi Ferrady.

Když si získala pověst spiritistickými seancemi, začala Eufrosina uzdravovat nemocné a mnohokrát měla úspěch. Tím zasáhla do výhradní sféry doktora Jessé Freitase, který byl lékařem v Tabocu. Přicházel pravidelně jednou týdně za svými nemocnými do Ferrady a byl tady mimořádným hostem po každé noční přestřelce. Eufrosina mu přetahovala nemocné, a držel tedy s Otcem Bentem proti ní. Lidé s horečkou chodili teď k mediu místo k doktorovi. Otec Bento o tom promluvil s Horaciem, ale plukovník v tom neviděl nic důležitého. Říkalo se, že právě pro jeho netečnost v této věci vymyslel si Bento spiritistický příběh o Horaciovi. Kněz dovedl mít jedovatý jazyk, jak se říkalo ve Ferradě. Jisto však je, že se příběh rozšířil až po této rozmluvě. Vyprávěl o seanci u Eufrosiny, kde byl volán duch Mudinha Almeidy. Mudinho byl jeden z prvních dobyvatelů v kraji kaka. Byl nejhorší ze všech, a pověst o jeho krutostech přežila o mnoho let jeho smrt.

Eufrosina prý soustředila všechnu sílu na přivolání jeho ducha, který stále nechtěl přijít. Byl s ním hrozný zápas, a medium se třásko a zmítalo. Konečně po déle než hodinovém úsilí, když byli všichni účastníci již vyčerpáni soustředěním, Mudinho da Almeida se objevil. Byl velmi unaven a měl velmi naspěch: Ať mu řeknou rychle co chtějí, musí se hned vrátit. Medium se zeptalo mírným hlasem:

„Proč spěcháš, bratře?“

„Máme teď v pekle spoustu práce. Všichni máme co dělat...“ odpověděl duch chraptivým hlasem. Starší účastníci v něm poznali drsný hlas Mudinhův.

„Ale čím jste tak zaměstnáni?“ zeptala se Eufrosina, vyjadřující otázku všech přítomných.

„Skládáme ohromnou hromadu dříví. Pracujeme celý den. Všichni jsou zapřaženi, hříšníci i ďáblové.“

„A proč tolik dříví, bratře?“

„Připravujeme hranici pro Horacia, až k nám přijde.“

Příběh se vyprávěl po celé Ferradě, državě Horaciově a útulku banditů. Odtud odcházeli lidé dobývat prales, primitivní, divoké hloučky, které nemyslíly na nic, než na peníze. Každým dnem přicházeli noví a noví, dychtiví rychle zbohatnout. Z Ferrady vycházely nové silnice a křižovaly širý, nový kraj. Z Ferrady vyšli muži Horaciovi, aby dobyli Sequeira Grande, právě onoho dne, kdy se po celém městě šeptaly novinky, které přinesli tři muži s mrtvým starcem. Juca Badaró projel ulicemi směrem k Tabocu. Touto cestou už se nemohl vrátit. Musel jet oklikou, aby se dostal domů. V době mezi východem slunce a polednem změnila se Ferrada ve válečný tábor. Horaciovi zabijáci přijeli střežit skladiště. V hospodách se vypilo tolik rumu jako ve svátek. K večeru přijel Horacio.

S Horaciem přijel průvod dvaceti koní a karavana oslů, aby odvezli zavazadla. Jejich cílem bylo Taboco, odkud měla příštího dne odjet Ester železnicí do Ilhéu. Jela na koni po starém způsobu. Její sedlo mělo stříbrné třmeny. V ruce držela bičik, jehož rukojeť byla také ze stříbra. Vedle ní klusal Virgilio na šedém grošovaném koni. Za nimi po boku Horaciově jel jejich přítel Braz se zachmuřenou zjizvenou tváří, vlastník plantáže na kraji lesa, kterého se báli v celém kraji. Jeho zavalité tělo těžce spočívalo ve třmenech. Jeho ruce, držící uzdu, upíraly se o pušku, jež ležela na sedle před ním. Průvod uzavírali Horaciovi lidé z plantáže a mulaři, všichni s puškami na ramenou a s revolvery za pasem, a za nimi jako poslední jel Maneca Dantas.

Maneca neměl úspěch ve vyjednávání s plukovníkem Teodorem Martinsem, vlastníkem plantáží Baraunas. Zůstal při Badarech.

Jeli v sevřené skupině, a za nimi se zvedal mrak růžového prachu. Kdo viděl jejich spořádaný rychlý pohyb po silnici a slyšel křik mulařů, mohl myslit, že do Ferrady vjíždí vojenský oddíl. Vjeli do města klusem. Když se octli v ulicích, Horacio předjel

do čela průvodu. Zastavil prudce koně před hostincem Araba Farhota, kde chtěli strávit noc. Kůň se vzepjal, zvedl se s jezdcem v sedle a zůstal s ním stát okamžik ve vzduchu. Byli v té chvíli jako jezdecká socha válečníka. Průvodci a mulaři se rozptýlili po městě, které prožívalo horečné vzrušení. Té noci málo lidí ve Ferradě klidně spalo. Město bylo jako noční tábor před ranní bitvou.

4.

V Tabocu se soustřeďovaly oslí karavany z celého kraje. Mulaři vodili průvody zvířat blátivými ulicemi, práskali dlouhými biči o zem a křičeli na zvířata jmény, aby jim neuhýbala do postranních uliček a na nové cesty.

„Diamante, Dianho, půjdeš rovně, u všech čertů...“

Každou karavanu vedla oslice, matka stáda, která znala cestu. Na hrudi byla bohatě ozdobená rolničkami a zvonivým kováním. Plukovníci si dávali záležet na krásné výstroji oslích matek, neboť svědčila o jejich bohatství a moci.

Křik mulařů se ozýval městem dnem i nocí ze všech ulic i uliček. Dlouhé biče práskaly vzduchem, a pravidelné řady oslů se brodily blátem nebo prachem cesty. Ze vrat domů volali lidé na mulaře, ukazující na oslici vpředu, nejstarší žert, jež vznikl v městě oslích karavan:

„Hej, jak se vyspala paní mulařová?“

Pravidelně byla přiváděna do Taboca bučící stáda volů z kraje. Byli prodáni na jatka, nebo hnáni dál až do Ilhéu. Cowboyové sestoupili se zpěných rychlých koníků a vmísili se mezi mulaře. Naplnili hostince a domy lehkých děvčat. Někdy projel městem jezdec s revolvery za pasem, a děti, hrající si uprostřed cesty, utíkaly se schovat. Prach ulice byl mnohokrát za den zvířen vozy, které odvážely nebo přivázely kakao, aby je uložily ve velkých skladištích. Tak vypadal každodenní život v Tabocu.

Město nemělo z počátku jméno. Byla to jen skupina domů na břehu řeky. Když se domy rozrostly do řad a vznikly nepravidelné ulice podle cest, jimiž se ubíraly oslí karavany s kakaem, dostalo jméno Taboco. Když byla k němu vystavěna odbočka dráhy z Ilhéu, začaly se stavět nové domy. Nebyly to již stavby lehké konstrukce jako ve Ferradě a v Palestině, s prkennými okny, nenatřené, vystavěné narychlo, spíše jen jako prozatímní přístřeší, než jako trvalé obydlí. Domy v Tabocu byly z cihel a z kamene, měly červené taškové střechy, skleněná okna, a část hlavní ulice byla vydlážděna. V ostatních uličkách však zůstávaly dolíky za dešťů plné bláta, vyšlapané průvody oslů, které z celého okolí přinášely pytle cenné úrody kakaa, jež se uskladňovalo v četných skladištích. Několik exportních domů bahijských mělo své odbočky v Tabocu, kam přicházelo kakao přímo z plantáže. Nebyla tu sice odbočka Brazilské banky, ale aspoň její zástupce, aby plukovníci nemuseli se svými penězi až do Ilhéu. Uprostřed velkého travnatého prostranství stál kostel Svatého Josefa, patrona kraje. Naproti kostelu, v dvoupatrovém domě, který byl pýchou města, bylo sídlo zednářské lože. Jejimi členy byla většina plantážníků. Vydržovala školu a pořádala plesy.

Domy vyrůstaly i na druhé straně řeky. Pomýšlelo se na stavbu mostu, který by spojil obě části města. Obyvatelé Taboca toužili po tom, aby jejich osada byla úředně prohlášena za město, aby v něm sídlil vládní úředník, soudce, prokurátor a policejní prefekt. Bylo navrženo i jméno pro nové město: Itabuna, jež znamená v jazyce Indiánů Guarani Černá skála. Mělo připomínat velkou skálu uprostřed řeky, kam chodily ženy prát prádlo. Poněvadž Taboco leželo v kraji, kde měl Horacio svrchovaný politický vliv a moc, zůstala vláda hluchá k přání obyvatelstva. Badarové tvrdili, že je politickým plánem Horaciovým ovládnout i celou tuto oblast. Taboco bylo dál jen jakýmsi předměstím Ilhéu. Přesto obyvatelé označovali rádi své město, zvláště v dopisech, když nadepisovali datum, názvem Itabuna. Když se někdo v Ilhéu zeptal člověka z Taboca odkud je, odpovídal hrdě: „Jsem z města Itabuny.“

Ve skutečnosti byl v Tabocu policejní úředník, který měl být představitelem veřejné moci v městě, ale byl jím jen podle jména. Všechnu moc měl Horacio. Tento policejní důstojník, dřívější poddůstojník řádného vojska, byl malý hubený člověk, ale byl dostatečně chytrý, aby si dovedl zachovat své místo i přes hrozby najatých vrahů Horaciových. Byl to obratný muž a dbal na to, aby neuplatňoval svou pravomoc přes určitou mez, přiměřenou daným podmínkám. Nestaral se o obvyklé bitky mezi lidmi jednotlivých plukovníků, zejména když při nich neteklo mnoho krve a nebyl nikdo zabit. Horacio se s ním spřátelil a nejednou ho chránil proti vlastním lidem. Kdykoli přijel do Taboca, vyhledal ho Esmeraldo, a strávili spolu hodinku v živém hovoru. Vždycky nakonec pobízel plukovníka k smíru s Badary. Horacio se smál svým suchým smíchem a klepal mu dobromyslně na rameno:

„Jsi dobrý chlap, Esmeraldo. Jen tomu nerozumím, proč se pořád staráš o ty Badary. Ale kdybys někdy potřeboval přítele, ke mně můžeš vždycky přijít.“

Esmeraldo měl k Sinhovi Badarovi úctu, která pocházela už z dřívějších dob, kdy spolu se Sinhem pronikali do nitra pralesů kakaové země. Říkalo se, že Sinhovi zůstávají lidé věrni, a kdo pro něj někdy pracoval, neopouští ho. Nezrazuje své přátele jako Horacio.

Kdo byl v Tabocu přítelem nebo politickým přívržencem Horaciovým, byl zároveň nepřítelem Badarů a jejich lidí. O volbách byly hádky a bitky, střílelo se a lidé umírali. Horacio měl vždycky většinu hlasů, ale nikdy volby nevyhrál, poněvadž hlasovací lístky byly zfalšovány v Ilhéu. Ve volbách v Tabocu hlasovali živí i mrtví. Většina živých hlasovala pod hrozbami Horaciových banditů. Ve dnech voleb bylo město plné ozbrojených mužů, vydržovaných politickými soupeři. Střežili obydlí místních politických veličin, doktora Jessé, stálého kandidáta Horaciova, Leopolda Azeveda, kandidáta volební strany, doktora Pedra Motta a nejnověji i dům doktora Virgilia, nového advokáta.

Každá politická strana měla také svou lékárnu. Žádný nemocný,

který hlasoval pro Badary, nešel k doktorovi Jessé, nýbrž k doktorovi Pedrovi. Oba lékaři udržovali navzájem přátelský poměr, ale říkali o sobě za zády, co nejhoršího dovedli. Doktor Pedro tvrdil, že doktor Jessé zanedbává své nemocné, a že se stará víc o politiku a svou kakaovou plantáž. Doktor Jessé tvrdil, a obyvatelstvo se s ním v tom shodovalo, že doktor Pedro se chová neslušně k ženám, a že každý manžel nebo otec si má rozmyslit, než k němu pošle ženu nebo dceru. Každá strana měla v Tabocu také zubního technika. Město bylo rozděleno na dva tábory, které se navzájem prudce napadaly v novinách vydávaných v Ilhéu. Horacio objednal tiskařský stroj, aby vydával v Tabocu týdeník, jehož redaktorem měl být doktor Virgilio.

Advokátů bylo v Tabocu několik. Všichni byli živi z pověstného zabavování půdy malých pěstitelů. Tato právnická lest měla v Tabocu širší půdu, než v Ilhéu. Lidé, kteří po léta měli plantáže, pozbyli jich tímto zvláštním právním způsobem přes noc. Žádný plukovník nejednal dřív, dokud se neporadil s advokátem, aby se ujistil, že se zabavení podaří.

Jen jednou se podařil opačný úskok černochovi Claudionorovi, který obdělával menší kakaovou plantáž. Černoch se rázem proslavil nejen v městě, ale psalo se o něm i v novinách v Bahii. Obětí jeho lsti se stal plukovník Misael, jehož jmění bylo obrovské. Sklízel ročně tisíce liber kakaa, byl zároveň bankéřem v Ilhéu a akcionářem železniční a přístavní společnosti. Měl moc, která něco znamenala, a kromě toho byl jeho syn advokátem. Přesto Claudionor nad ním zvítězil. Černoch vymyslel úskok na své malé plantáži, a doktor Rui mu pomohl úspěšně jej ukončit.

Claudionor přišel jednoho dne k plukovníkovi Misaelovi a vypůjčil si od něho sedmdesát tisíc milreisů, aby si mohl přikoupit další plantáž. Misael mu je půjčil na krátkou lhůtu šesti měsíců. Domníval se, že se zmocní jeho plantáže, až černoch nebude moci zaplatit. Claudionor neuměl psát a podepsal se znamením kříže. Na zpáteční cestě se zastavil v Tabocu a najal si učitele, jenž ho naučil číst a psát. Po šesti měsících, když směnka byla splatná, popřel

Claudionor dluh. Tvrdil, že si nikdy nic od Misaela nevpůjčil, a že ho chce plukovník podvést. Jeho advokát, doktor Rui, nabízel jako hlavní důkaz, že Claudionor dovede dokonale číst a podepsat své jméno. Plukovník Misael ztratil svých sedmdesát tisíc. Claudionor si přikoupil pozemky a věnoval velký dar kostelu Svatého Josefa.

Nedalo se přesně říci, kolik advokátů provozuje praxi v Tabocu. Šest či sedm jich v místě bydlelo, ale advokáti z Ilhéu pracovali také v Tabocu a naopak advokáti z Taboca měli klientelu v Ilhéu. Cesta vlakem trvala jen tři a půl hodiny. Jednoho dne se zkrátí na pouhých čtyřicet pět minut.

Tak žilo Taboco se svými advokáty, se svými intrikami, s církevními svátky a zednářskými slavnostmi život maloměsta bez jména a snilo o tom, že se jednou bude nazývat Itabuna. Nezřídká se krev zabitých mísila s blátem v ulicích, a ráno ji pomalým krokem zašlapali oslí. Mnohokrát doktor Jessé, který přispěchal se svou lékařskou brašnou, nemohl ani najít ránu, jak bylo tělo oběti pokryto blátem. Přesto se pověst Taboca šířila po okolí až do nejzazších koutů země. Jeden list v Bahii je nazval dokonce střediskem civilizace a pokroku.

5.

Margot ukázala rukou z otevřeného okna na ulici, zahrnujíc svým gestem celé město Taboco.

„Je to hřbitov . . . raději se dát pochovat, než tady žít.“

Virgilio ji přitáhl k sobě. Zatvářila se jako vzdorovité dítě a sedla si mu na kolena.

„Ty jsi zlé, nerozumné děvčátko.“

Rozhněvána zase hned vstala.

„To říkáš vždycky . . . Já jsem vždycky vinna. Ty jsi věděl napřed, do jakého města jdeš. Pamatuji se, jak ti Juvenal říkal, že

v Riu bys udělal kariéru. Nevím, proč jsi dal přednost tomuhle hnízdu . . .“

Virgilio již otvíral ústa, aby jí odpověděl, ale zarazil se, pokládaje každou snahu za zbytečnou. Před měsícem byl by si dal hodně práce, aby Margot vysvětlil, že v Tabocu je jeho budoucnost. Jestli oposice zvítězí ve volbách, a všechno nasvědčuje, že ano, bude kandidátem do sněmovny za tento kraj, jenž je nejbohatším v celém státě. Pokoušel by se jí vysvětlit, že cesta přes kakaovou plantáž do Ria de Janeira je pro něj kratší a rychlejší než cesta parníkem po oceáně. Taboco je země zlata. Za několik měsíců tady vydělá víc, než za kolik let praxe v hlavním městě. Vysvětloval jí to ostatně už mnohokrát. Ale Margot se stýskalo po zábavách, po kavárnách a divadlech Bahie. Chápal do jisté míry, že mu přináší oběť. Jejich poměr začal, když byl ve čtvrtém roce studií v hlavním městě. Poznání ji při tanci a několikrát byl potom u ní. Brzo se do něho zamilovala. Když potom chtěl odejít s university, poněvadž mu zemřel otec, který zanechal jmění rodiny v beznadějném stavu, nabídla mu všechno, co měla, i svůj každodenní výdělek. Byl tím hluboce dojat, a když mu politický předák oposice nabídl místo v kanceláři strany a v redakci denníku, udržoval dál tento poměr, a Margot se stala jen jeho milenkou. Platil jí pokoj v hotelu, spal u ní každou noc a chodil s ní i do divadla. Jenom na veřejnosti se s ní neukazoval, aby pohoršení nepokazilo jeho kariéru. Ale do pokojíku k Margot přicházel i jeho přítel Juvenal a druhové ze studií. Připravovali se na zkoušky, a Virgilio si u Margot napsal i svou promoční řeč.

Když se Virgilio rozhodl po poradě u vůdce opoziční strany, že přijme místo advokáta v Tabocu, přemlouval celé hodiny Margot, aby šla s ním. Odmítala, nechtěla se vzdát požitků a rušného života v Bahii. Myslívala si, že Virgilio po promoci půjde do Ria de Janeira. To bývalo i plánem Virgiliovým, dokud ještě studoval. Ale vůdci strany se podařilo ho přesvědčit, že lépe prospěje své kariéře, když stráví několik let v nové zemi kakaa. Odešel, třebaže Margot hrozila, že ho opustí. Strávili spolu bolestnou poslední noc v Americkém hotelu. Plakala, objímala ho a obviňovala, že se jí chce

zbavit. Virgilio říkal, že ona opouští jeho, a že ho nemá ráda. Margot měla strach:

„Odjedeš, oženíš se tam s nějakou bohatou holkou a mne tam necháš někde sedět. Nepojedu, ne, nepojedu s tebou!“

„Nemáš mě ráda. Kdybys měla, jela bys se mnou.“

Milovali se mezi jednotlivými výbuchy výčitek a záchvaty úzkosti a strachu všemi způsoby, které láska zná, aby měli jeden na druhého nejkrásnější vzpomínku. Mysleli, že tato noc je skutečně jejich poslední.

Virgilio odjel sám, ale za několik týdnů přijela znenadání Margot do Ilhéu. Vzbudila v městě pohoršení svými toaletami, které byly posledním výstřelkem módy, svými klobouky se širokými střechami a svou nalíčenou tváří. Tu noc, kdy přišla, jako by se celé město vzneslo na vlnách vzdechů lásky. Pak šla s Virgilem do Taboca a snažela život v městečku z počátku klidně. Zdálo se, že zapomněla na skvělý a veselý život v Bahii. Snažila se dokázat, že se přizpůsobila. Hleděla být Virgiliovi dobrou hospodyní, starala se o jeho šaty a dohlížela na přípravu jídel v kuchyni. Byla klidná a oddaná, odřekla se přehnané elegance, začala nosit vlasy spuštěné na ramena a nestěžovala si ani slovem, že není v městě kadeřník, který by jí upravil složitý nádherný účes, jaký nosila dřív.

Nežili pohromadě, aby nepobuřovali místní obyvatelstvo, neboť Virgilio byl přední politickou osobností a musel dbát na svou pověst. Margot bydlela v malém hezkém domě spolu s děvčetem, které si vydržoval obchodník z města. Virgilio u ní trávil většinu dne. Někdy v nutných případech tady přijímal i klienty. Jedl u Margot, spal a psal své obhajovací řeči, když měl jet k soudu do Ilhéu.

Zdálo se, že je Margot šťastná. Její výstřední modní oděvy visely zapomenuty ve skříňkách. Nemluvila už o Bahii. Ale zvolna se jí zmocňovala nuda, když si uvědomovala, že bude muset zůstat v Tabocu déle, než si myslela. K tomu ji Virgilio nechtěl ani brát s sebou za svých častých cest do Ilhéu, aby se vyhnul zlomyslným pověstem. Když jela také, musela použít jiného vlaku, a v městě se jen málo vídali. Horší však bylo to, že ho nejednou spatřila v živém

rozhovoru s mladými dívkami, dcerami bohatých plantážníků. V takových dnech bylo pak po celém domě slyšet její křik. Neuklidnilo ji, když jí Virgilio říkal, že je to nutné pro jeho kariéru. Vznikla vždycky prudká hádka, v které Margot Virgiliovi hlučně připomínala, co pro něj obětuje, když žije v této poušti, zatím co by si bez něho mohla krásně žít v Bahii. Některý obchodník nebo politik by byl hodně šťastný, kdyby jí mohl koupit třeba celý dům. Bylo jich dost, kdo o ni stáli, ale ona všechno opustila a běžela za ním. Nemohla udělat větší hloupost.

„Cléo mi dobře radil, abych sem nechodila. Věděl, co tady budu mít . . .“

Tyto hádky končily vždycky lahví šampaňského, nesčitelnými polibky a nocí plnou prudké lásky. Ale Margot stále víc toužila po veselém životě v Bahii, zvláště když nyní bylo jisté, že Virgilio odtud neodejde. Doby klidu mezi jednotlivými výbuchy byly stále kratší. Hádky nyní vznikaly každý druhý nebo třetí den, když si Margot stěžovala, že tady nemá ani švadlenu, a naříkala na jiné nedostatky, že ztrácí vlasy, že tady tloustne, že už ani nedovede tančit. Netančila už tak dávno.

Jednoho večera, když jí Virgilio oznámil, že chce jet do Ilhéu na dva nebo tři týdny, stal se spor vážnější. Nejprve byla Margot ráda, když slyšela o Ilhéu. Ať se říká cokoli, Ilhéus je přece jen město. Margot tam může tančit v Nhozinhově kabaretu a najde pár žen, s kterými si může aspoň promluvit. Nejsou jako ty puťky v Tabocu, které sem většinou přišly přímo z plantáže, kde je napřed plukovník nebo dozorce připravil o poctivost. Když je milenec nechal, šly do města. Také děvče, které s ní bydlelo, milenkou obchodníka, byla míšenka, která neuměla ani číst. Má hezkou tvář, ale směje se jako husa. Napřed sáhl na tento kvítek syn plantážníka. Pak šla do Taboca, a obchodník si ji přivedl ze špinavé ulice Poco, kde takových bylo víc. Děvčata v Ilhéu byla v Bahii, Recife, dokonce i v Riu. S těmi se dá mluvit o šatech a módě. Proto se Margot zaradovala, když se Virgilio zmínil o cestě do Ilhéu. Běžela k němu, objala ho kolem krku a bouřlivě líbala:

„To je hezké, to je hezké!“

Ale její radost trvala velmi krátce. Řekl jí, že ji nemůže vzít s sebou. Dřív než jí mohl něco vysvětlit, rozvzlykala se.

„Stydíš se za mne,“ plakala. „Nebo máš jinou v Ilhéu. Ty bys byl schopen si najít nějakou sprostou holku. Ale řeknu ti jedno: vyškrábu jí oči, udělám ti takový skandál, že o tom bude mluvit celé město. Ještě nevíš, co dovedu, když dostanu zlost.“

Virgilio počkal, až se vymluví. Když se její pláč a vzlyky utišily, začal jí vysvětlovat tak něžně, jak dovedl, proč ji nemůže vzít s sebou. Má tam vážnou práci, neměl by čas se o ni starat. Jistě ví o ošklivém sporu mezi Horaciem a Badary o les Sequeiro Grande? Margot přikývla, ví o tom. Ale neví, proč by to mělo být důvodem, aby zůstala v Tabocu. Jestli nebude mít čas, aby se jí věnoval, nebude jí to vadit. Nebude přece pracovat celou noc, bude si s ní moci jít aspoň někdy zatančit.

Virgilio hledal nové důvody. Cítil, že má pravdu. Nedůvěra v jejím hlase byla oprávněná, i její neurčité obvinění, že je tu jiná žena. Dívala se na něho zpola rozhněvána, zpola se strachem. Neměl tolik práce pro Horacia, aby ji nemohl vzít s sebou. Bylo to proto, že myslel v té době na Ester. Stále slyšel, dnem i nocí, její tichý výkřik o pomoc, který zazněl z jejich úst, když stál Horacio na verandě:

„Odveďte mne odtud . . . daleko odtud . . .“

Virgilio věděl, že se Margot brzy něco doslechne, půjde-li s ním do Ilhéu, a bude pak s ní mít peklo. Byla schopna udělat skandál, do kterého by byla zatažena Ester. Nedovedl si představit Margot a Ester pohromadě. První byla pošetilá mladistvá zápletká z dob studií. Ester znamenala lásku, kterou našel ztracenou v lesích, lásku, jež byla jako úsvit nového dne, silnější než všechno co znal. Nechtěl, aby Margot jela s ním. Byl rozhodnut. Ale nechtěl ji ranit. Nedovedl ublížit ženě. Hledal zoufale důvod, který by na ni platil. Domníval se, že ji přesvědčí, když jí řekne, že ji nechce nechat v Ilhéu celý den samotnou, poněvadž žárí. Dům staré Machadany, kam Margot nejraději chodí, když je v Ilhéu, je podnik, kam do-

cházejí za děvčaty všichni nejbohatší plukovníci. Ano, žárlí na ni. Řekl to tak přesvědčivým tónem, jakého byl schopen. Margot se konečně usmála mezi slzami. Cítil, že vyhrál. Doufal, že tím je všechno skončeno, neboť si mu přišla sednout na kolena.

„Tak ty žárlíš na svého miláčka? Ale proč, prosím tě. Vždyť víš, že ani za mák nedbám na to, co mi někdo tady nabízí. Jestli jsem se tady zahrabala, tak je to jen pro tebe. Proč bych tě podváděla?“

Objala ho silně a prosila:

„Vezmi svou milenkou s sebou, můj miláčku. Přisáhám ti, že se nikam nehnu, jen když půjdeš ty se mnou. Nevyjdu ven, ani s nikým nepromluví. Když nebudeš mít čas, zůstanu celý den zavřená v pokoji . . .“

Virgilio cítil, že ustupuje. Rozhodl se pro jinou taktiku.

„Nevím, co je tak hrozného v Tabocu, že tady nemůžeš být deset dní beze mne. Je to proto, že tě někdo táhne do Ilhéu . . .“

To byl okamžik, kdy Margot vstala, a ukázala rukou na ulici:

„Je to hřbitov.“

Pak začala znovu litovat omylu, kterého se oba dopustili, když mu obětovala svůj život a on jí svou kariéru. Virgilio se pokoušel znovu vysvětlovat, ale viděl, že je to marné, že ho k Margot už nic nepoutá. Co poznal Ester, neměl oči pro jinou ženu. V noci s Margot nebyl už milencem jako dřív, planoucím a dychtícím po jejím těle. Byl lhostejný k jejím půvabům, k jejím mladistvým nádrům, k nesčetným hříčkám, kterými dovedla oblažít hodiny lásky. Jeho srdce hořelo touhou, avšak touhou po Ester. Chtěl ji mít, chtěl jen ji, chtěl pro sebe její myšlenky, její tělo, srdce, všechno. Seděl s otevřenými ústy, jako by chtěl už něco říci. Margot čekala, ale když mlčel a mávl jen rukou, jako by chtěl říci, že všechno vysvětlování je marné, pokračovala ve svých výčitkách:

„Zacházíš se mnou jako s otrokyní. Vzpomeneš si, že pojedíš do Ilhéu a mne necháš tady. Ještě mě chceš bavit svou smyšlenkou, že žárlíš! Pitomost! Málem jsem ti uvěřila, byla jsem husa, ale už

nebudu. Už je mezi námi konec. Pojedu s prvním, kdo mi nabídne že mě vezme do Ilhéu nebo do Bahie.“

Virgilio cítil, jak se ho zmocňuje hněv.

„Pro mne, má drahá, jeď si třeba hned. Myslíš, že si pro tebe něco udělám?“

Margot se rozzuřila:

„Bože, jaký jsem byla osel . . . Muži se za mnou ženou, Juca Badaró jen čeká, až kývnu prstem, a já sedím tady tobě pro blázný. Ty myslíš jen na to, abys běžel do Ilhéu za nějakou bohatou holou, která bude dědit velké peníze, aby ses měl u ní dobře.“

Virgilio se vztyčil a oči mu blýskaly hněvem.

„Říkám ti, mlč!“

„Ne, mlčet nebudu. Je vidět, že mám pravdu. Máš chuť na nějakou nevinnou tady z venkova, abys dostal do ruky její peníze . . .“

Virgilio ji udeřil hřbetem ruky do tváře. Kapka krve jí vytryskla ze rtu. Margot se dívala na něj v úžasu. Chtěla mu vrátit políček, ale náhle se roztrásla pláčem:

„Nemáš mě už rád, nemohl bys mě bít.“

Virgilio sám byl zmaten tím, co učinil. Nedovedl pochopit, jak to mohl udělat. Měl pocit, jako by mu bláznivé ovzduší tohoto kraje vstoupilo do krve a tak ho změnilo. Nebyl už jemným člověkem, který sem přišel před několika měsíci z Bahie. Tenkrát by si byl nepomyslel, že může udeřit ženu. Podnebí země kakaa začalo i na něj, člověka z jiných, civilisovaných krajů, působit neblahým vlivem. Sklonil zahanben hlavu, styděl se sám za sebe. Díval se se studem a lítostí na svou ruku, pak přistoupil k Margot a otrl jí kapku krve s úst.

„Odpusť mi, miláčku, ztratil jsem hlavu. Mám tolik starostí, že jsem trochu předrážděný . . . K tomu mi říkáš, že mě opustíš a půjdeš s Badarem nebo s někým jiným . . . Nechtěl jsem . . .“

Margot vzlykla a Virgilio jí slíbil:

„Neplač už, vezmu tě do Ilhéu . . .“

Margot zvedla hlavu. Už se usmívala, neboť věřila, že se to všechno stalo ze žárlivosti. Cítila k němu ještě větší lásku než jindy.

Přitiskla se k němu, jako by byla malá, a přikrčila se na jeho hrudi. Potom, chvějíc se touhou, vedla ho rychle do pokoje.

6.

Majitel krejčovského salonu volal za doktorem Jessé, který kráčel po ulici:

„Doktore, doktore Jessé, pojdte k nám na malou chvílku.“

Všichni čtyři krejčí stáli ve dveřích „Pařížského salonu“, nejlepšího pánského oděvního závodu v Tabocu, jehož majitel Tónico Borges držel právě v ruce kalhoty a jehlu s nití. „Pařížský salon“ nebyl jen nejlepší krejčovský závod v městě, jak každý věděl, nýbrž zároveň hlavní středisko všech místních pověstí a pomluv. Tam se vyložila každá událost, tam věděli o všem, co se kde sběhlo a viděli každému až do talíře. Toho dne bylo v saloně napětí jako v úle, když se rozšířila zpráva, že do Ferrady přijel Horacio s celým průvodem lidí a oslů. Tónico Borges volal proto tak hlučně doktora Jessé, neboť od něho očekával vysvětlení všeho, co mu nebylo jasné.

Udýchaný doktor malé, silné postavy, klobouk posunutý do týla, brýle spadlé na nose, boty zablácené, vstoupil a ptal se, co mu chtějí. Jeden z krejčích mu podal židli.

„Odpočiňte si, doktore.“

Doktor Jessé si sedl a položil svou brašnu vedle sebe na kamennou podlahu. Jeho brašna byla v městě pověstná. Bylo v ní všechno, od chirurgického nožíku až po zralé oříšky kakaa, i injekční stříkačka i ovoce, lahvičky s léky i potvrzenky nájemníků, kteří bydleli v jeho domech. Tónico Borges, který zmizel vzhůru v dílně, objevil se zase a přinesl velký plod abacate. Nabídl jej doktorovi:

„Schoval jsem jej pro vás, doktore.“

Jessé poděkoval a schoval jej do brašny k ostatním předmětům.

Mistři krejčí se sesedli kolem doktora. Přisunuli své židle tak blízko, jak jen bylo možné, aby přitom viděli na ulici. Doktor Jessé se zeptal:

„Nuže, co je nového?“

„To byste nám vy měl říci, doktore, vy to musíte přece vědět.“

„Já, co já mám vědět?“

„O tom, co se teď povídá, že se Horacio a Badarové do sebe pustí,“ začal jeden krejčí.

„A že Juca Badaró shromažďuje lidi,“ doplnil Tónico větu.

„Tomu říkáte novinka?“ zeptal se s posměchem doktor.

„Ale o něčem jistě nevíte, doktore.“

„To jsem zvědav, co to asi je.“

„Že Juca Badaró najal inženýra, aby vyměřil rozlohu Sequeira Grande...“

„Cože, víte to jistě? Kde jste to slyšel?“

Tónico učinil tajemný posunek:

„Může se v Tabocu něco stát, abychom se to nedověděli? Když nevíme, domyslíme si.“

Avšak doktor Jessé se nespokojil: „Mluvme vážně. Kdo vám to řekl?“

Tónico snížil hlas: „Azevedo, železář. Juca si u něho v obchodě napsal telegram, kterým volal inženýra.“

„To jsem nevěděl. Musím ještě dnes poslat zprávu plukovníkovi Horaciovi.“

Krejčí se na sebe podívali. Nebyli rádi, že jejich zpráva byla vzata tak vážně.

„Povídá se,“ pokračoval Tónico, „že plukovník Horacio poslal donu Ester do Ilhéu, aby ji uchránil nebezpečí, které by jí mohlo hrozit na plantáži. Také se říká, že začne kácet les ještě tento týden. Že prý se dohodl s Firmem, Brazem, José Ribeirou a s Jardim o rozdělení lesa... Spokojí prý se polovinou a druhou polovinu přenechá jim, aby se podělili. Je to pravda, doktore?“

Lékař se pokusil vyhnout odpovědi.

„To je skutečná novinka...“

„Doktore . . .“, Tónico Borges zakouel velkýma očima, „ví se i to, že doktor Virgilio sestavil smlouvu, je to zpečetěno . . . Každý už o tom ví, je to veřejné tajemství . . .“

Doktoru nezbývalo, než aby zprávu potvrdil. Přiznal se i k tomu, že má také dostat kus lesa. Tónico Borges řekl žertem:

„Tak i vy, doktore, jste si omočil? Jestlipak jste si už koupil nový Colt 38? Nebo máte raději opakovací pistoli? Mohl bych vám jednu dobrou prodat . . .“

Doktor Jessé se také zasmál:

„Jsem starý na odvážné kousky . . .“

Všichni se smáli, neboť doktor Jessé byl znám jako největší bázlivce. Dokonce překvapovalo, že při své bázlivosti požíval úcty v krajině kakaa, neboť od Ilhéu až po Ferradu nic nemohlo víc uškodit pověsti muže, než když se ukázalo, že se bojí. Pro bázlivce nebylo tady místa, ani v městě, ani na plantáži. Jediná vlastnost, která nesměla scházet tomu, kdo chtěl v oněch pionýrských dobách žít na jih od Bahie, byla odvaha. Jak by se mohl odvážit mezi zabijáky a dobyvatele, muže bez všech ohledů, vrahy bez výčitek, člověk, který nepohrdá životem i smrtí? Muže, který by patřičně neodpověděl na urážku, který by utíkal z bitky, který by se nemohl pochlubit odvážným kouskem, nebrali by zdejší usedlíci nikdy vážně. Doktor Jessé byl jedinou výjimkou. Jako lékař v Tabocu, člen městské rady v Ilhéu, kandidát Horaciův a jeden z vedoucích opoziční strany, zachoval si jediný vážnost u obyvatel, přestože věděli, jak se bojí. Jeho zbabělost byla příslovečná. Když chtěl někdo porovnat zbabělost druhého, řekl:

„Bojí se skoro jako doktor Jessé,“ nebo „bojí se víc než doktor Jessé.“

Tato slabost doktorova byla náležitě využívána jeho politickými odpůrci. Jeho vlastní straníci věděli, že se na něho nemohou spolehnout, když mělo dojít k bitce.

Historiky o bázlivosti doktora Jessé vyprávěly se při zábavách v hostincích a v domech u děvčat. Při jedné větší bitce, podobné přestřelce mezi Horaciem a Badary, utekl doktor do takového domu

a schoval se pod lůžko. Později došlo ke známé události při politické schůzi v Ilhéu před posledními volbami do parlamentu. Jako kandidát opozice přijel z Bahie mladý hoch, syn bývalého guvernéra, který vstupoval právě do politického života. Začal svou řeč s velkým strachem, který mu vzal všechny sympatie. Vyprávěli mu o hrůzách, které jsou v tomto kraji na denním pořádku. Čekal stále, že odněkud přiletí kulka, nebo rána pěstí. Horacio poslal své lidi, aby udržovali pořádek. Obklopili podium s revolvry za opasky, připraveni na všechno. Lidé Badarovi se rozptýlili mezi publikum. Chtěli slyšet, co bude mladík mluvit, neboť měl pověst dobrého řečníka. První mluvil doktor Rui, když se jako obvykle řádně napil. Zahájil schůzi několika poznámkami, namířenými proti vládě. Pak představil doktor Jessé řečníka posuchačům. Nakonec předstoupil sám řečník. Vystoupil na malé podium zhotovené z prken, přibitých na několika bednách. Prkna praskala pod vahou řečníka. Odkášlal si, aby připoutal k sobě pozornost a v hrobovém tichu začal:

„Paní a pánové . . .“

Nedostal se dál k slovu. Mezi shromážděnými nebyla ani jedna žena. Zabuřácel smích, a kdosi vykřikl:

„Máš tady mámu?“

Jedni se bujně chechtali, druzí volali, aby bylo ticho. Řečník se pokusil ještě něco říci o špatných mravech, ale nikdo ho neslyšel. V bouři, která nastala, vytáhli lidé Badarovi revolvry a stříleli do vzduchu. Horaciovi muži odpověděli stejně. V tom okamžiku se prý mladý řečník pokusil vlézt pod podium, aby unikl hvízdajícím kulkám, ale místo pod prkny už bylo obsazeno doktorem Jessé. Doktor nejen že nechtěl udělat řečníkovi místo, nýbrž řekl mu vyčítavě:

„Jestli, pane, nechcete ztratit všechnu úctu, vraťte se na své místo. Tady se mohou schovávat jenom já, protože všichni vědí, že se bojím . . .“

Mladý muž z Bahie nechtěl rozumět. Zatím co se tlačil pod podium, rozpoutala se rvačka. To byla jediná rvačka, jak se vypra-

vuje, které se zúčastnil doktor Jessé. Svědkové, kteří viděli, co se dělo, říkali že nikdy nezažili nic směšnějšího. Doktor Jessé byl jako nevěrný manžel mezi dvěma ženami, které si chtějí vyškrabat oči.

Tonico Borges přisunul svou židli těsně k doktorovi.

„Víte kdo přijel do města dnes ráno?“

„Kdo?“

„Plukovník Teodoro . . . Říká se, že přivedl své lidi z plantáže.“

Doktor Jessé se podivil:

„Teodoro? Co ten tady chce?“

Tonico nevěděl:

„Vím jen tolik, že přivedl celou svou bandu. Nevím, co má v úmyslu. Ale je to chytrák, co říkáte, doktore?“

Druhý krejčí dodal:

„Je to odvaha přijít dnes do Taboca, kde je tolik lidí Horaciových. A řekněte, Tonico, jak odpověděl Manecovi.“

Tonico znal odpověď z paměti.

„Řekl prý mu: Můžeš vzkázat Horaciovi, že s lidmi, jako je on, nejdu do spolku. Nepotřebuju mulaře . . .“

Maneca dostal tuto odpověď, když přišel vyzvat Teodora ve jménu Horaciově ke společnému boji o Sequeiro Grande. Doktor Jessé se podivil:

„Na mou duši, vy víte všechno . . . Život tady nemá pro lidi cenu, každý jím slepě hazarduje . . .“

Jeden z krejčovských mistrů se zasmál:

„To je zdejší sport, doktore.“

Tonico by byl rád věděl, jestli Horacio vydal nějaký rozkaz pro případ, že by Teodoro přišel do Taboca.

„Nevím . . . nic nevím,“ odpověděl doktor. Sehnul se hbitě pro brašnu a rychle se zvedl, jako by si vzpomněl na něco důležitého. Ale než odešel, sdělil mu Tonico ještě jednu poslední novinku.

„Ještě jsem slyšel něco zajímavého. Doktor Virgilio prý se točí kolem dony Ester.“

Doktor Jessé se zastavil a pohlédl vážně na Tonica:

„Chcete-li radu od člověka, který žije v tomto kraji dvacet let, tak poslouchejte: Mluvte si co chcete a o kom chcete, povídejte třeba o Horaciovi, ale nikdy nemluvte o jeho ženě. Kdyby se to dověděl, nevsadil bych ani starý groš na váš život. To je má přátelská rada!“

Nato odešel, zanechav Tonica bledého strachem.

„Myslíte, že to řekne plukovníkovi?“ ptal se Tonico druhých.

Ujistili ho, že Jessé by nikdy nic podobného neudělal, že je to dobrý člověk. Tonico přesto neměl klid. Odebral se do doktorovy ordinace a prosil ho, aby o tom nikomu neříkal. Vyprávěla prý to žena, která bydlí s Margot a která slyšela, že se doktor Virgilio se svou milenkou hádá o nějakou ženu. Dohadovala se, že by to mohla být dona Ester.

„Taboco je hrozné město, doktore,“ zakončil Tonico. „Nikdo neunikne řečem. Ale ode dneška budu mít na ústech zámek. Uvidíte, že neřeknu ani slovo. Ostatně, tohle jsem řekl jen vám, doktore.“

„Buďte klidný,“ upokojil ho doktor. „Co se mne týče, nedoví se Horacio nic. Ale dobře vám radím, mlčte, jestli jste rád na světě.“

Otevřel dveře, Tonico odešel a do ordinace vstoupila žena. Lékař začal hledat v brašně naslouchátko.

V čekárně spolu pacienti živě hovořili. Žena s dítětem v náručí spatřila krejčího, vstala a šla k němu.

„Jak se vám daří, Tonico?“ ptala se s úsměvem.

„Velmi dobře, dono Zefinho, a jak vám se vede?“

Dona Zefinha ani neodpověděla na otázku, dychtivá sdělit mu co nejrychleji poslední novinku:

„Víte, že plukovník Totonho z Riacho Doce opustil rodinu a odjel s nějakou běhnou do Bahie? Všichni je viděli.“

Tonico nebyl vůbec překvapen.

„To už vím, dono Zefinho. Ale já mám novinku, kterou jste určitě ještě neslyšela.“

Dona Zefinha zahořela zvědavostí.

„A co je to, Tonico?“

Tonico Borges chvíli váhal, a dona Zefinha byla tím víc napjata.

„Rychle, řekněte mi to . . .“

Tonico se podíval kolem a pak ji odvedl na chodbu.

„Říká se, že doktor Virgilio . . .“ řekl tlumeným hlasem a zbytek jí zašeptal do ucha.

„To není možné!“ zvolala dona Zefinha. Kdo by si něco takového pomyslíl?“

„Ale jako bych vám nic neřekl,“ varoval ji Tonico. „Řekl jsem to jen vám, dono Zefinho.“

„Vždyť mě znáte, příteli Tonico. Mlčím jako hrob. Ale kdo by tohle byl řekl? Zdála se tak pořádná . . .“

Tonico Borges zmizel. Dona Zefinha se vrátila do čekárny. Rozhlédla se po přítomných, ale nebyl mezi nimi nikdo, kdo by jí stál za takovou novinku. Odložila ošetření dítěte na příští den, poznamenala, že už je pozdě, a řekla sbohem. Nemůže už déle čekat, musí ještě k zubaři. Rychle odešla, táhnouc dítě za ruku. Novinka ji páčila na jazyku. Utíkala vesele, jako by vyhrála v loterii. Spěchala do domu tří sester Aventino, tří starých pannen, které bydlely nedaleko kostela svatého Josefa.

7.

Doktor Jessé prohlížel nemocného, mechanicky mu proklepal prsa a záda, poslouchal dech a dal mu počítat do třiceti. Ale duchem byl nepřítomen, myslil na docela jiné věci. Čekárna byla přeplněná. Vždycky to bylo tak: když spěchal, nebo měl něco jiného na práci, byla čekárna plná lidí, kterým nic nescházelo a kteří chodili jen proto, aby mu zabírali čas. Řekl muži aby se oblékl, a naškrabal recept.

„Jděte s tím do lékárny U svatého Josefa. Dostanete tam lék laciněji.“ Nebyla to pravda, avšak lékárna U svatého Josefa, patřila

členu opoziční strany, zatím co lékárna „Primavera“ patřila straníkovi Badarů.

„Není to nic vážného?“

„Ne, jen pořádné nachlazení, to máte z lesa. Berte lék a bude vám zas dobře. Přijďte za čtrnáct dní.“

„Nemohu, pane doktore. Nic nevydělám, když sem jdu. Pracuji daleko odtud.“

Doktor Jessé hleděl ukončit rozhovor.

„Dobrá, přijďte, až se vám to bude hodit. Není to nic vážného.“

Muž zaplatil, a doktor ho doprovodil ke dveřím.

Vstoupil jiný muž, starý dělník z plantáže, bosý a oblečený v šatech, v nichž pracoval. Přišel pro lék pro svou ženu. „Má horečku a leží už chudák několik měsíců.“ Zatím co vypravoval nekonečnou historii, myslil doktor na to, co mu říkal krejčí. Byly to dvě nepřijemné novinky. Především, proč přišel Teodoro do Taboca? Co tady u čerta chce? Ví přece, že v Tabocu má nejistou půdu pod nohama. Ale Teodoro je smělý chlap a má rád bitky. Jestliže přišel do Taboca, jistě za tím něco špatného vězí. Musí rychle poslat zprávu Horaciovi, který je v Ilhéu. Ke všemu vlak už je pryč. Musí to nechat až na zítřek. Ale rozhodně o tom řekne ještě dnes doktorovi Virgiliovi.

Vzpomněl si na druhou novinku — na řeči o Virgiliovi a Ester. Horacio a Ester byli kmotry jednoho z četných dětí doktorových. Měl jich devět za sebou jako stupínky, každé bylo o rok mladší než předchozí. Doktor Jessé přemýšlel a vzpomínal. Ester strávila čtyři dny v Tabocu, kde čekala, až Horacio zařídí své věci, aby ji mohl doprovodit do Ilhéu. Během těchto čtyř dnů Virgilio stále doktora navštěvoval. Plukovník a Ester byli doktorovými hosty. Mladý advokát strávil spoustu času s Ester v saloně, kde hovořili a smáli se. Doktor sám musel zarazit začínající pomluvy svého služebnictva. Ale ještě další věc se přihodila: večírek u Resendeho. Resende byl obchodník, a slavilo se výročí jeho sňatku. Podávalo se víno a zákusky. Poněvadž v domě bylo piano a Resendovy dcery dovedly na ně hrát, skončilo to tancem. V Tabocu vdaná žena ne-

tancuje. I v Ilhéu, jestliže je žena velmi moderní, tančí jen s manželem. Odtud vznikly všechny pověsti. Ester tančila s doktorem Virgiliem. Doktor Jessé se pamatuje, že Virgilio požádal Horacia o dovolení. Horacio rád svolil, poněvadž byl šťasten, když se jeho žena zaskvěla. Ale lidé v městě to všechno nevěděli, a začalo se povídat. Nepříjemná věc... Velmi nepříjemná, ještě horší, než že přišel Teodor. Doktor Jessé se poškrabal na hlavě. Jestli se to doví Horacio! Bude z toho nepříjemnost... Nemocný skončil vyprávění o nesnázích své ženy a čekal mlčky, co řekne doktor. Pak se zeptal:

„Myslíte, že je to bahenní zimnice, pane doktore?“

Doktor Jessé na něj pohlédl překvapeně. Zapomněl úplně že muž je tady. Nechal ho znovu vyprávět od začátku celý příběh.

„Ano, je to bahenní zimnice,“ řekl potom.

Předepsal chinin a doporučil lékárnu U svatého Josefa. Ale v myšlenkách byl už zase u všech nesnází nynějšího života v Tabocu. Zlé jazyky se starají o donu Ester. Ale kdo v Tabocu nemá zlý jazyk? Nepříjemná věc. Kdyby člověk dal na to, co se říká, nebylo by slušné vdané ženy v celém městě. Nic neměli lidé tak rádi, jako milostné skandály nebo tragedie lásky. Aby byla míra dovršena, přišel ještě Teodoro. Co u čerta tady chce?

Doktor Jessé si oblékl plášť a šel vykonat několik návštěv u nemocných. Všude bude muset hovořit o bitvě, která se strhne o Sequeiro Grande. Všichni dychtí po posledních novinkách a poněvadž je doktor důvěrným přítelem Horaciovým, musí něco vědět...

Po návštěvách šel do školy. Je předsedou školní rady. Byl jím od počátku. Nikdy nebyl své funkce zproštěn, poněvadž by to bylo znamenalo veřejné pobouření. Postaral se o postavení nové budovy, a učitelský sbor, vesměs ženy, stály za ním. Vešel do dvora a vstoupil do budovy. Tady zapomněl na Ester i na Teodora. Zapomněl také na Sequeiro Grande. Myslil teď na slavnost stromů, která se připravuje ve škole na konec týdne. Děti, které pobíhaly po dvoře, utíkaly k němu a objímaly ho rukama kolem krátkých tlustých nohou. Poslal dvě nebo tři aby mu našly ředitelku a učitelku portu-

galštiny. Vstoupil zatím do jedné třídy. Děti vstaly při jeho příchodu. Dal jim znamení, aby si sedly. Pak zamířil ke sborovně, kde na něj čekala ředitelka a několik učitelek.

Posadil se a odložil klobouk a brašnu na stůl. Vytáhl kapesník a otřel si pot, jenž mu stékal potůčkem po tvářích.

„Program už máme hotový,“ oznámila mu ředitelka.

„Jsem velmi zvědav.“

„Nejprve se děti shromáždí tady v budově, a bude proslov.“

„Doktor Virgilio nebude moci mluvit, neboť jede zítra do Ilhéu v záležitostech plukovníka Horacia. Bude mluvit místo něho Estanislau...“

Estanislau byl učitelem na soukromé škole ve Ferradě a oficiálním řečníkem na všech slavnostech. Ať mluvil o čemkoli, vždycky se jeho řeč rozvíjela ve stejných obrazech, všichni znali z paměti jeho metafory a obrazná přirovnání. Řeči Estanislavovy byly příslovecné.

„To je velká škoda,“ litovala jedna učitelka drobné, útlé postavy, která byla cdivovatelkou Virgiliovou. „Doktor mluví tak krásně a je tak skvělý...“

Druhé se zasmály, a doktor si znovu otřel pot s čela.

„Mohu vám také nějak pomoci?“

Ředitelka mu dál popisovala průběh slavnosti:

„Tedy nejprve shromáždění ve škole. Potom proslov Estanislavův — opravila jméno na programu, z něhož četla. Pak několik recitací dětí. Nakonec společně zazpíváme Píseň stromů. Potom se děti seřadí a půjdou průvodem na náměstí před kostelem. Tam zasadí kakaovník, pan doktor Jessé Freitas nám řekne několik slov a profesorka Irena přečte báseň.“

Doktor zamával radostně rukama:

„Velmi dobré, velmi dobré.“

Otevřel brašnu a vyňal několik listů rukopisu, po délce přehnutých. To byla jeho řeč. Začal ji číst učitelkám. Každou větou rostlo jeho nadšení. Vstal, aby mohl patřičně gestikulovat rukama, četl nyní mocným, zvucným hlasem. Děti se shromáždily ve dveřích

a přes neustálé napomínání ředitelky nedovedly stát klidně. Doktor Jessé však neviděl a neslyšel. Byl uchvácen svou řečí a četl nadšeně:

Strom je Boží dar lidem, je naším zeleným bratrem, dává nám osvěžující stín, svůj vonný plod a své dřevo, které je nám tak potřebné, abychom vyrobili nábytek a tolik jiných užitečných předmětů. Z jeho kmenů byly sroubeny lodě, které objevily naši drahou brazilskou vlast. Od dětství se musíme učit milovat a ctít stromy.

„Velmi krásné, velmi krásné,“ tleskala ředitelka.

Všechny učitelky souhlasily:

„Opravdu zdařilé... Budete mít úspěch, doktore.“

Doktor Jessé se potil na celém těle. Utíral si kapesníkem obličej. Zahřměl pln radosti na děti ve dveřích, které se rozutekly. Sedl si znovu.

„Tak je to dobré, myslíte? Napsal jsem to jen narychlo dnes v noci. Nemohl jsem pořádně pracovat v těchto dnech. Byl u mne na návštěvě přítel se svou ženou a nemohl jsem se ukázat jako špatný hostitel.“

„Ale je-li pravda, co se povídá, doktore, o donu Ester jste se mnoho starat nemusel. O tu pečoval celý den doktor Virgilio,“ poznamenala jedna učitelka.

„O každém se něco povídá,“ namítla hubená učitelka. „V takové zaostalé končině, kde žijeme... Přišla z Bahie a na Taboco si tak snadno nezvykne.“

Jiná učitelka, která pocházela odtud, cítila se uražena:

„Nevím, čemu říkáte zaostalost. Jestli je u vás pokrok, když děvčata chodí venku s mladíky až do desíti hodin večer, tak je Taboco díky Bohu ještě zaostalé.“

Byla to narážka namířená proti malé učitelce, která měla milostný poměr s mladým obchodníkem z Bahie, který pracoval ve zdejší exportní odběračce. V městě vzbudilo jejich chování pohoršení. Ale malá učitelka hbitě odpověděla:

„Myslím, že mluvíte o mně. Mohu vám říci, že budu dělat, co za dobré uznám, a je mi jedno, co si někdo o tom myslí. Ať se

nikdo nemíchá do mého života. Budu venku, jak dlouho budu chtít. Nezůstanu stará panna jako vy. Nechci uschnout...“

Doktor Jessé zasáhl:

„Ticho, ticho. Na všechno se musíme dívat s rozumem. Když mladý muž navštíví mladou ženu a půjčí jí pár knížek, na tom přece ještě není nic neslušného. To by byla zaostalost.“

Všechny souhlasily. Ale hovor pokračoval. Jedna poznamenala, že mladý advokát seděl u doktora celý den a bavil se s donou Ester v saloně. Učitelka, která protestovala proti nařknutí Taboca ze zaostalosti, prohlásila, že doktor Virgilio nemá v úctě ani rodinný život zděšního města. Vydržuje si lehkou ženskou v domě ve slušné ulici, a způsob, jak se s ní po každé loučí, je skandální. Stojí před domem a objímají se před celým městem. Ostatní učitelky se zasmály poněkud vzrušeny. Sám doktor Jessé chtěl vědět více. Mravná učitelka, která bydlela vedle Margot, se rozohnila:

„Je to nestydatost, nic jiného. Budí to hřích a pohoršení, jak jsem řekla Otci Tomé. Kdo ji vidí, zhřeší, i když nechce. Zhřeší očima a ušima. Ta ženská jde až na práh oblečená v noční košili. Stojí polonahá mezi dveřmi, věší se na krk doktorovi Virgiliovi, který stojí s ní a objímá ji. Nechci říci, že jsou jako dva psi, líbá ji a ještě s ní nahlas mluví neslušnosti.“

„Co říkáte?“ chtěla vědět učitelka z Bahie, která se třásla zvědavostí a otvírala oči i uši, aby jí žádná podrobnost neunikla.

Druhá učitelka se jí nyní pomstila:

„Pozor, aby to nebylo příliš pokrokové!“

„Nedělejte hlouposti a řekněte nám to.“

„Tak na příklad: můj malý pejsku nebo má kočička moje malá holčičko. Nebo jí říká“ — snížila nyní hlas a schovala si červený obličej do dlaní, poněvadž byl přítomen muž, doktor — „ty moje nenasytná klisničko.“

„Cože?“ zvolala ředitelka růžová rozčilením.

„Jak jsem povídala, nenasytná klisničko... je to nestydatost.“

„A ve slušné ulici,“ dodala druhá.

„Ano, lidé se na to dívají. Je to pěkné divadlo...“

Doktor Jessé se tůkl do čela. Vzpomněl si:
„Divadlo! Dnes je zkouška, úplně jsem na to zapomněl. Mám právě čas, abych něco snědl a utíkal, nebo zmeškám.“

Vyběhl ze dveří, spěchal prázdnou budovou a ztichlými chodbami. Děti už byly pryč. Hlasy učitelek, hovořících o doktorovi Virgiliovi, slyšel ještě na ulici.

Doktor Jessé se rychle najedl. Sotva odpověděl ženě, která se ho ptala na zdraví jejich přítele Ribeirinha, a vyslechl co mu povídají děti, už spěchal k Laurovu domu, kde řídil zkoušku zdejších ochotníků na divadelní představení. V městě, po okolí i ve Ferradě byl již vyvěšen plakát, který oznamoval divadlo:

Sobota 10. června
Divadlo Svatého Josefa
uvede pozoruhodné drama o 4 dějstvích
UPÍŘÍ
Spolek ochotníků v Tabocu.
Velká událost! — Překvapení!

Doktor Jessé měl nač myslet: účastnil se politiky, měl rodinu, plantáž, pronajaté domy a staral se o školu. Ale ochotnické divadlo v Tabocu byla jeho velká láska. Snil o něm léta. Musel překonat mnoho překážek. Zpočátku musel vynaložit mnoho energie a vytrvalosti, aby získal pro divadlo mladé dívky, které se zdráhaly zúčastnit se veřejně divadla. Konečně se mu to podařilo, když mu pomohla dcera bohatého obchodníka z Taboca, jež se právě vrátila ze školy z Ria. Domluvila druhým dívkám, aby nebyly dětinské a šly ochotníkům pomoci. Doktor Jessé musel ovšem napřed získat svolení jejich otců, a to nebylo lehké.

„Dovolím to jen proto, že jste to vy, doktore.“

Jiní neústupně odmítli:

„Divadlo není pro slušné děvče.“

Přece se nakonec skupina utvořila a zahrála své první představení: drama učitele Estanislava, nazvané „Pád Bastilly“. Měli neobyčejný úspěch. Matky hereček hořely pýchou, a vznikl málem spor o to, která dívka hrála lépe. Doktor Jessé začal studovat druhou hru. Tentokrát ji napsal sám. Bylo to drama z národní historie o Pedrovi II. Hráli ve prospěch kostela, který ještě nebyl dostavěn. Přes nehodu dvou herců na scéně měla hra stejně velký úspěch a stala se základem trvalé existence „Spolku ochotníků v Tabocu“. Tento spolek se stal nyní pýchou města. Když šel někdo z Taboca do Ilhéu, mluvil vždy s pýchou o „spolku“, aby pohněval tamější občany, kteří měli sice krásné divadlo, ale neměli divadelní společnost. Doktor Jessé pomýšlel na to, že by jel s celou svou skupinou zahrát do Ilhéu. Věřil, že „Upíří“ budou mít velký úspěch. Hra byla rovněž jeho dílem. Rodiče se jistě dají přemluvit a dovolí svým dcerám představení v sousedním městě.

Zkoušel celé hodiny. Dával nesčetněkrát dívkám a mladým mužům opakovat jejich úlohy, až se jejich hlas náležitě rozechvěl a slova zněla dosti jemně. Jednomu tleskal, druhého opravoval, potil se na celém těle, ale byl šťastný.

Když šel sám domů ze zkoušky, znovu si vzpomněl na Sequiero Grande, na Teodora, Ester a na doktora Virgilia. Stiskl pevně v ruce brašnu, kde ležely mezi léky pečlivě složené listy jeho hry, a spěchal k advokátovi. Nenašel jej doma a šel proto dál k domu, kde bydlela Margot.

Kostelní zvon odbíjel devět hodin. Ulice byly prázdné. Členové Spolku ochotníků se vraceli domů, dcery doprovázeny matkami. V koutě si mumlal opilec, a za oknem vinárny hovořili muži o politice. Jasnější než bledé světlo petrolejových lamp byla záře měsíce.

Doktor Virgilio byl již v pyjama. Margot volala hlučně z pokoje, kdo přišel. Doktor Jessé odložil brašnu na židli v hale a zeptal se advokáta:

„Víte, že plukovník Teodoro je tady? Měl byste o tom říci příteli Horaciovi. Nikdo neví, co má v úmyslu...“

„Nudil se doma, co jiného?“

„Mám ještě jednu vážnější zprávu.“

„A co to je, doktore?“

„Říká se, že Juca Badaró poslal pro inženýra, aby si dal vyměřit Sequeiro Grande a mohl si obstarat vlastnický list.“

Virgilio se spokojeně zasmál:

„Co myslíte, doktore, že já tady dělám jako advokát? Celý les, jak stojí a leží, je už zaregistrován i s plánem jako majetek plukovníka Horacia, Braza, Dantase, vdovy Merendy, Firmā, Jarda a ...“ advokát pozvedl hlas . . . „doktora Jessé Freita. Zbývá jen, abyste přišel zítra podepsat listinu.“

Zatím co vysvětloval celé složité zabavení půdy, tvář lékařova se rozšířila v úsměvu:

„Blahopřeji, doktore . . . to je něco skvělého!“

Virgilio se skromně zasmál.

„Potřebovali jsme dva tisíce milreisů, abychom přesvědčili registrační úřad, že máme pravdu. Uvidíme, co naši přátelé teď budou chtít dělat. Už dnes by přišli pozdě . . .“

Doktor Jessé zůstal sedět mlčky. Není pochyby, byl to mistrovský kousek. Horacio předešel Badary a je teď legálně pánem Sequeira Grande. Celý les patří jemu a jeho přátelům, z toho část jemu, doktorovi Jessé. Mnul si tlusté malé ruce.

„Tomu se říká dobrá práce, doktore . . . Neviděl jsem lepšího advokáta. Blahopřeji vám ještě jednou. Ale abych raději šel a nechal vás o samotě“ — ukázal očima na pokoj, kde byla Margot. „Je už pozdě na zbytečné řeči. Dobrou noc, doktore.“

Přišel zprvu s úmyslem, že důvěrně upozorní Virgilia na pověsti, které kolují o něm a domě Ester. Chtěl mu dokonce poradit, aby se za svého pobytu v Ilhéu neukazoval příliš v Horaciově domě. V Ilhéu jsou jazyky stejně zlomyslné jako v Tabocu. Nyní neřekl nic z toho. Měl strach, že by advokáta urazil, že by ho ranil. Za nic na světě by dnes doktor Jessé nechtěl ublížit doktoru Virgiliovi, který dal tak ostrou lekci Badarům.

Virgilio ho doprovodil ke dveřím. Doktor Jessé kráčel po ulici, ale nepotkal nikoho, kdo by byl hoden takové důvěry, aby mu

sdělil tuto neobyčejnou novinu. Badarové byli přemoženi zákonnou cestou, jsou ztraceni. Co teď mohou dělat. Kráčel kolem vinárny. Nahlédl dveřmi dovnitř. Jeden z dvojice mužů, sedících u vína, se zeptal:

„Hledáte někoho, doktore?“

Ti dva si však nezasloužili, aby se dověděli tak velkou novinu. Odpověděl otázkou:

„Nevíte, kde je Tónico Borges?“

„Už šel spát,“ odpověděl jeden z mužů. „Potkal jsem ho už před delší chvílí. Šel kolem děvčátek . . .“

Doktor Jessé se zklamaně zatvářil. Musí si svou obrovskou novinu nechat až na zítřek. Utíkal dál krátkým krokem tlouštíků. Ale než došel domů, zastavil se ještě na chvíli, aby vyzvěděl, komu patří kakao, jež neslo do města na hřbetech patnáct oslů. Na prsou oslice vpředu cinkaly rolničky a mulař volal ve tmě zplna hrdla:

„Rovně, Canivete, hýbejte sebou, mizerové!“

8.

Do železářského obchodu vběhl udýchaný muž.

„Azevedo, příteli Azevedo!“

Objevil se příručí:

„Azevedo je dole ve skladu, Ignacio.“

Muž sestoupil dolů do skladiště, kde se Azevedo zabýval účty a listoval v účetní knize. Obrátil se k příchozímu.

„Co se stalo, Ignacio?“

„Vy ještě nic nevíte, pane?“

„Mluv rychle . . . něco vážného?“

Ignacio zůstal stát, aby vydechl. „Nemůžete si ani představit — všechno je vzhůru nohama.“

Azevedo odložil tužku, papír a knihu, a poslouchal netrpělivě.

„Největší zabránil půdy, o jakém jsem kdy slyšel. Doktor Vir-

gilio namazal tlapy Venanciovi, a ten mu zaregistroval vlastnictví celého Sequiera Grande pro Horacia a ještě asi pět nebo šest jeho lidí, Braza, doktora Jessé, plukovníka Manecu a nevím koho ještě.“

Azevedo vstal se židle.

„Byl les vyměřen, měl doktor plán? Co je mu platná registrace? Takové vlastnictví nic neplatí.“

„Všechno je podle zákona, Azevedo. Všechno souhlasí. Nechybí ani tečka. Ten mladý advokát je chytřejší než všichni ostatní. Zařídil to bezvadně. Plán tady už byl, dal jej pořídit ještě před svou smrtí starý Mudinho Almeida, poněvadž chtěl celý kraj přeměnit v plantáže. Nedošlo k registraci, protože Mudinho nikdy nechtěl platit. Ale Venancio má teď ty doklady od doktora Virgilia.“

„Tohle jsem nevěděl . . .“

„Nepamatujete se, že plukovník Mudinho si pozval zeměměřiče z Bahie? Toho starého vousatého, který pil rum jako duha, stejně jako Mudinho?“

„Ano, na to si vzpomínám.“

„Doktor Virgilio vyslídil ten starý plán, a ostatní bylo lehké. Přepsali jména a dali celou listinu zaregistrovat. Venancio prý dostal deset tisíc za námahu . . .“

Azevedo chápal celý význam této události.

„Ignacio, za tuto novinu jsem ti do smrti vděčný. Nikdy ti to nezapomenu. Ty jsi pravý přítel. Musíme teď poslat zprávu Sinhovi Badaró. Můžeš se spolehnout, že tě odmění . . .“

Ignacio se zasmál polichocen.

„Řekněte plukovníkovi Sinhovi, že jsem připraven . . . Uznávám jen jeho za pána v tomto kraji. Sotva jsem se to dověděl, hned jsem šel k vám.“

Když Ignacio odešel, Azevedo chvíli přemýšlel, co má udělat. Pak vzal pero, sedl ke stolu a napsal s námahou dopis Sinhovi. Zavolal na příručího, aby našel posla. Posel se objevil za několik minut. Byl to míšenec tmavé pleti, s bosýma nohama, ale na opasku pod kabátem se mu rýsoval revolver.

„K službám, pane Azevedo.“

„Militano, vezmeš si mého koně a pojeděš co nejrychleji na plantáž Badarů. Doručíš tento dopis plukovníkovi Sinhovi. Řekneš, že je ode mne, a že je to velmi důležité.“

„Musím jet přes Ferradu, pane Azevedo?“

„Je to mnohem kratší . . .“

„Říká se, že plukovník Horacio zakázal lidem od Badarů chodit tou cestou . . .“

„To jsou jen povídačky . . . Máš strach?“

„Už jste někdy viděl, pane, že se bojím? Chtěl jsem jen vědět, jestli je to pravda.“

„Dobrá. Sinho ti dá dobrou odměnu, je to důležitá zpráva.“

Militano vzal dopis.

„Mám přinést odpověď?“

„Ne.“

„Sbohem a nashledanou, pane.“

„Šťastně dojeď, Militano.“

Ve dveřích se Militano ještě otočil:

„Pane Azevedo?“

„Co je?“

„Kdybych zůstal na cestě u Ferrady, nezapomenete na mou ženu a moje děti?“

9.

Dona Anna mluvila na verandě s mužem, který právě sestoupil s koně.

„Odjel do Ilhéu, Militano.“

„A pan Juca?“

„Také není tady . . . Je to něco důležitého?“

„Myslím, že ano. Pan Azevedo mi řekl, abych spěchal a jel přímo přes Ferradu, poněvadž je to nejkratší cesta. Ferrada je dnes ozbrojený tábor . . .“

„Jak jsi to udělal?“

„Jel jsem kratší cestou za nemocnicí, nikdo mě neviděl.“

Dona Anna obracela dopis v ruce. Znovu se zeptala:

„Je to důležité?“

„Myslím, že je, dono Anno. Pan Azevedo mi řekl, že je to velmi důležité a že to spěchá. Půjčil mi svého koně...“

Dona Anna se rozhodla. Otevřela dopis a přečetla s námahou nečitelné řádky Azevedovy. Její tvář ztvrdla:

„Lotřil!“

Běžela s dopisem do domu, pak si vzpomněla na posla:

„Militano, sedni si tady na verandě, pošlu ti něco k pití.“

„Raimundo Raimundo,“ zavolala.

„Co si přejete, paní?“

„Dej rum Militanovi na verandu.“

Vešla do haly a začala chodit místností od jednoho rohu k druhému. Byla jako jeden z obou bratrů Badarů, když spolu o něčem uvažovali nebo se přeli. Nakonec si sedla na Sinhovo křeslo s vysokým opěradlem. Tvrdá maska zůstala na její tváři, její mysl byla soustředěna na zprávu, kterou právě dostala. Její otec a strýc byli v Ilhéu. Tato záležitost nemůže čekat. Co má udělat. Poslat dopis otci? Došel by do Ilhéu až příští den, to by bylo velké zpoždění. Náhle ji napadlo, co udělá. Vstala a šla na verandu. Militano upíjel ze sklenice.

„Jsi unavený, Militano?“

„Nejsem, dono Anno. Byl to jen kousek cesty, asi osm mil.“

„Sedni tedy ještě na koně a jeď na Baraunas. Doneseš plukovníkovi Teodorovi vzkaz ode mne. Řekneš mu, aby sem ihned přijel, že s ním musím mluvit. Vrátiš se s ním.“

„Jak poroučíte, dono Anno.“

„Řekni mu, aby přijel co nejrychleji může. Že věc je vážná...“ Militano nasedl.

„Na shledanou, paní.“

Dívala se s verandy za jezdce. Vzala na sebe velkou odpovědnost. Co by řekl Sinho, kdyby to věděl? Přečetla si znovu

dopis Azevedův a usoudila, že jednala správně, když poslala pro Teodora. Zamumlala znovu: „Lotřil! A největší lotr je ten advokát... Zaslouží si kulku.“

Přišla kočka a oťrela se jí o nohy. Dona Anna se sklonila a lehce ji pohladila. Její tvář pozbyla zase tvrdého výrazu. Vypadala teď trochu melancholicky s hlubokými černými očima a s plnými smyslnými ústy. Kdo by ji nyní spatřil takto stát na verandě, myslil by, že je dona Anna Badaró malá nesmělá venkovanka.

10.

Slavnost stromů se vydařila. Doktor Jessé se domluvil s několika obchodníky, že si otevrou stánky na náměstí. Ve škole, kde měl učitel Estanislaou proslov před učitelským sborem a žactvem a kde žáci přednášeli, bylo málo hostů, ale náměstí před kostelem bylo naplněno diváky. Doktor předsedal oslavě ve škole a děti mu podaly kvetoucí větévku. Pak šla škola průvodem až na náměstí, kde na ně již čekalo seřazeno žactvo dvou soukromých škol. Tyto dvě školy byly vedeny Estanislavem a donou Guilherminou, jež byla známá přísností, s kterou vedla své žactvo. Doktor Jessé kráčel v čele průvodu veřejné školy a v ruce držel kvetoucí větévku.

Náměstí bylo plné lidí, žen v slavnostních šatech a mladých dívek, které očima hledaly své lásky, obchodníky a příručí z obchodů, toho dne zavřených. Všichni se chtěli potěšit nenadálou slavností, která příjemně zasáhla do jednotvárného života městečka Taboca. Děti z veřejné školy se seřadily před žáky soukromých škol. Učitel Estanislaou, který žil odedávna v neshodě s donou Guilherminou, vystoupil dopředu a nařídil ticho svým žákům. Chtěl dosáhnout stejné kázně, jakou měla jeho soupeřka. Její žáci stáli tiše a očima sledovali každý pohyb své učitelky. Vedle mělké jámy, vykopané uprostřed náměstí, ležel roční kakaovník, který měl být zasazen ve vrcholném okamžiku slavnosti. Badarové byli v Ilhéu,

a rovněž policejní důstojník. Ostatní městské policisty, asi deset mužů, nebylo proto nikde vidět. Zato účinkoval při slavnosti orchestr vydržovaný Horaciem a ladil již nástroje. Fanfárami a národní hymnou byla zahájena slavnost. Muži obnažili hlavy, a zavládlo ticho. Děti všech tří škol zpívaly slova hymny. Pálilo žhavé slunce. Mnoho lidí rozevřelo slunečníky.

Když hudba dohrála, vykročil doktor Jessé do středu náměstí a začal přednášet svou řeč. Na všech stranách volali učitelé, aby bylo ticho. Učitelky pobíhaly mezi řadami žactva a marně se snažily udržet je v klidu. Jen doně Guilhermině se to podařilo. Stála před svými žáky jako socha s rukama zkříženými na prsou, v bílých nakrobených šatech.

Skoro nikdo neslyšel, co doktor Jessé říká, a jen málo jich ho vidělo, protože na místě nebyla postavena tribuna a malý doktor stál na zemi. Ale když skončil, všichni bouřlivě tleskali. Přijela skupina jezdců na koních a blahopřáli mu. Doktor tiskl nabízené ruce v hlubokém pohnutí. Požádal pak o ticho, aby bylo slyšet profesorku Irenu, která přednese báseň. Dona Irena spustila vysokým hlasem:

„Požehnané sémě v zemi úrodné . . .“

Děti volaly na prodavače sladkostí, smály se, mluvily, hádaly se a strkaly rukama i nohama. Učitelky jim hrozily, že dostanou trest hned příštího dne. Profesorka Irena zvedla paži, pak ji nechala klesnout a zvedla zas druhou:

„Požehnaný strome, který stín nám dáváš . . .“

Množství jezdců kolem kostelního náměstí podezřele vzrostlo. Objevil se plukovník Teodoro Baraunas na koni v čele dvanácti ozbrojených mužů. Vystřelili do vzduchu a rozjeli se s koňmi po trávníku. Teodoro vjel mezi školáky. Postrašené děti se rozutekly. Utíkali i muži a ženy, kteří se dívali na slavnost. Teodoro se zastavil před skupinou, která stála kolem kakaového stromku. Profesorka Irena, která o ničem nevěděla a dosud recitovala, zůstala stát s otevřenými ústy a zdviženou paží. Teodoro držel revolver v ruce:

„Co to je za bláznovství? Děláte plantáž z veřejného náměstí?“

Doktor Jessé mu vysvětlil chvějícím se hlasem, že je to školní slavnost. Plukovník se rozesmál a zdálo se, že se uklidnil.

„Tak sázejte rychle, chci se podívat . . .“

Zastrčil revolver, a jeho muži zavěsili pušky na ramena. S dvěma pomocníky vyplnil doktor Jessé plukovníkův rozkaz. Slavnostní akt se změnil v něco docela jiného, než si doktor představoval. Co mělo být na něm obřadné, vyprchalo a ztratilo se. Rychle postavili mladý strom do připraveného důlku a zasypali hlinou, která byla vedle na hromádce. Na náměstí zůstalo jen několik lidí, ostatní utekli.

„Hotovo?“ — zeptal se Teodoro.

„Ano, jsme hotovi . . .“

„Velmi dobře, teď jej trochu zavraždíme“ — smál se Teodoro.

Sedě dál v sedle, rozepjal kalhoty a začal zalévat stromek. Ale nezaléval rovně a pokropil všechny kolem. Dona Irena si zakryla rukama oči. Ještě než skončil, rychle se otočil a postříkal zbytkem doktora Jessé. Pak svolal své lidi, pobídl koně a rozjel se směrem k hlavní ulici. Doktorovi pomocníci, kteří nemohli utéci, stáli mlčky před kakaovníkem, dívající se jeden na druhého. Jedna z učitelek si setřela několik kapek s tváře. Druhá, která se nedovedla vzpamatovat, ptala se:

„Viděli jste někdy něco takového?“

Plukovník Teodoro ujížděl hlavní ulicí, a jeho muži stříleli salvu za salvou. Konečně zůstali stát na nároží před registračním úřadem. Seskočili s koní. Přednosta úřadu Venancio a jeho pomocníci měli sotva čas utéci zadními dveřmi. Teodoro zavolal jednoho ze svých lidí. Muž vešel do úřadu s lahví petroleje a začal polévat podlahu a regály s listinami. Když skončil zahodil láhev do kouta.

„Zapal to,“ poručil Teodoro.

Muž rozsvítil zápalku. Plamének se rozběhl po podlaze, vyšplhal po regálu a dospěl k hromadě papírů. Začal hltat listiny úředního archivu. Teodoro se svým člověkem spěchali nyní k ostatním, kteří stáli na stráži na rohu ulice a čekali, až oheň vzplane.

Plukovník měl bílý kabát a kalhoty barvy khaki. Na malíčku mu zářil obrovský diamant. Plamenné jazyky zachvátily celý dům, a v ulici se hromadili lidé. Teodoro nařídil svým lidem, aby nasedli. Dupot kopyt jejich koní rozehnal nejbližší zvědavce. S druhé strany ulice se již blížili ozbrojení muži Horacioví. Teodoro zahrnul se svými lidmi za roh a ujížděli po cestě k Mutunu. Obyvatelé se sbíhali k hořící budově. Bylo vidět Venancia, jak si rve vlasy právě když se objevili lidé Horacioví. Na rohu vystřelili za prchajícími jezdci, kteří odpověděli rovněž výstřelem. Rozháněli v prudkém cvalu sbíhající se obyvatele, kteří chtěli vidět požár. Dřív než Teodoro zmizel s dohledu na konci ulice, padl jeden z jeho lidí. Kůň bez jezdce uháněl dál s hloučkem. Když k němu dojeli Horacioví lidé, skončili s ním jedinou ranou nože.

M O Ř E

1.

Muž v modrém trikotu neodpověděl. Jeho malá postava seděla přikrčena, námořnické triko bylo příliš veliké a viselo mu dolů přes hnědé kalhoty, potřísněné skvrnami.

Venku byla krásná noc, plná poesie. Její kouzlo vnikalo až do nitra malé páchnoucí krčmy. Světlo měsíce leželo na kamenech dlažby, pootevřenými dveřmi bylo možno spatřit několik hvězd. Odněkud zazněly táhlé zvuky kytary, a ženský hlas zpíval sentimentální píseň o ztracené lásce a o dnech dávno uplynulých — píseň smutnější než měsíc a hvězdy, smutnější než vůně jasmínu, která stoupala ze zahrad, než světla lodí, kotvicí v přístavu. Těm, kdo leželi na bednách v přístavu nebo nataženi na prknech u skladišť, zdála se sentimentální píseň neznámé ženy zpívající v měsíční noci, smutnější než celý svět.

Muž s falešným prstenem opakoval otázku, na kterou mu malý námořník v triku neodpověděl.

„A ty, mořský šneku, jsi ještě nespal s ženskou?“

„Místo něho odpověděl blondýn:

„S jednou ženskou? V každém přístavu jich čeká na tucty. Námořník nemá nouzi o děvče. Co já jich už měl... ani bych to nespočítal.“ Rozevřel všechny prsty na rukou jako by chtěl počítat.

Nevěstka sedící vedle se zasmála a ukázala špatné zuby. Podívala se se zájmem na světlovlasého námořníka.

„Námořník a jeho srdce,“ řekla, „je jako vlna z moře, přijde a odejde... Měla jsem ráda jednoho, jmenoval se José Santa.

Odešel jednou a neřek' ani slovo. Odjel na lodi, která ani nebyla jeho.“

„Na mou věru,“ pokračoval námořník, „plavec nemůže všude spustit kotvu, tím spíš ne v náručí ženské. Jednou odjede, přistav je prázdný a přijde druhý. Ženská, má drahá, je zrádnější než vítr na moři.“

Paprsek měsíce se prodral dveřmi a padl na podlahu z hrubých prken. Muž s falešným prstenem začal popichovat námořníka v triku špičkou nože, kterým si ukrajoval z kousku sušeného masa.

„Mluv, šneku. Není to pravda, že je podobný šnekovi? Viděli jste někoho, kdo by se víc podobal šnekovi, než tenhle chlap? Ptám se tě, měl jsi už někdy ženskou?“

Nevěstka se rozesmála a objala námořníka kolem krku. Smáli se oba. Námořník v triku vyprázdnil svou sklenici rumu, otřel si rukávem ústa a začal vyprávět:

„Ani nevíte, kde to je. Bylo to daleko odtud, v jiném přístavu. Byla to země větší než tahle. Byla tam hospoda, pamatuji se, že se jmenovala Nový svět.“

Muž s falešným prstenem zaklepal na stůl a objednal novou sklenici rumu.

„Znal jsem její přítelkyni. Přišly spolu dvě a měly jednoho mužského. Pil jsem jednou s kamarádem, a jen tak jsme si říkali, že život nestojí za nic. Říkal, že nevěří na lásku na první pohled, že to je nesmysl...“

Lehká holka si opřela hlavu o námořníkovu rameno a přitiskla prsa k jeho svalnaté paži. Hlas zpívající ženy zazněl sladce do páchnoucího výčepu:

„Nikdy se nevrátí...“

Poslouchali. Muž s falešným prstenem usrkával po troškách svého rumu, jako by to byl vzácný likér. Na jeho tváři bylo vidět netrpělivé napětí při vyprávění malého námořníka.

„Ale na tom vlastně nezáleží,“ řekl Šnek a otřel si znovu ústa rukávem.

„Koukněte se, jaký je dnes měsíc. Ještě jsem neviděla tak vel-

ký...“ zavzdychala lehká holka a přitiskla se pevněji k svému námořníkovi se světlými vlasy.

„Povídej, řekni jak to dopadlo,“ žádal muž s falešným prstenem.

„Už jsem říkal. Seděl jsem s kamarádem. Vypili jsme kapku vína. Říkal, že život, který má, za nic nestojí. Něco ho trápilo, a já jsem byl taky smutný, když ona přišla. Přišla s tou druhou, to už jsem vám řekl?“

„To jsi už všechno říkal,“ odpověděl mu světlolvasý námořník, kterého začínala historie zajímat. Také Španěl, který prodával u pultu, se naklonil, aby lépe slyšel. Ženský hlas, přicházející z hlubin noci se ztlumil. Malý námořník kývl rychle hlavou směrem k blondýnovi, chtěje naznačit, že hned všechno poví, a pokračoval:

„Bylo to tak. Přišla s druhou holkou a s mužským. Znal jsem tu druhou. Byli jsme dřív spolu. Ale řeknu vám, kamarádi, já jsem ji vůbec neviděl, měl jsem oči jen pro tu novou.“

„Jaká byla? Bruneta?“ zeptal se muž s falešným prstenem, který měl slabost pro brunety.

„Ne, nebyla tmavá, ani nebyla bílá. Ale byla to krasavice, jako odněkud z cizí země, zdaleka.“

„To já znám,“ řekl světlolvasý námořník, který už poznal kraj světa. Malý znovu spokojeně přikývl. Lehká holka zašeptala v roz-toužení: „Ty víš všechno...“ a zasmála se. „Podívej se, jaký je měsíc... tak velký a žlutý...“

„Jak říká kamarád...“ pokračoval námořník v triku. „Jako by vystoupila z lodi, která přijela odněkud zdaleka. Nevím ani, jak jsem se octl vedle ní. Asi kamarád začal mluvit s druhou. Řekla tomu mladíkovi, kdo jsme, a kamarád se s ním dal do řeči... Neví, o čem se mluvilo... Díval jsem se jen na ni, a ona nemluvila. Jenom se smála. Měla bílé zuby, bílé jako mušle v písku. Ještě jsem takové neviděl. Můj kamarád mluvil v jednom kuse. Vyložil jim všechno, co ho užíralo. Ta, kterou jsem znal, mluvila taky a chtěla ho utěšovat, ale vůbec už nevím jak. Ta cizí neřekla ani slovo, ale smála se“ — námořník se sám zasmál při vzpomínce —

„smála se jako zvonek, tak čistě, nikdy jsem nikoho neslyšel tak se smát. A ty její oči . . .“ zdálo se, že vzpomíná. „Nevím už, jaké měla oči.“ Položil ruce na stůl.

Muž s falešným prstenem plivl pod stůl a natáhl nohu k pruhu měsíčního světla na podlaze a zeptal se:

„Ta pěkná patřila k tomu chlapíkovi?“

„To nevím. Nevypadalo to tak. Možná, že to byl jen známý, ale nevím to jistě. Pamatuju se jen, jak se smála, jak měla bílé zuby, bílý obličej a oči, ty byly krásné . . .“

Strčil ruce do kapes, nevěda co s nimi, poněvadž sklenici měl prázdnou.

„A co bylo potom?“ chtěl vědět muž s prstenem.

„Zaplatili a odešli všichni tři. Taky jsem zaplatil. Pak jsem chodil pořád do té hospody. Ještě jednou jsem ji viděl. Byla určitě odněkud zdaleka — vím to jistě — hodně zdaleka. Nebyla zdejší.“

„Měsíc tak krásně svítí,“ řekla zas lehká holka. Námořník viděl, že má smutné oči. Ráda by byla řekla víc, ale chyběla jí slova.

„Z velké dálky kdo může vědět. Možná až odněkud za mořem. Přijela a odjela, víc nevím. Ani o mně nevěděla, ale já na ni vzpomínám pořád. Pořád ji slyším, jak se smála, jak měla bílé zuby. Ještě vám mohu povědět, jaké měla šaty.“ Malý námořník se skoro rozplakal radostí, že si vzpomněl na novou podrobnost: „Měla šaty s nabranými rukávy . . .“

Obrátil sklenici a zašklebil se. Jeho radost se ztratila. Do místnosti zalehl zase hlas ženy, která zpívala do kouzelné noci.

„A potom?“ zeptal se muž s prstenem.

Malý námořník v modrém triku mlčel. Nevěstka nevěděla, dívá-li se na měsíc nebo někam jinam, kam neviděla, do nedohledné dálky za hvězdnou oblohou, za tichou nocí. Také nevěděla, proč se jí chce plakat. Ale dřív než jí vytryskly slzy, odešla se světlavým námořníkem do měsíčního šera.

Španěl zůstal nakloněn přes pult. Chtěl slyšet, co bude vyprávět muž s falešným prstenem. Malý námořník seděl lhostejně na

svém místě a díval se na žlutý měsíc na nebi. Muž s prstenem vyprávěl příběh, o děvčeti z přístavu, mávaje živě rukama. Ale uprostřed se zarazil, obrátil se k Španělovi a ukázal na malého námořníka, který seděl s očima upřenýma k měsíci, neviděl a neslyšel.

„No tak řekněte, není to šnek?“

2.

Zatím co v přístavních krčmách námořníci vzpomínali, město Ilhéus spalo neklidným spánkem. Do snů obyvatel zněla neustále ozvěna hlasů z Ferrady, Taboca a Sequeira Grande. Začal boj mezi Horaciem a Badary. Dva týdeníky, které vycházely v městě, útočily na sebe štvavými urážkami. Každý patřil předáku jedné politické strany a snažil se odpůrce utopit v blátě. Největší cenu měl žurnalista, který dovedl vymyslet nejostřejší útoky. Ničeho nešetřili, ani soukromého a rodinného života protivníkov.

Manuel de Oliveria, hlavní redaktor „Obchodního zpravodaje“, listu Badarů, seděl za zády Jucovými a přihlížel partii pokeru. Spoluhráči byli plukovník Ferreinrinha, Teodoro Baraunas a kapitán Joano Magalhanes, Ferreinrinha, který se s Joaniem seznámil na lodi z Bahie, představil jej Jucovi:

„Jemný člověk,“ řekl, „boháč, který cestuje pro zábavu, je kapitánem mimo službu a inženýrem.“

Juca přijel do Ilhéu v záležitosti Sequeira Grande. Ukázalo se, že zeměměřič doktor Roberto není v městě. Odjel právě do Bahie. Juca chtěl mít co nejdříve vyměřeno území Sequiro Grande, aby si mohl dát zaregistrovat jeho vlastnictví. Když slyšel, že je v městě inženýr, řekl si, že tím bude problém rozřešen. Ferreinrinha je navzájem představil, a Juca šel hned za svou věcí:

„Jsem velmi potěšen, že vás poznávám, kapitáne. Rád bych se vám zmínil o něčem, co by vám vyneslo hodně peněz.“

Joano Magalhanes zbystřil sluch. Tak přece snad ho tady čeká štěstí. Přijel do Ilhéu, aby tady vydělal peníze, ale hodně peněz, ne pár tisícovek, které sebere při pokeru. Naladil proto co nejzdvořilejší tón k Jucovi:

„Potěšení je na mé straně. Myslím, pane, že vás znám, už jsem vás viděl. Přijeli jsme z Bahie na téže lodi, ale neměli jsme tenkrát příležitost blíž se seznámit.“

„To máte pravdu,“ poznamenal Ferreinrinha. „Jel jste opravdu, Juco, na téže lodi. Jenže vy jste se tehdy víc staral o jednu dámičku...“

Udeřil dobrácky přítele do ramene a rozesmál se.

Juca litoval, že se nesetkal s kapitánem už dřív, ale pak hned přešel k záležitosti, která ho především zajímala:

„Kapitáne, řeknu vám krátce, oč jde. Naše plantáž hraničí s lesem, který ještě nikomu nepatří, ale na který my máme spíš nárok, než kdo jiný, poněvadž jsme byli první, kteří vnikli až tam. Mluvíme o Sequeiru Grande. Máme v úmyslu nyní les vykácet a zasázet na uvolněnou půdu kakao. Ale je tu jakýsi Horacio da Silveira s bandou lotrů, který si chce tyto pozemky přisvojit. Vyčernal starý plán a dal si podle tohoto plánu zaregistrovat vlastnictví celého území pro sebe a pro svých několik známých. Ale neměl štěstí, poněvadž jsme tenhle chytrácký krok hned v zárodku překazili.“

„O tom jsem slyšel. Požár v registračním úřadě, není-li pravda? Skvělý kousek. To bylo dobře provedeno...“ kapitán Joano Magalhanes živě mával rukama. „To byla vaše práce, pane? V tom případě vám blahopřeji. Mám rád lidi, kteří vědí co chtějí.“

„Ne, já jsem to nebyl. Udělal to přítel Teodoro, vlastník plantáže Baraunas. Je to skvělý společník a má odvalu...“

„To rád věřím.“

„Hledáme teď inženýra zeměměřiče, který by nám udělal plán tohoto území. Na neštěstí doktor Roberto odjel, a on je tady jediný člověk, který by to mohl udělat. Druzí jsou zbabělci. Nechtějí s touto věcí mít nic společného. Když jsem slyšel, že jste inženýr,

hned jsem se vás chtěl zeptat, jestli byste se nemohl obtěžovat a provést vyměření těch pozemků. Platíme dobře... A pokud se týče pomsty té bandy Horaciovy, nemusíte mít strach. Postaráme se o vaši bezpečnost.“

Kapitán Joano Magalhanes se rozesmál.

„Mně chcete mluvit o strachu? Víte vy, plukovníku, kolika povstání já už jsem se zúčastnil? Nejméně deseti... Mám jen jednu pochybnost. Nevím jestli mohu...“ hledal opatrně slovo... „legálně zhotovit pozemkový plán. Rozumíte, nejsem geometr, jsem vojenský inženýr. Nevím, jestli mám oprávnění...“

„Než jsem přišel, byl jsem se zeptat u svého advokáta. Řekl mi, že můžete, že vojenští inženýři mohou konat civilní práce...“

„Nejsem si tím přesto úplně jist. Je tu ještě jiná překážka. Nejsem registrován v Bahii, nýbrž jen v Riu. Úřad nepřijme pozemkový plán ode mne.“

„O to se nemusíte starat. Zařídíme to s přednostou úřadu. Tím se neznepokojte.“

Ale Joano Magalhanes měl stále ještě pochyby. Nebyl ani kapitán, ani inženýr. Dovedl hrát každou hru, dovedl hrát s falešnou kartou a přesto získal důvěru spoluhráče. Ale měl ctižádost, chtěl vydělat jednou tolik peněz, aby nemusel spoléhat na hráčský stolek, mít jeden den plné kapsy a druhý den nic. Ostatně, co riskuje? Badarové mají rozhodující slovo v politice, mají všechnu naději, že vyhrají ve sporu, nikdo nepochyboval o jejich právu na území Sequeiro Grande. Kdyby jednou vyšla najevo nezákonnost jeho práce, a že plán byl zhotoven šarlatánem, bude už dávno za horami a bude si klidně užívat svých peněz. Stojí to za pokus. Přemýšlel, nespouštěje oči s Jucy, který netrpělivě čekal na jeho rozhodnutí, nervosně poklepáváje bičíkem o botu.

„Jsem tady cizí a nerad se vměšuji do místních sporů. Na druhé straně mám k vám opravdové sympatie, pane, i k vašemu bratru, zvláště po tom ohni. Tak odvážné činy na mě vždycky působí mocným dojmem... Konečně...“

„Krásně vám zaplatíme, kapitáne. Nebudete litovat.“

„Nemluvím o penězích. Jestli to udělám, bude to jen z přátelství k vám.“

„I my vám chceme ukázat, že si vážíme vaší ochoty. Obchod je obchod. Vždycky vám zůstaneme zavázáni vděčností.“

„Máte pravdu . . .“

„Kolik byste žádal za tu práci, kapitáne? Budete muset strávit týden na plantáži.“

„A kde si opatřím nástroje?“ Joano položil tuto otázku, aby získal čas a mohl si lépe rozvážit, jakou částku bude žádat. „Moje nástroje zůstaly v Riu.“

„Nemějte starost. Vypůjčím nástroje Robertovy od jeho ženy.“

„Když to půjde, tedy . . .“ přemýšlel, „nepřišel jsem sem pracovat, nýbrž na zotavenou. Říkal jste týden na plantáži. Zmeškám loď do Bahie ve středu . . .“ Snížil hlas a mumlal si pro sebe, „nebudu moci zařídit dodávku tvrdého dřeva do Ria . . . to je velká škoda . . . nu, uvidíme . . .“ Mluvil směrem k Jucovi, který čekal nervosně a tloukl bičíkem čím dál tím prudčeji do své holinky,

„Dvacet tisíc milreisů, myslím, že by to nebylo mnoho.“

„To je velká částka,“ řekl Juca Badaró. „Za týden se vrátí doktor Roberto. Udělal by to za tři.“

Joano Magalhanes naznačil posuňkem, že nemá o věc vůbec žádný zájem. Když Juca nechce, ať počká.

„Je to velká částka,“ opakoval Juca.

„Podívejte se, přáteli: tři tisíce je honorář vašeho geometra. Je zapsán v Bahii, bydlí tady, třebaže je teď pryč, ale za týden se vrátí. Já však riskuji svou kariéru, vydávám se nebezpečí, že budu stíhán, že ztratím své oprávnění a titul. Kromě toho jsem na zotavené, jak jsem vám říkal. Zmeškám loď příští týden a přijdu o obchod, který znamená možná statisíce. Jestliže to chci přijmout, je to z přátelství k vám, ne pro ty peníze.“

„Vím to, kapitáne, ale přesto je to velká částka. Jestli se spokojíte deseti tisíci, jsme dohodnuti. Zítra časně ráno odjedeme . . .“

Joano Magalhanes navrhl rozpůlit rozdíl:

„Patnáct tisíc.“

„Kapitáne, nejsem cikán ani handlíř. Zaplatím-li deset tisíc, je to proto, že mi záleží na tom, aby práce byla rychle hotova. Jestli chcete, dostanete peníze ještě dnes a zítra vyrazíme.“

Joano viděl, že je zbytečné dál mluvit.

„Dobrá, udělám to pro vás. Souhlasím.“

„Budu vám do smrti zavázán, rovněž můj bratr, kapitáne. Můžete se na nás spolehnout, kdybyste někdy potřeboval pomoc.“

Než se rozešli, zeptal se:

„Chcete peníze hned? Jestli ano, pojdte se mnou . . .“

„Za koho mě máte, příteli, to vůbec nespěchá.“

„Sejdeme se tedy večer zde.“

„Hrajete poker, pane?“

Ferreirinha živě přijal tento nápad.

„Skvělá myšlenka. Zahrajeme si trochu večer.“

„Velmi dobře,“ řekl Juca se smíchem. „Přinesu peníze a vyhraju je na vás v pokeru. Změříte nám les zadarmo.“

Joano odpověděl rovněž s humorem:

„Chcete říci, že vyhraji druhých deset, aby můj honorář přece byl dvacet. Přijďte s plnou kapsou, pane Juco . . .“

„Budeme potřebovat čtvrtého,“ vzpomněl si Ferreira.

„Přivedu Teodora,“ navrhl Juca.

Nhozinhovy a hráli poker. Juca Badaró měl k Joanovi stále víc sympatií. Kapitán byl z toho druhu lidí, jaké měl rád. Skvělý společník, skvěle znal ženy a dovedl vyprávět vtipně i nejpikantnější anekdotu. Střídavě oba vyhrávali, Ferreira i Teodoro ztráceli.

Teodoro prohrál zatím nejvíc. Sázky byly vysoké, tak vysoké, že Manuel Oliviera běžel do tanečního sálu pro přítele Astrogilda, jiného plantážníka, aby se šel podívat. Oba stáli za zády hráčů a pozorovali hru.

„Sázím tři sta dvacet na vašich sto šedesát,“ řekl Teodoro.

„Ztratil už přes dva tisíce,“ zašeptal Manuel Astrogildovi. „To jsem ještě neviděl.“

Juca Badaró zaplatil. Teodoro měl devítku, Juca desítku. „Nemáš štěstí, kamaráde.“

Juca sebral známky. Nhozinho přistoupil ke stolku, ukláněl a usmíval se na všechny strany. Přinesl podnos se sklenkami whisky. Manuel de Oliviera si vzal sklenici. Patřil mezi malé příživníky, kteří se potulovali v herně: tam vypil skleničku whisky, jinde se navečeřel, sebral ztracenou hrací známku v pokeru nebo v ruletě.

„Dobrá,“ řekl kapitán ochutnáváje whisky, a mlaskl jazykem.

„Lepší, než mám v Riu, pašovanou z Anglie . . . pravý požitek.“

Teodoro žádal o ticho. Všichni ho znali, že má špatnou náladu když prohrává, a říkali, že je škoda, že tolik riskuje v každé hře. Říkalo se, že by byl boháčem, kdyby neměl tuto slabost. Zato když vyhrával, platil pití za všechny kolem, rozhazoval peníze holkám, objednával večere. Když neměl štěstí, byl nesnesitelný a dorážel na každého.

„Při pokeru se nemluví,“ žádal nedůtklivě.

Ferreirinha nabídl karty. Každý si vytáhl. Manuel Oliveira seděl za Jucou Badarem a upíjel whisky. Nedíval se na hru, vychutnával nápoj. Za Teodorem stál plukovník Astrogildo, který naopak pozorně sledoval hru. Podle jeho tváře, na níž se zračil jako v zrcadle souhlas nebo zklamání, poznával Joano Magalhanes, jaké karty má Teodoro v ruce. Plukovník si přikoupil dvě karty, Astrogildo se zatvářil nešťastně. Joano si nevezal víc karet, ačkoliv měl jen jednu dvojici. Teodoro vyložil své karty na stůlek.

„Vždycky, když zkusím blufovat, dopadne to takhle . . .“

Ostatní položili karty a Joano sebral celou sázku.

Objevil se opět Nhozinho a ptal se, jestli si něco nepřejí.

„Abys nám vlezl na záda . . .“ křikl na něj Teodoro.

Prohrával neustále. Astrogildo se neudržel, aby nepoznámenal:

„Když hrajete takhle, musíte prohrát. To není už poker, to je vyhazování peněz oknem . . .“

Teodoro vyskočil se židle a chtěl se bít.

„Co ti je po tom, čubčí synu. Jsou to moje peníze nebo tvoje? Starej se sám o sebe!“

Astrogildo odpověděl:

„Čubčí syn jsi ty, jdi se schovat se svým uměním . . .“

V ruce držel revolver a chtěl střílet.

Juca Badaró a Ferreirainha skočili mezi ně. Joano vynaložil všechno úsilí, aby zachoval klid a nedal najevo, jaký má strach.

Manuel Oliveira seděl netečně na židli a usrkoval whisky. Využil hádky jen k tomu, aby přilil do své sklenice polovinu sklenky Ferreirainhovy, který se nápoje dosud nedotkl.

Astrogildovi a Teodorovi odebrali revolvery. Juca Badaró vybízel ke klidu:

„Dva přátelé a budou se bít. Schovejte si své kulky pro Horacia a jeho bandu . . .“

Teodoro si zase sedl a mumlal si polohlasitě kletby na adresu hlupáků, kteří mu koukají do karet a přinášejí smůlu. Trochu bledý Astrogildo si také sedl, ale tentokrát vedle Joana Magalhanese. Zahráli ještě několik partií. Potom Ferreirainha navrhl, aby si šli zatančit do vedlejšího sálu. Spočítali známky. Joano Magalhanes vyhrál tři tisíce a Juca Badaró něco přes tisíc. Ještě než odešli, domlouval Juca znovu Teodorovi a Astrogildovi:

„Nechte už toho . . . Je to hra. Člověk si musí udržet chladnou hlavu.“

„Urazil mě,“ řekl Astrogildo.

Teodoro mu nabídl ruku ke smíru, a Astrogildo ji stiskl. Šli do předního sálu, ale Teodoro tu dlouho nezůstal. Vymluvil se na bolení hlavy a odešel. Ferreirainha poznamenal:

„Jednou na to doplatí, jestli se bude takhle chovat. Dostane kulku, ani nebude vědět, odkud přiletěla . . .“

Juca ho omlouval:

„Má svoje chyby, ale je to dobrý chlap.“

V kavárně bylo živo. Starý černoš tloukl do kláves odřehého piana, a muž se světlými vlasy ho doprovázel, co mu síly stačily, na stejně starých houslích.

„Tohle je orchestr!“ řekl s opovržením Ferreirainha.

„Strašný,“ souhlasil Manuel de Oliveira.

Sál byl plný lidí. Dvojice tančily valčík. U stolků seděly ženy různého stáří. Většina hostů pila pivo, jen tu a tam měli na stole whisky nebo gin. Nhozinho spěchal, aby je obsloužil. Juca neměl v lásce Nhozinhovy dva číšníky, poněvadž byli homosexuální. Majitel kabaretu jej vždycky sám obsluhoval. Poněvadž Juca měl ve zvyku nesmyslně utrácet, Nhozinho se ohýbal úslužností až na zem. Ferreirinha odešel tancovat s mladičkým děvčetem. Nebylo jí víc než patnáct. Nemohla být dlouho prostitutkou. Ferreirinha měl vášeň pro taková děvčátka, „mladá housátka“, jak se vyjádřil Joano Magalhanes. Starší žena si přisedla k Manuelovi Oliveirovi:

„Zaplatíš mi jednu, Manu?“ zeptala se, dívajíc se na sklenici whisky. Manuel se podíval na Jucu, a když Juca kývl hlavou, zavolal Nhozinha:

„Pro dámu jednu whisky, ale rychle,“ nařídil.

Hudba přestala hrát, a Ferreirinha si opět sedl. Začal vyprávět, co se mu přihodilo.

„U nás, kapitáne, musí člověk umět všechno. Vy jste inženýr a budete dělat zítra geometra. Já jsem jen nevzdělaný farmář a musel jsem jednou dělat i chirurga.“

„Chirurg? To je zajímavé.“

„Jeden dělník u mne na plantáži spolkl králičí kost. Uvázla mu, chudákovi, ve střevě a byl by umřel. Nemohl už dělat svou potřebu a bylo mu zle. Neměli jsme čas, abychom poslali do města pro doktora. Musel jsem ho operovat sám.“

„A jak jste to udělal?“

„Připravil jsem si dlouhou tenkou tyčku ze železa a na konci jsem udělal háček. Napřed jsem jej ovšem namočil do alkoholu. Pak jsme ho chudáka otočili na břicho a strčil jsem mu háček dovnitř pěkně hluboko. Podařilo se to. Teklo sice hodně krve, ale kost jsme dostali ven a chlapík je živ ještě dnes.“

„To je úžasné!“

„Toho by se odvážil jen Ferreirinha . . .“

„Horší bylo, kapitáne, že jsem si tím získal takovou pověst, že ke mně chodili lidé z celého okolí, abych je uzdravil. Kdybych si

byl chtěl otevřít ordinaci, byl bych přivedl na mizinu všechny doktory.“

Všichni se smáli. Juca Badaró řekl:

„To je pravda, kapitáne. Člověk tady musí umět od všeho trochu. U nás v lese najdete lidi, kteří jsou chytřejší než advokát.“

„Žijete v zemi budoucnosti, o tom není pochyby,“ souhlasil Joano Magalhanes s obdivem.

Manuel Oliveira si umlouval schůzku s ženou, kerá seděla s ním. Juca nemohl odtrhnout oči od Margot, která seděla nedaleko u stolků s doktorem Virgiliem. Astrogildo pohlédl ve směru tváře Jucovy. Myslíl, že se jeho přítel dívá na advokáta.

„To je ten chytrák advokát, který si tak pospíšil s registrací.“

„Vím,“ odpověděl Joano. „Znám ho.“

Pohlédl rovněž k jeho stolu a hlavou se uklonil Margot. Juca Badaró se zvědavě zeptal:

„Vy ji znáte?“

„Jak bych ji neznal. V Bahii jsem měl malou přítelkyni Violetu, a byly pořád spolu. Doktora Virgilia má už aspoň dva roky.“

„Je to krasavice . . .“ řekl Juca Badaró.

Joano Magalhanes pochopil ihned, že má Juca mimořádný zájem o tuto ženu. Uhádl to podle hlasu a podle lesku jeho očí. Uvažoval, co by z toho mohl vytěžit.

„Taková se každý den nevidí. Je to moje dobrá přítelkyně.“

Juca se otočil, aby ji lépe viděl, a Joano pokračoval lhostejným hlasem:

„Bydlí u Machadany. Zítra, až bude sama, bych ji mohl navštívit. Nechci tam chodit, dokud je tady advokát. Žárlí. Je to dobré děvče . . .“

„Zítra nemůžete, kapitáne, odjíždíme na plantáž vlakem v osm hodin ráno.“

„Ach, zapomněl jsem. Půjdu k ní, až se vrátím . . .“

Astrogildo podotkl:

„Je úchvatná.“

U stolků nedaleko nich seděla zatím Margot ve vzrušeném hovoru

s doktorem. Byla rozčilená, pohybovala neklidně rukama a hlavou.

„Hádají se,“ řekl Juca.

„Nedovedou nic jiného,“ řekla žena sedící s Oliveirou.

„Jak to víš?“

„Říkala mi to Machadana. Je prý to úplný skandál . . .“

Objednali znovu pro všechny whisky. Hudba začala hrát, a Margot s Virgilem vstali. Ale nemluvili při tanci. Uprostřed kusu se vysmekla Virgiliovi a vrátila se ke stolu. Stál chvíli a nevěděl, co má dělat. Pak zavolal číšníka, zaplatil útratu, vzal klobouk a odešel.

„Opravdu se pohádali,“ řekl Juca.

„Tentokrát to vypadá vážně,“ řekla žena.

Margot se dívala po sále předstírajíc lhostejnost. Juca se naklonil dopředu a zašeptal Joanovi:

„Chcete mi prokázat službu, kapitáne?“

„Velmi rád.“

„Představte mě.“

Joano Magalhanes se zadíval na plantážníka. V hlavě se mu rodil plán. Bude boháčem až půjde odtud.

3.

V překrásné úplňkové noci kráčel Virgilio podle kolejí železnice. Srdce mu divoce tlouklo, ale ne proto, že by myslel ještě na bouřlivou scénu s Margot v kavárně. Pokud na to chvílemi vzpomněl, pokrčil jen lhostejně rameny. Lepší, když to skončilo takto, jednou provždy. Chtěl ji dovést domů. Řekl jí, že má ještě něco vyřídit, že schůzka se protáhne hodně dlouho, a že už by nemohl strávit noc u ní. Margot rozzlobená a nedůvěřivá nechtěla věřit jeho výmluvám. Buď ať ji nechá v kavárně, nebo ji odvede domů a bude mezi nimi konec. Aniž věděl přesně proč, přesvědčoval ji, že má skutečně obchodní schůzku a že by měla jít spát. Odmítla a skon-

čilo to hádkou. Pak od ní odešel a neřekl jí ani sbohem. Možná, že sedí v tomto okamžiku s Jucou Badarem, kterým mu vyhrožovala. Co mi na tom záleží. On nebo jiný. To ho netížilo. Bylo to ostatně lepší, než kdyby to byl někdo jiný. Bylo to nejlepší východisko. Zasmál se, když na to pomyslel. Jak se časy změnilly! Ještě před rokem, když si jen představil Margot s jiným, byl schopen ztratit hlavu a udělat každou hloupost. Jednou v Americkém hotelu v Bahii udělal scénu. Porval se a byl nakonec zavřen na policii jenom proto, že nějaký mladík řekl nezdvornou poznámku na adresu Margot. Nyní cítil spíš úlevu při myšlence, že je s ní Juca Badaró, že dychtí po jejím těle. Virgilio se znovu zasmál. Juca má nejlepší důvod, aby ho nenáviděl, jakožto muže Horaciova, a přece, aniž o tom věděl, prokázal mu největší službu.

Ale teď už nemyslel na Margot. Kráčel rychle podle trati a přizpůsoboval svůj krok rozpětí pražců. Ve vlahé noci se jeho oči široce rozvíraly, jako by chtěly obejmout všechnu krásu světa, měsíc v úplňku sklánějící se nad zemí, nebe nad městem plné hvězd, křik cikád v blízkých houštinách. V dálce zapískal nákladní vlak. Sešel s náspu. Kráčel podél zadních stran domů s velkými, tichými zahradami. Viděl dvojici milenců v brance jednoho domu. Zrychlil krok, aby ho nepoznali. V jiné zahradní brance dál odtud měla čekat Ester.

Nedávno postavený Horaciův dům, zámeček, jak všichni říkali, stál v nové čtvrti města, která náhle vyrostla tam, kde se ještě nedávno prostírala kakaová plantáž. Zadní strana všech těchto domů byla obrácena k železniční trati. Utvořila se společnost, která skoupila pozemky, vykácela stromy a rozprodala jednotlivé stavební parcely. Tam postavil Horacio po svatbě vilu, jednu z nejkrásnějších v Ilhéu. Cihly dal vypálit ve vlastní peci na plantáži. Nábytek a zařízení bylo objednáno v Riu de Janeiru. Vzadu v zahradě čekala Ester. Chvěla se strachem a úzkostí lásky.

Virgilio zrychlil krok. Zpozdil se už, protože ho zdržela hádka s Margot. Nákladní vlak přešel a osvětlil cestu. Zastavil se, dokud vlak nezmizel, a pak znovu vyšel na železniční násep. Dalo

mu velkou práci, než přemluvil Ester, aby čekala u zadního vchodu, kde by mohli v klidu hovořit. Bála se služebnictva, měla strach, aby nevznikly pověsti v Ilhéu. Horacio by se jednou mohl něco dovědět. Až dosud jejich vzájemný poměr nevykročil z mezí vzájemného uctivého obdivu, nedošlo k ničemu, kromě několika tichých slůvek. Napsal jí dlouhý žhavý dopis. Odpověděla mu jen několika slovy: „Miluji vás, ale není to možné.“ Stiskli si ruce ve dveřích, oči plné touhy. To všechno se jim zdálo tak nevinné, že jim ani na mysl nepřišlo, že městu nejmenší maličkost dovedla stačit, aby se nemluvilo od toho okamžiku o ničem jiném než o nich, aby je někdo nepokládal za milence a nevysmíval se Horaciovi. Po výměně dopisů, když Horacio odjel na plantáž, prosil Virgilio Ester o schůzku. Bylo pošetilé vydávat se tak neopatrně v nebezpečí pomluv. Ester mu to řekla a prosila ho, aby se vrátil do Taboca, a aby ho k tomu pohnula, svolila, že se s ním setká příští noci u zahravní brány. Chtěl ji políbit, ale utekla mu.

Virgiliovi se chvělo srdce jako mladému milenci. Podlehl kouzlu noci s prudkou vnímavostí mládí.

Spatřil mříž zadního vchodu k Horaciovu domu. Třásl se dojetím, když se blížil. Dveře byly pootevřeny. Zatlačil rukou a otevřely se. Pod stromem, zahalena do pláště, čekala v měsíčním světle Ester. Běžel k ní a stiskl jí ruce:

„Má lásko!“

Tělo mladé ženy se chvělo v jeho náručí. V měsíční záři nebylo třeba slov lásky.

„Odvedu tě odtud, daleko odtud, daleko od všeho tady a začneme nový život.“

Plakala tiše na jeho hrudi. Vůně jejích vlasů splývala s vůní a tajemstvím noci. Z dálky šumělo moře do jejích slz.

„Má lásko.“

První polibek, krásný a tajemný jako celá krásná noc, jako celý svět, jako život i smrt.

„Má lásko.“

„Není to možné, Virgilio, mám dítě. Nemohu to udělat.“

„Vezmeme je s sebou. Odjedeme daleko, do jiné země, kde nás nikdo nezná.“

„Horacio půjde za námi. Šel by za námi až na konec světa.“

Ale láska a polibky znamenaly víc než slova. Měsíc milenců se skláněl k nim, nové hvězdy se rodily na nebi nad Ilhéem, a Ester si vzpomněla na sestru Angeliku. Hodina, kdy směla ještě snít, se vrátila. Sen byl skutečnost. Zavřela oči, cítíc ruce Virgiliovy, hladící pod pláštěm její nahé tělo. Lůžko v zlaté záři měsíce, přikrývka protkaná hvězdami, noc, jediný vzdech lásky, krásné až k smrti.

„Půjdu s tebou, můj drahý, kam budeš chtít.“

Umírala v jeho pažích.

„Chci umřít s tebou.“

4.

Kapitán Joano Magalhanes se usmál přes svůj stolec na Margot. Margot mu odpověděla rovněž úsměvem. Vstal, šel k ní a stiskl jí ruku.

„Sama a smutná?“

„Ach . . .“

„Roztržka?“

„Všechno je skončeno.“

„Opravdu? Nebo je to jako jindy?“

„Ne, tentokrát jsem rozhodnuta. Nejsem z těch, které by si daly všechno líbit.“

Joano Magalhanes se zatvářil spiklenecky.

„Mohl bych vám něco říci, Margot, jako dobrý přítel. Věděl bych o něčem pro vás. Zním tady někoho, kdo má peněz, že neví, co s nimi. Je do vás blázen . . .“

„Juca Badaró,“ přerušila ho.

Joano Magalhanes kývl hlavou:

„Je zamilován až po uši“

Margot nudilo to poslouchat:

„Vím o tom. Když jsem jela z Bahie, byl mi na lodi pořád v patách. Jenže tenkrát jsem jela za Virgiliem.“

„A teď?“

Margot se zasmála.

„To je jiná historie. Kdo ví...“

Kapitán se zatvářil jako její ochránce a dal jí otcovskou radu: „Už dosti hloupostí, má drahá. Myslete na to, abyste si něco zahospodařila, dokud jste mladá. Chudý milenec — toho už nechte, to se hodí leda pro vdanou ženu, která má bohatého muže.“

Dala se přesvědčit.

„Ztratila jsem rozum. V Bahii,“ roztáhla prsty na obou rukou, „ani bych nespočítala, co jich bylo, kteří chtěli, samí boháči... vždyť víte.“

Kapitán přikývl, a Margot si dál stěžovala:

„A já, jako pitomá jsem běžela za Virgiliem. Posadil mě do prostřed lesa a myslel si, jakou mi dělá milost, když mi dovolí, abych mu zašivala košile v Tabocu. Ale už je konec, mám toho dost.“

„Chcete, abych vás představil Jucovi Badaró?“

„Požádal vás o to?“

„Prahne po vás...“

Kapitán se obrátil na židli a kývl hlavou. Juca vstal, zapnul si kabát a šel k nim s úsměvem na rtech. Když odcházel od stolu, poznamenal Astrogildo k Manuelovi a Ferreirinhovi:

„Hle, tak skončí bitva...“

Joano chtěl navzájem představit Margot a Jucu, ale Margot mu nedala čas:

„My se známe. Plukovník mě jednou chtěl chytit...“

Juca se smál s ostatními:

„Ale vy jste uletěla jako pták a už jsem vás neviděl. Slyšel jsem, že jste odjela do Taboca. Šel jsem za vámi, ale nepotkal jsem vás. Slyšel jsem, že jste se vdala, mám úctu...“

„Rozvedli se zase,“ oznámil Joano.

„Roztržka?“

Margot nechtěla dlouho vysvětlovat:

„Nechal mě, že má obchodní schůzku. Nejsem žena, která by nestála za jednu obchodní schůzku.“

Juca Badaró se rozesmál:

„Celé město ví, jaké jsou to schůzky.“

„Co tím chcete říci?“

Juca Badaró nevybíral slova:

„Horaciova žena, dona Ester. Náš mladý advokát běhá za ní...“

Margot se kousla do rtů. Nastal okamžik ticha, kterého využil kapitán, aby si přesedl k jinému stolu.

„Je to pravda?“

„Nelžu...“

Zasmála se dlouze. Pak řekla se strojenou bezstarostností:

„Objednáte mi něco k pití?“

Juca Badaró zavolal Nhozinha.

„Šampaňské!“

Když Nhozinho naplnil sklenice, řekl Juca Margot:

„Jednou jsem vám něco nabídl na lodi, vzpomínáte si?“

„Pamatuji se.“

„Opakuji vám svou nabídku. Najmu vám dům v městě, dám všechno, co si budete přát. Ale řekl jsem vám: žena, která patří mně, nepatří nikomu jinému!“

Dívala se na prsten na jeho prstě. Položila svou ruku na jeho.

„Je krásný.“

Juca Badaró stáhl prsten s prstu a dal jej Margot.

„Je váš.“

Oba byli velmi opilí ráno, když je doprovázel Manuel de Oliveira. Přisedl si k nim, sotva spatřil láhev se šampaňským. Vypil víc, než oni oba dohromady. Bylo ještě chladno na nábřeží v Ilhéu, ale Margot zpívala a redaktor ji doprovázel. Juca musel spěchat, aby stihl vlak v osm hodin. Rybáři se vraceli z širého moře.

Městská vyhláška zakazovala karavanám oslů, nesoucím kakao, vstup do středu města. Hlavní ulice Ilhéu byly dlážděny a dvě z nich měly po obou stranách chodníky — znak pokroku, na který byli obyvatelé hrdí. Oslí zůstávali stát v ulicích kolem nádraží, a do města se přiváželo kakao do velkých skladišť v přístavu na vozech s koňskými potahy. Jen malá část kakaa byla dopravována do města na oslech. Větší část byla odvážena vlakem nebo nákladními čluny po řece Cachoeiře do Banco da Vitoria, kde se vléval tento vodní proud do moře.

Obyvatelé Ilhéu věnovali mnoho úvah svému přístavu. Měl jen jednu hráz, kde bylo možno připoutat větší loď. Když jich připlulo do přístavu téhož dne několik, musel být náklad převážen na malých člunech. Utvořila se společnost pro vybudování a obchodní využití přístavu. Měly být postaveny nové hráze, velké doky a vyhlouben vjezd do přístavu, neboť byl mělký a lodím nebezpečný.

Ilhéus vznikl na skupině ostrovů. Větší část města se rozprostírala na pevnině mezi dvěma pahorky, nazvanými Unhano a Conquista. Rozrostlo se brzy i na sousední ostrovy. Na jednom z nich bylo předměstí Pontal, kde boháči z města měli letní sídla. Počet obyvatel překvapivě vzrůstal od té doby, co v kraji převládlo pěstování kakaa. Přicházela sem téměř všechna úroda kakaa z celé oblasti a byla odtud dopravována do Bahie. V kraji byl kromě Ilhéu jen jeden přístav, Barra do Rio de Contas. Byl příliš malý, mohly v něm kotvit jen plachetnice. Obyvatelé Ilhéu snili o tom, že budou sami jednoho dne kakao vyvážet přímo, bez prostřednictví přístavu bahijského. Proto byly stálým námětem místního tisku úvahy o prohloubení přístavu, aby v něm mohly přistávat lodě velké tonáže. Oposiční tisk využíval této potřeby města k útokům na vládu. Vládní tisk čas od času uveřejnil zprávu, že „vysoce vážený starosta města měl rozhovor s vládními místy a že federální vláda učinila konečné rozhodnutí v otázce přístavu“. Ve skutečnosti

se však nikdy potom nic nestalo, neboť vláda vždy našla nové překážky, aby udržela výhradní postavení přístavu v Bahii. Otázka vybudování přístavu byla jednou z hlavních částí programu obou politických stran, a zmínka o něm nechyběla v řeči žádného kandidáta na úřad starosty. Obě politické strany chtěly totéž téměř totožnými slovy. Rozdíl byl jen v stylistické úpravě, neboť program kandidáta Badarů byl redigován advokátem Genarem, zatím co program strany Horaciovy dostal skvělou formu z pera doktora Ruiho.

V Ilhéu byla posuzována moc a bohatství plukovníků podle nákladnosti jejich domů. Každý si hleděl vybudovat co nejnádhernější obydlí, a jejich rodiny si pozvolna zvykaly žít víc v městě, než na plantáži. Přesto v prvních dobách byly tyto domy po většinu roku zavřeny a ožily jen o církevních svátcích. V městě nebylo z počátku mnoho zábav. Pro muže byly kavárny a hostince, kde Angličané, kteří sem přišli stavět dráhy, zapíjeli stesk po domově četnými láhvemi whisky, a kde si domácí obyvatelstvo přestřelkami vyřizovalo své neshody. Ale ženám zbývaly jen vzájemné rodinné návštěvy a hovory o soukromém životě druhých lidí. Větším vzrušením po ně byly jen církevní slavnosti. Později začaly pracovat pro dívčí klášterní školu, pořádaly dobročinné bazary a plesy.

Kostel Svatého Jiří, patrona kraje, byla velká nízká stavba bez architektonického vkusu, ale ve vnitřní výzdobě oplývala zlatem. Druhý kostel, zasvěcený Svatému Šebestiánovi, stál vedle kavárny na nábřeží u moře. Na pahorku Conquista u hřbitova byla kaple Panny Marie Vítězné. Shlízela s výšiny na město. Pro Angličany, kteří stavěli dráhu, byla zřízena protestantská kaple, a protestantské náboženství si našlo i několik přívrženců v městě. K náboženským kultům patřily do jisté míry i různé spiritistické kroužky, které vzrůstaly den ze dne. V celku mělo město Ilhéus s předměstími a okolními plantážemi nevalnou pověst u arcibiskupa v Bahii. Bylo poukazováno na nedostatek zbožnosti u obyvatel, na nepřítomnost mužů při mších a na množství nevěstinců. Celý kraj se jevil z dálky jako hnízdo vrahů. V městě bylo mnohem méně kněží než advokátů

nebo lékařů. Z nevelkého počtu Otců část se ještě během času stala plantážníky a přestali se starat o zachraňování duší. Mluvíváno se zejména o Otcí Paivovi, který nosil pod klerikou revolver a nijak ho neznepokojilo, když kolem něho začala přestřelka. Byl hlavou badarovské strany v Mutunu, a když byly volby, přivedl sám vždycky velký počet voličů. Vyprávělo se, že jim slíbil pěkný kus ráje a ještě mnoho blažených let na zemi, jestli budou volit „jak se patří“. Byl městským radním v Ilhéu, nezajímal se však vůbec o náboženský život města. Jediný kněz, kterému ležela na srdci zbožnost obyvatel, byl kanovník Freitas, který se nebál ve svém kázání porovnat hříšné peníze, jež vyhazují plukovníci v kavárnách a s prostitutkami, s nepatrnými částkami, které získal sbírkou na kostel. Jeho odvážná, prudká a vášnivá řeč však neměla žádný výsledek. Kostel udržoval dál z darů žen, které žily jen pro mše, procesí a svátky. Chodily do kostela, aby si vyměňovaly svá tajemství, zdobily oltář a vyšívaly roucha na svaté obrazy.

Město leželo mezi řekou a mořem na nádherném pobřeží pod kokosovými palmami. Básník, který přijel do Ilhéu, řekl o něm, že je „městem palem, šumících ve větru“. Místní časopisy často opakovaly tento výrok. Palmy se skutečně stále jen chvěly a skláněly pod mírným nebo prudkým větrem, přicházejícím od moře. Avšak strom, který měl největší význam v životě obyvatel Ilhéu, byl kakaovník, třebaže v samotném městě jej sotva bylo vidět. Neviditelně byl přítomen za každým projevem života celého města, kam až oko dohlédne s věže kostela Svatého Jiří. Kakaovník se skrýval v každém činu, za každým nově postaveným domem, za každým skladištěm, za každým novým obchodem, za každým domem lásky, za každou kulkou vypálenou na ulici. Nebylo hovorů, v němž by neznělo slovo kakao. A nad celým městem, ze skladišť, z vlaků, z podpalubí lodí a nad naloženými vozy vznášela se vůně čokolády, kterou voní suché plody kakaa.

Jiné městské nařízení zakazovalo nosit zbraně. Ale málokdo věděl, že takové nařízení vůbec existuje. Kdo věděl, nedbal ho. Muži chodili obuti v holínkách nebo v botách z rudé kůže, oble-

čení byli v kalhotách barvy khaki a v kabátech z tkané látky, pod kterými nosili revolvéry. Jiní šli městem s puškou na řemeni, a nikdo si jich ani nevšiml. Přes krásné domy, vily z kamene a dlážděné ulice, přesto, že mnohé tu mělo ráz trvalého zařízení a bylo projevem vysoké civilizace, připomínal Ilhéus vojenský tábor. Často, když přijely lodi přetížené davem přistěhovalců ze Sergipu a z Ceary, když všechny hostince byly plné, byly postaveny stany u přístavu a zřízeny polní kuchyně. Plukovníci sem přicházeli vybrat lidi na plantáže. Doktor Rui ukazoval jednou takový tábor hostu z hlavního města:

„Tady je trh na otroky . . .“ řekl tónem, v němž se mísila hrdost s opovržením. Doktor Rui miloval toto město, které vyrostlo za noc kolem skladišť a doků, které vyrostlo s krajem kakaa a stávalo se pro státní pokladnu nejvýnosnějším zdrojem. Jen málo lidí, kteří se narodili v těchto místech, znamenalo něco v novém městě. Skoro všichni obyvatelé, plantážníci, lékaři, právníci, geometři, politikové, žurnalisti a podnikatelé přišli odjinud, ale přilnuli k této zemi, tak bohaté a dobrodružné. Pokládali se všichni za starousedlíky. V Bahii je poznávali podle sebevědomého vystupování. „Ten je z Ilhéu . . .“ říkali. V kavárnách a v obchodech hlavního města vystavovali na odiv své bohatství, utráceli peníze bez rozmyslu, platili bez smlouvání, vždycky byli ochotni k hádce, ať šlo o cokoli. V domech lásky v Bahii byli nejváženějšími hosty. Děvčata se jich bála, ale přesto na ně dychtivě čekala. V odbočkách exportních domů se ilhéjským obchodníkům prokazovala největší úcta. Měli neomezený úvěr.

Ze všech severních krajů Brazílie přicházeli lidé na jih. Pověsti o jižní zemi se rozšířily do nejzazších koutů státu. Říkalo se, že peníze tam leží na dlažbě, a že si nikdo ani nevšimne dvoumilreisové mince. Přijížděly lodi přeplněné přistěhovalci. Přivázely dobrodruhy všeho druhu a prodejné ženy každého věku, jimž byl Ilhéus první nebo poslední nadějí.

Všichni proudili do města a chtěli s ním splynout co nejrychleji. Dnes chudák mohl být zítra bohatcem, mulař velkým plantážníkem

a pologramotný přistěhovalec obávaným politikem. Uvádělo se mnoho příkladů a na prvním místě Horacio, který začal jako mulař a dnes byl největším pěstitelem v kraji. Boháč však může být zítra chudákem nebo ještě větším boháčem. Záleží na obratném advokátovi a na obratném zabavení půdy, zdali ztratí všechno nebo získá ještě víc. Ovšem také ten, kdo dnes dýchá a žije, může být zítra nalezen mrtev na cestě s kulkou v hrudi. Neboť vedle soudního dvora, vedle soudce a státního zástupce, vedle zákona a práva existuje zákon pušky a pěsti, který je v Ilhéu poslední instancí.

V oné době se město začalo zdobit sady a květy, a městská správa najala zahradníka z hlavního města. Oposiční tisk zaútočil na tento čin městské správy. Ilhéus prý potřebuje spíše dobré ulice než sady. Avšak i příslušníci oposice ukazovali hrdě návštěvníkům květiny, zdobící město, a trávničky na veřejných prostranstvích. Ulice vznikaly nejprve samy, vyšlapány lidmi a karavanami oslů, které nosily kakao na loď, kotvící v přístavu. V té době se přístav Svatého Jirí v Ilhéu začal objevovat na nových hospodářských mapách se znaménkem kakaového stromu.

6.

Časopis oposiční strany se jmenoval „Zprávy z Ilhéu“ a vycházel každou sobotu. Poslední číslo bylo vytištěno s neobvyklým spěchem. List byl řízen Filemonem Andréou, bývalým krejčím, který přišel z Bahie a zanechal svého řemesla. V městě se vědělo, že Filemon umí sotva psát. I články, které byly podepsány jeho jménem, napsali jiní. Nikdo nedovedl vysvětlit, jak se mohl stát redaktorem oposičního listu. Pracoval předtím politicky pro Horacia. Když Horacio koupil tiskařský stroj a sazbu k vydávání týdeníku, překvapilo všechny, že si vybral Filemona Andréu za redaktora.

„Vždyť umí stěží číst...“

„Ano, ale je to intelektuál,“ vysvětlil doktor Rui. To byla

ovšem jiná otázka. „Filomen Andreia, to zní jako jméno básníka.“

Obyvatelé pokládali všeobecně doktora Ruiho za odpovědného za články, které byly uveřejněny ve „Zprávách z Ilhéu“. Když se blížily volby, rozpoutala se v časopisech obou stran slovní bitva. Obyvatelstvo se rozdělilo ve dva tábory, které se navzájem všemi prostředky potíraly. Jedna strana útočila vybroušenými, ozdobnými projevy doktora Ruiho, plnými obrazných přirovnání a silných slov, druhá články Manuela Oliveiry a doktora Genara. Manuel byl novinář z povolání a pracoval dříve v četných listech v Bahii. Juca Badaró se s ním seznámil v kavárně v hlavním městě a získal ho za redaktora „Obchodního zpravodaje“ v Ilhéu. Byl obratnější a zkušenější než jeho protivník, proto byl úspěch obvykle na jeho straně.

Články doktora Genara byly plné právnických citátů. Byl advokátem Badarů. Všeobecně byl pokládán za nejvdělanějšího muže v městě. S obdivem se mluvilo o tom, že má stovky knih v knihovně. Zůstával většinou ve své kanceláři. Málokdy ho bylo vidět venku. Žil se svými dvěma dětmi. Byl střídmy a nikdy nechodil do kavárny. Vyhýbal se ženám. Říkalo se jen, že pravidelně dvakrát do měsíce chodila k němu dona Machadana, a zůstala u něho přes noc. Machadana nebyla už mladá. Přišla do města, když právě začal jeho překvapivý růst. Před dvaceti lety byla zde nejpřitažlivější ženou. Měla nyní dům, ale sama již odpočívala. Jedinou výjimkou by doktor Genaro. Říkala o něm důvěrně, že si nemůže zvyknout na žádnou jinou.

Snad proto poslední číslo oposičních „Zpráv z Ilhéa“ v článku přes celou jednu stranu nazvalo doktora Genara „jesuitským pokrytcem“. Totéž číslo přineslo řadu urážek všech přátel Badarů. Hlavní článek mluvil o požáru Venanciova registračního úřadu v Tabocu. List odsuzoval tento čin jako barbarský, jako přečin proti všem zákonům civilisované společnosti. Plukovník Teodoro byl na několika sloupcích pojmenován všemi nadávkami, které pero dovedlo napsat: banditou, nenapravitelným opilcem, profesionálním hráčem, sadistou hodným vyhoštění ze slušné společnosti, krvežíz-

nivcem a mnoha jinými. Stejný díl dostali Badarové. O Juçovi bylo napsáno, že je pověstný jako dobyvatel srdcí lehkých holek a ochránce banditů a nevěstek. Sinho Badaró byl označen jako mistr v podvodném získávání půdy, náčelník zabijeců z povolání, odpovědný za smrt desítek lidí, politik bez ohledů.

Pisatel žádal spravedlnost. Tvrdil, že legálně nemůže být pochyb o tom, kdo je vlastníkem Sequeira Grande. Les byl vyměřen a vlastnictví zaregistrováno. Vlastníkem se nestal jediný člověk, nýbrž řada pěstitelů kaka, mezi nimi ovšem dva nebo tři větší, ale ostatní jsou jen malí plantážníci. Naproti tomu se chtějí Badarové stát jedinými vlastníky a pány celého území. Neberou tím sice nic malým pěstitelům, ale znemožňují rozvoj kraje. Neboť všeobecně směřuje doba k tomu, aby velká vlastnictví byla rozparcelována, jak to učinila Francie. Článek dále dokazoval, že Horacio je pokrokový muž, který myslí do budoucna a ne jen na vlastní zájem, chce-li dát porazit Sequeiro Grande a proměnit půdu v plantáže. Myslí na prospěch celku, neboť se sružil k provedení tohoto díla s malými pěstiteli, jejichž pozemky sousedí s lesem. To je příklad člověka, kterého je možno nazvat dobrým občanem. Jaký rozdíl proti Badarům, kteří se ctižádostivě a bezohledně chtějí jen obohatit! „Zprávy z Ilhéa“ zakončily článek oznámením, že plukovník Horacio a druzí legální vlastníci Sequeira Grande se dovolávají spravedlnosti cestou úřední. Jestliže se Badarové pokusí připravit je o jejich práva, jestliže se pokusí překážet jim v mýcení lesa a v přípravě půdy pro kultury, budou si sami odpovědni za následky. Sami budou vinni tím, co je stihne. Článek končil známým latinským citátem: „Kostky jsou vrženy.“

Čtenáři, kteří byli zvyklí na novinářské polemiky, byli překvapeni, neboť množství urážek přesáhlo obvyklou míru. Všichni usoudili, že článek ve „Zprávách z Ilhéa“ nepochází z pera doktora Ruiho, jehož sloh byl daleko ozdobnější. Doktor Rui byl skvělým obhájcem, ale jeho články neměly účinnost jeho řeči před soudem. Článek ukazoval víc síly a větší promyšlenost. Přídavná jména byla přiléhavější. Nedalo velkou práci rozpoznat autora v doktoru Vir-

giliovi, právním poradci opoziční strany, který žil v Tabocu a nyní dlel právě v Ilhéu. Bylo příznačné pro doktora Ruiho, že prozradil pravého autora, když mu někteří lidé blahopřáli za tento článek. Dalším důvodem bylo i to, že doktor Virgilio byl přímým účastníkem sporu, poněvadž sám dal zaregistrovat vlastnictví lesa v registračním úřadě, který byl Teodorem zapálen. Žvanivé jazyky nezapomněly ani na to, že se mladý advokát zajímá o Horaciovu ženu. Příští čtvrtěční číslo „Obchodního zpravodaje“ se neopomnělo zmínit o těchto skutečnostech soukromého života advokátova, na něž veřejnost napjatě čekala.

K všeobecnému překvapení si „Obchodní zpravodaj“ v odpovědi oposici, jejíž zdůrazňovaná upřímnost byla jen zdánlivá, málo všiml hlavního thematic. Časopis informoval hned v úvodu své čtenáře, že není jeho zvykem užívat nadávek sebraných s ulice, jak učinil hanebný plátek protivníků v nedůstojném výpadu proti Badarům. Nechce také vláčet na veřejnost soukromí kdekoho, jak učinil orgán oposice. Tento slib však byl porušen hned na začátku. Článek se zabýval všemi podrobnostmi života Horaciova, „bývalého mlaře, jenž zbohatl, aniž kdo věděl jak“. Autor snesl na jednu hromadu záležitosti veřejné i soukromé. Připomněl obvinění z vraždy tří lidí, vznesené proti Horaciovi, a znovu líčil, jak plukovník vyvázl díky stranickosti soudce, který je hanbou svého stavu. Jestliže však unikl výroku soudu, nešel odsouzení lidu. Dále obsahoval článek ryze osobní narážky na smrt Horaciovy první ženy a na četné mrtvé, kteří náhle zmizeli a jejichž těla byla zahrabána v temné noci. Ani slíbenou jemnost výrazů list nezachoval. Horacia nazval jednoduše sprostým vrahem a doktora Ruiho starým opilcem, psem, který štěká, ale nekouše, nehodným otcem rodiny, který tráví život v kořalnách a nestará se o ženu ani o děti.

Největší díl ostrých slov sklídl doktor Virgilio. Manuel Oliveira uvedl část svého článku, který se zabýval mladým advokátem, nástinem jeho života, když napřed prohlásil, že by měl své pero namočit raději v blátě, chce-li napsat jméno doktor Virgilio Cabral. Článek však byl víc než nástin. Autor začal popisem stu-

denta Virgilia Cabrala, „nejznámější tváře nevěstinců hlavního města“. Zmínil se o finančních nesnázích, které měl Virgilio před dokončením studií, „kdy žil z drobtů spadlých se stolu prohnáného Seabry“. Margot vystoupila rovněž na scénu, třebaže její jméno bylo zamlčeno. Článek uváděl doslova:

„V té době kdy studoval, jen politikové nejhoršího charakteru živilo tohoto mladého povaleče a hýřila. Obětí jeho příživnictví se stala i elegantní koketa. Když pobláznil tuto mladou krasavici, žil bezohledně na její útraty. Z jejího nočního výtělu si doktor Virgilio Cabral zaplatil taxy k získání doktorského diplomu. Je třeba dodat, že ničema později bezohledně opustil svou oběť, tuto krasavici, která měla s ním soucit a pomohla mu v neštěstí, když vstoupil do služeb mulaře Horacia.“

Ačkoliv byl formát „Obchodního zpravodaje“ mnohem větší než „Zpráv z Ilhéu“, zaujal článek stránku a půl. Zabýval se i požárem v úřadě Venanciově. Vysvětlil jej publiku tak, že se Horacio neslýchaným způsobem chtěl zmocnit půdy na podkladě starého plánu, který neměl zákonnou platnost a ve kterém ke všemu bylo přepsáno původní jméno Mudinha Almeidy na jméno Horaciovo a jeho poslušných druhů. Venancio, tento proradný služebník zákona, sám zavinil požár. Když plukovník Teodoro chtěl vidět plán, raději zapálil dům, aby zničil důkaz vlastní podlosti a úplatnosti.

Badarové naopak byli líčeni jako andělé, kteří neublíží kuřeti. Ubohé urážky nestoudného pisatele opoziční strany nejsou schopny otrávit dobrým jménem tak vážených osob, jako je rodina Badarů, plukovník Teodoro nebo skvělý vědecký pracovník a právník doktor Genaro Torres, na něž jsou všichni obyvatelé města hrdi.

Časopis se nakonec zmínil o hrozbách Horacia a jeho smečky. Veřejnost si jistě vzpomene, kdo první vyhrožoval, že poteče krev. Ale přesto, necht si je Horacio vědom toho, že jeho směšný pokřik nikoho nezastraší. Badarové jsou zvyklí opírat se o právo a spravedlnost, ale dovedou, bude-li toho třeba, sliboval „Obchod-

ní zpravodaj“, odpovědět stejnou zbraní, které použije jejich odpůrce, jemuž není žádný prostředek dost špatný. Ať se zápas odehraje na jakémkoli místě, časopis bude ostražitě bdít, aby se této zločinné chásce a jejich advokátům, kteří se neštítí žádné nízkosti, dostalo odplaty.

Na závěr a jako odpověď na citát v článku oposice „kostky jsou vrženy“, použil „Obchodní zpravodaj“ období neméně známého citátu Ciceronova: „Jak dlouho ještě, mulaři, hodláš zneužívat naší trpělivosti?“ Tímto citátem doplnil doktor Genaro článek Manuela Oliveiry.

Celé město Ilhéus se bavilo.

7.

Joano Magalhanes, vracející se denně zarostlý a zablácený z lesů Sequeira Grande, cítil, že se ocitá v bouři nejrůznějších pocitů.

Přišel na plantáž Badarů s úmyslem, že zde stráví týden a zůstal čtrnáct dní. Prodloužil sám dobrovolně svůj pobyt. Jeho práce už byla hotová. Podařilo se mu vniknout poněkud do práce s theodolitem a ostatními zeměměřičskými přístroji, které nikdy před tím za svého života v hernách a kavárnách neviděl. Vyměření většinou provedli dělníci, kteří ho provázeli a Juca. Šlo hlavně o to, aby podepsal svým jménem výsledky měření. Připojil jen řadu nesrozumitelných číslic z počítačích tabulek a poznámek. Strávili několik dní v pralese, černoši nosili přístroje a Juca se chlubil znalostí půdy:

„Kapitáne, dal bych na to ruku do ohně, že nenajdete nikde na světě lepší půdu pro kakao.“

Joano se naklonil k zemi a nabral trochu vlhké hlíny.

„Je to prvotřídní zem. Dobře pohnojena bude nejlepší na světě.“

„Vůbec nepotřebuje hnojit. Je to panenská půda, kapitáne. Pole tady rodí jako ještě nikdy nerodila.“

Joano pokyvoval souhlasně hlavou. Nechtěl se zaplésti příliš da-

leko v této konverzacii, aby nevyšla najevo jeho neznalost. Chodili takto pralesem a Juca neustále vychvaloval půdu, v níž bujel kolem nich divoký stromový porost.

Vysoká hodnota půdy Sequeira Grande nezajímala kapitána tolik, jako snědá tvář dony Anny Badaró. Slyšel už o ní v Ilhéu. Říkalo se, že to byla dona Anna, která nařídila Teodorovi, aby zapálil Venanciův úřad. Mluvílo se o ní jako o zvláštní dívce, která se nestarala ani o pověsti, jež si ženy mezi sebou vyměňovaly, ani se nezúčastňovala příliš čato náboženských slavností, třebaže její matka byla tak zbožná. Málodko ji viděl někdy tancovat a nikdo nevěděl, že by byla do někoho zamilována. Bylo možno ji vidět nejčastěji, jak se projíždí na koni po plantáži, střílí pro zábavu, stará se o půdu a o kultury. Dona Olga říkávala svým známým, jak málo Anna dbá o své šaty, které jí Sinho kupuje v Riu nebo v Bahii, nákladné oděvy od nejlepších švadlen. Visely ve skříni a sotva si na ně vzpomněla. Raději se zabývala kuřaty, která se právě vyklubala z vajec. Zнала jméno každého zvířete, které patřilo rodině Badarů, dokonce i jména oslů, kteří nosili kakao. Vedla domácí účty a Sinho se ptal nejprve vždy jí, když chtěl něco vědět. Juca říkával, že Anna se měla narodit mužem.

Joano Magalhanes nebyl však tohoto mínění. Snad její oči, které mu připomínaly jiné, jež miloval, ho připoutaly. Zatím co s ní hovořil, zachovával co nezdvořilejší společenský tón, ztrácel se v těchto kouzelných očích, jež se vždy rozzářily nenadálým jasmem, jako ony druhé, jež měly pro něj jen pohrdání. Ale zas zapomněl na tuto dívku, kterou zanechal v Riu de Janeiru, jak mýjely dny, kdy se stále víc a více přibližoval doně Anně.

V domě Badarů se nehovořilo o jiném, než o Sequeiru Grande a o plánech Horacia a jeho přátel. Co udělá Horacio, až se doví, že Badarové dali vyměřit les, dají si zaregistrovat plán a získají vlastnický titul? Juca nebyl na pochybách: Horacio se pokusí ihned vniknout do lesa, bude jej chtít pokácet ještě dříve, než proběhne soudní řízení o vlastnictví Sequeira Grande na podkladě Horaciovy registrace v úřadě Venanciově. Sinho si nebyl jist. Domníval se, že

se Horacio pokusí dříve nějakou legální cestou vyjasnit záležitost ve svůj prospěch, než se uchýlí k násilí, neboť při násilném postupu nemůže jako příslušník oposice spoléhat na podporu vlády. Juca přinesl z Ilhéu poslední novinku — pověsti o Ester a Virgiliovi, jež si šeptá celé město. Sinho nechtěl věřit:

„To jsou řeči žvanilů, kteří nemají co dělat...“

„Ale doktor nechal na suchu svou přítelkyni. Vím to z dobrého pramene...“ Zasmál se na Joana Magalhanese při vzpomínce na Margot.

Kapitán se zúčastnil všech rozhovorů a diskusí, jako by byl jeden z Badarů, stejně jako Teodoro toho večera, kdy zůstal u Badarů přes noc. Cítil dokonce jakési příbuzenské pouto, kdykoliv se dona Anna otočila k němu a vážně se zeptala, jaké je „mínění kapitánovo“.

Joano mluvil na adresu Horaciovu ještě plamennější urážky, než sami Badarové. Jednoho dne se mu zdálo, že spatřil v Anniných očích ještě víc zájmu a ještě víc nežnosti než obvykle, když nabídl Badarům své vojenské zkušenosti, získané účastí v nejméně deseti revolucích. Bude-li třeba, zůstane tady. Kdyby k něčemu došlo, mohou s ním počítat. Je připraven, ať se stane cokoli. Po těchto slovech se usmál na donu Annu. Ta se stydlivě zarděla a utekla náhle z pokoje. Sinho Badaró děkoval kapitánovi. Doufal však, že nebude jeho pomoci třeba, že nedojde k nejhoršímu a všechno se rozřeší v klidu. Je ovšem třeba, být připraven, ale doufá, že Horacio upustí od myšlenky zmocnit se lesa. On nemůže ustoupit. Má odpovědnost za celou rodinu. Kromě toho má nyní závazky vůči přátelům, jako na příklad vůči Teodorovi z Baraunas, který se za něj vydává do nebezpečí. Kdyby Horacio šel dále, narazila by kosa na kámen. Ale pořád ještě doufá, že se Horacio umoudří. Juca pokrčil rameny. Byl jist, že Horacio použije násilí, a že vyteče mnoho krve, než budou moci Badarové klidně sázet výhonky kakaa do této půdy. Kapitán Joano znovu nabídl svou pomoc.

„Udělám všechno, co bude v mé moci... Nerad se chlubím, ale takových malých bitek už jsem zažil!“

Toho večera už donu Annu nespatriil, dokud nenastala hodina čtení bible. Ale když vstoupila do pokoje, vybuchl Juca v smích a ukazoval na ni prstem:

„Co se stalo? Je konec světa?“

Sinho se také na ni podíval. Dona Anna se tvářila chladně a přísně. S pomocí Raimundinou si učesala složitý účes, jaký viděla na Ester při jedné slavnosti v Ilhéu. Proto se jí smáli. Kromě toho se oblékla do večerních šatů. I to bylo něco neobvyklého v domě Badarů. Juca se smál dál, kdežto Sinho nechápal, co se jeho dceři přihodilo. Jen Joano Magalhanes cítil štěstí. Uvědomoval si směšnost zevnějšku Anny, oblečené jako do plesu, ale tvářil se vážně a pohlédl něžně na mladou dívku. Anna se nedívala na nikoho, věděla jen, že se jí smějí. Když nakonec zvedla oči a zachytila kapitánův něžný pohled, nabyla odvahy aby odpověděla Jucovi:

„Čemu se směješ, hlupáku. Myslíš, že jen tvoje žena se dovede oblékat a česat?“

„Co to říkáš, Anno!“ řekl Sinho vyčítavě, ale víc ho překvapila prudkost jejího hlasu, než její oděv.

„Jsou to moje šaty. Sám jsi mi je dal. Obléknu si je, kdy budu chtít, a nikdo nemá právo se mi smát.“

„Vypadá jako strašák . . .“ posmíval se dál Juca.

„Je velmi krásná . . . Jako slečna z Ria. Tak se oblékají teď mladé dívky v Riu . . . Juca vás chce zlobit.“

Juca pohlédl na kapitána. Měl nejprve chuť se s ním pohádat. Chce mu dávat kapitán lekci v chování? Pak si uvědomil, že kapitán je jeho hostem a chce být zdvořilý k dívce. Pokrčil rameny:

„Jak se komu líbí . . .“

Sinho Badaró zasáhl do hovoru.

„Čti, Anno!“

Ale dona Anna odešla rychle do svého pokoje, aby neviděli její slzy. V náručí Raimundině se vyplakala ze všeho žalu, který jí zaplavil nezkušené srdce.

Z bible četl Sinhovi Joano Magalhanes, zamyšlen do svého problému, a Juca ho ze svého kouta kradmo pozoroval.

Příštího dne, když si kapitán vyšel ráno ven, setkal se s donou Annou v chlévě. Pomáhala dojit krávy, které zásobovaly dům mlékem. Šel k ní. Zarazila se na okamžik a zvedla k němu oči.

„Včera jsem se chovala hloupě. Budete se mi asi smát . . . Vidíte, jak to dopadne, když si chci hrát na dívku z města . . . Zasmála se bílými zuby.“

Kapitán si sedl na zábradlí:

„Byla jste krásná . . . Kdyby to bylo na plesu v Riu, žádná by se vám nevyrovnala. Ujišťuji vás, že ne.“

Podívala se na něj.

„Nelíbím se vám víc ve svých všedních šatech?“

„Opravdu, líbíte —“ kapitán mluvil v tom okamžiku pravdu. „Jste krásnější, než si zasloužíme.“

Dona Anna se vztyčila s nádobou plnou mléka.

„Jste upřímný. Mám ráda lidi, kteří mluví pravdu.“ Podívala se na něj tak, že z jejích očí mohl vyčíst lásku.

V tom okamžiku k nim přiběhla se smíchem Raimunda, vzala nádobu z Anniných rukou, a obě odcházely z chléva. Joano Magalhanes se obrátil ke kravám u žlabu a řekl tiše sám pro sebe:

„Zdá se mi, že se budu ženit.“

Pohlédl ven na dům, na trávník, který jej obklopoval, na plantáže kaka, a cítil se jejich vlastníkem. Vzpomněl však na Jucu a Sinha, na jejich profesionální zabiječe, a zamrazilo ho.

Na polích bylo živo. Každého rána chodily skupiny dělníků na plantáže sklízet kakao se stromů. Jiné skupiny je našlapovaly do kádí a suché plody přesypaly do žlabů. Při práci lidé zpívali písne tesklivých, beznadějných melodií:

*Černoch žije na plantáži
dřina je mu údělem . . .*

Píseň nesena větrem, ozývala se tlumeně se všech stran — vzdech otroků, odsouzených dřít od svítání do setmění na plantážích kaka. Zpívají jen o těžké práci a pošlapané lásce.

Plantáž má ještě jiný druh obyvatel. Podobají se dělníkům. Mají stejně hrubý hlas, jsou oblečeni v dělnických šatech, mluví stejnou mluvou, mají touž tvář. Tito lidé, kteří nyní každý den jdou přímo k domu plukovníkovu, rozloží se po verandě, přespávají v dělnických chatrčích nebo ve skladištích, jsou milicí Badarů, zabijech Jucovými, nebo jsou to lidé, které poslal Teodoro, které opatřil bývalý kaprál Esmeraldo, Azevedo a Otec Paiva z Mutunu. Stráž plantáž a dům Badarů a číhají na příležitost k bitce. Menší část jich přijíždí na koních. Většinou jdou pěšky, pušky na ramenou, nůž za pasem. Přijdou na verandu, čekají na rozkazy Sinhovy a pijí rum, který jim poslala dona Anna. Nemluví mnoho, jsou to černoši a míšenci různého stáří. Tu a tam je mezi nimi bílá tvář. Sinho a Juca je všechny znají. Také dona Anna. Každý den se podobá předchozímu. Joano Magalhanes odhaduje, že nejméně třicet už jich přišlo na plantáž, co on je tady. Ptal se v duchu, co se bude dít, a jak to asi vypadá na druhé straně u Horacia. Začal mít velký zájem o tyto věci a o tuto zemi, jako by byl náhle sám do ní zapustil kořeny. Zapomněl skoro na to, že chtěl odcestovat. Nepřicházelo mu už na mysl, že by měl zas odjet z Ilhéu. Pomalu už ani nevěděl, proč by měl odjet.

S těmito myšlenkami se vracel do Ilhéu. Ve vlaku vedle něho seděl Sinho Badaró a spal celou cestu. Měl tedy čas všechno si ještě jednou důkladně rozmyslet. Večer předchozího dne se rozloučil s donou Annou.

„Odjízím zítra.“

„Ano, vím to. Ale přijdete zase k nám?“

„Jestli si budete přát, abych přijel, přijedu...“

Podívala se na něj, přikývla a utekla do domu, než ji mohl políbit. Joano tolik toužil ji obejmout a doufal, že se mu to podaří. Ráno ji neviděl. Jen Raimunda mu přišla říci její vzkaz:

„Dona Anna vám vzkazuje, že bude v Ilhéu ve svátek Svatého Jiří.“

Poslala mu i květinu, kterou si Joano uschoval.

Snažil se ve vlaku, aby si co nejdříve všechno promyslel. Uvě-

domil si, že se chytí do pasti, kterou si sám na sebe strojí. Už celá ta věc s vyměřením lesa. Podepsal listiny. Není ani inženýr, ani kapitán. Nejrozumnější by bylo odjet první lodí. Má dost peněz na mnoho měsíců bezstarostného života. Ale horší je, že se zamíloval až po uši do dony Anny. Juca už něco tuší. Smál se, udělal několik žertů a zdálo se, že souhlasí. Poznamenal také jednou, že ten, kdo se ožení s Annou, nesmí už ani pomyslet na jinou, jestli nechce mít doma bouřku. Sinho se na něj díval pátravým pohledem. Jednou večer se ho zevrubně vyptal na jeho rodinu, na jeho styky v Riu, a čím se zabývá. Joano se zapletl do spousty lží. Nyní ve vlaku se zhroutil, když na to pomyslel. Jeho oči se svezly každou chvíli k hlavní šestiranného revolveru, která se viditelně rýsovala pod Sinhovým kabátem. Když uvažoval jasně, věděl, že má skutečně odjet nejbližší lodí do Bahie. Ani v Ilhéu nemůže déle zůstat pro falešný pozemkový plán. Nemůže se vrátit do Ria, ale celý sever země je pro něj otevřen. Majitelé cukrových rafinerií v Pernambuco nebo pěstitelé kaučuku na Amazonce nejsou špatná společnost. Také v Recife, Belemu a v Manaus může uplatnit své umění hrát poker a žít dál svůj život bez zvláštního nebezpečí, kromě toho, že čas od času ho vyžene podezřívající spoluhráč z herny, nebo bude předvolán na policii. Ale nic vážného se mu nemůže přihodit.

Joano Magalhanes se rozhodl, že odjede první lodí. Má víc než patnáct tisíc milreisů. To stačí na dobrou zábavu pro nejbližší čas. Ale když se probudil Sinho Badaró a Joano viděl jeho oči, vzpomněl si opět na donu Annu, která hraje hlavní úlohu v druhém dílu jeho hry. Snažil se vždycky dívat cynicky na svůj poměr k Anně, vidět v něm jen možnost vniknout do rodiny Badarů a sňatkem dosáhnout bohatství. Ale viděl nyní, že zašel dál, než chtěl. Cítil, že mu dona Anna schází teď, když ji opouští. Scházela mu její zvláštní strohost, její způsob chvíli být něžná, chvíli přísná. Žila jako v uzavření svá panenská léta, bez polibků a bez snění. Vzkázala mu, že bude v Ilhéu o Svatém Jiří. To je zanedlouho. Proč nepočkat až přijde? Ať se pak stane, co se má stát.

V tom ještě není žádné nebezpečí. Jediné nebezpečí je, že se Sinho Badaró zeptá na něho v Riu. Pak by neunikl pomstě těchto dvou mužů, bezohledných i citlivých. Měl by štěstí, kdyby vyvázl životem. Podíval se ještě jednou na hlaveň revolveru. Ale v očích Sinhových byla opět přítomna dona Anna. Kapitán nevěděl, co počít. Vlak zapískal a vjel do nádraží.

Joano šel večer navštívit Margot s Jucovým vzkazem. Nebydlela už u Machadany. Měla svou malou vilu a služebnou, která jí obstarávala kuchyň a domácnost. Z Taboca si dala poslat své věci. Chodila teď po ulicích Ilhéu v šatech podle nejnovější módy a s krajkovým slunečníkem v ruce. Věděla, že si všichni o ní šeptají. Každý v Ilhéu už věděl, že je milenkou Jucovou, ale mínění se rozcházela v tom, jak došlo k roztržce s Virgiliem. Přívrženci Badarů tvrdili, že ji Juca Virgiliovi přebral, straníci Horacovi říkali, že se jí Virgilio sám zbavil. Když vyšel článek v „Obchodním zpravodaji“, pověstí ještě přibývalo a Badarovi si na ni ukazovali na ulici, jako na ženu, která platila studie doktora Virgilia. Byl to triumf pro Margot. Juca jí otevřel účty v několika obchodech, a obchodníci ji zdravili hlubokými poklonami.

Margot nabídla Joanovi židli v jídelně a kapitán se posadil. Přijal kávu, kterou přinesla služebná a sdělil Margot, co vzkazuje Juca. Přijede za ní příští týden a chce vědět, jestli něco nepotřebuje. Margot zahrnula kapitána otázkami, co se děje na plantáži. Také jí se zdálo, že je téměř majitelkou plantáží Badarů. Zdálo se, že úplně zapomněla na Virgilia. Jen jednou se zeptala Joana, zdali četl článek v „Obchodním zpravodaji“.

„Kdo se ke mně chová jako mizera, doplatí na to,“ řekla.

Pak chválila Manuela Oliveiru: „Chytrý člověk, má něco v hlavě.“ Pak ještě dodala:

„Je to skvělý společník. Velmi dobře se s ním bavím. Dělá mi společnost celý den . . . Je to milý hoch!“

Kapitán Joano Magalhanes pojal ihned podezření. Zná Margot. Nesblížila se za nepřítomnosti Jucovy příliš intimně s žurnalistou? Poněvadž cítil, že ho s Margot spojuje určité společné

pouto — jsou oba dobrodruzi v této podivné zemi — domníval se, že by jí měl dát výstrahu:

„Mohu ti, Margot, něco říci? Nezašla jsi už příliš daleko s tím Oliveirou?“

Popřela to, ale nepřesvědčivě.

„Ne, neříkejte mi nic . . .“

„Rád bych ti dal radu . . . Nechci ti říkat nic zbytečného, ani nic vytýkat, ani nechci nic vědět. Ale radím ti, dej si pozor na Badary. Nehrej si, jestli máš ráda zdravou kůži. Nemají rádi žerty. . .“

Mluvil k Margot, ale jako by domlouval sám sobě.

„Je rozhodně lépe, netropit si z nich šašky . . .“

8.

Exportní firma Bratří Zudové a spol. měla kanceláře v přístavu v jednopatrovém domě. V přízemí bylo skladiště kakaa a v prvním patře obchodní místnosti. Byla to jedna ze tří nebo čtyř firem, které se již několik let zabývaly vývozem kakaa. Sklizeň zde bývala zpočátku malá a stačila pro vnitřní spotřebu země. Ale když se rozmohly plantáže v okolí Ilhéu, několik obchodníků z Bahie a několik cizinců, Švýcarů a Němců, usadilo se v městě, aby se zabývali vývozem nového druhu zboží. Mezi ně patřili bratři Zudové, kteří dosud vyváželi tabák a bavlnu. Přibrali k svému podnikání kakao a otevřeli si pro ně zvláštní odbočku v Ilhéu. Poslali do města jako svého zástupce Maximiliana Campose, staršího muže s bílými vlasy a dlouhou zkušeností. V té době se exportní domy uctivě skláněly před plukovníky. Zaměstnanci a ředitelé se předháněli ve zdvořilosti. Když přijeli pěstitelé do města, zvali je vedoucí na snídane a na večere, provázeli je po kabaretech a nevěstincích. Firmy, které se zabývaly jen kakaem, byly teprve na počátku rozvoje. Byly jen odbočkami velkých firem, které vyvážely tabák, kávu, bavlnu a kokosový olej.

Když Sinho Badaró vystoupil po schodech firmy Bratří Zudů a otevřel dveře u kanceláře ředitelovy, Maximiliano Compos hbitě vstal a spěchal mu vstříc:

„Jak milá návštěva, plukovníku!“

Nabídl mu nejlepší židli, svou vlastní, a sedl si skromě do starého proutěného křesla.

„Jak dlouho jsem vás už neviděl. Od té doby, co jsem byl u vás, když jsme hovořili o sklizni.“

„Jsem pořád doma. Máme stále co dělat.“

„A jak se daří, plukovníku? Jaká bude letos úroda? Zdá se mi, že ještě lepší, než minulý rok, co říkáte? Koupili jsme za minulý měsíc víc kakaa, než jindy za dva měsíce. A to nám ještě nic neprodali velcí pěstitelé jako vy.“

„Právě proto jsem přijel,“ řekl Sinho.

Maximiliano Campos byl ještě zdvořilejší.

„Nechcete už čekat na vyšší cenu. Máte úplně pravdu. Nevěřím, že by se za kakao letos platilo víc, než čtrnáct milreisů. Mezi námi, prodat kakao za čtrnáct není nejhorší obchod.“ Zasmál se spokojeně.

„Upřímně řečeno, příteli Maximiliano, myslím, že kakao dosáhne nakonec nejméně patnáct. Kdo může počkat, vydělá hodně peněz. Produkce nebude stačit poptávce. Slyšel jsem, že Spojené státy...“

Maximiliano potřásl hlavou: „Je pravda, že odbudeme všechno kakao, které můžeme koupit. Ale nejsme to my, kdo nakonec určuje cenu. Naše kakao nemůže konkurovat s kakaem Zlatého pobřeží. Cenu určí Anglie. Až vy, pěstitelé, proměníte celou zemi v plantáže, až uděláte pole z divočiny všude kolem nás, které se ještě ruka nedotkla, pak možná budeme diktovat cenu Spojeným státům.“

Sinho Badaró vstal. Vous mu padal na kravatu a náprsenku.

„Máme v úmyslu to udělat, příteli Maximiliano. Porazím les Sequeiro Grande a osázím půdu kakaem. Za pět let vám prodám

sklizeň z tohoto území a uvidíme, co budeme moci udělat s cenou...“

Neříkal Maximilianovi nic nového. Kdo by v Ilhéu nevěděl, co zamýšlejí Badarové se Sequeirem Grande? Ale vědělo se, že i Horacio má stejný úmysl. Maximiliano se zmínil o něm. Sinho Badaró odpověděl:

„Les je můj. Chci dnes dát zaregistrovat své vlastnictví v úřadě Dominga Reise. Ať je Bůh milostiv tomu, kdo by se ho potom odvážil dotknout!“

Mluvil s přesvědčením, a Maximiliano Campos couvl před jeho vztyčeným prstem. Ale Sinho se zasmál a vrátil se k hovoru o obchodních věcech.

„Chci vám odprodat část úrody, dvanáct tisíc měr po třiceti dvou librách za dnešní cenu — čtrnáct tisíc dvě stě reisů za míru. To je asi sedmdesát tisíc milreisů, nemýlím-li se.“

Maximiliano počítal. Pak zvedl hlavu a sňal brýle:

„Kdy chcete peníze?“

„Nepotřebuji peníze dnes. Otevřete mi účet. Budu je potřebovat postupně na výplaty dřevorubcům za kácení lesa a přípravu půdy. Budu je vybírat po částech každý týden.“

Maximiliano skončil výpočet a oznámil číslici: „Sedmdesát tisíc čtyři sta milreisů.“

Projednali ještě podrobnosti. Badarové prodávali kakao Bratřím Zudům už řadu let, a firma si toho klienta vážila nejvíc ze všech. Sinho se rozloučil. Přijde příštího dne podepsat dodávkový list. Ještě v kanceláři řekl:

„Než vykáčíme les a uděláme z něho pole, budeme potřebovat hodně peněz. Také na boj s Horaciem, jestli to bude nevyhnutelné, příteli Maximiliano.“

Tvářil se vážně, když to říkal, jeho oči se tvrdě leskly a ruka hladila černý vous.

Maximiliano nevěděl, co na to říci. Zeptal se proto s úsměvem:

„A jak se daří mladé slečně Anně?“

Sinhova tvář ihned změkla, oči zazářily, ústa se usmála.

„Z Anny mám radost. A je to hezké děvče. Nebude dlouho trvat a vdá se.“

Maximiliano doprovodil plukovníka dolů po schodech až na ulici, kde se s ním rozloučil dlouhým stiskem ruky.

„Mnoho štěstí celé vaší rodině, plukovníku.“

Sinho Badaró kráčel středem chodníku a rukou na okraji klobouku děkoval na pozdravy se všech stran. Někteří muži přešli s druhé strany ulice, aby jej mohli pozdravit.

9.

Odpoledne vyzváněly slavnostně zvony na kostele Svatého Jiří a svolávaly město k největšímu svátku roku, k oslavě patrona kraje.

Starosta přečetl ráno na radnici slavnostní proslov, v němž připomněl památku Jiřího Figueireda Correie, jednoho z prvních, kdo štedrými dary povznesl osadu Ilhéus, majitele první cukrové rafinerie v městě, později zničené Indiány. Vzpomněl pak těch, kdo přišli po něm a osázeli kraj kakaem. Doktor Genaro přednesl řeč plnou citátů v cizím jazyku, kterým skoro nikdo nerozuměl.

Na oficiálních oslavách nebyli zúčastněni stranníci Horaciovi, ale byli přítomni mezi posluchači a diváky, oblečení v černé žaketky. Ubírali se ke kostelu, odkud mělo vyjít procesí Svatého Jiří, jež projde hlavními ulicemi města.

Kanovník Freitas dbal pozorně na to, aby zůstal stranou všech politických sporů a rozepří mezi velkými vlastníky pozemků. Nikdy se nedal strhnout na žádnou stranu a udržoval si dobrý poměr k Badarům i k Horaciovi, k starostovi města i k doktoru Jessé. Jestliže konal sbírku pro klášterní školu, použil dvou subskripčních archů, aby ani Sinho Badaró, ani Horacio nemuseli podepsat na druhém místě. Oba byli spokojeni, že dostali do ruky listinu ještě čistou, a že zahajují svým podpisem sbírku. Touto obratnou poli-

tikou dosáhl, že církev a kostel podporovala i strana vládní i opo-
sice. I jinak byl kanovník Freitas liberál. Nikdy veřejně nepouka-
zoval na to, že většina bohatých majitelů plantáží jsou členy zednář-
ské lóže. Je sice pravda, že podporoval Sinha Badaró v jeho boji
proti této zednářské lóži (protože zvolila Horacia velmistrem), ale
činil tak jen tajně v pozadí. Otevřeně bojoval jen proti anglikán-
ské protestantské církvi. Ve všem ostatním se snažil zachovat zla-
tou střední cestu. Kdykoli to bylo možné, využíval sočení obou
stran ve prospěch kostela a naopak, když se to hodilo jeho zájmům,
snažil se o sblížení protivníků.

Muži v černých žaketech čekali na náměstí proti kostelu, a ženy se tísnily uvnitř a před vchodem. Ester přišla podpírána Horaciem. Byla velmi krásná. Oblečena byla v šatech, které jí připomínaly léta ve škole v Bahii. Když ji spatřil Virgilio, zvedl ruku k okraji klobouku a Ester se uklonila.

Lidé kolem se spiklenecky usmáli a pohlédli na sebe. Hned za nimi kráčeli Sinho a Juca Badaró. Sinho vedl pod paží donu Annu. Nyní zvedl klobouk a hluboce se uklonil kapitán Joano Magalhanes, který na rozdíl od zdejších lidí a k jejich pohoršení měl na sobě šedý kabát. Sinho se rovněž dotkl okraje klobouku a Anna schovala svou tvář za vějíř.

„Buďte zdrav, kapitáne,“ zavolal Juca.

„Tak zamilovaní...“ řekla dívka nedaleko nich.

Doktor Jessé přišel v poslední chvíli, mokry potem. Zastavil se na okamžik s doktorem Virgiliem a spěchal dál. Za ním odměřeným krokem šel doktor Genaro, vážný a slavnostní, dívaje se k zemi. Pak vstoupil do kostela starosta, za ním Maneca Dantas a dona Auricidia s dětmi a Teodoro, oblečený ve všedních šatech, jen místo kalhot barvy khaki měl skvělé bílé kalhoty, dokonale vyžehlené. Na prstě mu zářil obrovský solitér. Objevila se i Margot, ale nešla do kostela. Zůstala stát na rohu náměstí v rozhovoru s Manuelem Oliveirou. Ženy ji pozorovaly po očku a kritisovaly její noční oděv.

„To je nejnovější přítelkyně Badarova,“ řekla jedna.

„Dřív prý si ji vydržoval doktor Virgilio ...“

„Doktor má teď někoho lepšího ...“

Ženy se zasmály.

Dělníci s plantáží s bosýma nohama obklopili náměstí a roze-
stavili se v ulicích. Kanovník Freitas a dva kněží vyšli z brány
kostela, aby uspořádali procesí. Nejprve nesly děti v bílém, vy-
brané z nejlepších rodin, nosítka s Jezulátkem. Jedno z dětí byl
hošík Manecúv. Průvod sestoupil do ulice proti kostelu. Vpředu
kráčela hudba. Za Jezulátkem šly v průvodu pod dohledem učitelů
školní děti, oblečené v stejnokroji. Když se průvod pohnul a udělal
místo, vyšly z kostela dívky, mezi nimi dona Anna, nesoucí sochu
Svaté Panny Marie. Když mýjela Anna Joana Magalhanese, usmá-
la se na něj. Kapitánovi se v tom okamžiku zdálo, že její snědá
tvář je krásná jako tvář Panny Marie, třebaže socha byla z modré-
ho porculánu.

Když hudba a školní děti kráčely podél řad diváků, všichni
utichli a muži obnažili hlavy.

Za průvodem dívek se Svatou Pannou šly chovanky klášterní
školy, oblečené celé v bílém s pruhem modré látky v pase. Pak
přišly dámy. Žena Jucova šla zavěšena do svého muže, dona Ester
se svou přítelkyní donou Auricidií, která říkala o všem, že je to
opravdu krásné.

Lidé udělali místo pro bohatá, nádherná nosítka se Svatým Ji-
řím. Světec byl na koni, celá socha byla velká a těžká. Vpředu
nesli nosítka Sinho Badaró a Horacio, vzadu doktor Genaro s dok-
torem Jessé. Oba doktoři se spolu bavili jako přátelé, avšak Ho-
raccio a Sinho nepromluvili ani slovo, kráčeli vážně, dívající se
přímo před sebe, držíce spolu krok. Přes černé žakety měli všichni
čtyři navlečeny purpurové taláry.

Průvod uzavíral kanovník Freitas. Po jeho boku šel s každé
strany jeden kněz a za nimi nejvýznamnější osoby města, starosta,
policejní náčelník, soudce, prokurátor, právníci a lékaři, zeměměřiči,
plukovníci a obchodníci mezi nimi Maneca Dantas, Ferreirinha,
Teodoro a doktor Rui. Za nimi se připojili k průvodu rybáři z pří-

stavu, ženy, dělníci z plantáží a venkovanky. Ženy šly bosy, stře-
více v rukou, a polohlasitě odříkávaly modlitby a sliby svatému.

Hudba začala hrát, a celý průvod se dal zvolna a spořádaně
do pohybu.

Téměř zároveň opustili doktor Virgilio i Joano Magalhanes svá
místa na chodníku a připojili se k průvodu za sochou Panny Marie.
Juca Badaró a doktor se chladně pozdravili. Joano nabídl Jucovi
bonbony, které právě koupil. Dona Anna se zachvěla, když za-
slechla jeho hlas za sebou. Nosítka se Svatou Pannou se v jejích
rukou zakymácela. Druhé dívky se tiše smály.

Skupina mužů obklopila Margot, aby lépe viděli průvod. Když
je mýjela nosítka se Svatým Jiřím, kde vpředu kráčeli odměřeným
krokem Sinho Badaró a Horacio, kdosi poznamenal:

„Co tomu říkáte? Plukovník Horacio a Sinho Badaró bok po
boku, a doktor Jossé s doktorem Genaro ... to je přece sám zá-
zrak.“

Margot se rozesmála, a druzí se dali také do smíchu. Připojili
se všichni k průvodu, jenž se vinul zvolna jako obrovský had uli-
cemi Ilhéu. Prskavky vybuchovaly ve vzduchu.

ZÁPAS

1.

Odkud zní kytara? Je temná noc bez měsíce. Smutná, ponurá píseň zpívá o smrti. Sinho Badaró nikdy nepřemýšlel, co znamenají slova smutných písní. Dnes po prvé, když klusal nocí na svém černém koni po hrbolaté cestě, cítil, že melodie mu proniká k srdci. Vzpomněl si, aniž věděl proč, na postavy z pastýřské hry na barevném obraze, jenž visí v saloně v jeho domě na plantáži. Zvuk kytary přicházel odněkud z kakaového háje, snad z chalupy ukryté mezi stromy. Nyní zazpíval mužský hlas blízko. Sinho nedovedl pochopit, proč černý nebo jiný dělník se toulá v noci s kytarou a raději nespí. Noc je tak krátká a čas ke spaní ještě kratší. Ale hudba zněla dál souběžně s jeho kroky po hlavní cestě. Chvillemi se ztlumila a ztrácela, chvillemi zněla zas jasně, jako by byla docela blízko:

*Život můj je jenom bída
znám jen pláč a neznám smích ...*

Sinho slyšel za sebou kroky svých strážců na mulách. Byli tři: míšenec Viriato, vysoký a hubený Telmo s hlasem jako žena, střelec, který nikdy nechybil a Agostinho, jenž zabil plukovníka Jacinta. Klopýtali po cestě, a noční vítr donášel k Sinhovi úryvky jejich hovoru:

„Jak začala hádka, už byl ve dveřích.“

„Střelil jsi?“

„Neměl jsem čas.“

„Když je v něčem ženská, je lepší jít od toho ...“

Kdyby tu byl černý Damiano, Sinho by ho zavolal. Jeli by spolu, Sinho by mluvil o svých plánech, černoch by mlčky poslouchal a pokyvoval svou ohromnou hlavou. Ale z Damiana se stal ubohý pomatenec. Bloudí po kraji, směje se a pláče jako dítě. Sinho se musel postavit proti Jucovi, který ho chtěl dát zabít. Přišel jednou až k domu a nařikal. Kdo ho viděli, říkali, že byl vyhublý a šaty na něm visely jako hadry. Oči měl zapadlé a mluvil neustále o mrtvých dětech a bílých rukavičkách andílků. Byl to dobrý černoch. Sinho dodnes neví, jak se mohlo stát, že jeho rána minula, když střelil na Firma. Byl snad už tenkrát blázen?

Melodie, která se opět přiblížila v ohybu cesty, připomněla mu ono nešťastné odpoledne a obraz, visící v saloně, pastýře s flétnami v líbezném kraji a mír modrého nebe. Tam na obraze hráli něco radostného, zpívali jistě nejsladší slova lásky. Byla to písnička k tanci. Noha mladé dívky se vznášela ve vzduchu v tanečním pohybu. Je jistě jiná, než pochmurná pohřební píseň, která zní z lesa:

*Život můj je těžký kámen
nohy sotva táhnu blátem
na plantáži kakaá,
na plantáži kakaá ...*

Sinho Badaró se rozhlédl kolem sebe. Jistě někdo zpívá u některé chalupy nablízku. Nebo někdo jde s kytarou na šňůře přes rameno a zpívá si, aby mu cesta rychleji uběhla. Nejméně čtvrt hodiny udržoval zpěvák krok se skupinou Sinhovou a za tu dobu vyzpíval smutek svého života na plantáži. Zpíval o bídě, těžké práci a smrti, společném údělu všech, kterých se zmocnila země kakaá. Avšak Sinho nemohl nikde rozeznat světlo, ačkoliv měl oči navyklé na temnotu. Spatřil jen dvě světélkující oči sovy, která výhruzně houkala. Ano, jistě někdo jde nedaleko nich a zpívá. Ale jestliže jemu píseň ukracuje čas a cestu, Sinha Badara tísní, a cesta domů se mu zdá nesnesitelně dlouhá.

Na cestách nebylo bezpečno od té doby, co se rozpoutal boj o Sequeiro Grande. Tenkrát, když poslal Damiana, aby zabil Firma, měl Sinho ještě naději. Teď už bylo pozdě. Boj byl vyhlášen. Horacio se již dotkl lesa, připravoval své lidi a vedl soudní spor v Ilhéu o vlastnictví celého území. Tehdy odpoledne, když před jeho očima tančila pastýřka na obraze, měl ještě naději. Uslyšel zřetelně hlas zpívajícího. Někdo jde postranní pěšinou. Píseň zněla hlasitěji, ale zároveň i smutek se ozýval silněji.

*Smrt mě jednou vysvobodí
odnesou mě v rohoži . . .*

Mnoho pohřbů mrtvých v rohoži bylo teď vidět na cestách. Každou noc se opakovalo totéž. Krev mrtvých skrápěla zemi. Ne, tady nebyla země pastýřek s růžovými tvářemi, tady nikdo netančil v trávě pod modrým nebem. Tady byla černá půda, nejlepší na světě pro kulturu kaka. Hlas se zase blížil a bzučel známou písničku.

*Smrt mě jednou vysvobodí
ležet budu u cesty . . .*

Mnoho beznadějných křížů vroubilo cesty — hroby mužů, kteří padli ranou pušky nebo nože v tmavé noci, nebo podlehli nákaze, která se šířila krajem. Ale kakaovníky rostly a nesly plody, a jednou, jak řekl přítel Maximiliano, až lesy budou vykáceny a všude budou jen pole kaka, budou zdejší pěstitelé diktovat ceny i Severní Americe. Budou mít víc kaka než Londýn a New York. Sinho Badaró bude známým pěstitelem z Ilhéu. Bude bohatší než plukovník Misael . . . Horacio bude už dávno ležet u cesty, a kříže beze jmen budou stát nad hroby Firma, Braza, Jarda a Josého Ribeiry. Sami to chtěli. Sinho Badaró by byl raději, kdyby všichni byli jako pastýři s flétnami, ale čím je to vina, že je to jiné? Je to jen vina Horaciova. Proč sahá na půdu, která mu nepatří, která může být jen Badarů? O tom nebude s nikým mluvit . . . Horacio

to chtěl. On, Sinho, měl by raději pokoj, byl by radši, kdyby každý zpíval a tančil, kdyby pastýřka tančila v trávě a všude kvetly květy. Ale jednou i tady bude stejně krásně jako na oné krajině v Evropě . . .

Usměv se rozestřel po Sinhově tváři, vroubené dlouhým vousem. Viděl před očima budoucnost jako věštec z karet.

V ohybu cesty, kde se spojovala pěšina se silnicí, objevil se zpěvák s kytarou:

*Smrt mě jednou vysvobodí
zahrabou mě kde se chodí
na plantáži kaka . . .*

Hluk kopyt ukončil jeho píseň. Sinho Badaró se vytrhl ze zamýšlení. Už neviděl tančit pastýřku mezi kakaovníky, viděl jen stromy, nové a nové háje, jejichž úroda ovládne ceny kaka. Spatřil muže, který přišel po pěšině s prsty na strunách kytary. Ustoupil stranou, když jej jezdci míjeli.

„Dobrý večer, pane!“

„Dobrý večer . . .“

Lidé Sinhovi odpověděli najednou:

„Bůh s tebou.“

Po chvíli opět uslyšeli jeho zpěv, který rychle v dálce slábl. Brzy již vůbec neslyšeli jeho hlas, oznamující do světa, že chce být pohřben pod zeleným kakaovníkem. Říkalo se, že kdo jednou uvázl v lepkavém bahně kakaové země, nikdy nenajde cestu zpátky. Sinho Badaró neznal nikoho, kdo by se byl vrátil. Znal mnoho těch, kdo naříkali nad svým údělem, jako černoch s kytarou, kdo na plantážích, v chatrčích, v hospodách a v kabaretech zpívali o svém stesku, znal jich mnoho, kdo říkali, že tato země je prokletá, zlá, že na ni Bůh zapomněl, že tady není radost ani štěstí, že je to země, kde se vraždí pro nic, kde dnes je člověk boháčem, zítra žebrákem. Sinho znal mnoho takových, stokrát slyšel táž slova. Viděl mnohého, jak prodal svá pole, shromáždil peníze a přísahal, že odchází navždy, že odjede do Ilhéu a počká na první loď,

plující do Bahie. Bahie je velkoměsto, kde je všechno, o čem jen člověk může snít, velké obchody, nádherné domy, divadla a zábavy. S penězi v kapse se bude nádherně žít. Ale loď ještě neodplula a muž byl zpátky. Lepkavé bláto kakaové země se mu přilepilo na chodidla a nepustilo ho. Za své peníze si znovu koupil půdu a zasadil kakao. A ti, kterým se podařilo odjet, odplout po moři, nemluvili v hlavním městě o ničem jiném, než o zemi kakaa, kterou opustili, o kraji kolem Ilhéu. Věděl tak jistě, jako že se jmenuje Badaró, že i takový člověk se za rok, za dva vrátí, nebude už mít nic a znovu začne žít stejně, jako když přišel po prvé. I kakao se lepí na člověka, a nikdo neuteče. Smutné písně, které do nekonečna znějí večer kolem plantáží, neříkají nic jiného.

Sinho se svými muži došel k pozemkům vdovy Merendy v sousedství Sequeiro Grande. Říkalo se, že vdova se dohodla s Horaciem, To Sinhovi nevadí tolik, aby nejel kratší cestou přes její pole, která mu ušetří skoro celou míli. Je-li vdova ve spolku s Horaciem, tím hůř pro ni a její dva syny. Sinho jí vezme její plantáže a spojí je s novými na území Sequeira Grande. Za pět roků přijde Sinho do kanceláře Bratří Zudů a spol. prodat sklizeň s nových pozemků. Tak řekl Maximilianovi, a tak se i stane. Jeho slovo platí. I malá pastýřka, která začala tančit na obraze, musí skončit svůj taneček. Dotančí jej na plantáži pod zlatožlutými plody mladých stromů. Jejich barva bude mnohem krásnější než modř nebe na obraze. Mnohem krásnější . . .

Za prvním výstřelem zaburácely další. Sinho Badaró měl sotva čas se zvednout na svém koni, který dostal kulku do prsou a padl na bok. Jeho lidé seskočili s mul a kryli se těly zvířat, která klekla na kolena. Sinho Badaró se snažil vyprostit nohu, která uvázla pod bokem zmítajícího se koně. Očima pátral ve tmě. Rozeznal Horaciovy lidi, kteří se ukryli za chlebovníky u silnice.

„Jsou za stromem před námi . . .“ řekl tlumeně.

Po prvních výstřelech nastalo mrtvé ticho. Sinhovi se podařilo vytáhnout nohu, vztyčil se v celé výšce a kulka mu prorazila kloboúk. Výtřhl revolver a vykřikl na své muže:

„Za mnou, dostaneme je!“

Hlava jednoho z útočníků, který znovu mířil, objevila se za stromem. Telmo po boku Badarově požádal svým ženským hlasem:

„Nechte mň ho, pane.“

Zvedl pušku, hlava muže se zakymácela jako zralý plod, tělo se zhroutilo k zemi.

Sinho Badaró šel dopředu a střílel. Byli nyní chráněni kakaovým hájem, odkud mohli vidět, kde jsou skryti protivníci. Bylo jich pět i s mužem, kterého zabili. Dva z nich byli synové vdovy Merendy, ostatní byli muži Horaciovi. Sinho zamířil za zády Viriatovými a střílel. Postupovali dál mezi stromy, aby se dostali protivníkům do zad. Muži to zpozorovali a z opatrnosti ustoupili na větší vzdálenost. Při ústupu Sinho jednoho postřelil. Muž se zhroutil a nohama zmítal ve vzduchu. Viriato přiskočil a zasadil mu ránu nožem:

„Máš dost, neřáde. Teď není čas na tancování . . .“

Sinho, ač byli uprostřed bitky, musel si vzpomenout na tančící pastýřku. Nebyl čas na tanec, Viriato měl pravdu. Boj pokračoval. Kulka zasáhla Agostinha do ramene, a krev stříkla až na botu Sinhovu.

„Nic to není, jen škrábnutí,“ řekl Agostinho a střílel dál.

Obklíčovali protivníka. Tři muži opustili úkryt, když viděli, že by prohráli. Byl ještě čas, dali se na útěk přes plantáž. Sinho vystřelil za nimi z revolveru. Vrátil se k svému vraníkovi a pohladil ho. Pod zvířetem byla kaluž vyteké krve. Telmo přistoupil blíž a začal odpínat sedlo. Viriato hledal svou mulu, která při střelbě odběhla. Sinho pak na ni nasedl a Telmo naložil sedlo na svou. Viriato vedl za uzdu mulu Agostinhovu, jenž si tiskl rukou rameno, aby zastavil krev. Tak šli nyní dál po silnici. Sinho držel stále revolver v ruce. Cítil smutek, když se upřeně díval před sebe do tmy. Ale nikdo už nezpíval o bídě na světě. Ani paprsek měsíce nedopadl na mrtvé pod kakaovníky. Za sebou slyšel vysoký ženský hlas Telmův:

„Dostal ji pěkně do hlavy, lotr . . .“

Pod novým křížem u cesty hořela svíčka, kterou rozsvítila zbožná ruka. Sinhovi napadlo, že kdyby měly zazářit svíčky pod všemi kříži, jež potkají, byly by cesty mezi plantážemi osvětleny lépe než ulice v Ilhéu. Ten pocit ho skličoval. „Není čas na tanec, děvčátko, ale není to má vina, opravdu není.“

2.

Boje, které nastaly oné noci, nepřestanou, dokud se les Sequeiro Grande nepromění v plantáže kaka. Lidé z kraje, z Palestiny, z Ilhéu i z Itapiry začnou počítat čas od těchto bitek:

„To se stalo ještě před válkou o Sequeiro Grande.“

„To bylo dva roky po tom, co skončil boj o Sequeiro Grande.“

Byl to největší zápas o získání půdy a zároveň nejdivočejší. Proto vzpomínka na něj zůstala živá ještě po letech. Pověst o něm šla od úst k ústům, vyprávěli ji otcové dětem a starci vnukům. Na trzích ve velkých i menších městech zpívali ještě dlouho potulní staří slepci hrůzostrašnou píseň o bojích, které zalily krví černou zemi kaka.

*Toho času černí kouzelníci
zakleli zem hrozným prokletím . . .*

Slepci byli básníky a letopisci kakaové země. Chodili krajem, drnkali na kytaru a zpívali slavnou historii kaka. Lidé se kupili kolem nich, když přišli na trh prodat mouku, proso, banány a pomeranče, a dychtivě poslouchali, jak to bylo v mladých pionýrských letech na začátku nového století, kdy kultura kaka učinila první smělý krok do kraje. Házeli nikláky do klobouku, a potulný zpěvák rozehvělým hlasem znovu opakoval zkazku o nejhroznější bitce o Sequeiro Grande:

*mrtvých leželo sto na silnici,
usmrcených velkým střelením . . .*

Lidé si sedli na zem kolem zpěváka, nebo se opřeli o své hole. Mají úsměv na tvářích a napjatě poslouchají. Kytara doprovází verše, a lidem před očima znovu vstávají slavné postavy, které porazily prales, zabíjely a umíraly a zasadily kaka. Ještě žijí někteří z účastníků bitvy o Sequeiro Grande, kteří vystupují jako hrdinové v písních slepců. Ale posluchačům nepřipadá, že dnešní velkopěstitelé jsou totožní s vášnivými dobyvateli nedávné minulosti. Jako by byli jiní muži, tolik už se časy změnily! Tam, kde rostl kdysi prales, prostírají se dnes háje kaka, a když zrají jejich plody, podobají se zlatu. Zpěvák zpívá dál svou pověst, která lidem svírá srdce:

*Poslouchejte pověst slavnou,
muže, ženu při ní zamrazí . . .*

Pověst, která svírá srdce, je pověst o Sequeiru Grande. Ještě téže noci, kdy synové vdovy Merendy a tři lidé Horaciovi napadli Sinha Badara na zkracující stezce, vyrazil Juca v čele dvanácti mužů na odvetnou výpravu a spáchal řadu ukrutností v blízkém okolí. Začali tím, že zabili oba syny vdovy Merendy před jejíma očima. Pak šli k plantáži Firmově a zapálili jeho maniokové pole. Nezabili Firma jen proto, že byl náhodou v Tabocu.

„Unikl mi dvakrát,“ řekl Juca, „ale po třetí neunikne.“

Pak šli k Brazovi ale tam se strhla bitka, poněvadž se Braz se svými lidmi postavil na odpor. Juca musel ustoupit a nechal na místě jednoho mrtvého. Kolik bylo zabito lidí z opačného tábora nemohl ve tmě zjistit. Jednoho určitě zabil Antonio Victor. Juca sám viděl, že padl k zemi. Ale Antonio tvrdil, že zasáhl ještě jednoho. O dvacet let později zpívali slepci na trzích v Pirangí a Guarací, v městech jež povstala na území někdejšího Sequeira Grande, o této hrozně bitce:

*Byla bitva, z pušek hřmělo,
mnoho mužů v ní umřelo.
Horacio poslal lidi
Badarové vstříc jim slídí
Bili a rvali se krvavě,
zůstali ležet, hlava na hlavě.*

Bojovníci těchto památných bitek byli najatí zabijedci plukovníků, jejich tělesné strážce, neomylní střelci a odvážlivci. Horacio poslal hledat po kraji muže, kteří se nebáli rány, a Badarové nehleděli na peníze, když mohli získat dobrého střelce. Noci mýjely ve strachu a nejistotě. Každá cesta, i odlehlé a dlouhé stezky vedoucí mimo hlavní silnici, skrývala nebezpečí pro nočního chodce. I lidé, kteří neměli nic společného se Sequeirem Grande, ani s Badary a Horaciem, nešli nyní po silnici v celém kraji kaka bez doprovodu aspoň jednoho střelce. Obchodníci železným zbožím, kteří prodávali zbraně, vyzískali velké jmění. Zbohatli všichni kromě Azeveda v Tabocu, který dodával pušky Badarům. Jen jeho politická obratnost ho nakonec zachránila před úplným úpadkem. Měl později obchod v Ilhéu, a sám, když zestárl, vyprávěl školákům podobné historie, jako starci lidem na trhu:

*Muži pily odhodili,
puškami se ozbrojili.
Kdo měl pušky, kdo měl zbraně,
zlatem platili mu za ně.*

O Jucovi a Sinhovi Badaró zpívali potulní pěvci o dvacet let později:

*Sinho byl krutý bojovník,
slavných Badarů náčelník.
Na srdce vždycky mířil
nepřítel déle nežil.
Juca se také smrti nebál
k boji se pobízet nedal...*

Opěvovali i odvahu Horaciovu a jeho druhů, zejména silného Braza, nejstatečnějšího ze všech. Braz raněn třemi kulkami, střílel dál a zabil ještě dva muže:

*Braz byl silák, drulým velel
raněn ležel, ještě střílel,
dva mu přišli do rány,
dostali kulku do hlavy.*

Horacia popisovali jako muže, který dovedl vždy v pravý čas poslat své zabijedce:

*Horacio pánem zůstal,
rozkazy dal, vrahy poslal...
kam na koni přijeli
smrt a hrůzu přinesli...*

Lidové zpěvy o Sequeiru Grande a o hrdinech bitvy a nepokojích mluvily i o ženách oné doby:

*Ženy slzy prolévaly,
ráno manželů se nedočkaly,
v této zemi život krutý byl,
matek, dětí nešetřil...*

Lidé na trhu mnohokrát už pověst slyšeli, avšak kdykoli ji znovu zpíval zpěvák v městečkách uprostřed plantáží, kde stával les, muži i ženy se vždycky zachvívali hrůzou, dívky sotva dýchaly, smáli se žertům a po každé stejně projevovali svůj souhlas i nesouhlas. Zpívající slepec dovedl znovu rozvinout před jejich zrakem rok a půl nemilosrdných bojů o Sequeiro Grande, v nichž se střílelo, umíralo, a krev zalévala zemi. Zpěvák končil:

*Slyšeli jste píseň strašnou
strach vám srdce sevřel...*

Lidé hodili minci do misky na zemi a šli dál za svými věcmi. Ženy věřily, že všechno to bylo ďáblovo dílo. I zpěvák říkal, že zem byla zakleta. Prokletí, které volal Jeremiáš v pralese, padlo tehdy na lidi i zemi. Černý Damiano bloudil od plantáže k plantáži a opakoval všude Jeremiášova slova. Byl hubený a špinavý, neškodný blázen, který nikomu neublížil. Toulal se po cestách a pěšinách v kakaovém kraji a plakal.

3.

Ještě neutichly pověsti o nočním útoku na Sinha Badaró a o zabití obou synů vdovy Merendy, a Ilhéus byl vzrušen srážkou doktora Virgilia s Jucou Badarem, ke které došlo v kavárně Nhozinhově. Události v onom půl druhém roce šly tak rychle, že dona Moura, stará panna, která chodila zdobit oltář do kostela Svatého Šebestiána, postěžovala si přítelkyni doně Lenitě:

„Teď se každou chvíli něco stane, Lenito, že nemáme ani čas si o všem pohovořit . . . Všechno jde tak rychle!“

Horacio i Badarové opravdu spěchali. Každý hleděl porazit prales a osázet zemi kakaem co nejdříve. Zápas stál mnoho peněz. Zabijeci byli vypláceni denně, a týdenní platy rostly neslýchaně, zvláště když bylo nutno nakupovat nové zbraně. Proto nechtěl Horacio ani Badarové zracet čas. Ony měsíce byly tak naplněny událostmi, že zbožné ženy už nevěděly, o čem dřív mluvit. Ještě než mohly důkladně probrat jednu zprávu, stala se nová událost, která si zasloužila jejich pozornosti. Touž nespáz pociťovaly oba týdeníky. Manuel de Oliveira napsal článek, kterým hanobil Horacia pro nový surový skutek jeho lidí, a sotva byl vysázen, došla jiná zpráva mnohem pozoruhodnější. Vzájemná nevráživost „Obchodního zpravodaje“ a „Zpráv z Ilhéu“ překročila poslední slušné meze. Byly vyčerpány už všechny známé urážky, a v redakci „Obchodního zpravodaje“ se zaradovali, když jednoho dne došel z Ria

velký slovník portugalského jazyka, objednaný doktorem Genarem — v Bahii nebylo možno žádný dostat. Slovník byl vydán v Lisabonu a obsahoval novou zásobu barvitých slov až z šestnáctého století. „Obchodní zpravodaj“ začal nyní k velké zábavě obyvatel nazývat Horacia a jeho společníky lokaji, darebáky, šibaly, hejsky a piráty. „Zprávy z Ilhéu“ odpovídaly slovy starého lidového nářečí, které dobře znal doktor Rui.

Žaloba, kterou se Horacio obrátil na soud v Ilhéu, nebyla stále vyřízena. Obrátit se na soud, byla záležitost beznadějná, když šlo o žalobu proti příslušníku vládní strany, jako v tomto sporu. Soudce byl tady proto, aby hájil zájmy Badarů. Kdyby neplnil svůj úkol, byl by v nejmírnějším případě přeložen do nejzapadlejšího města ve vnitrozemí, kde by žil v nejhorsších životních podmínkách, všemi zapomenut a zbaven všech možností. Naopak soud v Ilhéu byl stupněm na cestě k nejvyššímu soudnímu dvoru. Být soudcem u nejvyššího soudu znamenalo vysokou hodnot, zvučný titul a vysoký plat. Nic nebylo platno úsilí doktora Virgilia a doktora Ruiho, kteří útočili neustále na soud a žádali o projednání žaloby.

Horacio věděl, že se záležitost u soudu bude vléci, a víc než na zákon spoléhal na to, že se zmocní pozemků násilím. Jednal podle toho a na rozdíl od soudního řízení kráčel k svému cíli mílovými kroky. Také Badarové měli zájem o nejrychlejší rozhodnutí. Blížily se volby. Budou v nastávajícím roce. Informovaní lidé tvrdili, že nastala roztržka mezi federální vládou a vládou státu Bahie v otázce nového prezidenta. Nabude-li vrchu ústřední vláda, octnou se Badarové v opozici. To by mělo vliv i na soudce. Horaciova žaloba by už neležela ve spisech.

Hovořili o tom muži v krčmách a nevěstincích, námořníci i cestující, kteří přijížděli do přístavu. I ve vzdálených městech, v Aracajú, Vitorii, Maceiu a Recifu mluvílo se o bitce mezi plantážníky v Ilhéu.

Virgilio odjel do Bahie a obdržel od přisedícího nejvyššího soudu, příslušníka opoziční strany, dobrozdání o vlastnickém nároku na Sequeiro Grande, příznivé Horaciovi. Doktor Genaro si zou-

fale lámal hlavu, jak by odvrátil účinek tohoto dobrozdání a uklidnil soudce v Ilhéu, který se obával intervence nejvyššího soudu ve věci dosud nerozhodnuté. Víc než tímto dobrozdáním byl Juca Badaró rozhořčen články, které napsal doktor Virgilio na vysvětlenou událostí v Ilhéu do opozičního tisku v Bahii. Články ve „Zprávách z Ilhéu“ Badarům nevadily, ale to, co bylo vytištěno v deníku oposice v hlavním městě, mělo ohlas v celém státě. Třebaže se vládní listy zastávaly Badarů, guvernér dal vzkázat Sinhovi, že by bylo lépe vyhýbat se tomu, aby se zprávy o podobných rozepřích dostávaly na veřejnost, dokud se opět nezlepší poměr mezi státní a federální vládou. Horacio se dověděl o tomto pokynu, a Virgilio chodil po ulicích Ilhéu jako vítěz.

Onoho večera šel do kavárny. Nebyl už dlouho v žádném podniku. Trávil noci v Esterině náručí, pošetilé noci blouznivé lásky. Její tělo se probudilo jako květ pod milostným dotekem, a Virgilio jí odkryl všechna tajemství lásky, která poznal s Margot. Avšak Horacio byl v Ilhéu, a Virgilio neměl kam jít. Zvykl si odcházet každý večer z domu a rozhodl se, že půjde do kavárny a vypije sklenici whisky. Šel s plukovníkem Manecou, který dorazil do města s Horaciem. Virgilio sám navrhl:

„Pojďme se napít, plukovníku.“

Maneca se zasmál: „Chcete zkazit otce rodiny, doktore? Mám ženu a děti. Víte, že nikdy nechodím do žádných lokálů...“

Zasmáli se oba a sestoupili po schodech do kavárny. V herně hrál Juca Badaró poker s Joanem Magalhanesem. Nhozinho pošeptal oběma příchozím, že hrají šileně, že ještě neviděl tak velké sázky.

Virgilio a Maneca vstoupili do tanečního sálu, kde hrál pianista s houslistou lidové tance. Sedli si a objednali whisky. Virgilio spatřil nedaleko u stolu sedět Margot s Manuelem Oliveirou a s několika lidmi Badarovými. Redaktor pozdravil advokáta. Nikdy se s nikým nehádal. Říkal o sobě, že je žurnalistou z povolání. Články, které píše, vyjadřují mínění Badarů a nemají nic společného s jeho vlastním názorem. To jsou dvě rozdílné věci.

Virgilio odpověděl na jeho pozdrav a kývl hlavou i druhým. Margot se na něj usmála. Řekla si, že je dnes hezký, a vzpomněla si na bývalé časy. Rty se jí pootevřely touhou. Nhozinho přinesl láhev whisky:

„Nejlepší, kterou máme — pravá skotská. Jen pro nejlepší hosty, pánové. Ta není pro každého.“

„A jaké má procento vody?“ chtěl ho rozhněvat Maneca, který byl stále v dobré náladě.

Nhozinho přísahal, že by nepřilil vody do whisky svým přátelům, zvláště ne do tak dobré whisky. Dotkl se ústy špičky prstů, aby dodal víry tomu, co říkal. Zeptal se potom Virgilia, kde byl, že ho už tak dlouho neviděl. Už mu scházelo, že doktora neviděl.

„Měl jsem spoustu práce, Nhozinho, spoustu práce,“ byla stručná odpověď doktorova.

Nhozinho se vzdálil, ale Manuel Oliveira, který viděl láhev whisky, přiblížil se, aby se zeptal doktora Virgilia na jiného novináře, který byl přítelem jich obou a pracoval v Bahii v redakci opozičního deníku.

„Nepotkal jste se s Andradem, doktore?“ zeptal se, když si potřásl rukou s advokátem i s plukovníkem.

„Obědvali jsme jednou spolu.“

„Jak se mu vede?“

„Je pořád stejný. Pije od rána do večera. Divím se mu, jak to vydrží.“

„Pořád ještě píše, když má opici?“ vzpomínal Oliveira.

„Nikdy nestojí pevně na nohou.“

Maneca Dantas požádal o sklenici a nalil redaktorovi. Manuel zazářil radostí a vysvětloval plukovníkovi:

„Byl to můj nejlepší přítel, plukovníku. Nejobratnější pero v Bahii... rozený novinář. Ale hrozně pije. Sotva otevře ráno oči, hned se ohlíží po kalíšku, jak říká, po kalíšku rumu. V redakci ho ještě nikdo neviděl, že by stál rovně. Ale má geniální hlavu, plukovníku, a pořád je stejný, nevádí, že pije, může psát o všem. Na to Manuel

vyprázdnil sklenici a obrátil hovor na jinou stránku:

„Skvělá whisky . . .“

Dal si nalít ještě jednou a chtěl si sklenku odnést k svému stolu. Ale ještě než odešel, řekl doktoru Virgiliovi:

„Jedna vaše přítelkyně, která sedí u našeho stolu, vás pozdravuje.“ Ohlédl se na Margot. „Ráda by si s vámi zatančila valčík.“

Mrkl ještě okem na odchodu:

„Kdo byl jednou králem, tomu se vždycky říká vaše výsost . . .“

Virgilio se zasmál této poznámce. Ale necítil vůbec žádný zájem o Margot. Přišel se do kavárny trochu napít a pohovořit si. Nechtěl tady hledat ženu, tím méně ženu, která je právě milenkou Badarovou. Mimo to měl strach z Margot a nechtěl s ní mluvit, tím spíš ne v kavárně, aby mu zase nezačala vyčítat. Nezájímala ho. Proč by s ní měl tančit a proč obnovovat přetřhaná pouta? Pokrčil rameny a znovu se napil whisky. Ale Meneca Dantas začal mít zájem. Rád by byl viděl, co řeknou lidé v kavárně, bude-li Virgilio tančil s Margot. Všichni věděli, že žila s advokátem a že nyní žije s Jucou Badarem, poněvadž ji advokát opustil. Nedalo se už tvrdit, že by ji byl Juca vzal advokátovi.

„Děvče s vás nespouští oči, doktore,“ řekl.

Virgilio se ohlédl, a Margot se usmála s očima upřenýma na jeho tvář. Maneca Dantas se zeptal:

„Proč byste si s ní jednou nezatančil?“

Virgilio rovněž přemýšlel: „Nechci si spálit prsty.“

Pootočil se k ní na židli. Margot u svého stolu si myslila, že vstává, aby ji požádal o tanec, a zvedla se. Doktor se musel nyní rozhodnout. Nezbyvalo, než jít tančit. Hudba hrála unylý valčík. Vstoupili do středu sálu, a všichni se na ně dívali. Nevěstky si začaly šeptat. U stolu, kde seděla Margot, vstal jeden muž. Zdálo se, že se pře s Manuelem Oliveirou. Redaktor jej chtěl o něčem přesvědčit, ale muž se mu vytrhl a kráčel k herně.

Pianista bříňkal melodii valčíku na starém pianě. Virgilio tančil beze slova. Oči Margotiny byly přimhouřeny a ústa pootevřena.

Juca Badaró vyšel z herny. Za ním šel Joano Magalhanes, muž,

kteří ho přivolal, a druzí spoluhráči. Ve dveřích, které spojovaly taneční sál a hernu, rozhlédl se Juca, ruce v kapsách, v očích zlý lesk. Když hudba dohrála, tančící dvojice tleskaly a žádaly opakování. V tomto okamžiku Juca Badaró přešel sál, vzal Margot za paži a táhl ji ke stolu. Trochu se bránila. Virgilio učinil krok za ní a chtěl promluvit, ale Margot ho zarazila:

„Nestarej se o mne . . .“

Byl okamžik nerozhodný a díval se na oba. Zdálo se, že Juca čeká. Pak se mu mihla hlavou vzpomínka na Ester. Co je muž, do Margot? Poděkoval s úsměvem své bývalé milence:

„Děkuji ti, Margot.“

Vrátil se ke svému stolu. Maneca stál s revolverem v ruce a očekával bitku.

Juca Badaró posadil Margot ke stolu. Mluvili spolu pronikavými hlasy a kdekdo poslouchal. Manuel de Oliveira je chtěl uklidnit. Juca Badaró na něj pohlédl tak divoce, že redaktor raději mlčel.

Hádka mezi Jucou a Margot byla stále prudší. Margot chtěla vstát, ale Juca ji srazil opět na židli. U druhých stolů všichni ztichli. I pianista se díval na scénu. Juca se obrátil k němu:

„Proč nehraješ, u všech čertů,“ vykřikl. Stařec se sklonil ihned nad klávesnice a dvojice začaly znovu tančit.

Juca už nečekal, vzal Margot za ruku a táhl ji ven. Když šli mimo stůl Virgilioův, obrátil se Juca k Margot a řekl hlučně:

„Ty jsi měla dřív asi vrabce a ne muže. Já ti ukážu, co dovede chlap!“

Řekl to tak hlasitě, aby advokát slyšel. Virgilio ztratil rozvahu a chtěl vyskočit. Maneca Dantas ho násilím přidržel k židli. Věděl, že by to znamenalo jeho konec, kdyby se v tomto okamžiku postavil proti Jucovi. Juca i Margot vyšli po schodech na ulici. Bylo ještě slyšet políčky, které jí dával milenec. Virgilio byl bleďý. Maneca Dantas ho uklidňoval, že to nemá vůbec význam.

Nic se dál nestalo, a Virgilio druhého dne zapomněl skoro úplně

na celou událost. Margot ho nezajímala. Šla žít s Jucou Badarem podle vlastní vůle. Virgilio měl tehdy v úmyslu poslat ji zpět do Bahie a dát jí dost peněz, aby mohla žít několik měsíců. Raději šla s Jucou ještě téže noci, kdy došlo k roztržce. Stala se jeho milenkou a sdělila novinářům Badarů podrobnosti o jeho životě za studií. Má nyní Jucu, a nemůže-li tančit s kým by chtěla, je to její věc, Virgilio za to nemůže. Do jisté míry schvaloval, co Juca učinil. Když byla Margot jeho milenkou, také rád neviděl, když tancovala s dřívějším milencem. Před několika málo lety vyvolal jednou Virgilio bouři v kabaretu v Bahii pro mnohem menší příčinu. Měl pocit, že může Jucovi prominout, že ho urazil, když odcházel. Ztratil v tom okamžiku zbytečně hlavu. Byl vděčný plukovníku Manecovi, že ho donutil sedět, když chtěl vyvolat hádku kvůli Margot. Kdyby ho Juca potkal a pozdravil, odpověděl by mu na pozdrav. Nehněvá se na něj. Nechce se s nikým hádat pro Margot.

Ale příběh rostl a šel od úst k ústům. Jedni říkali, že Juca vytrhl Margot z rukou doktora Virgilia a zpoličkoval advokáta, druhí měli ještě dramatičtější vylicení. Juca prý přistihl Margot, když líbala Virgilia. Vytrhl revolver, ale doktor mu nedal čas, aby vystřelil. Vrhla se na něj a porvali se spolu o Margot. Toto líčení bylo všeobecně přijímáno za nejsprávnější, ale ti, kdo byli svědky příhody, odporovali si navzájem, když událost vyprávěli. Podle jedněch Juca odešel z herny, aby zabránil Margot tančit druhý tanec s doktorem Virgilem. Když šli potom kolem jeho stolu, žádal advokáta, aby se mu omluvil. Většina jich však mluvila o něčem, co se nestalo: Juca vyzval Virgilia, aby se bili, a advokát jako zbabělec odmítl.

Přesto, že se v Ilhéu z maličkostí stávaly často velké věci, Virgilio se podivil, jak vážný význam připisuje Horacio této příhodě. Plukovník jej pozval příštího dne na večeři. Virgilio s radostí přijal, neboť se mohl přiblížit Ester, vidět ji a slyšet její milovaný hlas.

Když přicházel krátce před určenou hodinou, setkal se u dveří domu s Manecou Dantem, který byl také pozván. Maneca si s dok-

tozem potřásl rukama a vstoupili. Virgilio viděl, že oba muži se tváří velmi vážně a domníval se, že se stalo zas něco nepříjemného v okolí Sequeira Grande. Chtěl se zeptat, ale služebná právě oznámila, že bude večere. Virgilio zapomněl na všechno, poněvadž se blížil okamžik, kdy spatří Ester. Ale Ester se s ním pozdravila velmi chladně, a Virgilio poznal na jejích očích, že nedávno plakala. Nejprve ho napadlo, že se Horacio něco dověděl o jeho poměru s Ester a že večere je léčka. Podíval se ještě jednou na Ester. Viděl, že není jen smutná, nýbrž něčím uražená, že se hnevá na něho. Plukovník Horacio byl k němu vlídný, mnohem vlídnější než jindy. Ne, rozhodně nejde o něho a Ester.

Tak co se ale stalo?

Horacio a Maneca Dantas udržovali téměř sami hovor po celou dobu večere. Virgilio si vzpomínal na večeri v domě na plantáži, při níž poznal Ester. Jen několik měsíců uplynulo, a Ester patřila jemu, znal všechna tajemství jejího těla, které mu bylo tak drahé. Vzal si ji a zasvětil ji do nejsladších tajů lásky. Byla jeho ženou. Nemyslel na nic jiného, než jak by ji odvezl z této země neustálých bojů a smrti, jak by odešli do Ria de Janeiro a žili spolu sami dva ve svém domě. Nebyl to sen, který by se dal lehce provést. Virgilio čekal, až vydělá dost peněz. Očekával také odpověď přítele z Ria, který se snažil najít mu místo v advokátní kanceláři nebo ve veřejné službě. Bylo to tajemství jen jich dvou. Hovořili o něm často mezi polibky na širokém lůžku, které zaujímalo téměř celý výklenkový pokojík. Představovali si den, kdy budou patřit jen jeden druhému a kdy se budou milovat bez strachu, že někdo ze služebnictva objeví, že je Virgilio v domě. Snili o dnu, kdy budou moci jít spolu po ulici ruku v ruce, kdy budou svoji navždy. Zatím co Horacio a Maneca Dantas mluvili o sklizni, o cenách kakaa, o deštích a o množství ztrát, Virgilio myslil na tyto chvíle na lůžku, kdy se objímali a přitom promýšleli do poslední podrobnosti svůj útěk, líbali se dlouhými radostnými polibky, které rozpalovaly jejich srdce plná lásky, dokud se nepřiblížil úsvit a nemusel opustit kradným krokem Horaciův dům.

Ester ho vyrušila z jeho úvah, když se Horacio a Maneca na chvíli odmlčeli. Řekla:

„Choval prý jste se včera večer, doktore Virgilio, jako kavalír.“ Zasmála se, ale její obličej zůstal smutný.

„Já?“ zeptal se Virgilio, a jeho ruka s vidličkou zůstala stát ve vzduchu.

„Ester myslí tu hádku v kavárně, doktore, kterou jste měl minulý večer,“ řekl Horacio. „Slyšel jsem také o tom.“

„Ale žádná hádka nebyla,“ odvětil Virgilio.

Vysvětlil co se stalo. Bylo mu večer smutno, nezáleží na tom, proč — podíval se na Ester — a poněvadž potkal plukovníka Manecu, pozval ho, aby s ním šel do kavárny trochu se osvěžit . . .

Maneca Dantas se rozesmál:

„Chcete říci, doktore, že jste mě tam táhl. Vypravujte jak to doopravdy bylo . . .“

Šli tedy do kavárny napít se whisky. K jejich stolu si přišel sednout Manuel Oliveira. U jeho stolu seděla žena, kterou znal ještě z dob svých studií v Bahii. Zatančili si spolu valčík a když tleskali, aby hudba číslo opakovala, přišel Juca a ženu odvedl. Bylo mu to jedno a nic by to neznamenal, kdyby ho byl Juca, když šel mimo jeho stůl, hlučně neurazil. Plukovník Maneca Dantas mu zabránil, aby na urážku odpověděl. Je za to plukovníkovi vděčný, poněvadž se vyhnul hádce pro osobu, na které mu ani v nejmenším nezáleží. To bylo všechno, nic víc se nestalo. Plukovník Maneca je svědkem.

Ester poslouchala lhostejně celé vyprávění.

„Co na tom,“ řekla. „Kdo by vyčítal mladému osamělému muži bez rodinných závazků, že jde do kavárny. Máte právo se bavit, a nikdo vám to nesmí mít za zlé . . . Ale náš přítel Maneca, to je něco jiného!“ Pohrozila Manecovi prstem: „Má ženu a děti. Budu to muset žalovat vaši ženě, příteli.“ V jejím úsměvu nebylo ani trochu radosti.

Maneca se srdečně zamál a prosil ji, aby nic neříkala doně Au-ricidii. Je hrozně žárlivá.

Horacio uzavřel tento rozhovor:

„Myslím, Ester, že se vyzpovídal. Každý má právo se bavit, jak chce, aby zapomněl na starosti.“

Virgilio pocítil úlevu. Věděl teď, proč je Ester uražená, proč se tváří k němu lhostejně a má na tváři stopy slz. Kdo ví, co se doslechla od klepen z města. Ty zbožné modlitky nemají nic jiného na práci, než strkat nos do cizích věcí. Jak rád by ji vzal do náruče, a vysvětlil jí s tisíci něžnostmi, že Margot pro něj nic neznamená a že s ní tančil jen náhodou. Cítil nesmírnou něhu k Ester a dokonce i trochu pýchy, že ji vidí smutnou ze žárlivosti. Služebná přinesla na stůl kávu.

Horacio povzval Virgilia do svého pokoje, že s ním chce mluvit. Maneca Dantas šel s nimi, a Ester se sklonila nad ruční práci.

Kabinet Horaciův byla malá místnost. Velká, železem okovaná bedna nejvíc upoutala při vstupu pozornost návštěvníkovu. Virgilio si sedl na židli, a Maneca se usadil v rozložitém křesle s opěradly:

„Je víc na mou míru,“ řekl.

Horacio stál a připravoval si viržinko. Virgilio čekal. Domníval se, že Horacio od něho potřebuje právnickou radu nebo vysvětlení některého bodu procesu. Plukovník si dál svinoval viržinko. Kroutil list tabáku v mozolnatých rukách a nožičkou přirázl slámku z prosa. Konečně promluvil:

„Líbilo se mi, jak jste vysvětlil celou věc Ester. Měla starosti, protože si vás, doktore, velice váží. Nemá chudák skoro nikoho, s kým by si mohla promluvit. Má mnohem větší vzdělání než všechny ženy tady. Ráda hovoří s vámi. Vy dva mluvíte stejnou řečí . . .“

Virgilio sklopil oči a Horacio pokračoval, když si zapálil hoto-ové viržinko:

„Ale mezi námi, doktore, ta vaše historie včera večer je velmi nepřijemná věc. Víte, co o tom roztrušuje Juca Badaró?“

„Nevím, plukovníku, a abych řekl pravdu, ani mě to nezajímá.“

Vím, že se Badarům nemohu líbit. Jsem váš advokát, a mimo to advokát strany. Je přirozené, že o mně špatně mluví...“

Horacio se opřel nohou o židli, takže byl skloněn nad Virgilem.

„Bude vás to muset zajímat, doktore. Nerad se míchám do cizích věcí, i tenkrát když jde o prospěch někoho z mých přátel, jako jste vy.“

„Ale oč se tedy jedná?“ zeptal se Virgilio.

„Nechápete, doktore, že nezachováte-li se určitým způsobem, odpustíte, že vám to říkám, nikdo vás tady nebude brát vážně...“

„Ale proč?“

„Juca chodí a vypravuje kdekomu, že vám vzal ženu z ruky, že vás urazil a vy jste nic neudělal. Dodává — odpustíte, že vám to opakuji — že jste zbabělec, doktore.“

Virgilio zbledl, ale ovládl se.

„Všichni, kdo byli při tom, vědí, že to není pravda. Přestal jsem tančit a čekal jsem, až hudba začne hrát valčík znovu. V tom okamžiku chytil Margot za ruku. Chtěl jsem zakročit, ale ona mě žádala, abych se o ni nestaral. O chvíli později, když mě urazil, zadržel mě plukovník Maneca...“

Maneca Dantas po prvé zasáhl do hovoru:

„To je jasné, doktore. Kdybych vás byl nechal v tom okamžiku, abyste zvedl třeba jen ruku, byli bychom dnes všichni na vašem pohřbu. Juca měl už ruku na spoušti revolveru. Nikdo z nás nechce, abyste byl zabit, doktore.“

Horacio řekl dál:

„Doktore, žiji v tomto kraji od dětství, je to už dávno. Nevím, kdo by víc znal zdejší zvyklosti, než já sám. Nikdo z nás nechce, abyste umřel. Přítel to řekl správně. Já a jiní vás potřebujeme. Ale proto nemohu připustit, aby se vám někdo vysmíval a pokládal vás za zbabělce... Proto si dovoluji s vámi o tom mluvit otevřeně.“

Zastavil se jako řečník po dlouhé řeči. Zapálil druhou sirku a držel ji hořící v ruce. Díval se na advokáta a čekal na jeho odpověď.

„A co mám udělat podle vás, pane?“

Horacio zahodil na podlahu hořící sirku, jež mu popálila prsty. Tenké malé viržinko měl přilepeno na dolním tlustém rtu.

„Mám tady svého člověka, muže úplně spolehlivého. Ve čtvrtek se Juca bude vracet na plantáž, jak jsem se dověděl. Za padesát milreisů, doktore, to udělá.“

Virgilio nechápal:

„Jak to myslíte?“

Maneca Dantas vysvětlil:

„Za padesát milreisů vám udělá tu službu. Ve čtvrtek počká na Jucu na cestě a neznám svatého, který by mu pomohl...“

Horacio jej pobídl:

„Není to pro vás nic nebezpečného. Badarové řeknou, že jsem člověka poslal já, o to se nestarejte.“

Virgilio vstal:

„Ale, plukovníku, tím nedokážu statečnost, když pošlu zabi-ječe, který s chladnou krví zabije člověka. Tomu neříkám odvaha. Kdybych potkal Jucu na ulici a mohl mu vrazit svou pěst mezi oči, to by bylo něco jiného. Ale poslat člověka, aby po něm střílel? To není statečnost.“

„Máte pravdu, doktore. Ale jestli chcete tady udělat kariéru, řekněte mi, abych zavolal svého chlapíka. Jinak jste dohrál svou úlohu. Mohl byste být nejlepší advokát světa, nikdo o vás neza- vadí.“

„Ani strana,“ řekl Maneca Dantas.

Virgilio si znovu sedl. Přemýšlel. Nikdy neočekával nic takového. Věděl, že Horacio má pravdu. V této zemi je statečnost poslat člověka, aby zabil. Pak si muže lidé váží. Věděl, že ho plukovník neklame. Kdyby měl nesnáze s policií a soudem, vina by padla na Horacia. Na druhé straně nevěděl, proč by měl někoho poslat, aby zabil Jucu. Horacio dodal:

„Odpustíte mi, doktore, ještě vám něco řeknu, poněvadž jsem váš přítel. Chci se tak jako tak zbavit Juca Badara. Rozhodl jsem se k tomu, poněvadž zabil čtyři moje lidi.“ Udělal pomlčku a opravil

se: „Totiž jeho lidé zabili, ale to je totéž. Zapálil jednu plantáž Firmovu a přepadl dům Brazúv. A to není ještě všechno. Lepší s ním co nejdřív skoncovat. Příští týden začnu kácet les. Lépe, když Juca Badaró nebude při tom...“

Zapálil si novou zápalku a vyfoukl obláček dýmu ze svého viržinka. Díval se na Virgilia, a jeho slova dopadala jako balvany.

„Chci vám jen udělat službu, doktore. Vy dáte rozkaz mému člověku a každý bude vědět, i když odpovědnost padne hlavním dílem na mě, že jste to byl vy, kdo dal zabít Jucu. Nikdo se neodváží vás urazit, nebo kteroukoli vaši ženu... lidé vás budou mít v úctě.“

Maneca Dantas položil mladému advokátovi ruku na rameno. Pro něj to bylo něco naprosto jednoduchého:

„Co to je, doktore? Řekněte mu pět slov...“

Horacio dodal mírně:

„Víte, doktore, že vás mám rád. Jste vzdělaný člověk. Ale tady to nestačí, když má člověk jen vzdělání...“

Virgilio sklonil hlavu. Plukovník dá zabít Jucu, ale trvá na tom, aby Virgilio sám dal rozkaz jeho člověku. Jen tak si zachová v Ilhéu pověst statečného muže. Pomyslel na Ester, která ve vedlejším pokoji háčkuje a souží se žárlivostí. Myslel na to, jak by rád odešel s ní, aby mohli žít v jiné, civilisované zemi, kde lidský život má nějakou cenu. Odejít daleko odtud, z těchto lesů, z těchto osad, z tohoto divokého města, a z tohoto pokoje, kde mu dva plukovníci radí pro jeho dobro — pro jeho dobro — aby dal zabít člověka... Uprchnout s Ester do jiné země, kde každé ráno bude jiné, kde den je stále krásnější, čím víc se blíží večeru, kde by noc neznala jinou bolest, než bolestnou sladkost lásky. Do jiné, vzdálené země...

Znovu se ozval malým pokojem drsný hlas Horaciův:

„Rozhodl jste se, doktore?“

Proudy deště se řinuly s nebe. Bylo chladno, voda šuměla po střechách a stékala neslyšně po oknech. Vítr vanoucí s moře ohýbal stromy v zahradě, rval listí a střásal zelené plody. Ester zavřela oči a viděla lístek, který se točil ve větru a vznášel v prostoru stále na jednom místě. Kapky deště dopadaly na něj a srážely jej k zemi. Zachvěla se, a chtělo se jí spát. Přitiskla se k milenci, jejich nohy se proplétaly, její hlava ležela na jeho široké hrudi. Virgilio ji políbil na krásné vlasy a dotkl se jemně rty jejích zavřených víček. Objala ho rukou. Usínala. Cítila, jak se jí víčka zavírají. Tělo bylo unaveno po posledním objetí. Virgilio mluvil rychle a nervosně. Vyprávěl jí a chtěl, aby nespala, aby spolu ještě dál bděli. Byla půlnoc. Déšť nepřestával, byl prudší, než kdy jindy. Uspával Ester. Virgilio vyprávěl o svých studentských letech v Bahii. Mluvil i o ženách, které měl dřív. Chtěl ji tím probudit a přemoci její spánek. Ale Ester odpovídala jednoslabičně. Nakonec se přitiskla k jeho tváři a zašeptala mu do ucha: „Povídej, miláčku...“

Věděl, že už spí. Cítil, že je zbytečné všechno co říká, všechno co vypravuje o studentských dobách. Slova, jen slova, která už nemají význam. Déšť stékal po skle. Jako slzy, zdálo se Virgiliovi. Jak by bylo příjemné, kdyby mohl plakat, kdyby všečen smutek vytryskl v slzách a zaplavil vláhou oči a tváře. Ester to dovedla. Když se dověděla, že tančil s Margot v kavárně, vyplakala se a potom mohla mnohem lehčeji vyslechnout Virgiliovy omluvy a uvěřit mu. Mnoho lidí najde v slzách útěchu. Ale Virgilio nezná slzy. Ani když se náhle dověděl o smrti svého otce, nedovedl plakat. Jak měl rád svého otce! Věděl, co peněz dal na jeho studium a jak je na něj pyšný. Ani tenkrát neplakal. Stál na ulici s hrdlem sevřeným a držel v ruce dopis od tety, který mu oznámil smutnou novinu. V krku ho tlačil kámen, ale v očích neměl ani slzu.

Slzy deště stékaly po oknech, jedna za druhou, jako by noc oplakávala mrtvé této země.

Mrtvých bylo mnoho. Jen velký přival vod by smyl všechnu prolitou krev. Co on tady dělá? Proč sem přišel? Teď už je pozdě se ptát. Je tu Ester, jediná bytost, kterou by odvedl s sebou. Přišel sem plný ctižádostivých plánů. Viděl v duchu proudy zlata, křeslo ve sněmovně, politickou kariéru v tomto bohatém kraji kaka, který jen čeká, až se ho chopí něčí ruka. Zpočátku měl jen tyto představy, a všechno se mu dařilo. Jeho přání se začala vyplňovat. Získal peníze, plukovníci mu důvěřovali, měl úspěch jako právník i jako politik. Rozpor mezi státní a federální vládou rostl. Zdálo se téměř jisté, že dosavadní vláda ve volbách padne. Vůdci oposice již jednali v Riu a byli přijati presidentem. Situace se vyjasňovala každým dnem. Virgilio měl naději, že se představí v parlamentě již příští rok. Změní-li se vláda, není pochyby o jeho zvolení.

Avšak objevila se Ester a všechno ostatní pozbylo pro něj významu. Myslí jen na její tělo, na její oči, hlas a svou touhu po její lásce. Ostatně, mohl dělat kariéru stejně v Riu, jako tady. Myslí vždycky, že to tak bude, když ještě studoval. Kdyby se mu podařilo získat místo u advokáta v Riu s dobrou klientelou, odešel by ihned. Čas, který strávil v Tabocu a v Ilhéu by nebyl ztracený. Naučil se za rok a osm měsíců víc, než za čtyři léta na universitě. Říkalo se, že advokát z Ilhéu je schopen vykonávat praxi všude, a to byla pravda. Tady musel znát všechny jemné zákruty zákonů a všechny způsoby, jak obrátit jejich smysl ve frašku. Kamkoli by Virgilio nyní šel, všude by měl velkou naději na úspěch. Nepromarnil tady svůj čas, jestliže ho u soudu v Ilhéu pokládali za jednoho z nejlepších advokátů. Nešlo by to ovšem jinde tak rychle a snadno, jako v tomto městě, kde již dosáhl jména jako právník i jako politik... Rychle a snadno... Virgiliovi utkvěla v mysli tato dvě slova. Jeho kariéra tady byla rychlá, ale snadná — ne, snadná nebyla. Je snadné dát zabít člověka pro vlastní vážnost? Aby měli lidé k němu úctu a nezkažil si politickou dráhu? To není nic snadného... Pro mnohé snad je, ale Virgilio byl vychován v jiné zemi, v jiných mravech a v ji-

ných pocitech. Pro plukovníky v tomto kraji, pro právníky, kteří zdomácněli v této zemi, pro ně to bylo snadné, pro Horacia, pro Badary, pro Manecu i pro doktora Genara, ačkoliv tento muž byl známý svým vzděláním a byl pokládán za velmi mravného, poněvadž nikdy nenavštěvoval nevěstince. Poslat zabít bylo pro ně tak snadné, jako poslat lidi kácet les nebo poslat si pro výpis z úředních listin. Ano, jim to bylo snadné, a Virgilio nikdy příliš nepřemýšlel o tomto podivném stavu. Teprve nyní začal vidět jinýma očima tyto drsné muže z plantáží, tyto lstivé právníky z měst a osad, kteří s naprostým klidem poslali svého zabiče, aby se postavil za strom a počkal na nepříjemného protivníka. Jeho jedinou touhou nyní bylo uprchnout s Ester, žít s ní a nikdy již nevzpomenout na ona hrozná dramata, která se odehrávají každodenně v tomto kraji. Bylo třeba, aby sám musel dát zabít člověka, než si uvědomil všechnu hrůzu tohoto života, než pochopil, jaké prokletí leží na lidech v celém kraji.

Lepkové bláto kakaové země, stejně jako uvázlo na nohou dělníků z plantáží, lpí na duších plukovníků, jejich zabijeců, právníků, lékařů, obchodníků a exportérů, a žádná voda je nesmyje. Jako kůra pokrývá jejich srdce. Ani vzdělání, ani kultura, ani žádný cit nemají sílu, aby ji smyly. Kakao znamená bohatství, kakao je moc, kakao je celý život. Je víc než pouhý strom, vyrostlý z černé, zázračně plodivé půdy. Je součástí jejich těla, roste z nich, zakrývá jejich srdce zlým stínem, dusí každý dobrý cit. Virgilio nemá nenávisť ani k Horaciovi, ani k Manecovi, ani k smějícímu se černochovi, jemuž dal rozkaz, aby zabil Jucu Badara dnes ve čtvrtek — rozkaz, jenž ho stál tolik duševní trýzně. Nenávidí jen kakao... Bouří se, protože cítí, že i nad ním získalo moc. Bouří se proti němu, poněvadž neměl sílu, aby řekl ne a přenechal Horaciovi celou odpovědnost za Jucovu smrt, poněvadž si včas neuvědomil, do jaké míry se ho zmocnila tato země, její zvyky a všechno, co souvisí s kakaem. Když dal v Tabocu policiček Margot, po prvé si uvědomil, že existuje ještě jiný Virgilio, kterého dosud neznal, jiný než mladý hoch, který sedal v universitních lavicích, který

byl mírný a jemný, ctižádostivý, ale veselý, měl soucit s neštěstím druhého a rozuměl utrpení. Dnes je z něho hrubý člověk. Čím se liší od Horacia? Má stejné pocity, jedná stejně. Když poznal Ester, domníval se, že ji zachraňuje z rukou netvora, odporné bytosti. Ale jaký je teď mezi nimi rozdíl? Oba jsou vrazi, oba posílají vraždit, oba žijí ze zlatých plodů kakaa.

V tomto okamžiku, říkal si Virgilio, dostal už asi Juca svou kulkou a zbylo po něm jen mrtvé tělo na silnici. Ale nebude pohřben jako druzí pod stromem u cesty, kde bezejmenný kříž označuje hrob. Juca je bohatý pěstitel, jeho tělo bude odneseno do Ilhéu. Bude mít slavný pohřeb, a doktor Genaro bude mít nad hrobem řeč, v které přirovná mrtvého k slavným postavám minulosti. Dokonce i Virgilio půjde na pohřeb. Není nic nezvyklého v této zemi, že vrah jde za rakví své oběti. O mnohých slyšel, že dokonce pomáhali přinášet pivo pro pohřební hosty, byli oblečeni v černém a tvářili se smutně. Ne, na Jucův pohřeb nepůjde. Jak by se mohl podívat do tváře dony Olgy? Juca nebyl dobrý manžel, měl jiné ženy, hrál v kabaret, ale přesto bude Olga vzdychat a plakat. Jak by se na ni mohl dívat? Zbývá mu jen odejít, cestovat, jít tak daleko od Ilhéu, aby zapomněl na kakao i umírání v temnotách. Tak daleko, aby nevzpomínal již na večer v tomto domě v kabinetu Horaciově, kdy souhlasil, že pošle vraha.

Proč neřekl ne, jestliže není již navždy spoután s touto zemí. Není jeho touha uprchnout s Ester daleko odtud již jen snem, který nikdy nemůže uskutečnit? Virgilio je připoután jako druzí k této zemi. Doufá, že sám bude jednou pěstitel. Doufá v hloubi srdce, že Horacio bude jednoho dne zabit v bitce v Sequeiro Grande. Potom se bude moci oženit s Ester.

Virgilio si uvědomil nyní, že to je jeho přání, že den za dnem čeká na zprávu, že Horacio je mrtev, že byl zabit kulkou Badarů . . . Vzpomněl také na svůj plán odejít do Ria. Chtěl shromáždit co nejvíc peněz, než odejde, a nalézal vždy nové záminky, jež odhalovaly jeho odchod. Čekal stále jen na rozhodnutí osudu, na zprávu, jež musela jednou přijít: Badarové zabili Horacia. Tím by

problém byl rozřešen. Přemýšlel o tom již jednou, ale odehnal zase tyto myšlenky. Kdyby však Horacio skutečně byl zabit, poradil by Ester, aby se dohodla s Badary o rozdělení Sequeira Grande a ukončila spor.

Když nyní ležel tady v lůžku uprostřed noci, díval se na děšť stékající po oknech, a přiznával si pravdu. Po celé měsíce čekal jen na zprávu o smrti Horaciově, o kulce, která ho zasáhla do hrudi . . . Nic mu nezbývalo, než tato naděje. Nemůže už svobodně odejít z této země, je k ní připoután, připoután mrtvým, jenž leží na cestě, neboť poslal čerchocha, aby zabil Jucu Badara. Nezbyvá mu teď, než čekat den ze dne, až kulka zasáhne Horacia, až plukovník zmizí pod zemí. Pak bude mít Ester. Bude mít jeho majetek a Sequeiro Grande. Bude bohatcem a politickým předákem, poslancem, senátorem, čím bude chtít. Bude se o něm špatně mluvit v ulicích Ilhéu, ale budou ho pokorně pozdravovat a klanět se před ním. Není jiného východiska. Je zbytečné myslet na útěk, přemýšlet o jiném životě. Ať by šel kamkoliv, všude ho bude pronásledovat obraz Jucův, jak padá s koně, jak si tiskne ruku k ráně, obraz, který viděl nyní Virgilio v okenním skle po němž stékal děšť. Viděl jej svými suchými očima, které nedovedou plakat. S hrůzou si myslel, že suché je i jeho srdce, že na něm leží temný stín kakaového stromu.

Jak zbytečné je myslet na útěk. Jeho nohy vězí v blátě této země, v blátě kakaové půdy, nasáklé krví. Nikdy již nesmí pomyslet na jiný život. I on se stal obyvatelem této země, jejím obyvatelem navždy. „Nemohu už odejít, Ester.“

Jeho oči jsou suché, rty se chvějí, srdce tone v smutku. Ester se otřásla v tmavé deštivé noci. Této čtvrté noci na silnici z Ferrady černý střelec srazil s koně Jucu Badara. Virgilio se obrátil k spící milence. Ester se zasmála v polospánku.

„Teď ne, můj milý . . .“

Jeho úzkost rostla. Oblékl se co nejrychleji. Chtěl ucítit děšť na své tváři, chtěl, aby mu proudy vody zchladily horkou hlavu, aby smyly krev s jeho rukou a omyly jeho srdce. Zapomněl, že

má jít tiše, aby nevzbudil služebné. Odešel zahradou na železniční násep. Zvedl klobouk a nechal déšť stékat po svých tvářích jako slzy, které neznaly jeho oči.

5.

Virgilio nevěděl, že není žádného důvodu pro jeho úzkost, stejně jako nebyl důvod k optimismu, který vycítoval doktor Jessé z tváře Horaciovy téže čtvrté noci, kdy byl plukovník na návštěvě u lékaře v Tabocu. Od té doby, co začaly boje o Sequeiro Grande, vyhýbal se Horacio cestám v noci po silnicích, ačkoliv ho provázela stráž. Poněvadž se zdržel toho dne v městě a bylo již pozdě na cestu na plantáž, odložil odjezd na zítřek. Bavil se s lékařem a poslouchal rady, které dával návštěvníkům. Horacio při tom neztrácel čas, neboť všichni pacienti byli jeho straníci a voliči. Měl pro každého přátelské slovo, zeptal se na obchody a na jejich rodiny. Dovedl být velmi příjemný, když chtěl. Byl ve skvělé náladě. Jeho veselost rostla, čím více bylo hodin. Z lékařovy ordinace viděl Jucu Badara v botách s ostruhami. Vyšel z obchodu Azevedova a odcházel po silnici. Na plukovníkově tváři byl spokojený úsměv, když viděl svého nepřítele, kráčejiícího rychlými nervosními kroky. V tom okamžiku si černocho, kterého poslal, stoupl již do úkrytu na silnici vedoucí z Ferrady. Stálo to mladého advokáta přemáhání, než se rozhodl. Horacio měl rád doktora Virgilia. Měl spokojený pocit, že mu udělal dobrou službu, když mu dal příležitost odstranit bez rizika Jucu Badara. Odstoupil od okna, aby přivítal ženu Silvia Manozinha, který byl významnou oporou Horaciovou v onom místě, majitelku malé plantáže nedaleko Palestiny. Žena, jež navštívila doktora Jessé, přišla dnes z plantáže, odkud dala dopravit do města svého muže, který trpěl horečkou. Zůstali ve svém malém domě na druhém břehu řeky. Žena měla strach o svého manžela. Musela ho dát přinést v rohoži. Silvio si už nemohl sednout na koně.

Horacio doprovodil doktora Jessé a pomáhal podpírat nemocného na lůžku, když ho lékař vyšetřoval. Nabídl pomoc jeho ženě a zeptal se jí, zdali nepotřebuje peníze. Doktor Jessé věděl, že Horacio jedná se svými voliči jako s dobrými přáteli, ale pokládal jeho chování za přehnané v tomto případě. Plukovník nechtěl po dobu návštěvy lékařovy opustit místnost, pomáhal ženě Silviově, podržel nemocnému nočník, pomohl jeho ženě, když mu vyměňovala zpocené prádlo, podával mu lék, který byl přinesen z lékárny. Při odchodu vzal doktor Horacia stranou a upozornil ho, že nemoc je vážná.

„Je to ztracený případ.“

„Opravdu?“

Lékař nedával naději.

„Tato horečka netrvá nikdy dlouho. Nedočká se rána... Radím vám, abyste se vykoupal a umyl si ruce v lihu. Nezahrávejte si...“

Ale Horacio se smál. Zůstal u nemoného až do večere a slíbil, že ještě přijde. Nemyl si ruce, dokud nezasedl k jídlu s doktorem Jessé. Smál se obavám lékařovým a říkal, že i horečka má z něho strach. Doktor Jessé se rozpovídal. Zabýval se touto neznámou horečkou. Říkal, že zabije člověka v několika dnech. Není proti ní léku. Ale nic nedovedlo zkalit Horaciovu radost tohoto večera. Byl tak rozjařen, že se vrátil do domu Silviova. Přišel znovu pro doktora Jessé, když byl Silvio v agonii. Cestou se zastavil pro kněze. Když přišli, byl Silvio mrtev, a jeho žena plakala v koutě. Horacio si vzpomněl, že i Juca Badaró je nyní pouhou mrtvolou, ležící na silnici. Má otevřené oči a dívá se do nebe jako Silvio. Nabídl jeho ženě, že rád zaplatí pohřeb, a pomohl jí ho převléci.

Avšak ve skutečnosti se Horacio radoval bez důvodu, a Virgilio zbytečně trpěl. Nebyl důvod k veselí jednoho ani k sklíčenosti druhého, Juca Badaró klusal na koni k svému domu na plantáži a na silnici zůstala ležet mrtvola muže, který na něj čekal za stromem. Skloněn k hlavě koně, kterého Viriato vedl za uzdu, jel Antonio Victor, který byl raněn a který po druhé zachránil život svého

pána. Tentokrát to byla jen náhoda. Když Horaciův černoš bral do ruky pušku, naslouchaje blížícím se krokům, a upíral oči na jezdce v předu, v němž rozeznal Jucu, Antonio Victor zaslechl právě v tom okamžiku zašustit zvíře stranou od cesty. Myslí, že je to morče, nebo pásovec. Sjel se silnice mezi stromy s revolverem v ruce. Přinese zvíře doně Anně. Spatřil černocha za stromem, zvedajícího pušku. Ihned střelil, ale minul. Muž se obrátil k němu a střelil Antonia do nohy. Kulka ho nezasáhla do prsou jen proto, že právě seskakoval s koně. Když zazněly výstřely, přispěchal Juca s Viriatem, a černoš neměl čas utéci. Než ho zabil a dřív než se podíval na Antonia, zeptal se ho Juca:

„Řekni, kdo tě poslal a nechám tě na živu.“

„Advokát Virgilio,“ řekl muž, „ale plukovník Horacio...“

Když ho Juca pustil a černoš odcházel, zvedl Viriato pušku, zablesklo se, a muž padl tváří na zem. Juca Badaró, který ovazoval nohu Antonia Victora kusem své hedvábné košile, zvedl se při výstřelu:

„Neřekl jsem, že může odejít,“ vzkřikl rozhněván.

Viriato se omlouval:

„O jednoho mñ, pane...“

„Zdá se mi, že tě budu učit poslouchat. Když něco řeknu, tak to platí. Juca Badaró nebere své slovo zpět.“

Viriato sklonil hlavu a mlčel. Šli k muži, který již byl mrtev. Juca se odvrátil s odporem.

„Pojď mi pomoci,“ řekl Viriatovi.

Posadili Antonia Victora na koně, a Viriato vzal do ruky uzdu. Jeli dál. Když došli na plantáž, byly v domě ještě rozsvíceny lampy. Sinho byl znepokojen. Očekával bratra mnohem dřív. Vyšli jim všichni vstříc na trávník před domem, Sinho, několik strážců a několik dělníků. Pomohli Antoniovu sestoupit. Všichni se vyptávali, co se stalo. Každý chtěl pomoci raněnému. Sinho Badaró jej sám vzal pod rameny a pomáhal ho nésti do domu. Položili ho na lavici. Dona Anna zavolala Raimundu a požádala ji, aby přinesla alkohol a obvazy. Když slyšel Antonio Victor její jméno, obrátil

k ní hlavu. Viděl, i dona Anna to zpozorovala, že se Raimundě chvějí ruce, když podávala své paní lahvičku s alkoholem a balíček obvazové látky. Zůstala u Antonia a pomáhala doně Anně ošetřit ránu. Kulka jen natrhla sval, nedotkla se kosti. její těžké a hrubé ruce se ho jemně dotýkaly. Antoniovu Victorovi se zdály jemnější, než krásné ruce dony Anny.

6.

Brzy ráno za jasného a teplého slunečního svitu vešla míšenka Raimunda do domu dělníků. Přinesla láhev mléka a chléb, který poslala dona Anna Antoniu Victorovi. Dům byl prázdný, dělníci odešli už na plantáž sbírat kakao. Raněný se převracel na lůžku v horečném spánku. Raimunda zůstala stát u postele a dívala se na něj. Ovázaná noha nebyla přikryta. Bylo vidět veliké chodidlo Antoniovo, zbarvené uschlým blátem z plantáže. Dnes večer na ni nebude čekat na břehu, nepomůže jí postavit vědro na hlavu. Raimunda pocítila strach. Co kdyby umřel? Sinho Badaró řekl, že jeho rána je lehká, nic to není, za pár dní bude zase Antonio na nohou a bude čekat na novou kulku. Ale přesto měla Raimunda strach. Kdyby ještě žil černoš Jeremiáš, dodala by si odvahy a šla by k němu do lesa pro lék. K léku z lékárny, který stál na stolku u lůžka a který mu měla nyní dát, neměla důvěru. Zнала modlitbu proti horečce a proti uštknutí hadů, kterou ji naučila její matka kuchařka. Proto, než dala nemocnému lék, klekla si na zem a modlila se:

„*Zlá horečko, třikrát tě zaklínám až do hlubin země. Jednou ve jménu Otce, po druhé Syna, po třetí Ducha svatého. Ať pomůže Panna Maria a všichni svatí. Zapřísahám tě a poroučím ti, zlá horečko, vrať se do hlubin země a odejdi z těla*“

V tomto místě podle staré černošky Risolety bylo nutno označit nemocného: odejdi z těla mého bratra, mého muže, mého pána...

Raimunda byla chvíli nerozhodná. Kdyby nebyl případ tak vážný, a kdyby Antonio nespal, nebyla by míšenka dokončila modlitbu slovy:

„odejdi z těla mého muže, aby se uzdravil ze svého neduhu!“

Antonio Victor se probudil, a tvář Raimundina ztuhla v obvyklou nepřístupnou masku, její chování bylo opět nevlídné.

„Je čas vzít lék.“

Zvedla mu hlavou silnou oblou paží. Antonio polkl lžičku léku a podíval se horečnatýma očima na Raimundu. Šla k jednoduchému ohništi — mezi třemi kameny leželo několik ohořelých dřev. Na kamenech stál hrnek s vodou. Vylila vodu, nalila do hrnku mléko a rozdělala oheň. Antonio Victor provázel očima každý její pohyb. Nevěděl, jak začít. Mladá míšenka seděla přikrčena nad ohněm a čekala, až se mléko bude vařit. Antonio Victor se rozhodl a zavolal na ni:

„Raimundo!“

Otočila hlavu a podívala se na něj.

„Pojď sem.“

Šla nerada, krátkým pomalým krokem.

„Sedni si,“ řekl jí a udělal jí místo na lůžku.

„Nechci.“

Antonio Victor se podíval na děvče, sebral všechnu svou odvalu a zeptal se:

„Chceš si mě vzít, Raimundo?“

Zdálo se, že se hněvá. Její tvář zůstala nezměněna, ale rukama si mnula sukni a dívala se na ušlapanou zemi. Neodpověděla a odběhla k mléku, které bylo ve varu.

„Už mohlo přetéci.“

Antonio Victor padl opět na lůžko, vyčerpán námahou. Raimunda nyní ohřála vodu na kávu, nalila ji do konvic a namočila mu do ní chléb, aby s ním neměl práci. Pak umyla hrnek a zhasla oheň.

„Přijdu zase s obědem.“

Antonio Victor neřekl nic a díval se jen na ni. Než odešla, za-

stavila se ještě u něho. Sklopila oči a rukama si zase mnula sukni. Rozpačitě a chvějícím se hlasem řekla:

„Jestli to kmotříčka dovolí, chci tě.“

Nato vyběhla ze dveří. Antoniovu stoupla horečka.

7.

Juca Badaró promyslel se Sinhem všechny podrobnosti vykácení lesa. Začnou v pondělí. Rozdělili už lidi. Jedni budou kácet stromy a pálit dřevo, druzí budou hlídat s puškami.

„Tedy v pondělí se zakousneme do lesa...“

Sinho seděl ve své židli s vysokým opěradlem a čekal. Viděl, že Juca chce ještě něco říci.

„Antonia Victora mám rád, to je chlap jak se sluší.“

„Má odvalu,“ souhlasil Sinho.

„Ale je to zvláštní,“ pokračoval Juca se smíchem. „Šel jsem za ním do chalupy. Už mi dvakrát zachránil život. Po prvé to bylo v Tabocu, jestli si vzpomínáš.“

„Pamatuji se dobře.“

„Po druhé včera v noci. Šel jsem za ním, abych se ho zeptal, jestli bych mu mohl něco dát, z čeho by měl radost. Chtěl jsem mu dát kus vykáceného pozemku, který nám zbyl od loňska a není ještě osázen. Je to dobrá zem a byla by to skvělá plantáž. Víš, co mi řekl?“

„Jsem zvědav.“

Juca se znovu zasmál.

„Řekl mi, že by si něco přál. Že by byl rád, kdybys mu dovolil oženit se s Raimundou. Už jsi něco takového slyšel? Chtěl bych mu dát půdu a on chce radši tu ošklivou holku... Slíbil jsem mu, že mu dáš svolení.“

Sinho Badaró nic nenamítal.

„Když si ji vezme, dostane i pole. Až půjdeš do Ilhéa po-

žádej doktora Genara, aby dal pole zaregistrovat Antoniovi. Je to dobrý hoch. I Raimunda je hodné děvče. Slíbil jsem, že se o ni postarám, až se bude vdávat. Dám jí svolení.“

Chtěl zavolat Raimundu a Annu, aby jim oznámil novinu, ale počkal ještě na žádost Jucovu.

„Ještě tě musím požádat o jiné svolení k sňatku.“

„Ještě jedna svatba? Stal jsi se svatebním patronem našich dělníků?“

„Tentokrát to není dělník.“

Juca se chtěl nějak přiblížit:

„Víš, že Raimunda i Anna jsou stejně staré, obě odkojila černá Risoleta, vyrostly spolu...“

„Anna?“ Sinho Badaró otevřel zešíroka oči a pohládl si vous.

„Je to kapitán Joano Magalhanes. Mluvil se mnou o tom právě v Ilhéu. Zdá se, že je to řádný muž...“

Sinho Badaró zavřel oči. Když je zas otevřel, řekl:

„Vím, jak to je s těmi dvěma. Všiml jsem si, jak Anna hoří pro kapitána... Tak to jsou následky...“

„A co o tom soudíš?“

Sinho přemýšlel.

„Nikdo ho dobře nezná... Říká se, že to s ním není tak skvělé v Riu, jak vypravoval, ale nikdo neví nic přesného. Co víš ty o něm?“

„Ne víc, než ty. Ale myslím, že to není tak důležité. Každý jednou začíná, Sinho, to víš dobře. Tady jsme v nové zemi a každý se může stát tím, kým chce být. Co záleží na jeho minulosti? Záleží na budoucnosti. A kapitán působí dojemem člověka, který dovede jít dopředu, který má odvahu...“

„Je to možné.“

„Přišel sem vyměřit les bez řádného titulu. Vím, že to udělal pro peníze, ne pro přátelství. Ale donu Annu nechce pro peníze, tu chce z lásky. Znáám lidi tak dobře, jako zem... Chce si ji vzít a udělá to, i kdyby neměla nic. Ale má odvahu, to je ve všem

nejlepší začátek. Takový má větší cenu, než někdo, kdo by pro ni vzdychal...“

Sinho přemýšlel s přivřenýma očima. Rukama si hladil černý vous. Juca pokračoval:

„Ještě něco ti chci říci, Sinho. Máš jen jednu dceru, já nemám děti a nikdo nezdědí mé jméno. Lékař řekl, že Olga nemůže mít děti. Jednou mě někdo zabije, to víš stejně dobře jako já. Nepřítel si na mě počihá a nevidím ani, jak to tady dopadlo. Až zestárneš, který Badaró bude sklízet kakao, kdo bude starostou v Ilhéu?“

Sinho neodpovídal.

„Kapitán je člověk, jakého potřebujeme,“ pokračoval Juca. „Co na tom, že je hráč z povolání, jak jsem se doslechl. O to se nemusíme za mák starat. Potřebujeme mít v rodině člověka jako je on. Postaví se na moje místo, až mě zabijí...“

Přecházel místností dlouhými kroky. Vzal s lavice bičik a tloukl jím neklidně o botu.

„Můžeš ji provdat za doktora nebo advokáta, ale co z toho bude? Bude žít z výnosu plantáží, kakao sám sázet nebude, lesa si ani nevšimne. Naše pole mu budou dobrá jen k tomu, aby rozhazoval peníze. Ale kapitán má tohle všechno už za sebou, chce teď být plantážníkem. Proto myslím, že je to dobrý člověk...“

Raimunda přišla uklidit pokoj, ale Sinho ji poslal pryč. Juca mluvil dál.

„Ale řekl jsem mu: pod jednou podmínkou, kapitáne. Kdo se ožení s donou Annou, přijme její jméno. Obyčejně muž dává jméno ženě, ale kdo se ožení s donou Annou, musí nést jméno Badaró.“

„Co na to řekl?“

„Nejprve se mu to nelíbilo. Řekl, že rodina Magalhanesů znamenala to a ono. Ale potom, když viděl, že nic jiného nezbyvá, souhlasil.“

Sinho Badaró nyní zavojal:

„Dono Anno, Raimundo, poďte sem!“

Obě vstoupily. Zdálo se, že dona Anna tušila, o čem oba muži hovoří. Raimunda držela koště v ruce a myslila, že ji Sinho volá, aby zametla pokoj. K ní promluvil Sinho nejdřív:

„Antonio Victor si tě chce vzít... Dávám ti svůj souhlas. Dostaneš od nás jako věno pole, které sousedí s naší plantáží Repartimento. Chceš si ho vzít?“

Raimunda nevěděla, kam se má podívat:

„Jestli kmotřička myslí, že si ho mám vzít...“

„Tak se připrav na svatbu. Nesmíme teď s ničím ztrácet čas. Můžeš jít.“

Raimunda zmizela, a Sinho zavolal k sobě donu Annu.

„Byl jsem požádán o tvou ruku, dceruško. Juca je přesvědčen, že je to dobré, ale já nevím, co si mám myslit... Je to kapitán, který byl u nás... Co tomu říkáš?“

Dona Anna stejně jako Raimunda u Antonia Victora, měla oči sklopené k zemi, ruce na sukni a nevěděla co má říci.

„Kapitán Joano Magalhanes?“

„Ano, máš ho ráda?“

„Líbí se mi, mám ho ráda.“

Sinho Badaró hladil zvolna svůj vous.

„Otevři bibli, poslechneme si, co o tom říká.“

Dona Anna zvedla oči, její ruce pustily sukni, její hlas zněl pevně a rozhodně:

„Ať říká, co chce, tatínku. Nevezmu si nikoho jiného, než kapitána. I kdybys mi nedal požehnutí...“

Klesla otci k nohám a objala mu rukama kolena.

8.

Doktor Jessé musel opustit divadlo uprostřed hry a nechat své ochotníky z Taboca bez režiséra a nápovědy. Jeho nepřítomnost pokazila představení, neboť několik herců neznalo dobře roli a spo-

léhalo na nápovědu. Ale nestalo se žádné neštěstí, neboť diváci byli i tak spokojeni s „Upíry“. Člověk, který přišel pro doktora Jessé, přinesl vzrušující zprávu: Horacio je nemocen, leží s horečkou.

Doktor Jessé opustil ihned představení, vložil do brašny různé léky a odjel ihned s poslem na plantáž. Zpráva, kterou přinesl muž Horaciův, letěla od úst k ústům. Když příštího dne v jedenáct hodin vystoupila z vlaku Ester a odjezdil na koni obklopena strážci s puškami na plantáž, vědělo již celé město, že se Horacio nakazil horečkou, když pomáhal ošetřit Silvia, jenž zemřel před třemi dny. Vdova Silviova se modlila za Horacia. Virgilio, nedbaje na pověsti, jež zase vzniknou, doprovodil Ester až do Taboca, ale nešel s ní dál na plantáž. Přijde, jestli se stav plukovníkův zhorší. I on nosil teď revolver, když se dověděl, že Juca Badaró unikl smrti. Město čekalo na posly, kteří přijdou pro léky. Ordinance doktora Jessé byla zavřena. Jeho žena říkala pacientům, že se doktor vrátí, až plukovník Horacio překoná krizi. Tato věta znamenala, přeložena do prosté řeči, až přijede zpět s mrtvým Horaciem, neboť nikdo se ještě neuzdravil z této horečky. Vzpomínalo se na nesčetné dělníky z plantáží, na plukovníky, doktory a obchodníky, kteří na ni zemřeli. Znovu začala mezi lidmi kolovat pověst o ďáblu v láhvi, který čeká na duši Horaciovu, aby ji odnesl do pekla. Otec Bento už prý je na cestě na plantáž, aby dal plukovníkovi poslední pomazání, vyzpovídal ho a dal mu rozřešení.

Ale Horacio neumřel. Za týden horečka klesla a pak úplně zmizela. Jeho mocné tělo zmožlo proti ní víc, než léky doktora Jessé. Horacio byl muž zdravý jako dub, žádný orgán jeho těla nebyl ještě oslaben. Nebyl ještě docela zdravý a již dal lidem rozkazy, aby začali kácet Sequeiro Grande. Zavolal Virgilia na plantáž a ptal se ho na další právnícké podrobnosti. Virgilio byl již jednou u něho, ale plukovník blouznil, mluvil o kakau, o mýcení pralesa, o plantážích, o sklizni a křičel rozkazy. Ester neopouštěla lože nemocného. Pohubla vysílením. Projevovala Horaciovi do-

jemnou oddanost. Při první návštěvě se Virgilia jen zeptala, zdali ví něco o jejím synkovi, kterého nechala v Ilhéu. Sotva okamžik ji viděl samotnou. Stačil ji jen obejmout a políbit. Již zase spěchala do kuchyně, nebo nesla do ložnice teplou vodu. Promluvili spolu jen několik slov, a Virgilio ji opouštěl zarmoucený, jako by ho byla zradila. I v jeho očích byl smutek, jako by byl vinen Horaciovou nemocí a jeho smrtí. Nepochyboval, že plukovník zemře. Měl pocit, že onemocněl proto, že si to tajně přál. Byl si vědom toho, že Ester má asi podobný pocit. Přesto mu její chování působilo bolest, jako by mu byla nevěrná.

Když byl Horacio mimo nebezpečí a zavolal ho k sobě, tvářil se Virgilio zpočátku uraženě k Ester, která se zdála unavená a vyčerpaná. Plukovník ležel v noční košili pod modrou pokrývkou, jeho žena seděla na kraji lůžka. Držela v ruce ruku Horaciovu. Plukovník nikdy nepoznal tolik štěstí, jako v těchto dnech, kdy cítil Esterinu lásku. Byl plný nového života. Dával rozkazy nejen dělníkům, nýbrž i Manecovi a Brazovi, kteří ho přišli navštívit.

Virgilio přistoupil k lůžku, objal Horacia, stiskl ruku Ester, přivítal se s Manecou a blahopřál doktorovi Jessé k zázraku, který se mu podařil s nemocným. Horacio se zasmál:

„Doktor a můj anděl mě zachránili, příteli,“ řekl a ukázal na Ester. Omluvil se však hned lékař:

„Doktor dělal, co mohl, léčil mě, ošetřoval, nikdy mu to nezapomenu. Ale kdyby nebylo jí, která nespala a byla u mne celý ten čas, nevím, kde bych dnes byl...“

Ester vstala a vyšla z pokoje. Virgilio, aniž si to uvědomil, sedl si na její místo na kraji lůžka. Cítil ještě její teplo na místě, jež opustila, a zmocnil se ho náhle hněv proti Horaciovi. Měl zemřít... Po několik okamžiků dovolil Virgilio svým nejtajnějším myšlenkám, aby se svobodně zmocnily jeho srdce. Měl umřít... Kdyby jen dovedl někoho poslat, aby ho zabil...

Několik vteřin neslyšel, co se hovořilo. Vyrušila ho teprve otázka Manecova:

„Co myslíte, doktore?“

Setkal se s Ester později venku u sušárny kakaa. Objala ho vzlykajíc:

„Ty si myslíš, že jsem to neměla dělat. Nemohla jsem jinak.“

Byl hluboce dojat. Hladil přes šaty její milované tělo. Líbal ji na oči a tváře, pak se náhle lekl:

„Ty máš horečku!“

Tvrdila, že ne, že je to jen únava. Líbala ho znovu a znovu a řekla mu, aby zůstal dnes na plantáži. Budou se moci stále vidět v domě a u nemocného. Slíbil dojat jejími polibky a uklidněn její nežností. Musel ji pustit z náručí, poněvadž po cestě se blížila skupina dělníků.

Při večeři nemohla Ester jíst ani zůstat u stolu. Stěžovala si, že je jí zima, bylo jí nevolno a odešla z jídelny. Virgilio zbledl a obrátil se k doktoru Jessé:

„Dostala horečku.“

Lékař vstal a vyšel ven. Ester byla na toaletě. Virgilio vstal také, nedbal na Manecu a Braza. Čekal s doktorem v předsíni. Ester vyšla s očima planoucím horečkou. Virgilio ji vzal za ruku.

„Není vám dobře?“

Usmála se lehce a stikla mu ruku.

„Ne nic to není. Nevydržím jen stát na nohou. Musím si na chvíli lehnout. Zase přijdu...“

Dala příkazy Felicii a vstoupila do pokoje kde spal Virgilio, když byl po prvé na plantáži. Zůstal stát v hale a díval se, jak si lehá. Doktor Jessé byl s ní. S omluvou zavřel dveře. Z předního pokoje zavolal Horacio a chtěl vědět, co se děje. Virgilio šel k němu a oznámil mu chvějícím hlasem:

„Dostala také horečku...“

Chtěl ještě něco říci, ale nemohl. Díval se na Horacia. Oči plukovníkovy se široce rozevřely. I on chtěl mluvit, ale hlas mu selhal. Jako by padal prostorem a neměl nic, čeho by se zachytil. Virgilio pocítil touhu jej obejmout, vzlykat a plakat s ním. Oba jsou opuštěni a ztraceni...

V Ilhéu se všeobecně soudilo, že Badarové jsou ve výhodě v zápase o Sequeiro Grande. Povídal si o tom ženy v kostelích, muži v hospodách, lidé v úřadech. Všichni souhlasili, že Badarové mají téměř vítězství v kapse, ovšem z velké části díky nemoci Horaciově. Žádost o soudní projednání odpočívala na návrh doktora Genara, kterému soud vyhověl. Juca Badaró vnikl již hluboko do lesa a kácel již stranu, jež se dotýkala jeho plantáže Santa Anna. Začal již pálit poražené stromy.

Boje ovšem pokračovaly. Plukovník Maneca Dantas, Jarde, Braz, Jesé da Ribeira a ostatní malí pěstitelé spojení s nimi dělali co mohli, aby překáželi v práci Badarovým lidem. Maneca Dantas organisoval přepady dělníků, kteří chodili pracovat do lesa. Vznikly velké přestřelky. Braz vnikl se svými lidmi do tábora dělníků, když nebyl Juca přítomen. Ale přes tyto nesnáze práce pokračovala, a Badarové se zmocňovali lesa.

Útoky Horaciových lidí byly stále prudší. Juca provázel a chránil se svými lidmi dělníky, a Teodoro měl na starosti protiútoky. Objevil se jedné noci na plantáži Josého Ribeiry a zapálil mu skladiště s dvěma sty padesáti měrami kakaá, jež bylo už prodáno. Zapálil i dům, zabil dělníka, který volal na poplach, a začal pálit plantáže manioku. José da Ribeira jen s velkou námahou zastavil požár.

V Ilhéu se říkalo, že se Teodoro z Baraumas po zapálení úřadu Venanciova stal pyromaniakem. „Zprávy z Ilhéu“ nemluvily o jiném, než o jeho chorobné vášni zapalovat. Doktor Rui napsal článek, kde ho přirovnal k Neronovi, který zpíval nad hořícím Římem, a José Ribeiru s jeho lidmi k prvním křesťanům. Nazval je obětmi zločinné vášně tohoto nového Nerona, který je hroznější nestvůrou, než degenerovaný římský císař. Ze všech článků o Sequeiru Grande měl tento největší úspěch. Byl otištěn v deníku opoziční strany v Bahii s titulkem „Zločiny vládní strany v Ilhéu“. Proti Teodorovi bylo zavedeno trestní řízení.

Avšak i poslední se přiklonili na stranu Badarů, když Horacio ani po svém uzdravení nekácel dosti rychle les na své straně. Příčina byla Esterina nemoc. Ale stalo se jednou nebo dvakrát, že dělníci i muži Horacioví se vrátili, aniž mohli začít porážet stromy a pálit les. Sinho Badaró dvě noci za sebou sám vedl útok na tábor Jardův. Lidé Horacioví utekli. Jediný Braz, chráněn hrstkou střelců, spálil se svými dělníky kus leša, jenž se nedal co do velikosti ani srovnat s územím, kterého se zatím zmocnili Badarové.

Přesto bylo několik lidí, kteří neztratili důvěru v Horacia. Poukazovali především na jeho obrovské jmění v bance. Může bojovat velmi dlouho. Kácení lesa a sázení nových kultur stojí mnoho peněz, ale ještě více vydržování celých tlup stráží. Kromě toho Sinho Badaró připravoval svatbu své dcery. Chtěl, aby byla co nejnádhernější. Dal přivést z Ria spoustu nákladných předmětů a dal přestavět dům v Ilhéu. Připojil k němu nové křídlo pro mladou dvojici. Dal vymalovat dům na plantáži. Švadleny šily výbavu, zručné ženy zhotovovaly krajky, neboť svatba plukovníkovy dcery je velká událost. Nevěsta musí mít prádla na mnoho let, které donosí ještě děti a vnuci, musí mít přikrývky, ložní prádlo, koberce, ubrusy, všechno bohatě zdobené a vyšívané. V kraji byly koupeny nejkrásnější krajky. Vcelku, když se sečty platy a odměny strážím, účty švadlen, obuvníků a ostatních řemeslníků, peníze tekly proudem. V Ilhéu se nyní mluvilo víc o připravované svatbě než o Sequeiru Grande. Joano Magalhanes opustil město a odjel na plantáž, aby pomáhal při mýcení. Ale občas přijížděl do Ilhéu, aby si zahrál v karty a vyzískal ještě v pokeru, co se dá. Jako host Badarů žil na plantáži zadarmo a šetřil peníze, kdyby nastaly horší časy.

Zasvěcení lidé věděli, že Sinho Badaró utratil už celý výnos sklizně tohoto roku. Maximiliano řekl svým důvěrným přátelům, že mu Sinho nabídl i prodej příští sklizně za velmi mírnou cenu, zaplatí-li mu firma předem. Horacio však dosud neprodal ani polovinu letošní sklizně. Přesto jen málo lidí sázelo na jeho vítěz-

ství. Většina byla ochotna vsadit na Badary. Zdálo se nemožné, že by mohli prohrát. Jejich přátelé si již objednali nové šaty na svatbu dony Anny. Jejich ženy pozval jednoho dne Juca Badaró k doně Olze, která jim ukázala nádherné věci, jež došly z Ria: vyšívané batistové prádlo, noční košilky jako sen, nejelegantnější živůtky a nejkrásnější krajky z Ceary. Otvíraly ústa údivem. Tolik krásy ještě Ilhéus neviděl. Všechnen přepych měl ukázat moc Badarů.

Když kráčel Sinho s melancholickou tváří, vroubenou černým vousem, ulicemi města, obchodníci se mu hluboce klaněli. Ukazovali ho obchodním zástupcům z Bahie a z Ria a říkali:

„To je pán tohoto kraje, Sinho Badaró.“

10.

Ester zemřela za jasného rána, plného slunce. Zněly zvony a svolávaly věřící k sváteční mši. Nemoc jí vzala skoro všechnu krásu, vlasy jí padaly na ramena, byla jen stínem někdejší líbezné ženy. Oči jí vystoupily ve vyhublé tváři. Věděla, že zemře, a tolik si přála, aby žila. Z počátku šíleně blouznila. Zalita horečným potem mumlala nesrozumitelná slova. Jednou se přitiskla křečovitě k Horaciovi a křičela, že se jí had ovíjí kolem krku, že ji rdousí. Maneca Dantas, který strávil několik dní na plantáži a který tušil milostný vztah mezi Ester a Virgíliem, se hrozil, že by mohla Ester při záchvatu blouznění mluvit o mladém doktorovi. Ale zdálo se, že nemocná vidí jen hady, kteří číhají v bažinách a rdousí žáby. Křičela bolestí a hrůzou. Její nářek rval srdce každému, kdo se přiblížil. Míšenka Felicia tiše plakala.

Když doktor Jessé viděl, že horečka neustupuje, doporučil, aby Ester byla přenesena do Ilhéu. Smutný průvod opustil plantáž. Dělníci ji nesli v rohoži do Taboca. Doktor Jessé řekl Virgíliovi:

„Jako by už měla pohřeb, chudinka...“

Horacio provázal svou ženu. Šli mlčky všichni tři. Virgilio nemluvil od té doby, co onemocněla. Bloudil jen mlčky po domě a nalézal vždy novou záminku, aby nemusel odejít do Taboca. Nikdo si ho nevšímal, neboť v domě bylo všechno jako vzhůru nohama. Horaciovi strážci chodili pro léky, černošky ohřívaly vodu, Horacio hned posílal lidi do lesa, hned spěchal k lůžku, kde blouznila Ester.

Když ji kladli do rohože, měla jasnou chvilku. Vzala Horacia za ruku, jako by byl pánem osudu, a prosila ho:

„Nenech mě umřít...“

Zoufalý Virgilio vyšel před dům. Její pohled, prosící o život, platil jemu. Trval však jen několik vteřin, ale bylo v něm všechno, co spolu žili, jejich sen o jiném životě v jiné zemi, kde budou volni a kde budou patřit jen sobě. Necítil už v té chvíli nenávist k nikomu, ani k této zemi, která ji zabila a uloupila mu ji navždy. Neměl nenávist, měl strach. Nikdo neunikne z této země. Zadrží každého, kdo by chtěl utéci... Připoutala Ester k sobě poutem smrti, připoutá i jeho, nikdy se už nevyprostí. Odešel mezi kakaové stromy a kráčel pod jejich větvemi, dokud ho nezavolali. Byl čas nasednout na koně. Rohož byla nesena vpředu. Nosítka byla přikryta bílou látkou. Kráčeli za ní, cesta se nekonečně vlekla. Než došli do Ferrady, horečka stoupla. Ester stále křičela, že nechce umřít...

Došli do Taboca před večerem. Dům doktora Jessé se naplnil hosty. Virgilio nespal celou noc. Obracel se neustále v lůžku ve svém bytě, kde už tak dlouho nespal. Vzpomínal na noci s Ester, na nekonečné něžnosti, na to, jak se chvěli láskou, na noci v Ilhéu. Viděl ji odjíždět druhého dne ve zvláštním vagoně, kde bylo zřízeno lůžko. Horacio seděl na jedné straně, doktor Jessé polospící na druhé. Na tváři lékařově bylo vidět únavu. Oči mu zapadly v kulaté plné tváři. Ester pohlédla na Virgilia. Cítil, že se s ním loučí. Zvědavci se shromáždili na nádraží. Když se vlak dal do pohybu, rozestoupili se, aby mohl projít, ale dlouho se dívali za ním a hovořili.

Druhého dne již nevydržel a odjel do Ilhéu. Když odešel z domu Horaciova, kde se zdržel, jak nejdéle mohl, bloudil po hostincích a pil. Nedovedl myslit na své procesy, které měl projednat u soudu, chodil nepřítomně ulicemi, neměl jediného přítele. Stýskalo se mu po společnosti Manecově. Maneca měl skutečnou náklonnost k mladému advokátovi. Virgilio toužil po hovoru s kým-koliv. Toužil ulehčit svému srdci a vypovědět někomu, co se mu přihodilo, vypovědět celý svůj sen, co bylo krásné na něm — jak chtěl žít se svou láskou daleko odtud v jiné zemi, i smutnou stránku svého snu — že si přál, aby Horacio zemřel zákeřnou kulou pro jejich štěstí.

Ještě mnohokrát myslil později, že odtud odjede, ale věděl přitom, že to nikdy neudělá, že je navždy připoután k této zemi.

Jen zprávy o Sequeiru Grande ho dovedly vytrhnout z netečnosti. Vyvolávaly mu živější vzpomínku na Ester, neboť tento les byl příčinou, že se poznali a zamilovali.

Horacio byl hluboce zarmoucen nemocí své ženy, ale nezanedbával při tom své věci. Pozval do Ilhéu ostatní své spolčníky, aby s nimi projednal další postup. Maneca Dantas při jedné cestě do Ilhéu přivedl s sebou donu Auricidii, aby se starala o dítě. Virgilio byl přítomen při těchto rozhovorech, kde se projednával právní postup, věci politické a připravovaly články do „Zpráv z Ilhéu“. Horacio mluvil o kandidatuře Virgiliově do sněmovny jako o hotové věci. Během nemoci Esteriny si začal Virgilio vážit plukovníka. Cítil, že je k němu stále víc poután. Byl překvapen, když poznal, že Horacio trpí, ačkoliv se zdálo, že je docela bez citu. Horacio dělal co mohl, aby zachránil život Ester. Volal jiné lékaře na poradu a dal sloužit prosebné mše.

Jen jednou mohl mluvit Virgilio s Ester o samotě. Zdálo se, že čekala jen na tento okamžik, než zemře. Byl to večer před její smrtí. Horacio odešel, a dona Auricidia dřímala v pokoji. Vešel do pokoje, aby vystřídal doktora Jessé, který únavou stál sotva na nohách. Ester spala, a její tvář byla mokrá potem. Virgilio jí jemně nazvedl hlavu rukou, vytáhl kapesník a otřel jí pot. Za-

chvěla se a zasténala a pak se probudila. Když ho poznala a viděla, že je u ní sám, vzala jeho ruku do své vyhublé dlaně a položila si ji na prsa. S velkým úsilím se usmála a řekla:

„Jaká škoda, že umřu...“

„Neumřeš, má drahá.“

„... nechci...“

Usmála se ještě jednou, byl to nejsmutnější úsměv:

„Chtěla jsem tě vidět.“

Virgilio si klekl vedle lůžka, a hlavu položil vedle své milované. Líbal ji na tváře, na oči a na ústa, rozpukaná horečkou. Z jeho očí stékaly slzy na její ruce, proudily mu po tvářích... Nemluvili, horká ruka hladila jeho vlasy, smutná ústa líbala tvář, kterou horečka zbavila krásy.

Hluk kroků dony Auricidie jej přinutil vstát, ale ještě dřív mu dala polibek na rozloučenou. Pak odešel a hledal místo, kde by se vyplakal, aby ho nikdo neviděl.

Když dona Auricidia vešla do pokoje, viděla, že je Ester mnohem lépe.

„To bylo znamení, že se blíží konec,“ říkala příštího dne, když Ester zemřela. Jenom Virgilio věděl, že to byl poslední pozdrav lásky.

Mnoho lidí přišlo na pohřeb. Z Taboca přijel zvláštní vlak s hosty až z Ferrady. Přijel Maneca Dantas a ostatní pěstitelé, jejichž plantáže hraničí se Sequeirem Grande. Přišli přátelé Horaciovi z Banca da Vitoria. Celé město se zúčastnilo obřadu. V černé rakvi se vrátila mrtvé část její bývalé krásy. Virgilio stále viděl její úsměv v předvečer smrti, úsměv štěstí, že miluje a je milována.

Otec Esterin plakal. Horacio oblečen v černém, přijímal projevy soustrasti, a dona Auricidia stála u mrtvého těla. Pohřeb byl pozdě odpoledne. Soumrak padal již na hřbitov. Doktor Jessé promluvil několik slov, a kanovník Freitas se pomodlil za mrtvou. Diváci se snažili číst v bledé tváři Virgiliově.

Když doktor Virgilio zval Manecu Danta, aby s ním strávil večer, plukovník se mu omluvil, že musí zůstat s Horaciem tuto noc. Virgilio bloudil sám ulicemi. Vypil sklenici v hostinci, ale cítil, že se na něj upírají zvědavé pohledy a odešel k přístavu. Díval se, jak námořníci vykládají zboží z lodí. Mluvil chvíli s námořníkem v modrém triku, na němž bylo znát, že hodně pil. Hledal někoho, komu by se mohl vymluvit, komu by mohl položit hlavu na hrud' a vyplakat všechn svúj žal. Šel nakonec k Margot. Spala už, když zaklepal na dveře. Byla překvapena jeho návštěvou. Ale když jej viděla tak smutného a nešťastného, její srdce se otevřelo. Přivinula ho k sobě a našla pro něj tolik lásky a mateřské něhy, jako kdysi dávno v Bahii, když se dověděl, že někde daleko zemřel jeho otec...

11.

Minuly deště a po nich přišly chladné dny. Na kmenech a větvích kakaovníků vyrazila poupata, začátek nové úrody. Množství dělníků, kteří se nemuseli starat o kultury ani o sušení plodů, kácelo nyní les pro Badary i pro Horacia. Plukovník Horacio se po smrti své ženy vrhl s celou svou energií do boje o vlastnictví lesa. Vzkročil už do hlubin džungle, odrážel útoky Badarových ozbrojenců, mýtil les na velkých prostorách a páčil stromy. Se dvou stran brali les útokem. Byl to závod o prvenství. Útoky ozbrojených tlup poněkud utichly, ale říkalo se, že znovu vzplanou až se Horacio a Badarové srazí na břehu řeky, která dělí les.

Virgilio byl Horaciovi účinným pomocníkem. Denně útočil na soud, aby projednal žalobu o vlastnictví lesa, a obžaloba, kterou vznesl proti Teodorovi das Baraunas jako právní zástupce Josého Ribeiry slibovala, že se stane vzrušující událostí. Mimo to Virgilio prostudoval zápis o Sinhově vlastnictví Sequeira Grande v registračním úřadě a objevil, že se nerosrovnává se zákonem. Výměr pozemků byl neúplný a nevymezoval přesně ani skutečné hranice

lesa. Virgilio předložil o tom obsáhlé memorandum soudu, které připojil k žalobním spisům Horaciovým.

Po chladných dnech přišly nové deště, za nichž vypsely a dozrály plody kakaovníků. Větve zazářily zlatem. Minula doba klidu, a v ulicích Taboca, Ferrady, Palestiny a Mutunnu se znovu objevili obchodní zástupci. Lodi, plující z Bahie do Ilhéu, se naplnily cestujícími. Přijížděli stále noví přistěhovalci, další a další hloučky cestujících třetí třídy přeplněných lodí. Přijížděli Arabové a mířili přímo k lesu, všechn svúj majetek nesouce v ranci na zádech. Z ohořelých kmenů Sequeira Grande vyrážely znovu zelené větve, a čerstvé mýtiny se pokrývaly radostnou zelení. Vznikly nové cesty. Po deštích vyrazily květy a zarůstaly kříže, nedávno postavené. Během toho roku ubyla již téměř celá polovina lesa Sequeira Grande. Na jeho místě se prostíraly mýtiny a vypálené plochy. Les žil své poslední dny. Za deštivých jiter přicházeli lidé se sekerami na ramenou. Zpívali své chmurné melodie, jež zanikaly v tajemných hlubinách mezi stromy.

12.

Sňatek dony Anny Badaró a kapitána Joana Magalhanese byl na začátku zimy. Juca a Olga byli svědci ženichovi, doktor Genaro a žena doktora Pedra Matta byli svědci nevěsty. Kanovník Freitas, který jim dal požehnání, spojil „na život a na smrt“ také Antonia Victora a Raimundu. Antonio měl na nohou nové černé boty, které ho nepříjemně tlačily. Raimunda se tvářila stejně nevlídně jako jindy. A večer, ačkoliv jí dona Anna říkala, že nemá toho dne nic dělat, pomáhala Raimunda v kuchyni a Antonio nosil nápoje hostům a pokulhával v nových botách.

Tak krásnou svatbu v Ilhéu ještě neviděli. Dona Anna byla oblečena do bílých šatů s bělostným závojem, měla veliký snubní prsten ze zlata a ve vlasech bílé pomerančové květy. Joano Magalhanes měl na sobě tak elegantní žaket, že mladé dívky, toužící po

svatbě, jen vydechly údivem. Sinho Badaró byl hlavou slavnosti. Bylo mu trochu smutno. Díval se na svou dceru, která vítala hosty. Všichni hosté se šli nakonec podívat do nevěstina pokoje, kde bylo svatební lůžko pokryto dary. Ležela na něm stříbrná čajová souprava, šperky, drahé drobnůstky a drahocenný Colt 38, z postříbřené oceli a s rukojetí vykládanou slonovinou, mistrovské dílo, dar plukovníka Teodora kapitánu Joanovi. Teodoro pil šampaňské a žertoval s kapitánem o blížící se svatební noci. Okouzlení hosté odcházeli do taneční síně, kde hudebníci v jednotném obleku hráli valčíky, polky a chvílemi některý prudký domácí tanec.

Když nastala chvíle loučení s novomanželou za úsvitu, Juca Badaró si vzal dvojici stranou a přikazoval jim dojatě:

„Chci brzo vidět malého. Ať je to pravý Bada:ó!“

Do jejich líbánek na plantáži zasáhla jako blesk zpráva o vražedném útoku na Jucu. Po svatbě i on odjel na plantáž a se svými lidmi dobýval prales. Vracel se do města koncem týdne na sobotu a na neděli za Margot.

V neděli obědval s novým lékařem, který přišel do Ilhéu a měl doporučující dopis na Jucu Badaró od jeho přítele z Bahie. Lékař bydlel v hotelu na hlavní ulici. Dolejšek domu byl přeměněn v restauraci. Juca Badaró a lékař seděli u prvního stolu proti vchodu. Juca seděl zády k ulici. Vrah strčil do místnosti pootevřenými dveřmi ruku s revolverem a vystřelil jedinou ránu. Juca padal zvolna na stůl, zatím co lékař přiskočil k němu, aby ho podržel. Pak se náhle vztyčil, chytil se jednou rukou dveří a druhou vytrhl svůj revolver. Muž utíkal, ale Juca jej zasáhl třemi ranami. Zhroutil se na ulici. Juca se svalil ve dveřích, revolver mu vypadl z ruky a udeřil o dlažbu. Hosté se seběhli kolem Juca Badara a vraha na ulici obklopili chodci.

Juca zemřel o tři dny později uprostřed své rodiny. Snesl předtím statečně operaci, při níž se lékař snažil vyjmout kulku z rány. V Ilhéu scházelo všechno potřebné zařízení k takové operaci. Nebyl ani chloroform. Juca snášel všechno s úsměvem, a lékař se snažil ze všech sil, aby ho zachránil. Sinho mu řekl:

„Zachraňte mého bratra a můžete ode mne žádat, co budete chtít.“

Všechno úsilí bylo marné. Ani ostatní lékaři z Ilhéu, ani doktor Pedro, který byl zavolán z Taboca, jej nedovedli zachránit. Než zemřel, zavolal Juca k sobě samotného Sinha a požádal ho, aby dal peníze Margot. Pak mluvil s kapitánem a donou Annou. Pokoj byl nyní plný lidí.

„Chci, abyste brzo měli malého, nezapomeňte! Ať je to Badaró!“ Pohládl ruku dony Anny. „Dejte mu moje jméno!“

Olga nařikala, a nikdo ji nemohl utiшит. Ale Juca si jí nevšiml. Umřel tiše, a líto mu bylo nejvíc toho, že neviděl na území Sequeira Grande vyrůst mladé kakaovníky.

Od smrti Ester neviděl Ilhéus tak velký pohřeb. Teodoro das Baraunas přísahal pomstu. V noci po pohřbu chodil Sinho Badaró pokojem a přemýšlel o odvetě. Věděl, že zabíjet Horaciovy námezdné vrahy nemá velký význam. Všichni ostatní jeho přátelé měli týž pocit: Jediná správná odplata je smrt Horaciova. Jen jeden život může zaplatit smrt Jucovu: život Horacia da Silveiry. Byl rozhodnut, že to udělá. Radil se s Teodorem a s kapitánem v přítomnosti Annině. Doktor Genaro a policejní náčelník soudili, že by měl být Horacio obžalován z vraždy, neboť vrah Jucův byl jeden z jeho lidí. To věděl každý. Ale Sinho rozhodně odmítl tento návrh. Nebylo dost důkazů. Bylo by nesnadné dokázat Horaciovu vinu, když vrah je mrtev. Kromě toho Sinho Badaró by neměl pocit, že je Juca dostatečně pomstěn trestním stiháním Horacia. Dona Anna byla stejného mínění, i kapitán, ačkoliv byl vyděšen celou událostí a nevěděl, jak všechno ještě skončí. Teodoro Baraunas přijel ještě nazítří, aby o tom hovořili.

Ale nebylo snadné zabít Horacia. Věděl, že silnice i město Ilhéus jsou nebezpečná místa, a zřídka opouštěl plantáž. Když jel do Ferrady nebo do Taboca, byl obklopen skupinou strážců, a Braz jel téměř vždycky po jeho boku. Nebyl v Ilhéu už několik měsíců. Virgilio přijížděl za ním a přinášel mu zprávy o tom, co se děje u soudu. Během času přemluvil doktor Genaro Sinha, aby

přece obžaloval Horacia. Sinho souhlasil. Měl nyní lepší důvod. Policejní náčelník města zahájil vyšetřování. Odjel do Taboca, aby získal potřebný počet svědků, kteří by potvrdili, že vrah Jucúv pracoval na plantáži Horaciově. Mladík z přístavu s falešným prstenem byl ochoten opakovat rozhovor, který měl večer před činem v hospodě u Španěla s vrahem Jucovým. Chlapík byl opilý, a muž s falešným prstenem ho nemusel nijak nutit, aby mluvil. Ukazoval peníze a chlubil se stomilreisovou bankovkou. Řekl, že to je za cennou službu, kterou prokáže plukovníkovi Horaciovi. To bylo nejdůležitější svědectví. Prokurátor toto svědectví uznal. Sinho učinil nátlak na soudce, a doktoru Virgiliovi se podařilo dosáhnout jen toho, že Horacio nebyl vzat předběžně do vazby. Soudce se omlouval Sinhovi Badarovi:

„Kdo by se odvážil jít Horacia zatknout do jeho vlastního domu?“

Při vši účte k zákonu bude lépe zatknout Horacia až při samém procesu. Virgilio přislíbil, že se Horacio dostaví k soudu.

Doktor Genaro doufal, že dosáhne rozsudku, kterým bude plukovník odsouzen. Badarové měli politickou moc. Je pravděpodobné, že porota vysloví vinu, a prokurátor bude žádat nejvyšší trest. Avšak Sinho doufal, že vyřídí svůj účet s plukovníkem ještě dřív, než dojde k procesu. Nebo v nejhorším případě, jak navrhl Joano Magalhanes, až se objeví v soudní síni. Proto souhlasil s trešním stiháním.

Zdalo se, že Horacio nemyslí na proces. Žádal od Virgilia jen zprávy o druhém řízení, které sám dal zahájit proti Badarům ve věci vlastnického práva na Sequeiro Grande.

Advokáti bohatli těmito procesy, uráželi se ve vzájemných podáních a připravovali si řeči, které přednesou před soudním dvorem.

Přes všechny nesnáze, jež stály v cestě zavraždění Horaciově, octl se plukovník dvakrát ve vážném nebezpečí. Po prvé, když se jednomu z lidí Teodorových podařilo dostat až za silný kmen indi-

ánské goiabeiry, jež rostla za domem Horaciovým. Čekal tam několik hodin. Plukovník vyšel na verandu, sedl si na lavici a krájel cukrovou třtinu svému oblíbenému oslu. Kulka zasáhla zvíře. Horacio se rozběhl za útočником, ale nedohonil ho. Po druhé to byl stařec, který přišel na plantáž Badarů a nabídl Sinhovi, že zabije Horacia. Nežádal peníze, chtěl jen zbraň. Má prý s plukovníkem nevyřízený účet. Sinho nařídil, aby mu dali pušku. Stařec byl zabit, když se pokusil přiblížit se za měsíční noci k Horaciovu domu. Kdosi si vzpomněl, že to je otec Joachimův, jemuž patřila jedna plantáž, kterou má dnes Horacio.

Horacio proto zesílil strážu kolem domu a vycházel zřídka ven. Ale jeho lidé nekáčeli les proto méně rychle. Blížil se den, kdy se setkají s lidmi Badarů, přicházejícími s opačné strany. Prales mizel každým dnem, a všude na plantážích shromažďovali výhonky kakaa, které zasadí na místě někdejšího lesa. Nebylo pochyby, že se strhne krvavá bitva, až budou stát ozbrojenci Horaciovi tvář v tvář lidem Badarů.

13.

Právě v okamžiku, kdy lidé v pralese časně zrána uslyšeli hluk seker na protějším břehu řeky, probudila celé město Ilhéus vzrušující zpráva, kterou telegrafovali z hlavního města: Federální vláda se rozhodla k intervenci ve státě Bahia. Vojsko obsadilo město Bahii, guvernér podal demisi, a předseda opoziční strany, který přijel z Ria na válečné lodi, převzal moc. Horacio byl nyní vládním mužem, a Badarové se octli v opozici. Současně došel telegram nového guvernéra, který sesadil dosavadního starostu a na jeho místo jmenoval doktora Jessé. První lodí z Bahie přijel nový soudce, nový prokurátor a zároveň dekret o jmenování Braza policejním náčelníkem v Ilhéu. Bývalý soudce byl přeložen do malého města ve vnitrozemí, ale nepřijal jmenování a raději odstoupil. Říkalo se, že je dosti bohat, aby žil jako soukromník.

Brzy nato přišel Horacio do Ilhéu, aby odjel na konferenci do Bahie na pozvání guvernérovo. Byl pozdravován přáteli a politickými přívrženci. Virgilio jel s ním, a velké množství lidí přišlo do přístavu k odjezdu lodi. Na palubě řekl Horacio Virgiliovi:

„Doktore, můžete se už teď pokládat za člena parlamentu.“

Rovněž Sinho Badaró přijel do Ilhéu. Měl toho večera rozhovor s doktorem Genarem, bývalým soudcem a s Joaem Magalhane-
sem. Nařídil svým lidem, aby co nejrychleji káceli les. Vrátil se hned druhého dne. Teodoro Baraunas na něj čekal na plantáži Santa Anna.

14.

Telegram Brazúv vytrhl Horacia z politických hovorů s guvernérem, z náručí bahijských žen a z konferencí s politiky při aperitivech v nejelegantnějších podnicích města. Vrátil se nejbližší lodí do Ilhéu.

Lidé Badarovi napadli, jak se dalo očekávat, dělníky Horaciovy, kteří káceli les, krvavě je povraždili a zapálili řadu plantáží kakaa. Po celou dobu zápasu se žádná z obou stran nedotkla kakaovníků, jako by oba protivníci uzavřeli tichou úmluvu. Oheň zničil registrační úřad, postihl plantáže prosa a maniocu, skladiště suchého kakaa, lidé se navzájem zabíjeli, ale nedotýkali se kakaovníků.

Sinho Badaró věděl, že hraje s poslední kartou. Politický převrat ho připravil o nejsilnější trumfy. Důkazem bylo nepřijemné překvapení, které ho čekalo v kanceláři Bratří Zudů a spol., když přišel nabídnout prodej své příští sklizně. Neměli zájem o tento obchod, mluvili o peněžních nesnázích a byli nakonec ochotni kakao koupit, ale na hypotekární záruku. Sinho vzplanul hněvem: žádají hypotéku na jeho, Badarovy plantáže! Maximiliano měl strach, že ho plukovník zabije, tak byl Sinho rozzuřen. Ale vytrval a odmítl koupit kakao, nedá-li Sinho záruku. „Mám příka-

zy,“ řekl. Sinho Badaró byl nucen prodat kakao exportní firmě švýcarské za velmi špatnou cenu. To jej vedlo k tomu, že dal Teodorovi svolení, aby dělal, co uzná za dobré. Následoval oheň na kakaových plantážích Firmových a Jardových a na několika polích Horaciových. Vanul vítr a oheň se šířil několik dní. V trávě bylo slyšet sykot prchajících hadů.

Na nábřeží v Ilhéu čekali na Horacia jeho přátelé, tiskli mu ruce a nařikali nad surovým počínáním Badarů. Horacio neřekl nic. Odešel s Brazem do jeho kanceláře, kde dlouho hovořili. Slíbil guvernérovi, že všechno půjde zákonnou cestou. Ozbrojenci Horaciovi, kteří potom napadli plantáže Badarů a podnikli útok na jejich dům, byli v tisku, který přinesl zprávy o této události, označeni jako „policejní orgány“, které šly zatknout žháře Teodora, jenž se uchýlil na plantáž Santa Anna.

Boj o dům Badarů znamenal konec zápasu o Sequeiro Grande. Teodoro se chtěl dobrovolně vydat policii, aby vzal Horaciovi zámlinku k útoku. Sinho to nepřipustil a přiměl Teodora, aby tajně odjel do Ilhéu, kde mu přátelé pomohli na loď jedoucí do Ria de Janeiro. Později se lidé doslechli, že se usadil jako obchodník v osadě Vitoria do Espirito Santo. Horacio věděl asi o útoku Teodorově. Ale i když to věděl, nic neřikal a obklíčoval dál dům na plantáži, jako by se v něm Teodoro dosud ukrýval.

Les Sequiero Grande byl vykácen. Spálené mýtiny se nijak nelišily od vypálených kultur v sousedství. Nikde už nebyli jaguáři a opice. Dávno uprchli. Zmizely přízraky. Dělníci našli kosti Jeremiášovy a pohřbili je. Na místě postavili kříž.

Sinho Badaró a jeho lidé vzdorovali čtyři dny a čtyři noci. Když byl Sinho raněn a na rozkaz dony Anny odnesen do Ilhéu, teprve se Horaciovi podařilo přiblížit se k domu. Sinho byl odnesen svými lidmi časně ráno, a večer nařídil Joano Magalhane-
doně Anně a Olze, aby nasedly na koně a jely za nimi. Provázel je pět mužů. Měli spát té noci v domě Teodorově a příštího dne odjet vlakem do Ilhéu.

Joano Magalhane se s lidmi, kteří mu zbyli, chtěl probít

k řece. Antonio Victor šel po jeho boku. Mnohokrát vzal pušku a vystřelil. Kapitánovy oči zvyklé na světla v městě, nerozeznávaly v tmavé noci bez měsíčního světla téměř nic. Na koho Antonio střílí? Avšak oheň, který odpověděl na jeho výstřely, dokazoval, že se Antonio nemýlil. Jeho oči byly zvyklé na noční šero v polích a viděly dobře ve tmě každého, kdo se blížil.

Byli však odříznuti a museli ustoupit k silnici. Většina lidí padla do rukou mužů Horaciových. Ztráceli jednoho po druhém, až zbyli jen čtyři. Antonio Victor zmizel jednu chvíli, ale vrátil se s osedlaným oslem.

„Musíte nasednout, pane, a zachránit se. Tady se už nedá nic dělat.“

Měl pravdu, neboť lidé Horaciovi s Brazem v čele stáli již na trávníku před domem Badarů.

„Co budete dělat vy ostatní?“ zeptal se Joano Magalhanes.

„Půjdeme pěšky s vámi.“

Ve chvíli, kdy odjížděli, vstoupil Braz na verandu opuštěného domu. V temné noci se neozval ani hlas. Muži Horaciovi stáli před domem, připraveni vniknout dovnitř. Na rozkaz Brazův jeden z nich zápalkou rozsvítil lampu. Z domu zazněl výstřel, zhasil světlo a jen zázrakem muže nezabil. Vrhli se všichni na zem a plazili se ke vchodu. Z domu se opět ozval výstřel, který mířil na Horacia, jenž stál uprostřed svých lidí. Braz poznamenal:

„Ještě tam jeden je...“

Vešli do domu se zbraněmi v ruce. Očima napjatě hleděli do tmy. Byli zuřiví. Chystali se naložit s posledním obráncem krutěji než s ostatními, kteří padli kolem domu, u řeky a na silnici, a kterým vypíchali oči, uřezali uši a mrtvoly zohavili. Prohledali celý dům, ale nikoho nenašli. Rány ustaly.

„Nemají strelivo,“ řekl Braz.

Braz šel v čele a dva střelci po jeho boku. Horacio kráčil za nimi. Zbývalo jen podkroví. Vystoupili po úzkých schodech, a Braz otevřel dveře kopnutím. Dona Anna Badaró vystřelila, a jeden z průvodců Brazových padl. Byla to poslední rána jejího

revolveru. Hodila zbraň k nohám Horaciovým a řekla s opovržením:

„Teď mě dej zabít, vrahu...“

Postoupila o krok blíž. Braz otevřel ústa úžasem. Viděl ji na útěku s donou Olgou, Raimundou a několika muži. Nechal je projít před vlastními puškami, aniž dal na ně střelit. Jak se sem mohla vrátit? Dona Anna udělala druhý krok a opřela se o veřej dveří.

Horacio ustoupil stranou.

„Jděte, paní, nezabíjím ženy...“

Dona Anna sestoupila po schodech a přešla salonem. Podívala se na pastýřský obraz. Kulka prorazila sklo a rozbila hrud' mladé dívky, která se chystala tančit. Vyšla na trávník. Muži se na ni dívali mlčky. Jeden zamumlal:

„Odvážná ženská...“

Dona Anna nasedla na jednoho z osedlaných koní. Podívala se ještě jednou na dům a vyrazila do noci. Na nebi nezářila ani jedna hvězda. Teprve když zmizela její postava na silnici, dal Horacio rozkaz svým lidem, aby zapálili dům Badarů.

15.

Doktor Genaro měl rád aforismy. Později, když se usadil v Bahii, aby dal svým dětem nejlepší vzdělání, říkával, když vzpomínal na spor o Sequeiro Grande:

„Celá tato tragedie skončila jako komedie...“

Touto komedií minil trestní řízení proti Horaciovi. Krátce před tímto procesem vydal soud rozhodnutí, jímž uznal Horacia a jeho druhy za zákonné vlastníky Sequeiro Grande a nařídil veřejnému žalobci trestně stíhat Teodora das Baráunas pro zapálení registračního úřadu Venanciova v Tabocu. Další řízení bylo zahájeno proti Sinhovi Badaró a Joano Magalhanesovi pro registraci vlastnického práva na základě falešných dokladů. Toto řízení však

bylo zastaveno, poněvadž Horacio na radu Virgiliovu netrval na jeho provedení. Rodina Badarů se octla ve velmi špatném finančním postavení. Dlužili peníze exportním firmám v hodnotě dvou sklizní, a jejich pozemky se po ročním boji nezvětšily. Naopak jejich dům na plantáži byl zničen, zároveň s ním kůlny a sušící zařízení. Shořely mladé kakaovníky, připravené k vysázení, a mnohé plantáže utrpěly škody. Budou potřebovat léta, než opět napraví všechny škody a ztráty na svém majetku.

Trestní proces proti plukovníkovi znamenal jen jeho ospravedlnění. Dal se dobrovolně zatknout večer před stanoveným dnem soudu. Nejlepší pokoj na městské radnici, kde dříve bývalo i vězení, byl pro něj upraven jako ložnice. Braz rozestavil strážce a sám byl společníkem Horaciovým. Přišli přátelé, hovořili, pili whisky a veselili se celou noc.

Soud začal ráno v devět hodin a trval až do tří hodin v noci. Badarové povolali z Bahie advokáta skvělé pověsti, doktora Fausta Aguiara. Společně s doktorem Genarem měli oba podporovat obžalobu. Všichni věděli, že nový veřejný žalobce, příslušník těžce politické strany jako Horacio, pronese slabou obžalobu.

Soudce oblečený v černém taláru vešel do síně, provázen veřejným žalobcem, písaři a soudními sluhy. Usedl do vysokého křesla, nad nímž visel obraz Krista s krvavou ranou v boku. Vedle něho usedl veřejný žalobce, a dvě židle byly připraveny pro doktora Fausta a doktora Genara, podpůrce obžaloby. Doktor Virgilio a doktor Rui byli obhájci. Soudce promluvil obvyklá slova a zahájil jednání. Sál byl plný, a lidé stáli i na chodbách. Mladý chlapec, který napsal později historii tohoto kraje, byl zavolán soudním zřízencem k urně se jmény občanů, z nichž měli být vybráni porotci. Vytáhl lístek, a soudce přečetl jméno. Jeden z přítomných vstal, protlačil se sálem a usedl na první ze sedmi židlí, vyhrazených porotcům. Hoch vytáhl druhý lístek. Soudce četl:

„Manuel Dantas.“

Plukovník Maneca Dantas již vstával, ale sálem zazněl hlas doktora Genara:

„Odmítám...“

Postupně některá jména byla odmítnuta obžalobou nebo obhajobou. Nakonec byla porota sestavena.

Po celou dobu diváci v sále odhadovali vyhlídky obžalovaného a hádali:

„Jednohlasně osvobozen.“

„Nevím, o dvou porotcích pochybuji,“ řekl jeden z diváků a zašeptal jména.

„Možná tři,“ hádal druhý. „José Faria není jistě velký přítel Horaciův. Je možné, že bude hlasovat proti.“

„Dokor Rui s ním dnes mluvil. Bude hlasovat pro osvobození.“

„Žalobci se odvolají.“

„Odvolání nebude možné, bude jednohlasnost.“

Uzavírali sázky pro nebo proti obžalobě.

Nejvyšší soudní dvůr neodpovídal dosud svým složením změně vlády. Kdyby se žalobci odvolali, mohl být ještě Horacio prohlášen vinným nebo mohla být nařízena revise řízení. Většina diváků však předpokládala, že se porota vyjádří shodně všemi hlasy, a že nebude odvolání možné. Porotci vykonali nyní stoje přísahu, že budou soudit vinníka tak, jak přikazuje zákon a jejich svědomí. Pak si znovu sedli. Hoch, který vylosoval porotce, opustil nyní soudcovské podium a sedl si do lavice za obhájce. S tohoto místa mohl vidět celé divadlo. Napínal zrak i sluch. Neušlo mu ani slovo. Po celou dobu i pozdě k ránu, když již mnoho diváků dřímalo, horečně sledoval vzrušující podívanou.

Šept v sále náhle ustal. Nastalo hluboké ticho. Soudce nařídil prefektovi, aby předvedl vinníka. Braz vyšel a vrátil se s Horaciem, provázeným dvěma policisty. Plukovník byl oblečen v černý žaket, vlasy měl sčesaný dozadu. Jeho tvář byla vážná, skoro ztrnulá. Zůstal stát před soudcem. V hrobovém tichu začal soudce klást otázky:

„Vaše jméno?“

„Horacio da Silveira, plukovník Národní Gardy.“

„Povolání?“

„Pěstitel.“

„Věk?“

„Padesát dva let.“

„Bydliště?“

„Plantáž Svaté Jméno Ježíšovo v okrese Ilhéus.“

„Je vám známo, z čeho vás viní obžaloba?“

Hlas plukovníkův zněl jasně a pevně:

„Ano.“

„Chcete něco říci na svou obhajobu?“

„Budou mluvit moji obhájci.“

„Kdo jsou vaši obhájci?“

„Doktor Virgilio Cabral a doktor Rui Fonseca.“

Soudce mu ukázal na lavici obžalovaných.

„Můžete si sednout.“

Ale Horacio zůstal stát. Braz pochopil, odnesl ponižující lavici a přinesl křeslo. Ani tehdy si Horacio nesedl. Sále proběhla vlna vzrušení. Doktor Rui požádal soudce, aby obžalovaný směl vslechnout obžalobu stoje a nemusel usednout na ponižující lavici obžalovaných. Soudce souhlasil a se všech stran sálu bylo možno nyní vidět obrovskou postavu plukovníkovu, který stál s rukama zkříženýma na prsou a oči upíral na soudce. Mladý hoch vstal, aby ho ještě lépe viděl. Zdál se mu nezapomenutelně velebný.

Zapisovatel četl obžalobu. Čtení trvalo tři hodiny, po něm přišly návrhy svědků. Čas od času si advokáti dělali poznámky. Před doktorem Genarem leželo několik svazků právních předpisů. Když skončilo čtení spisů, byla jedna hodina odpoledne. Soudce přerušil na hodinu zasedání. Sbor porotců zůstal v sále. Nebylo dovoleno, aby s někým mluvili. Z hotelu jim byl přinesen oběd na účet radnice. Jen Camilo Gois si směl dát přinést oběd z domova, poněvadž trpěl žaludečními neshánkami a měl zvláštní dietu.

Chlapec, který se zúčastnil soudu, odešel s otcem, ale stál již opět u dveří síně, když zřízenec zvonkem svolával písaře a advokáty. Byl přiveden Horacio a stoupl si opět na své místo proti

soudci. Slovo měl veřejný žalobce. Jak se předvíдалo, jeho řeč byla jen slabá obžaloba. Mluvil půl hodiny, necháváje četné mezery a slabá místa, jichž by s výhodou použila obhajoba. Přesto nakonec podle zvyku žádal pro obviněného nejvyšší trest — navrhol třicet let žaláře. Po něm vystoupil doktor Genaro. Mluvil dvě hodiny, proplétaje svou řeč právníckými citáty, jež předčítal ze svých knih latinskými a francouzskými větami. Dopodrobna rozbíral navržená svědectví, která dokáží bez nejmenších pochybností, že vrahem byl muž, najatý Horaciem. Velký důraz kladl na výpověď muže s falešným prstenem, který hovořil se zločincem v předvečer jeho činu. Shrnul historii zápasu o Sequeiro Grande a skončil prohlášením, že kdyby pravý pachatel vraždy nebyl prohlášen vinným, spravedlnost v Ilhéu by byla pouhou tragickou fraškou. Po několika latinských větách si sedl. Z posluchačů málokdo rozuměl tomuto zmatku vět a citátů, ale všichni obdivovali vzdělanost doktora Genara. Nezáleželo na tom, co obhajoval. V jeho vlastní osobě spatřovali vzácnou ozdobu svého města.

Po něm mluvil doktor Faustus. Všichni k němu zvědavě obrátili hlavy. Předcházela jej pověst nejlepšího řečníka z Bahie. Obyvatelé by jej byli mnohem raději slyšeli mluvit ve prospěch obhajoby. Ale bylo známo, že mu Sinho Badaró zaplatil patnáct tisíc milreisů za tuto službu. Nemluvil dlouho, šetřil si své argumenty pro závěrečnou řeč. Ale řeč, kterou pronesl, hluboce dojala, jeho hlas byl plný citu. Mluvil o ženě, jež pozbyla manžela, o bratru, který ztratil bratra. Chválil Jucu Badara, ušlechtilého ochránce kraje kaka. Jeho hlas klesal a zvedal se do výšky, zněl hněvem když mluvil o Horaciovi, náčelníkovi bandy vrahů, a něžně se zachvíval, když mluvil o doně Olze, nešťastné ženě a smutné vdově. Skončil, odvoláváje se naposled k lepším citům soudce a porotců. Jednání bylo znovu přerušeno, aby mohl soud odejít k večeri.

Večer přišlo ještě víc lidí než ráno. Malý hoch si jen s námahou udržel své místo. Lidé, zaměstnaní v obchodech, kteří nemohli přijít ráno, přišli večer. Zaplnili každé místo až na schodiště. Všichni chtěli slyšet řeči obhájců.

Prvním řečníkem večer byl doktor Virgilio. Odpovídal na řeč doktora Genara. Vyvracel důkazy nabízené odpůrcem. Vyvolal vzrušení, když mluvil o muži s falešným prstenem, jehož výpověď byla hlavním bodem obžaloby. Řekl, že tento muž je mnohokrát trestaný zloděj Fernando, přišel před časem do Ilhéu a stal se z něho povaleč bez určité existence. Tento „drahý svědek“ obžaloby sedí právě ve vězení v Ilhéu. Byl zatčen pro potulku. Jakou cenu má výpověď takového člověka, lotra, tuláka a lháře? Doktor Virgilio četl výpověď Španěla, majitele krčmy, kde měl svědek rozhovor s vrahem. Španěl vypovídal, že svědek měl vždycky špatnou pověst jako lhář, který rád vypravuje historky, rád si je vymýšlí a sám má proti němu podezření, že mu několikrát ukradl peníze ze zásuvky. Jakou váhu může tedy mít svědectví takového člověka? Když položil tuto otázku, podíval se doktor Virgilio nejprve na soudce, potom na porotce a nakonec se rozhlédl po shromážděných divácích. Vylíčil také historii boje o Sequeiro Grande, ale tak, jak on se na ni díval. Připomněl spor o vlastnictví, který Badarové prohráli. Připomněl i požár v registračním úřadě. Žádal spravedlnost. Mluvil celé dvě hodiny. Pak si sedl. Doktor Rui odpovídal doktorovi Faustovi. Jeho mocný hlas, chraptící poněkud následkem stálého pití, zněl síní. Chvěl se, zněl jako pláč, dojímal, obviňoval protivníka a bránil klienta. Střídavě posluchače rozplakal a rozesmál. Prudce útočil na doktora Fausta, který se odvážil plivnout slinou nejhanebnějších slov na osobnost, která se tolik zasloužila o celý kraj, na plukovníka Horacia Silveiru.

Horacio stále stál, ruce zkříženy a nejevil ani známku únavy. Zasmál se jen chvílemi některým zvláště kousavým poznámkám doktora Rui, mířícím na doktora Fausta.

Pak došlo k závěrečným řečem, a všem bylo uděleno postupně slovo. Jedinou novinkou byla další svědecká výpověď, kterou uvedl doktor Genaro, aby odporoval výpovědi Španěla, jenž patřila krčma, a kterého vedl jako svědka doktor Virgilio. Byla to výpověď námořníka, který znal Fernanda, a který potvrdil že Fernando je „řádný muž“, i když se někomu zdá, že ne. „Vymýšlí si

historie, ale co vypravuje, se většinou skutečně stalo.“ Doktor Genaro zaútočil proti městské policii, která zavřela nevinného člověka z jediného důvodu, aby mu zabránila svědčit.

Doktor Faust vstal, aby pronesl svou velkou řeč. Snažil se ze všech sil, aby se jeho hlas chvěl stejně jako hlas doktora Rui, a podařilo se mu některé posluchače rozplakat. Vynaložil všechnu svou sílu, aby jeho řeč účinkovala. Doktor Virgilio mluvil deset minut jen o muži s falešným prstenem. Doktor Rui mluvil poslední. Přirovnal spravedlnost ke Kristu, visícímu nad hlavou soudcovou. Skončil dlouhou větou, kterou si promyslel několik dní napřed:

„Páni porotci, jestliže osvobodíte plukovníka Horacia da Silveiru, dokážete všemu civilisovanému světu, jehož oči jsou dnes upřeny na tento soud, že v Ilhéu není pouze kakao, peníze a plodná půda, dokážete, že v Ilhéu je i spravedlnost, matka všech ctností každého národa.“

Vědomě přeháněl v tom, že by oči celého světa se upíraly k soudní síni v Ilhéu, ale snad to právě bylo příčinou tak zuřivého potlesku, že soudce musel zazvonit na zvonek, aby obnovil klid.

Soudce a porotci se odebrali do zvláštní síně, aby rozhodli o vině či nevině. Rovněž Horacio opustil soudní síň a zůstal na chodbě se svými advokáty. Za čtvrt hodiny se soudce a porotci vrátili a zaujali svá dřívější místa. Braz vstoupil s plukovníkem. Horacio stačil zaslechnout poznámku Virgiliovu:

„Jednohlasně osvobozen.“

Soudce přečetl osvobozující rozsudek. Část diváků začala odcházet, druhí objímali plukovníka a jeho advokáty. Braz vydal propouštěcí rozkaz, a Horacio vyšel obklopen přáteli, kteří ho provázeli domů.

Chlapce odváděl otec domů. Poněvadž viděl, že je unaven, zdvihl si ho na ramena. Hoch se ještě díval za odcházejícím Horaciem.

„Co se ti nejvíc líbilo?“ zeptal se otec.

„Ze všeho nejvíc, tatínku, se mi líbilo o tom muži s prstenem, který dovede vypravovat tolik příběhů...“

Doktor Rui zaslechl, co říká chlapec. Pohládl rukou jeho svět-
lou hlavu. Pak spěchal po schodech za Horaciem, který vycházel
hlavní branou. Nad městem Ilhéus a nad širým mořem svítalo
chladné jasné jitro.

P O K R O K

1.

Uplynulo několik měsíců. Jednoho dne brzy odpoledne ne-
čekaně seskočil s koně před domem Manecovým plukovník Hora-
cio. Dona Auricidia mu přišla vstříc, natřásajíc svým objemným
tělem, a ptala se starostlivě, jestli už obědval. Odpověděl, že jedl.
Jeho tvář byla ztrnulá, oči přivřeny, a na sevřených ústech mu le-
žel tvrdý výraz. Jeden z dělníků šel hledat Manecu na plantáž,
a dona Auricidia zůstala zatím u plukovníka. Celý rozhovor spo-
číval jen na ní. Horacio jednoslabičně odpovídal, když se za-
stavila, aby nabrala dech. Vyprávěla mu, co dělají děti a chválila
staršího Ruiho, jak je bystrý. Maneca Dantas se konečně objevil,
objal plukovníka a sedl si k němu. Dona Auricidia odešla, aby
jim podala něco k jídlu.

Horacio vstal a díval se oknem na kakaový háj. Maneca čekal.
Míjely minuty, a stále mlčeli. Horacio se díval na pěšinu, která
vedla k domovu. Pak se náhle otočil a řekl:

„Chtěl jsem trochu urovnat věci v domě v Ilhéu, které zůstaly
po Ester . . .“

Maneca cítil, že mu srdce tlouče rychleji. Horacio se na něj díval
temnými očima, které nic neříkaly. Ale v tváři kolem úst měl tvrdé
vrásky.

„Našel jsem dopisy . . .“

Dodal temným hlasem:

„Byla milenkou doktora Virgilia.“

Když to řekl, vrátil se k oknu a díval se znovu ven. Maneca Dantas vstal a položil mu ruku na rameno.

„Vím to od nějaké doby. Ale nerad se míchám do takových věcí. Vykoupila se draho svou smrtí, chudinka.“

Horacio odešel od okna, sedl si na stoličku a sklopil oči k zemi. Zdálo se, že vzpomíná na věci, které se udály v minulosti, na chvíle, kdy byl šťastný.

„Je to škoda. Napřed jsem myslel, že mě nemá ráda. Jen plakala někde v koutě a říkala, že se bojí hadů. I v noci se vždycky skrčila, když jsem se jí dotkl... Zlobilo mě to, ale nic jsem neříkal. Byla to moje chyba, že jsem si vzal tak mladé děvče...“

Potřásl hlavou a díval se na Manecu. Přítel poslouchal mlčky, tvář v dlaních, a nehýbal se.

„Potom se náhle změnila, byla hodná a uvěřil jsem, že mě má ráda. Dřív, když jsem zabíral lesy, když jsme se pouštěli do bitek, dělal jsem to jen pro peníze, zčásti pro malého. Ale potom když se změnila, všechno jsem dělal pro ni. Byl jsem si jist její láskou...“

Zvedl ruku:

„Nevěříš, co jsem vytrpěl, když umřela. Musel jsem dělat dál, co jsme začali, dával jsem rozkazy lidem, ale myslel jsem jen na sebevraždu. Jen proto, že mám dítě, moje a její, nevpálil jsem si kulku do hlavy. Věděl jsem, že je to dítě z doby, kdy mě neměla ráda, ale myslel jsem, že všechno přešlo a že mě potom milovala a byla ke mně dobrá. Jinak bych se byl zabil...“

Zasmál se svým hrozným suchým smíchem.

„Když si pomyslím, že to bylo všechno pro druhého, pro toho mladíčka. Kvůli němu byla dobrá a hodná. Já jsem jedl zbytky!“

Dona Auricidia vstoupila do pokoje a zvala oba muže do jídelny. Na stole byly sladkosti, sýr a ovoce. Zatím co jedli, paní domu neustále žvatlala a chválila staršího chlapce. Učila ho odpovídat na otázky z dějin, číst a přednášet básničky.

Odebrali se potom do salonu, ale Horacio nemluvil. Seděl na židli a poslouchal bez zájmu. Maneca Dantas se snažil upoutat

jeho pozornost hovorem o sklizni, o cenách kakaa, a o nových plantážích, vysázených na území Sequiero Grande. Dona Auricidia litovala, že nemůže plukovník zůstat na večeri. Zabíla by dva mladé kohoutky a udělala by je s omáčkou. Je to její specialita.

Tak uběhlo odpoledne. Horacio hryzl konec nezapáleného doutníku, který byl již v jeho ústech celý černý. Maneca hovořil. Věděl, že neříká nic zajímavého, a nemohl si na nic lepšího vzpomenout. Měl prázdnou hlavu. Avšak cítil, že Horacio nedovede být v té chvíli sám. Jednou už velmi dávno také Virgilio toužil po jeho společnosti a bál se zůstat sám. Maneca se odmlčel, když si na to vzpomněl.

Nastal večer, a dělníci se vraceli z plantáže. Horacio vstal a podíval se ještě jednou na cestu, zahalenou nyní melancholickým soumrakem. Rozloučil se s donou Auricidií a dal malému chlapci peníz do ruky. Maneca ho doprovodil k přivázanému koni. Když položil Horacio nohu do třmene, obrátil se a řekl Manecovi:

„Zbavím se ho...“

2.

Maneca Dantas měl chuť rvát si vlasy s hlavy. Jaký tvrdohlavec je mladý doktor! Vyčerpál už všechny důvody, kterými ho chtěl přemluvit, aby dnešního dne nejezdil do Ferrady. Ale Virgilio chce jet. Je tvrdohlavější než mezek. Pak si každý v Ilhéu myslí, že doktor Virgilio je chytrý člověk.

Maneca sám nevěděl, proč má doktora rád. I když věděl už jistě, že je milencem Ester a ozdobil čelo přítele Horacia, nepřestal ho mít rád, ačkoliv Horacia přímo zbožňoval a vděčil mu za své jmění. Horacio mu podal pomocnou ruku, když se mu vedlo zle a pomohl mu prorazit. Přesto, když objevil, že doktor Virgilio je milencem Ester, nedovedl se na něj rozhněvat. Když Ester umírala, bál se, že Horacio všechno objeví a že se krutě pomstí jí i Virgiliovi. Když zemřela, cítil při všem smutku úlevu. Smrt byla

smutná, ale horší, mnohem horší by bylo, kdyby byl Horacio na všechno přišel. Byla by zemřela mnohem tragičtěji. Jaká smrt by to byla, Maneca nevěděl. Ačkoliv neměl velkou fantasií, představoval si něco hrozného. Viděl Ester zavřenou v pokoji plném hadů. Četl jednou takový příběh. Když zemřela horečkou, bylo jí Manecovi hluboce líto, ale zároveň se jeho srdci ulehčilo, bylo po starosti. A teď, po tolika měsících musel Horacio objevit milostné dopisy, které v něm pochopitelně vzbudily touhu zabít Virgilia... Maneca nedovedl pochopit, proč ten, kdo klame manžela a pouští se už do této nebezpečné hry, potřebuje ještě psát milostné dopisy. Je to nesmysl... On, Maneca, také měl občas milenkou, ale nikdy si nevšímal vdaných žen. Hezké mladé děvče, které někde poznal, několikrát k ní přišel... Vyspal se s ní, šel s ní na večeri, napil se, ale psát dopis, nikdy... Někdy jemu přišlo psaní od některé z nich. Vždycky chtěly peníze, jedna naléhala víc, druhá míň — žádosti o peníze, v nichž bylo několik nežností a kde mu posílaly i polibky. Vždycky hned takový dopis roztrhal, dřív, než by dona Auricidia ucítila levný parfum, kterým byly tyto dopisy navoněny. Jen žádosti o peníze, nic víc...

Maneca Dantas si vzpomínal na tyto dopisy, zatím co doktor vedle v jídelně chystal něco k pití. Zničil všechny? Jeden přece ne. Ani jej nechce zničit. Nosí jej v tašce ukrytý mezi svými papíry. Každý den je v nebezpečí. Kdyby jej dona Auricidia objevila! To by bylo křiku. Ačkoliv seděl Maneca v pokoji sám, opatrně se rozhlédl, aby se ujistil, že se nikdo nedívá. Pak otevřel svou tašku a mezi účty za kakao vylovil dopis, napsaný neumělou rukou, s několika skvrnami a pravopisnými chybami. Psala jej Doralice, malá černoška, kterou našel v Bahii, kde byl dva měsíce, když si léčil oči. Setkal se s ní v kavárně, a celé dva měsíce pak žili spolu. Jediná ze všech žen, které znal, mu napsala dopis, v kterém nežádala peníze. Proto si jej schoval. Pomalu už na ni zapomínal, ale byla to přesto příjemná vzpomínka. Zaslýchl kroky Virgiliovy a schoval zas dopis mezi své papíry. Advokát vstoupil a přinášel podnos s lahví rumu a sklenkami.

Maneca Dantas se napil a začal znovu se svou historií, která mu dala tolik přemýšlení. Doslechl prý se, že Sinho Badaró poslal člověka, aby dnes v noci na něj počkal na cestě do Ferrady. Chce se pomstít za Jucovu smrt.

„Ale, Maneco, to je nesmysl... úplný nesmysl... Na cestě do Ferrady, na cestě, která patří plukovníkovi Horaciovi. Je-li nějaká cesta bezpečná, pak je to cesta do Ferrady. Nemohu nechat svého klienta čekat, tím spíš ne, že je to můj volič.“

Zdálo se mu směšné, že by ho Badarové chtěli zabít za takových podmínek, na cestě do Ferrady.

„Na silnici do Ferrady, před nosem Horaciovým?“

Maneca Dantas vstal:

„Chcete tedy jít tou silnicí?“

„Půjdu, nemám strach...“

Maneca se zeptal:

„I kdyby to byl sám plukovník, kdo chce vaši smrt?“

„Plukovník Horacio?“

„Víš o vás všechno.“

Maneca odvrátil tvář a díval se stranou. Nechtěl se podívat do očí mladého advokáta.

„O čem ví?“

„O vašem poměru s jeho ženou... Ten nesmysl psát dopisy... Našel je v jejích věcech...“ Díval se stranou s hlavou skloněnou, jako by on byl vinníkem. Neměl odvahu se podívat Virgiliovi do očí.

Ale zdálo se, že Virgilio není vůbec zmaten. Vybídl Manecu, aby si sedl a všechno mu řekl. Dopisy? Ano, psal dopisy a dostával od ní. To byl způsob, jak se k sobě přiblížit, když se nemohli vidět, když nemohli být spolu. Vyprávěl Manecovi všechno: o své lásce, o štěstí, jež mu dala, o plánech, jež měli, o tom, že chtěli uprchnout, o společných nocích. Vášnivými slovy mluvil o její smrti. Chápal zoufalství Horaciovo tehdy, když umřela. Proto tak přilnul k němu a proto neodešel. Neměl kam jít, proto zůstal s plukovníkem.

„Jen tak jsem zůstal dál s ní. Chápete?“

Plukovník úplně nechápal, ale s láskou je to vždycky tak nějak.

Virgilio mluvil dál. Proč neodešel? Proč zůstává tady vedle Horacia a stará se o jeho věci? Všechno mu tady připomíná Ester. Druzí upadli do pasti, kterou jim nastražila kakaová země, Ženou se za bohatstvím. I on je zajatcem, ale ne proto, aby vydělával peníze. Drží jej tady vzpomínka na Ester, na její tělo, ležící na blízkém hřbitově. Její světlý stín je všude přítomen, stále ji vidí v domě v Ilhéu, u doktora Jessé, v Tabocu, na plantážích, v osobě Horaciiově. Hlavně s Horaciem je spojena jeho vzpomínka na ni. Virgilio už po ničem netouží. Rozhazuje bláznivě své peníze, nechce si koupit plantáž. Jediné co chce, je zůstat s ní. Ona žije v těchto venkovských osadách, na těchto plantážích. Kdykoli slyší zoufalý křik žáby v hrdle hada, drží jí ještě v náručí, tiskne jí ruku, jako oné první noci v domě na plantáži.

„Rozumíte, Maneco?“

Usmál se melancholicky. Řekl si, že Maneca Dantas to nemůže pochopit. Musel by jednou v životě šíleně milovat, aspoň jednou. Jistě nechápe. Manecu nenapadlo nic lepšího, než aby ukázal Horaciiovi dopis od Doralice. Nedovedl mu jinak vyjádřit, že cítí, co doktorovi tíží srdce.

Virgilio četl nahlas, oči Manecovy se zastířely:

Můj drahý Maneco!

Doufám, že si na mě vzpomenete, až budete číst tyto moje řádky, tak špatně napsané, a že jste zdrav. Zlobím se na Vás, že si nevzpomenete na svou malou Doralici, která čeká na Vás. Napište mi, až pojedete do města, budu na Vás čekat na nábreží. Každý večer, když jdu spát, Maneco, zdá se mi o vás. Vzpomínáte, jak jsme chodili po promenádě, vy, já, Danda a Editi a jak Danda zpívala „Dala jsem Ti své srdce?“ Maneco, když jedete někdy do Ilhéu, nechoďte nikdy k holkám! Nechci, abyste dostal nemoc. Až přijedete, budeme zas spolu. Můj dra-

hý a jediný, kéž bychom byli ještě spolu. Myslím pořád na Vás, Maneco, napište mi, třeba jenom několik slov. Odpusťte mi, že dělám chyby. Mnohokrát Vás líbá Vaše malá černá Doralice. To je všechno. Zapamatujte si moji adresu: číslo 98, ulice 2. července. Sbohem!
Vaše Doralice.

„Byla hezká?“ zeptal se Virgilio, když dočetl.

„Jako panenka.“

Manecovi se chvěl hlas dojetím. Neměli už, co by si řekli. Virgilio se díval na plukovníka, který uložil znovu dopis do tašky s papíry. Tak i plukovník z Ilhéu měl milostnou historii! Virgilio mu nalil novou sklenku.

Maneca Dantas začal znovu naléhat:

„Mám vás rád, doktore, prosím vás, abyste nechodil tou cestou. Sedněte na loď, jeďte do Bahie. Jste mladý, něco dovedete, můžete udělat kariéru, kde budete chtít.“

Ale Virgilio odmítl. Nechtěl upustit od svého úmyslu, že dnes půjde do Ferrady. Nezáleželo mu na životě. Život je smutný bez Ester. Rozumí mu plukovník? Život neznámá nic. Má pocit, jako by už po krk vězel v lepkavém blátě této země. Dokud žila Ester, doufal, že odejde a vezme ji s sebou. Teď mu už na ničem nezáleží.

Maneca mu nabídl poslední, co mu mohl dát:

„Jestli se vám stýská, doktore, dal bych vám, jestli chcete, novou adresu Doralice. Je to krásné děvče, zapomenete . . .“

Virgilio mu poděkoval:

„Jste dobrák, Maneco, a dobrý přítel. Divím se jen tomu, že vy tady dovedete udělat tolik zlého a přece zůstanete tak dobrými lidmi . . .“

Pak řekl rozhodnut:

„Pojedu dnes do Ferrady. Jestli přišel můj čas, umřu jak káže zákon, zákon kaka. Útočník zemře se mnou. Není to správné?“

Když nastala noc, viděl ho Maneca Dantas odjíždět směrem k Ferradě. Usmál se smutně a řekl sám k sobě:

„Tak mladý, škoda ho!“

Na silnici uslyšel Virgilio hlas, jenž zpíval dlouhou píseň o bojích kolem Sequeira Grande:

*Uslyšíte pověst strašnou,
srdce strach vám sevře...*

Pověst, která sevře srdce, pověst o této zemi, pověst o lásce. Žába v hrdle hada. Virgiliovi se zdál jednou podivný sen. Stál v noci na černém koni na verandě Horaciova domu, na nebi nad kakaovníky a lesem zářil obrovský měsíc. Ester čekala na něj, chvějíc se strachem. Uklidnil ji, vzal ji kolem pasu a zvedl ji na koně. Na černém koni, jenž byl sama noc, vydali se na cestu mezi kakaovníky, přes osady a města, přes moře, kde pluly plachetnice a velké oceánské lodi. Jeli rychlým cvalem daleko odtud. Zastaví se v daleké neznámé zemi. Had syčel a žába křičela hrůzou, ale Ester ho objímala kolem krku, byla v bezpečí... Srdce se strachem sevře... Pojedou až na konec světa. Jejich nohy už netíží lepkavé bláto, které je poutalo k tomuto kraji. Jejich okřídlený kůň je zanesl až tam, kde nejsou hadi, kteří vraždí žáby, kde nejsou plantáže kaka, mrtví na cestě a kříže, pod nimiž svítí svíčka v dlouhé smutné noci. Černý kůň se vznáší do výšky nad pole, nad lesy, nad mýtiny a spáleniště. Ester jede s ním. Jen noc uslyší jejich vzdech lásky. Virgilio povolí uzdu, a kůň je unáší vesmírem. Noc je plná měsíční záře. Z dálky slyší Virgilio hlas. Muž zpívá:

*Slyšeli jste pověst strašnou
srdce strach vám sevřel...*

Je to jako svatební zpěv. Kdo by byl tušil, že poslední verš této písně bude napsán této noci na silnici k Ferradě?

Co záleží na smrti? Kulka do prsou, kříž na kraji cesty, svíčka, kterou zažehne Maneca Dantas... Vždyť Ester jede s ním na jeho

černém koni, do jiných zemí. Zpěv zní za nimi jako píseň svatební... Pověst srdce sevře...

3.

Město Ilhéus se probudilo v horečném očekávání. Ulice byly vyzdobeny květy, prapory visely z oken, zvony jásavě vyzváněly. Byl slavnostní den. Veliké množství lidí mířilo k přístavu. Nábřeží bylo přeplněno diváky. Blížil se průvod školní mládeže, dívky z gymnasia Panny Marie Vítězné, klášterního ústavu, jenž byl nedávno vybudován na pahorku nad městem, hoši a dívky ze soukromých škol a naposledy chudé děti veřejných škol. Všichni byli ve svátečních oděvech, žáčky klášterní školy měly kolem pasu modrý pruh látky, znamení řádu, k němuž patřily. Na nábřeží čekala také hudba. Hudebníci byli oblečeni v nápadných, pestrých černočerných oděvech a hráli pochody, vyjadřující radostnou náladu tohoto jitra. Braz velel policejním oddílům, které jely s puškami na ramenou. Mezi diváky, shromážděnými na nábřeží, byli nejváženější občané města, oblečení v černých žaketech, které měli pro nejslavnější příležitost.

Doktor Jessé, nynější starosta Ilhéu, potil se v tvrdém límci a snažil se vzpomenout si na slova řeči, kterou má zakrátko proslavit a kterou se učil zpaměti celé dva dny. Byl přítomen Sinho Badaró s dcerou a zetěm. Plukovník kulhal na pravou nohu, do které byl raněn při útoku na dům na plantáži. Členové vládní strany i členové oposice stáli svorně v jediném zástupu na nábřeží. Na zvláštním místě stáli kněží a zbožné návštěvnice kostelů. Otec Bento s nimi hovořil svým cizím přízvukem. Obchody byly toho dne zavřeny. Každý, kdo mohl, šel čekat na příjezd lodi.

Španělova krčma u doků byla plná lidí. Muž s falešným prstenem velkomyslně odpustil Španělovi, že ho vydal policii. Seděl s námořníkem v modrém triku.

„Přijede biskup... Ale proč s ním nadělají tolik rámusu? Jed-

nou jsem viděl arcibiskupa. A víš jak vypadal? Co bys myslel? Jako vařená langusta . . .“

Námořník v modrém triku neodporoval. Je to asi pravda, kdo může vědět? Dnes přijede do Ilhéu první biskup této nové diecése. Papežský dekret povýšil město Ilhéus na biskupství, a kanovník Paraiba byl právě jmenován biskupem. Všechny noviny v Bahii se shodovaly v tom, že je to muž svrchovaně důstojný, jenž má velké vědomosti. Obyvatelstvo Ilhéu však v něm spatřovalo znamení své důstojnosti, rostoucího významu města a doklad svého pokroku. Přes nedostatek náboženského cítění v tomto kraji, na který poukazoval kanovník Freitas, bylo město hrdé na tuto církevní poctu, které se mu dostalo, a svému prvnímu biskupovi přichystalo velkolepé přivítání.

Lidé proudili po nábřeží. Poblíž skalnatého ostrůvku Rapa bylo již vidět loď. Stále noví muži a ženy spěchali do přístavu. Byli mezi nimi i četní kněží. Lidé se v duchu tázali, odkud jich tolik přišlo. Přijeli až ze vzdálených osad, z Itapiry i z Barna do Rio. Vykonalí dlouhou a únavnou cestu, aby projevíli svou úctu novému biskupovi.

Koberec s velkého schodiště v radnici byl rozprostřen na nábřeží u přístavní hráze. Loď, ozdobená prapory, vjížděla do zálivu. Bylo slyšet sirénu. S ostrova Pontalu zazněly výstřely. Policisté na koních vypálili hromadnou salvu na počest. Kněží, starosta, plukovníci, zbožné ženy a bohatí obchodníci postoupili dopředu, zatím co loď přistávala u mola. Rakety a prskavky vybuchovaly na nebi, a zvony začaly znít, když biskup, malý, silný muž, sestupoval po můstku na nábřeží. Doktor Jessé začal šťastně svou řeč.

Dav doprovázel biskupa až k domu kanovníka Freitase, kde byl podáván oběd pro vybrané hosty. Odpoledne byla slavnostní bohoslužba s požehnáním v kostele Svatého Jiří. Maneca Dantas přivedl své syny, a starší Rui přednesl pozdrav duchovnímu otci. Prelát pochválil velkou vyspělost dítěte. K biskupovi přišel i Sinho Badaró a prosil o požehnání pro svého vnuka, který se brzy narodí.

V noci zářily nad městem ohňostroje, a na radnici byla pořádána hostina na počest prvního biskupa v městě. Nový starosta promluvil jménem obyvatel, a čestný host odpověděl několika slovy. Po večeři biskup odešel, poněvadž byl unaven, ale slavnost pokračovala až do druhé hodiny noční. Doktor Rui, úplně opilý, vypoťácel se na ulici. Neviděl nikoho, s kým by si mohl promluvit. Potkal jen muže s falešným prstenem, kterému sdělil své názory z nedostatku lepších posluchačů.

„Kakaové pole, chlapče, tato země porodila dnes i biskupa. Rodí železnice, vrahy, muže, kteří ti vezmou půdu, kavárny, domy, školy, divadla a dnes dokonce biskupa. Ano, tahle kakaová zem rodí všechno . . .“

Co říkal doktor Rui Fernandovi, shodovalo se s jeho článkem, jenž byl právě dnes uveřejněn ve „Zprávách z Ilhéu“. Toho dne po prvé i „Obchodní zpravodaj“ souhlasil se „Zprávami“. Oba listy chválily město a jeho správu za pokrok, jehož město dosáhlo. Oba shodně uznávaly význam příchodu arcibiskupa a věštily městu skvělý rozvoj.

Doktor Rui, snaže se udržet rovnováhu, mumlal do ucha Fernandovi:

„Kakao, můj synu, znamená všechno. I biskup se narodil dnes pod kakaovým stromem . . . i biskup.“

Muže s falešným prstenem nic nepřekvapilo:

„Je to možné, je to docela možné.“

4.

Po volbách, v kterých byl doktor Jessé Freitas zvolen do federálního sněmu — co ten osel tam bude dělat? ptal se doktor Rui přátel — a jimiž se prozatímní správce státu Bahie stal jeho zákonným guvernérem, bylo zvláštním dekretem zřízeno město Itabuna a odloučeno od města Ilhéu. Novým městem se stalo vzdálené

předměstí Ilhéu Taboco. Přes řeku v Tabocu byl postaven most, který spojil obě části města.

Horacio, jenž ustanovil Manecu Danta nástupcem doktora Jessé v úřadě starosty v Ilhéu, vybral nyní na totéž místo v Itabuně železáře Azeveda, který býval věrným straníkem Badarů a přišel pro ně na mizinu. Azevedo se nedovedl smířit s tím, že by byl vyřazen z politického života a dohodl se s Horaciem. Jeho voliči hlasovali pro zvolení doktora Jessé poslancem, a jako odměnu za to dostal on nyní starostenský úřad.

Na oslavu zřízení nového města a jmenování starosty byla postavena slavobrána z kvetoucích kakaových větví na náměstí před kostelem. V rekordním čase byla vystavěna nová moderní radnice. Zvláštním vlakem z Ilhéu přijel Horacio, biskup, Maneca Dantas, soudce, prokurátor, plantážníci a obchodníci, jejich paní a dcery. Na nádraží se shromáždili obyvatelé Itabuny, aby přivítali Horacia a stiskli mu ruku.

Uvedení prvního starosty v úřad bylo slavnostní. Azevedo po krátké řeči složil přísahu, jíž slíbil trvalou věrnost státní vládě a plukovníkovi Horaciovi, dobrodinci kraje kaka. Horacio na něj hleděl svými malými očima. Kdosi po jeho boku, narážející na Azevedovu proměnu, poznamenal:

„Kdo by tě neznal, myslil by, že jsi koupil starou kobyly.“

Ale Horacio odpověděl:

„Budeme ji vodit na krátké uzdě . . .“

Odpoledne byl uspořádán na náměstí dobročinný bazar. Večer byla taneční slavnost na radnici. Biskup nepokládal za vhodné zúčastnit se této slavnosti. Byl proto odveden do malého salonku, kde se podávaly zákusky a sladkosti všeho druhu, které připravily sestry Pereirovy, pravé umělkyně v tomto oboru, jak poznamenal znalecky Maneca Dantas. Pilo se nejvíc šampaňské a rum. Kolem biskupa se utvořil kroužek, pozůstávající z Horacia, Danta, Azeveda, Braza, soudce a několika jiných. Do nádherných sklenic bylo nalito víno. Připili biskupovi. Pak navrhl nový starosta pří-

pitek Horaciovi. Při této příležitosti pronesl krátkou řeč. Když projevil vděčnost plukovníkovi, pravil:

„Litujeme všichni, že v tento slavný den našeho města nesedí po boku svého manžela jeho nezapomenutelná žena dona Ester, bezpříkladná oběť věrné lásky k manželu, milovaná všemi, kdo ji znali. V paměť našich spoluobčanů zůstane navždy zachována také vzpomínka na doktora Virgilia Cabrala, který se tolik zasloužil o rozvoj našeho města, aby se stal obětí zákeřných nepřátel.“

Řečník skončil výzvou:

„Je nám hluboce líto, že jim dnes můžeme věnovat jen smutnou vzpomínku.“

Starosta zvedl sklenku. Horacio zvedl ruku se svou číškou a připil na památku Ester a Virgilia. Když se sklenky dotkly, zazvonily čistým, líbezným zvukem.

„Křišťálové sklo . . .“ poznamenal Horacio k biskupovi, který seděl vedle něho.

Zasmál se tichým, spokojeným smíchem.

5.

Pět let potřebují zpravidla kakaové stromy, aby daly první plody. Ale stromy zasazené do půdy Sequeira Grande vykvetly na konci třetího roku, a ve čtvrtém dozrály jejich plody. I vzdělaní zemědělství odborníci, i staří pěstitelé, kteří znali kakao jako nikdo na světě, užasli nad velikostí plodů této předčasné úrody.

Veliké oříšky kaka. obtěžkaly stromy až po poslední nejvyšší větev. Nikdo dřív neviděl tak zázračnou úrodu, neboť tato nejlepší půda na světě byla zalita lidskou krví.

1. VIII. 1949 P